

ISSN 2286-6477 (Print)
ISSN 2465-4213 (Online)

MFU Connexion

Journal of Humanities and Social Sciences

Vol.6 No.2 (July-December 2017)

ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐)

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
Mae Fah Luang University

วารสาร MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences (ISSN 2286-6477 ฉบับพิมพ์) เป็นวารสารที่จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้นักวิชาการ นักวิจัย อาจารย์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ได้มีแหล่งเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัย รวมทั้งได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นในสาขาวิชาด้านสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์/บริหารธุรกิจและการจัดการ และนิติศาสตร์ โดยได้จัดทำฉบับพิมพ์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 และออกเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ (มกราคม-มิถุนายน และ กรกฎาคม-ธันวาคม) ได้เริ่มเผยแพร่ฉบับพิมพ์ตั้งแต่ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2555)

ในปี พ.ศ. 2558 คณะทำงานฯ ได้ปรับปรุงให้เป็นวารสารฉบับอิเล็กทรอนิกส์ ควบคู่ไปกับวารสารฉบับพิมพ์ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ที่ต้องการเข้าถึงบทความในรูปแบบต่างๆ ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว โดยนำบทความจากวารสารฉบับพิมพ์ตั้งแต่ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2555) มาปรับปรุงให้เป็นบทความที่เผยแพร่ผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยใช้ชื่อ วารสาร MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences (ISSN 2465-4213 ฉบับออนไลน์)

ผู้สนใจส่งบทความเข้ารับการพิจารณาตีพิมพ์ผ่านระบบออนไลน์ โดยบทความจะได้รับการประเมินคุณภาพทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 ท่าน ทั้งนี้บทความต้นฉบับที่ส่งมาเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร จะต้องไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาจากแหล่งเผยแพร่ที่อื่น หรือได้รับการเผยแพร่บทความในแหล่งเผยแพร่อื่น ไม่ว่าจะเป็นวารสารฉบับพิมพ์ วารสารออนไลน์ หรือในแหล่งเผยแพร่อื่นใดที่เป็นการเผยแพร่สู่สาธารณชนมาก่อน และกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการบรรณาธิกร รวมถึงลำดับการตีพิมพ์ก่อน-หลัง

กำหนดการตีพิมพ์และเผยแพร่	Publication Frequency
ปีละ 2 ฉบับ มกราคม-มิถุนายน กรกฎาคม-ธันวาคม	2 Issues per Year January-June July-December
บรรณาธิการ	Editor in Chief
รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา อุปโยคิน	Assoc. Prof. Dr. Preecha Upayokin
ผู้ช่วยบรรณาธิการ	Associate Editors
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร วัชรวัลคุ	Assoc. Prof. Dr. Siriporn Wajjwalku
รองศาสตราจารย์ ดร.ดรุณี วัฒนศิริเวช	Assoc. Prof. Dr. Darunee Wattanasiriwech
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่ง ศรีสมวงษ์	Asst. Prof. Dr. Rung Srisomwong
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพรพรรณ อุตมา	Asst. Prof. Dr. Nathapompan Uttama
อาจารย์ ดร.พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง	Dr. Pollavat Prapatpong
กองบรรณาธิการ	Editorial Board
รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา วัฒนสุนทร มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง	Assoc. Prof. Dr. Kanjana Watanasuntorn Mae Fah Luang University
รองศาสตราจารย์ ดร.สิงหา เจียมศิริ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง	Assoc. Prof. Dr. Singha Chiamsiri Mae Fah Luang University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ น้อยฉิม มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง	Asst. Prof. Dr. Chukeat Noichim Mae Fah Luang University
อาจารย์ ดร.ณัฐกร วิทิตานนท์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง	Dr. Nuttakorn Vititanon Mae Fah Luang University
อาจารย์ ดร.นิสรีน หวังตักวาดีน มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง	Dr. Nisareen Wangtakwadeen Mae Fah Luang University
อาจารย์ ดร.วรรณวลี อินทร์ปิ่น มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง	Dr. Wanwalee Inpin Mae Fah Luang University
อาจารย์ ดร.สิทธิชัย ทองวร มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง	Dr. Sittichai Thongworn Mae Fah Luang University
อาจารย์ ดร.อัคริยา วงษ์บุรณาวาทย มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง	Dr. Archariya Wongburanavatt Mae Fah Luang University

กองบรรณาธิการ	Editorial Board
ศาสตราจารย์ ดร.ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ	Prof. Dr. Theraphan Luangthongkum
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	Chulalongkorn University
ศาสตราจารย์ สำเรียง เมฆเกรียงไกร	Prof. Samrieng Mekkiengkrai
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	Chulalongkorn University
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สายชล สัตยานุรักษ์	Prof. Saichol Sattayanurak
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	Chiang Mai University
ศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	Prof. Dr. Attachak Sattayanurak
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	Chiang Mai University
รองศาสตราจารย์ ดร.เจษฎ์ ดันสุชาติ	Assoc. Prof. Dr. Roengchai Tansuchat
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	Chiang Mai University
รองศาสตราจารย์ ดร.รุธิร์ พนมยงค์	Assoc. Prof. Dr. Ruth Banomyong
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	Thammasat University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนาวัต ลิ้มปัดนิชัยกุล	Asst. Prof. Dr. Thanawut Limpanitgul
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	Thammasat University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นลินี ตันธนินิตย์	Asst. Prof. Dr. Nalineee Tantiwanich
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	Thammasat University
ศาสตราจารย์ ดร.สมทรง บุรุษพัฒน์	Prof. Dr. Somssonge Burusphat
มหาวิทยาลัยมหิดล	Mahidol University
รองศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ เด่นดวง	Assoc. Prof. Dr. Suphot Dendoung
มหาวิทยาลัยมหิดล	Mahidol University
อาจารย์ ดร.สุเทพ นิมสย	Dr. Suthep Nimsai
มหาวิทยาลัยมหิดล	Mahidol University
ศาสตราจารย์ ดร.อารีย์ วิบูลย์พงศ์	Prof. Dr. Aree Wiboonpongse
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	Prince of Songkla University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒิไกร งามศิริจิตต์	Asst. Prof. Dr. Wuttigrai Ngamsirijit
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์	National Institute of Development Administration
ศาสตราจารย์ ไชยยศ เหมะรัชตะ	Prof. Chaiyos Hemarajata
ราชบัณฑิตยสถาน	The Royal Institute, Thailand

กองบรรณาธิการ	Editorial Board
ศาสตราจารย์พิเศษ ศรีศักร วัลลิโภดม	Prof. Srisak Walliphodom
นักวิชาการอิสระสาขาประวัติศาสตร์	
ศาสตราจารย์พิเศษ ไชยวัฒน์ บุนนาค	Prof. Jayavadh Bunnag
บริษัทที่ปรึกษากฎหมายสากล จำกัด	International Legal Counsellors Limited Thailand (ILCT)
ศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ กัมพูสิริ	Prof. Dr. Pairojana Kampusiri
อาจารย์พิเศษ	Special Instructor
เลขานุการกองบรรณาธิการ	Secretarial Board
นางสาวธัญญภัทร์ พิทักษ์ศิริกุล	Ms. Thunyaphas Phithaksirikul
นางสาวธัญลักษณ์ ครอบบัวบาน	Ms. Thunyaluk Krobbuaban
นายพงษ์วิสันต์ วรรณจินดา	Mr. Phongwasan Wannachinda
นางสาววันวิสาข์ วงศ์สุวรรณ	Ms. Wanwisa Wongsawan
จัดทำโดย	Published by
สำนักงานบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง	Office of the Postgraduate Studies
333 ม. 1 ต. ท่าสุต อ. เมือง จ. เชียงราย 57100	Mae Fah Luang University
โทรศัพท์ 0 5391 6137	333 Moo 1 Thasud Mueang,
อีเมล connexion@mfu.ac.th	Chiang Rai, Thailand 57100
เว็บไซต์ http://connexion.mfu.ac.th	Tel. 66 5391 6137
	E-mail: connexion@mfu.ac.th
	Website: http://connexion.mfu.ac.th

ภาพปก: รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา อุปโยคิน

จัดรูปเล่ม: วันวิสาข์ วงศ์สุวรรณ

ออกแบบปก: ธัญลักษณ์ ครอบบัวบาน

พิมพ์ที่: เกรวีนการพิมพ์

28/10 ถ.สิงหราช ต.ศรีภูมิ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

สารบัญ

Determinants of Green Consumption of Generation Y in Chiang Mai, Thailand	1
<i>Nisachon Leerattanakorn</i>	
ชายแดนระเบิด: ชีวิต ความกลัว และความรุนแรง บนพรมแดนไทย-พม่า ตามแนวแม่น้ำสาละวิน	22
<i>ไพฑูลย์ เสงสุวรรณ</i>	
การศึกษาโซ่อุปทานไม้ตัดต่อจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) ในเส้นทาง R3A	58
<i>นิธิมา ชัยบุรินทร์ และสุเทพ นิมสหาย</i>	
ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมจากการจัดทำความตกลงการค้าเสรีของไทยกับคู่ค้าหลัก	82
<i>ด้านการส่งออกในสินค้าศักยภาพ</i>	
<i>วรรณพงษ์ คุรงคเวโรจน์</i>	
The Impact of Country Personality Dimensions on Country Attractiveness and	
Word-of-Mouth: A Cambodian Tourism Case	109
<i>Sirintip Traikasem and Kawpong Polyorat</i>	
การเรียนรู้กวดวิชา: การบริโภคสัญญาณของเด็กนักเรียนไทย	127
<i>นิภาภรณ์ ธรรมสอน และสรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ</i>	
Effect of an Operational Competency Development Model of Public Health Personnel in	
the Virtual Service Provider Office (VSPO) in Thailand	160
<i>Phongpisanu Boonda, Aree Preedeekul and Phataraphon Markmee</i>	
โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุขององค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความสามารถทางนวัตกรรม	189
ของธุรกิจอาหารชาลาลในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย	
<i>ปาริฉัตร ตู่ดำ และนุภาพมัตต์ สาแลบิง</i>	
การชำระหนี้อย่างอื่นผิดไปจากที่ต้องชำระแก่เจ้าหนี้ในสัญญากู้ยืมเงิน: ศึกษาเปรียบเทียบ	212
กฎหมายของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวกับราชอาณาจักรไทย	
<i>ศรจันทร์ วิไลศักดิ์ และไพโรจน์ กัมพูสิริ</i>	
มุมมองนักท่องเที่ยวนานาชาติที่มีต่อร้านค้าแพนในจังหวัดเชียงใหม่	232
<i>รักธิดา ศิริ</i>	
ศักยภาพชุมชนและการมีส่วนร่วมพลเมืองในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การเป็น	265
แหล่งเรียนรู้วิถีสาขากิจชุมชนบ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่	
<i>ชรินทร์ มั่งคั่ง</i>	
การพัฒนากฎหมายเพื่อให้ตราสารทางการเงินที่ใช้ในการระดมทุนมีลักษณะ	295
เป็นตราสารเปลี่ยนมือ	
<i>ปกป้อง กลบัวเศษ</i>	
มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองเงินฝาก และเงินค้ำหนุนของสมาชิกสหกรณ์การเงิน	321
ในประเทศไทย	
<i>นุรัตน์ ปวนคำมา, ฤทธิภัฏ กลยาณนัทรศิษฐ์ และรุ่ง ศรีสมวงษ์</i>	

Contents

Determinants of Green Consumption of Generation Y in Chiang Mai, Thailand	
<i>Nisachon Leerattanakom</i>	1
Explosive Border: Lives, Fear and Violence at the Thai-Burmese Border along the Salween River	
<i>Paiboon Hengsuwan</i>	22
The Study of Chinese Cut Flower Supply Chain from Southern China (Yunnan) along R3A Route	
<i>Nithima Chaiburin and Suthep Nimsai</i>	58
Economic and Social Impacts from the Free Trade Agreement between Thailand and its Main Exporting Partners in Potential Commodities	
<i>Wannaphong Durongkaveroj</i>	82
The Impact of Country Personality Dimensions on Country Attractiveness and Word-of-Mouth: A Cambodian Tourism Case	
<i>Siintip Traikasem and Kawpong Polyorat</i>	109
Tutorial Study: The Consumption of Signs among Thai Students	
<i>Nipaporn Thammasohn and Sorabud Rungrojsuwan</i>	127
Effect of an Operational Competency Development Model of Public Health Personnel in the Virtual Service Provider Office (VSPO) in Thailand	
<i>Phongpisanu Boonda, Aree Preedeekul and Phataraphon Markmee</i>	160
The Causal Model of Innovativeness of Halal Food Business in Southern Border Provinces of Thailand	
<i>Parichat Thudam and Muhammad Salaebing</i>	189
An Extinguishment of Obligation by Mean of Performance Another than Agreed upon Loan Agreement: Comparative Study of the Lao People's Democratic Republic and the Kingdom of Thailand	
<i>Sonechanh Vilaysack and Pairojana Kampusiri</i>	212
International Tourist Perception on Coffee Shop in Chiang Mai, Thailand	
<i>Raktida Siri</i>	232
Community Potentials and Citizen Participation in Ecotourism Management towards Learning Resources on Community Enterprise of Ban Mea Kam Pong, Chiang Mai	
<i>Charin Mangkhang</i>	265
The Development of Thai Negotiable Instrument Law for Investment	
<i>Pokpong Klubwiset</i>	295
Legal Measure for Protection of Deposits and Shares of Financial Co-operative's Members in Thailand	
<i>Nurat Puankhamma, Ridthipat Kallayanapatharasit and Rung Srisomwong</i>	321

Determinants of Green Consumption of Generation Y in Chiang Mai, Thailand

Nisachon Leerattanakorn¹

Abstract

This study aims to explore green consumption behavior, assess generation Y consumers' willingness to pay (WTP) price premium, and identify the factors that influence WTP price premium for green products. The word "green" means good for the environment. The authority in Chiang Mai, the second largest city in Thailand, is espousing strategies to transform it into a green city. Given that different generations hold diverse attitudes (including those related to the environment), the particular attitude of generation Y should be considered in the near future. Hence, this research surveys 1,200 Chiang Mai respondents. Results show that most generation Y consumers are concerned with green consumption, but such concern is at the medium level. Moreover, 78% of generation Y respondents are willing to pay price premium for green products (indicating that they can afford more of such products), but their level of acceptability still varies considerably. An ordered logit model shows that education level, income, gender, familiarity with green products, confidence in green product certifications, perception of green product quality, and degree of

¹ Faculty of Economics, Maejo University, Chiang Mai, Thailand,

e-mail: nisa.aom@gmail.com

environmental concern significantly affect WTP price premium for green commodities.

Keywords: Green Consumer / Green Consumption / Generation Y /

Willingness to pay

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ในการค้นหาพฤติกรรมการบริโภคสินค้าสีเขียวระดับความเต็มใจจะจ่าย Price premium และปัจจัยกำหนดความเต็มใจจะจ่ายสำหรับสินค้าสีเขียวของผู้บริโภคเจนเนอเรชั่นวาย (Generation Y) หรือเจนวาย ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นจังหวัดที่ใหญ่เป็นลำดับสองของประเทศไทย อีกทั้งยังวางนโยบายเป็นเมืองสีเขียวในอนาคตอีกด้วย เนื่องจากผู้บริโภคในแต่ละรุ่น (Generation) ต่างมีพฤติกรรมการบริโภคที่แตกต่างกัน และในอนาคตผู้บริโภคในกลุ่มเจนวายจะเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลในการกำหนดทิศทางการผลิตและการบริโภคของสังคม การศึกษานี้เก็บแบบสอบถามจากผู้บริโภคเจนวายจำนวน 1,200 คน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ผู้บริโภคเจนวายมีการบริโภคสินค้าสีเขียว แต่มีความถี่ในการบริโภคในระดับต่ำ นอกจากนั้นการศึกษายังพบว่า 78% ของกลุ่มตัวอย่างมีความเต็มใจจะจ่ายสำหรับสินค้าสีเขียว แสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคกลุ่มนี้แท้จริงแล้วมีความสามารถในการจ่าย แต่ระดับของการยอมรับในสินค้าประเภทนี้ยังมีไม่สูงมากนัก แบบจำลอง Ordered Logit แสดงให้เห็นว่า ระดับการศึกษา รายได้ เพศ การรู้จักสินค้าสีเขียว ความมั่นใจในตรารับรอง ทัศนคติเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้าสีเขียว และความวิตกกังวลถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลในการกำหนดความเต็มใจจะจ่ายสำหรับสินค้าสีเขียว

คำสำคัญ: ผู้บริโภคสีเขียว / การบริโภคสีเขียว / เจนเนอเรชั่นวาย / ความเต็มใจจ่าย

Introduction

Environmental problems including climate change, global warming, air pollution, waste disposal, and deforestation have garnered international attention over the past decades. This situation is true not only for governments or international institutions, but also for all people around the world. The effect is significant especially for the demand for “green products.”

“Green” often refers to products, services, or practices that allow for economic development while promoting conservation for future generations. Suciarto et al. (2015) claimed that green products are less harmful to the environment, in other words, they are environmentally friendly products. From a business perspective, Ottman (1997) referred to green products as commodities that protect or enhance the natural environment by conserving energy and/or resources while reducing or eliminating the use of toxic agents, pollution, and waste.

Consumers of green products are called “green consumers.” Despite the low number of green consumers compared with overall consumers, they have high purchasing power and their ranks continuously and significantly increase. Subsequently, the business segment of the world economy classified as the eco-industry or the green industry has grown dramatically.

A global survey in 2014 reported that 55% of consumers across 60 countries were willing to pay higher prices for goods from environmentally conscious companies. Organic food sales increased from 3.4 billion USD in 1997 to 35 billion USD in 2014, and growth is expected to continue strongly

until 2018 (Sena, 2016). Moreover, the international trade value of green products was approximated at 500 million USD in 2008 (Berry, 2007). A survey by AirDye (2011) revealed that green product demand in 2009 increased by 15% from the previous year, while two-thirds of green product consumption remained constant despite the impact of the economic downturn on consumers. In Thailand, many consumers have increased their demand for green products. A Kasikorn Research Center report in 2013 showed that overall market value of goods for green Thai consumers was approximately 126 trillion Thai Baht (Komchadluek, 2013).

Green products help people protect and sustain the environment. Thus, a clear understanding of green consumption behavior should be explored. Such investigation should examine the underlying motivation for purchasing green products and how successful marketing strategies corresponding to consumer demand can be implemented. Furthermore, different generations of consumers differ by green consumer pattern and motivation, as every generation has its own characteristics (Ordun, 2015). In this study, we focus on generation Y consumers.

Generation Y is the demographic group of individuals born between 1980 and 1994 (Kumar and Lim, 2008). They live in the digital era, have high education (Broadbridge et al., 2007), and have preferences and characteristics that are very different from their predecessors (Talbot, 2012). Generation Y also has more income and higher purchasing power compared with other generations (Morton, 2002; Cui et al., 2003). Apart from income, generation Y also has a high population. In Thailand, the current population pyramid indicates that generation Y will become the main cohort by 2020. Finally,

members of generation Y are expected to lead consumption trends and dominate future society.

Scant empirical studies exist on the consumption behavior of generation Y, and this situation is a factor in the failure of Thailand's domestic green market. Thus, the present study explores green consumption behavior by focusing on a pilot project on generation Y of Chiang Mai. As the largest province in northern Thailand, Chiang Mai is also one of the flagship provinces supported by the Thai government, hence its selection for this study.

This study aims to explore green consumption behavior, assess generation Y consumers' willingness to pay (WTP) price premium, and identify the factors that influence WTP price premium for green products. In this study, the term "green" specifically means "good for the environment."

Methodology

WTP refers to the maximum price at which a consumer will buy a product; thus, WTP also corresponds to the standard economic view of consumer reservation price. In the present study, WTP suggests the extent to which people can voluntarily accept green products. A higher WTP indicates higher environmental concern. Several approaches exist for measuring consumer WTP, and conducting surveys is one of the widely accepted methods.

This study applies ordered logit regression to analyze the determinants of WTP price premium. Independent variables were derived from review of

literature. The standard ordered logit method is applied to estimate the overall effects of independent variables.

Respondents from Amphoe Meaung comprise 36.21% of total respondents; Amphoe Mae Rim, 20.04%; Amphoe San Sai, 17.91%; Amphoe Saraphi, 14.71%; and Amphoe Hang Dong, 11.13%. Table 1 presents a summary of the main characteristics of the respondents.

Table 1 Characteristics of the Sample

Characteristic		Percent	Characteristic		Percent
Sex	Male	34.24%	Age	Average age	28.03 Years old
	Female	63.44%	Marriage	Single	63.08%
	Transsexual	2.32%		Married	33.24%
Occupation				Others	3.68%
	Government officer	18.01%	Education Level	Under diploma	10.84%
	Business owner	23.72%		Diploma	7.78%
	Employee	29.53%		Bachelor's degree	75.57%
	Retried/ House wife	1.06%		Higher than Bachelor's degree	5.81%
	Student	22.75%			
	Others	4.93%			

Table 1 (continued)

Characteristic		Percent	Characteristic		Percent
Household Income	< 15,000 THB	3.19%	Income	< 15,000 THB	36.50%
	15,000 – 35,000 THB	25.56%		15,000 – 25,000 THB	43.66%
	35,001 – 50,000 THB	36.69%		25,001 – 35,000 THB	15.30%
	50,001 – 100,000 THB	25.85%		> 35,000 THB	4.54%
	> 100,000 THB	8.71%			

Source: Survey

Table 1 shows the descriptive and summary statistics of socioeconomic variables. Among the respondents, results show that 655 (63.44%) are female. Average age is 28 years old, whereas bachelor's degree education dominates the respondent group at 75.57%. Moreover, 43.66% of the respondents earn between 15,000 to 25,000 THB monthly, while only 4.54% have a monthly income of more than 35,000 THB.

Result

This segment presents the results of this study in two sections. Section I tackles consumer perception of green products, frequency of green consumption, and environmental concern. Section II highlights the determining factors of WTP price premium for green products.

Section I: Consumers of green products and their environmental concerns

1. Consumer perception of green products

To evaluate generation Y respondents' perception of green products, the following questions were asked: "Are you familiar with green products?" and "Do you have confidence in green product certifications, such as green labeling, Q standard certification, the organic Thailand's Brand, and International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM) certification?"

This study found that 48.65% of generation Y consumers are unsure about which products are green or not. Moreover, half of the respondents do not have confidence in green product certifications (e.g., green labeling, Q standard certification, the organic Thailand's Brand, and IFOAM certification).

Asked to compare the quality of green and non-green products, most of the respondents (57.75%) think that green products are of higher quality, while 36.40% perceive green products as having the same quality as non-green products. Only 5.91% deem green products as having lower quality compared with their counterparts.

2. Frequency of green consumption

To evaluate green consumption patterns, respondents were asked the following questions: "How often have you bought green products in the last three months? Rate as "Never," "Sometimes," "Very often," or "Regularly."

Table 2 Frequency of green consumption

Category of green products	Never	Sometimes	Very often	Regularly	Mean	SD
1. Food and drinks, e.g., organic food or Doi Kham pesticide residue-free vegetables	139 (13.44%)	628 (60.74%)	204 (19.73%)	63 (6.09%)	1.18	0.74
2. Electronics and appliances, e.g., no. 5 energy-saving light bulb	169 (16.34%)	576 (55.71%)	174 (16.83%)	115 (11.12%)	1.23	0.85
3. Healthcare and cosmetic products, e.g., natural cosmetics: Skin Food, Body Shop, or Oriental Princess	178 (17.21%)	529 (51.16%)	226 (21.86%)	101 (9.77%)	1.24	0.85
4. Office equipment, e.g., recycled paper or Idea Green paper	148 (14.31%)	537 (51.93%)	260 (25.15%)	89 (8.61%)	1.28	0.82
5. Biodiesel fuel, e.g., B5	605 (58.51%)	282 (27.27%)	119 (11.51%)	28 (2.71%)	0.58	0.80
6. Textile and clothing	538 (52.03%)	383 (37.04)	98 (9.48%)	15 (1.45%)	0.60	0.72
Average					1.02	0.79

From Table 2, most generation Y respondents often use high-intensity green products, but at low frequency (average mean of 1.02 and S.D. of 0.79). The three most popular green product categories are office equipment, electronics and appliance, and healthcare and cosmetics. Products rarely used by respondents include biodiesel fuel and textile and clothing.

3. Environmental concern

To explore the environmental concern of generation Y respondents, seven questions were considered. A Likert-like scale with five agreement–disagreement points was employed, where 1 meant “strongly disagree” and 5 meant “strongly agree.”

Table 3 Consumer environmental concern

Statements	Strongly disagree	Disagree	Undecided	Agree	Strongly agree	Mean	SD
1. I am concerned with environmental problems in Chiang Mai.	2 (0.20%)	7 (0.70%)	114 (11.00%)	597 (57.80%)	313 (30.30%)	4.17	0.65
2. I feel bad knowing that I used products that damage the environment.	-	14 (1.40%)	209 (20.20%)	658 (63.70%)	152 (14.70%)	3.92	0.63
3. Environmental protection is the responsibility of everyone.	-	8 (0.80%)	119 (11.50%)	554 (53.60%)	353 (43.10%)	4.21	0.67
4. Some pollution is inevitable even if we continue to improve our standard of living.	23 (2.22%)	109 (10.54%)	135 (13.06%)	551 (53.29%)	216 (20.89%)	2.20	0.96
5. Even if a business is forced to spend considerable resources for environmental protection, it can still invest in research and development, and Thailand will remain competitive in the international market.	107 (10.30%)	493 (47.70%)	247 (23.90%)	132 (12.80%)	55 (5.30%)	2.55	1.01
6. I think it is important to protect the earth for the next generation.	2 (0.20%)	9 (0.90%)	276 (26.70%)	462 (44.70%)	284 (27.50%)	3.98	0.77
7. I am very concerned about the extinction of human and non-human species.	2 (0.20%)	9 (0.90%)	339 (32.80%)	412 (39.90%)	271 (26.2%)	3.91	0.80
Average						3.56	0.78

As illustrated in Table 3, generation Y consumers show “moderate” levels of environmental concern, with a mean score of 3.56 out of 5. Statements 3, 1, 6, 2, and 7 have good correspondence with generation Y consumers with average scores of 4.21, 4.17, 3.98, 3.92, and 3.91, respectively.

Section II: Determining factors of WTP price premium for green products

Table 4 Distribution of respondents by their WTP price premium category

WTP category	Frequency (Percentage)
Not willing to pay a price premium	226 (21.86%)
Willing to pay 1%–5% price premium	449 (43.42%)
Willing to pay 5%–10% price premium	205 (19.82%)
Willing to pay >10% price premium	154 (14.90%)

As shown in Table 4, most respondents (78.14%) are willing to pay the price premium for green products. In particular, 43.42% and 19.82% of the respondents would accommodate price premiums of 1%–5% and 5%–10%, respectively. Conversely, 21.86% of respondents are not willing to pay a price premium for green products.

Variables and measurement

Socioeconomic variables

1. The education variable recorded the education level of respondents. Respondents are divided into two categories: “Bachelor’s degree or lower” and “Higher than Bachelor’s degree.” Hence, more educated individuals are expected to pay more for green products.

2. The income variable provides a measure of the ability of respondents to pay according to their “self-reported monthly income.” This variable is recorded in four categories: “Income of <25,000 THB monthly,” “Income of 25,001–35,000 THB monthly,” “Income of 35,001–50,000 THB monthly,” and “Income of >50,000 THB monthly.” Here, income is hypothesized as having a positive influence on the consumers’ willingness to pay a higher price for green products.

3. Respondent status is recorded in three categories: “Single,” “Married,” and “Widowed/Divorced/Separated.”

Perception and attitude variables

To evaluate perception and attitude, respondents were asked pertinent questions.

1. Familiarity: Are you familiar with green products?

The answers are “I know,” “Not sure,” or “I don’t know.”

2. Confidence: Do you have confidence in green product certifications, such as green labeling, Q standard certification, the organic Thailand’s Brand, and IFOAM certification?

The answers are “Yes,” “No,” or “Not sure.”

3. Quality: How do you compare the quality of green products with regular ones?

The answers are “Higher quality” and “Not higher quality.”

4. Concern: Degree of environmental concern is a basic measure in determining consumer WTP price premium. For this variable, the average

level of concern was itemized using seven questions. A Likert-type scale was used, where 5 refers to highest concern.

The definitions of independent variables are presented in Table 5.

Table 5 Definition of independent variables used in the model

Variable definitions		Code	Frequency
Education	Bachelor's degree or lower = 0; Higher than a Bachelor's degree = 1	Edu	60
Monthly income	25,001–35,000 THB = 1, Otherwise = 0;	Income1	158
	35,001–50,000 THB = 1, Otherwise = 0;	Income 2	30
	>50,000 THB = 1, Otherwise = 0	Income 3	17
Status	Married = 1, Otherwise = 0; Widowed/Divorced/Separated = 1, Otherwise = 0	Status1 Status2	344 38
Familiarity with green products	Know = 1, Otherwise = 0	Familiar	332
Confidence in green product certifications	Trust = 1, Otherwise = 0	Certificate	333
Quality of green products compared with regular ones	Higher quality = 1, Otherwise = 0	Quality	596
Environmental Concern	Mean score of environmental concern (1–5 score)	Concern	Mean = 3.54

The estimation of ordered logit regression is reported in Table 6. The WTP price premium of generation Y consumers is influenced by various

factors. Among them, results showed that education level has a strong positive relationship with WTP at 99% confidence level. Generation Y consumers with higher education are willing to pay more at price premium for green products relative to conventional products. Average marginal effect is approximately 0.05, suggesting that consumers who completed a degree higher than the Bachelor's degree are approximately 5% more inclined toward WTP price premium compared with Bachelor's degree graduates or non-graduates. One reason could be that educated people are more conscious of health and environmental problems, and they also have high levels of social responsibility.

Table 6 Coefficients of ordered logit equation of WTP price premium and their average marginal effect

Variables	Coefficients	Average marginal effect
Level of education	0.3262*** (0.16)	0.0537
Income: 25,001–35,000 THB	0.3618*** (0.17)	0.0595
Income: 35,001–50,000 THB	0.7197*** (0.36)	0.1183
Income: >50,000 THB	1.298*** (0.50)	0.2136

Table 6 (continued)

Variables	Coefficients	Average marginal effect
Status: Married	-0.2442** (0.14)	-0.0402
Status: Widowed/Divorced/Separated	-0.9878*** (0.32)	-0.1625
Familiarity with green products	0.6373*** (0.20)	0.1048
Confidence in green product certifications	0.6030*** (0.20)	0.0992
Quality of green products compared with regular ones	0.3769*** (0.12)	0.0619
Environmental concern	0.3826*** (0.13)	0.0629
Statistical report:		
log likelihood	-1279.4711	
Pseudo R-square	0.0287	
LR chi2	75.52	
Prob > chi2	0.0000	
Number of observations	1015	

Remarks: *, **, *** indicate levels of significance at 10%, 5%, and 1%, respectively.
Standard errors in parentheses.

The income variable, as expected, showed positive signs on all income coefficients at the 99% confidence level, signifying that WTP price premium increases along with the income of generation Y consumers. Such finding present a logical conclusion of consumer purchase pattern caused by the rise of purchasing power. Compared with the average marginal effects of

other independent variables, income is the most important determinant of WTP for generation Y in Chiang Mai province.

As for the variable on respondent status, this study found that generation Y consumers who are single are likely to pay an extra price for green products compared with the other respondents (i.e., married or widowed/divorced/separated).

Familiarity with green products show a strong positive relationship to WTP, suggesting that generation Y consumers aware of green products are willing to pay more for them. Average marginal effect is approximately 0.10, which reveals that generation Y consumers familiar with green products are willing to pay 10% more compared with others. Similarly, generation Y consumers who have confidence in green product certifications (e.g., green labeling, Q standards, Thailand's Brand, and IFOAM) are likely to pay higher for green products.

With regard to the quality variable, results showed a positive relation between trust in green product quality and WTP. Generation Y consumers who believe that green products have higher quality than non-green ones are more likely to pay a higher price premium.

In terms of environmental concern, results indicate a significantly positive effect on WTP by environmental concern. This correlation suggests that generation Y consumers with higher levels of concern seem willing to pay more for green products. An increase in environmental concern also

increases WTP by 7%. The environmental concern of consumers is likely to lead to green buying behavior.

In conclusion, results exhibit the strong effects of education level, income level, status, familiarity with green products, cognizance of green product certifications, cognizance of green product quality, and level of environmental concern on WTP for all available specifications. These outcomes indicate that solving environmental problems by increasing environmental consciousness is complicated. Such problems require the participation of both society and government. Individuals should take a mature view of social responsibility by education. Conversely, the government should extend support by promoting confidence in green products.

Conclusion

Green growth is an important issue in Thailand, particularly in Chiang Mai, which is one of its pilot provinces. This paper evaluates the WTP of generation Y consumers of green products in that province. Findings indicate that majority of generation Y consumers are willing to pay a price premium of 1% to 5% for green products, which can be viewed as the cost of investment in human health and world environment.

Moreover, most generation Y consumers are concerned with green consumption, but only at the medium level. Additionally, 78% of generation Y are willing to pay at price premium, implying that generation Y consumers can afford to pay more for green products, although their level of acceptability varied considerably. Ordered logit model showed that

education level, income, gender, familiarity with green products, confidence in green product certifications, perception of green product quality, and degree of environmental concern significantly affect WTP price premium for green commodities.

Results further showed that knowledge of green products and confidence in green product certifications among the generation Y respondents are satisfactory but not adequate. Hence, awareness raising programs for existing and new consumers may be an effective mechanism for promoting green products in future. Moreover, awareness and trust in certification can be increased through efforts such as campaigns and demonstrations.

Finally, for policy implications, considerable effort should be made toward promoting confidence in green product certification, improving consumer perception of green product quality, and increasing the levels of environmental concern. If consumers lack any of the aforementioned, the green product market cannot succeed in Thailand.

References

- AirDye. (2011) *Green is gold - Consumers want eco-friendly products®* - good for business, Available: <http://blog.airdye.com/goodforbusiness/2009/06/08/green-is-gold/> [20 August 2015]
- Berry, B. (2007) *Going green: The future of the retail food industry*, agri-food trade service, Available: www.ats.agr.gc.ca [13 January 2015]

- Broadbridge, A., et al. (2007) Experiences, perceptions and expectations of retail employment for generation Y, *Career Development International*, vol. 12, no. 6, pp. 523-544.
- Cui, Y., et al. (2003) Cause-related marketing: How generation Y responds, *International Journal of Retail and Distribution Management*, vol. 31, no. 6, pp. 310-320.
- Komchadluek. (2013) *Enjoy buying vegetables in QR code era*, Available: <http://www.komchadluek.net/news/lifestyle/161119> [7 July 2016]
- Kumar, A. & Lim, H. (2008) Age differences in mobile service perceptions: Comparison of generation Y and baby boomers, *Journal of Services Marketing*, vol. 22, no. 7, pp. 568 - 577.
- Morton, L. P. (2002) Targeting generation Y, *Public Relations Quarterly*, vol. 47, no. 2, p. 16-26.
- Ordun, G. (2015) Millennial (Gen Y generation Y) consumer behavior, their shopping preferences and perceptual maps associated with brand loyalty, *Canadian Social Science*, vol. 11, no. 4, pp. 40-55.
Doi: 10.3968/6697
- Ottman, J. (1997) *Green marketing opportunity for innovation*, Lincolnwood, ILL: NTC, Business Books.
- Sena, M. (2016) *Green industry analysis 2016 sustainability, the green industry, and you*, Available: <https://www.franchisehelp.com/industry-reports/green-industry-report/> [7 July 2016]

Suciarto, S. A., et al. (2015) Influence of green marketing toward purchase intention of green products through attitude: Survey on Indonesian and Taiwanese Students, *International Journal of Humanities and Management Sciences (IJHMS)*, vol. 3, no. 4, pp. 198-202.

Talbott, S. L. (2012) *Generation Y and sustainability*, Knoxville: University of Tennessee.

**ชายแดนระเบิด: ชีวิต ความกลัว และความรุนแรง บนพรมแดนไทย-พม่า
ตามแนวแม่น้ำสาละวิน**

**Explosive Border: Lives, Fear and Violence at the Thai-Burmese Border along
the Salween River**

ไพบูลย์ เฮงสุวรรณ¹

Paiboon Hengsuwan

บทคัดย่อ

พื้นที่ชายแดนสาละวิน บริเวณพรมแดนไทย-พม่าเป็นพื้นที่ช่วงชิงอำนาจเพื่อควบคุมดินแดนระหว่างรัฐกับกองกำลังชนกลุ่มน้อยต่างๆ มานานหลายสิบปี ซึ่งปรากฏให้เห็นเป็นปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง แม้ว่ารัฐพยายามเสริมสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดน บนหลักพื้นฐานแห่งองค์อธิปัตย์ของตน และเพื่อตอบสนองต่อการผนวกเข้าสู่ภูมิภาคด้านเศรษฐกิจ แต่ผลลัพธ์จากการกระทำกลับ ย้อนแย้งนำไปสู่ความรุนแรง บทความนี้ต้องการนำเสนอปฏิบัติการของรัฐในพื้นที่ชายแดนสาละวินที่ก่อเป็นความรุนแรง และเปลี่ยนพื้นที่ชายแดนที่ผู้คนใช้ชีวิตอยู่ให้กลายเป็นพื้นที่สู้รบระหว่างรัฐบาลทหารพม่ากับชนกลุ่มน้อย ขณะเดียวกันความร่วมมือกันระหว่างรัฐพม่า รัฐไทย และนักลงทุนสร้างเขื่อนข้ามชาติ ซึ่งต้องการผลักดันโครงการสร้างเขื่อนสาละวินในพื้นที่ชายแดนสาละวิน ได้ก่อกวนคนชายแดนให้ต้องประสบกับความกลัว อันตราย และความรุนแรงทางการเมือง จนกระทั่งชีวิตของคนชายแดนกลายเป็นส่วนหนึ่งของความรุนแรงในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ความทุกข์ทรมานของคนชายแดนที่ปรากฏขึ้นนั้นสัมพันธ์อย่างมากกับอำนาจเหนือชีวิต

คำสำคัญ: คนชายแดน / พื้นที่ชายแดน / แม่น้ำสาละวิน

¹ Department of Women's Studies, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand, e-mail: paiboon1998@yahoo.com

Abstract

The Salween borderlands at the Thai-Burmese border are spaces of contestation of power to control over territory among states and ethnic minorities, which political conflicts have taken place. Although states have tried to make peace happening on the borderlands, according to their sovereignty, and to respond to regional economic integration, the result is that state actions lead to contradictory outcomes of state violence. The article shows state actions in the Salween borderlands creating violence and changing the borderlands that people have been living to become fighting zones between the Burmese army and ethnic minorities. In the meantime, the cooperation of the Burmese government and the Thai state in association with transnational dam investors, which aims to push the Salween dam projects forward, has oppressed the border people experiencing fear, danger and military violence. Up until now, their lives have become part of violence in everyday life. Hence the suffering of the border people that have been taking place is closely related to sovereign power.

Keywords: Border peoples / Borderlands / Salween

บทนำ

เหตุการณ์แรก: ชีระวุฒิรายงานว่า “ประชาชนในพม่าเกือบ 5 ล้านคน ได้รับผลกระทบจากกั้นระเบิด ส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อยถูกสังหารหรือได้รับบาดเจ็บจากอาวุธยุทธโปกรณ์ในเขตเมืองต่างๆ ที่มีพื้นที่กั้นระเบิดอยู่” (The Irrawaddy, 2011)

เหตุการณ์ที่สอง: เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2550 วิศวกรไทย หนึ่งในสมาชิกทีมสำรวจของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) รัฐวิสาหกิจของไทย ถูกสังหารจากการ

ยิ่งถล่มป็นใหญ่โดยกองกำลังไม่ทราบฝ่ายที่แคมป์สำรวจการก่อสร้างเขื่อนแห่งแรกบนฝั่งแม่น้ำสาละวินของพม่า กฟผ. ในเขตประเทศพม่า ขณะที่กำลังทหารพม่าและตำรวจคอยอารักขา (Kom Chad Luek, 2007; The Nation, 2007)

เหตุการณ์ที่สาม: ช่วงสัปดาห์แรกของเดือนมกราคม 2552 ผู้เขียนได้เข้าร่วมงาน ‘วันเด็กไร้สัญชาติ’ ที่จัดในอำเภอหนึ่งของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่นี้ผู้เขียนได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์ทหารพม่าได้รับบาดเจ็บจากการเหยียบกับระเบิดบริเวณหน้าหน่วยทหารที่ตั้งอยู่ฝั่งแม่น้ำสาละวินตรงข้ามหมู่บ้านบ่อนเบี้ยหลวง (นามสมมติ) ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ชาวบ้านในหมู่บ้านที่ได้รับรู้เหตุการณ์เพื่อที่จะเข้าใจกรณีนี้จากมุมมองของท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ของความไม่มั่นคง (Insecurity) และความรุนแรงที่ดำรงอยู่ในท่ามกลางคนท้องถิ่นที่เรียกว่า ‘คนชายแดน’ และเป็นเหตุการณ์ที่สัมพันธ์กับการแสดงอำนาจรัฐชาติ

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2550-2553 ผู้เขียนได้วิจัยเชิงชาติพันธุ์นิพนธ์เกี่ยวกับการเมืองสภาพแวดล้อมตามแนวแม่น้ำสาละวินช่วงที่เป็นพรมแดนระหว่างไทยและพม่า และพบว่ามีหมู่บ้านชายแดนและพื้นที่พักพิงชั่วคราวหลายแห่ง (Decha, 2003; Tunya, 2007) ตั้งอยู่ตามแนวแม่น้ำสาละวิน คนชายแดนดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางสถานการณ์ความตึงเครียดทางการเมือง ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรม-การเมืองหลายกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกองกำลังทหารพม่า และกลุ่มกำลังชาติพันธุ์ติดอาวุธต่อต้านรัฐบาลมาเป็นเวลา 6 ทศวรรษ (Keyes, 1994; Pinkaew, 2008; Rajah, 1990) สำหรับ 2 ทศวรรษล่าสุดมีความขัดแย้งที่ตึงเครียดต่อโครงการก่อสร้างเขื่อนสาละวินที่ถูกนำเสนอขึ้นมาในพื้นที่ชายแดนสาละวินซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นความมั่นคงด้านพลังงานภายในของประเทศต่างๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เรียกว่า “โครงข่ายพลังงานอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง” (GMS Power Grid) (Cho, 2008; Gray, 2006; International Rivers, 2009; Piyaporn, 2007; Sai Silp, 2007; TERRA, 2006) งานวิจัยนี้ ต้องการทราบว่าคนชายแดนจะสามารถดำรงชีวิตรอดในพื้นที่ชายแดน

สาละวินอย่างไร? และศักยภาพและความสามารถของพวกเขาต่อการปะทะประสาน (Articulation) ความไม่มั่นคงของชีวิตและการต่อรองภายใต้สนามของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่หลากหลายได้เป็นอย่างไร? ท่ามกลางนายทุนข้ามชาติ การจัดการอำนาจ (Manipulation) กับสถานการณ์ของการผนวกทางเศรษฐกิจเพื่อให้มั่นใจว่าจะมีความมั่นคงด้านพลังงานในภูมิภาค เมื่อคำนึงถึงประเด็นความไม่มั่นคงของชีวิตในพื้นที่ชายแดนสาละวิน ผู้เขียนต้องการถกเถียงว่าความรุนแรงรัฐ² (Watts, 1997) มีลักษณะไม่เฉพาะแต่เพียงความรุนแรงทางการทหารที่กระทำผ่านปฏิบัติการแบบอำนาจเถื่อนตามแนวคิดของจีโอจีโอ อักมเบน (Agamben, 1998) เท่านั้น แต่ยังมีลักษณะความรุนแรงเงียบ (Silent Violence) ตามแนวคิดของไมเคิล วัตต์ (Watts, 1983) แฝงหรือซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังด้วย ความรุนแรงเงียบบดขยี้ไปกับปฏิบัติการแบบอำนาจเถื่อนกระทำต่อคนชายแดนทางด้านจิตใจ ในแง่ที่ทำให้พวกเขารู้สึกสิ้นไร้ไม้ตอกที่ชีวิตต้องติดบ่วงแห่งสงคราม ขาดความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากร และขาดชนข้าวปลาอาหาร ในงานนี้ผู้เขียนสำรวจว่าความรุนแรงรัฐที่สัมพันธ์กับทุนกับการผลิตสินค้าบริเวณพื้นที่ชายแดนสาละวินที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร และอภิปรายว่าภูมิศาสตร์แห่งความรุนแรงมีนัยยะต่อกลุ่มคนต่างๆ รวมทั้งทหารสองฝักฝ่ายของพรมแดน กลุ่มชาติพันธุ์ติดอาวุธ และผู้คนที่อาศัยอยู่ที่ชายแดนอย่างไร

² ผู้เขียนใช้แนวคิดของไมเคิล วัตต์ (Michael Watts) เกี่ยวกับความรุนแรงรัฐ หรือชาตกรรมของรัฐที่กดทับชุมชนท้องถิ่น เมื่อรัฐไนจีเรีย (สมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือรัฐบาลทหาร) แสดงอำนาจ เช่น เริ่มปฏิบัติการทางการทหารอย่างหนักหน่วง หรือการจู่โจมทำลายอย่างรุนแรงต่อชุมชนเล็กๆ เพื่อที่จะกดปราบความไม่สงบทางสังคมที่ชาวบ้านต่อต้านบริษัทหุตะเจาะน้ำมันข้ามชาติ (Watts, 1997)

วรรณกรรมปริทัศน์

ในโลกแบบข้ามชาติ อำนาจของรัฐ-ชาติอาจจะกำลังเสื่อมถอย อย่างไรก็ดี รัฐ-ชาติหนึ่งจะยังคงแสดงอำนาจของมันเองและดูดกระชากชีวิตไปจากผู้คน โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนต่อไป อย่างที่ เดชา ตั้งสีฟ้า ชี้ว่ารัฐ-ชาติสามารถปกครองประชากรได้ เมื่อผู้คนหวนกลับมาหามันเพื่อให้ปกป้องเหนือชีวิต (Decha, 2003, 2008) ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าการผลิตร่างกายแบบชีวะ-การเมือง (Bio-political Body) คือ กิจกรรมเริ่มต้นของอำนาจเหนือชีวิต (Agamben, 1998, p. 6) ตามทัศนะของ จีออจีโอ อัมเบน อำนาจเหนือชีวิตควบคุมใครและอะไรที่ถูกรวมเข้าในปริณทลแห่งกฎ ในทางกลับกันนี้เป็นผลลัพธ์จากการตัดสินใจของอำนาจเหนือชีวิตแห่งการยกเว้น (Agamben, 1998, pp. 25–26) ซึ่งเป็นปฏิกิริยาขององค์อธิปัตย์ที่โครงสร้างของกฎจัดวางการบังคับกฎในความเป็นไปได้ของการแขวนกฎและระเบียบ นี่คือ สภาวะยกเว้นที่เกิดขึ้นจากการรวมเข้าแล้วก็คัดกันออก (Inclusive Exclusion) สร้างโซนที่ชีวิตถูกผลักให้เป็น 'คนนอก' ปริณทลแห่งกฎเพื่อที่จะทำให้กฎมีชีวิตและแขวนมันไว้ (Decha, 2007) การยกเว้นเหล่านี้วางชีวิตทางชีววิทยาไว้ที่ศูนย์กลางของการคิดคำนวณของอำนาจเหนือดินแดน ดังนั้นรัฐสมัยใหม่ทำให้ทราบถึงการเชื่อมต่อของอำนาจเหนือชีวิตและชีวิตเปลือยเปล่า (Bare life) (Agamben, 1998)

ไมเคิล เทาซซิกซ์ (Taussig, 1992) ถกเถียงว่าพลเมืองรัฐมักจะมีชีวิตอยู่ในสภาวะฉุกเฉินที่ไม่ใช่การยกเว้น แต่เป็นกฎที่อยู่ใต้การตัดสินใจโดยรัฐ สภาวะยกเว้นที่ดำเนินอยู่นี้ใช้ความรุนแรงเพื่อผนึกรวมอำนาจเหนือประชาชน (Agamben, 2004; Taussig, 1992) กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ การยกเว้นเป็นหลักการพื้นฐานของกฎอธิปัตย์ มันแสดงถึงการแบ่งแยกระหว่างพลเมืองในระเบียบทางกฎหมายกับคนนอกที่ถูกถอดออกจาก

การปกป้องทางกฎหมาย-การเมือง³ (Ong, 2006, p. 5) ในพื้นที่ชายแดน ดังนั้นจะรับรู้หรือเห็นได้ (Perceptible) หรือไม่ขึ้นอยู่กับอำนาจเหนือชีวิตตัดสินใจ ส่วนต่างๆ ของชายแดนไทย-พม่าถูกเปลี่ยนรูปไปสู่สภาวะฉุกเฉินโดยอำนาจอธิปไตยของประเทศไทยและพม่า (Decha, 2007, p. 233) เดชา ตั้งสีฟ้า ยืนยันว่าสภาวะยกเว้นจริงได้รับการตอกย้ำด้วยสถานการณ์ของการบังคับโยกย้ายและพลัดถิ่นตามแนวชายแดนไทย-พม่า โดยผ่านการบังคับ เพราะมีชนกลุ่มน้อย เช่น ชาวกะเหรี่ยง ทุกชีวิตในเงื้อมมือของกองทัพพม่าในรูปแบบของความรุนแรง และมีประสบการณ์ที่ถูกลดทอนความเป็นมนุษย์ โดยการถูกจัดวางในพื้นที่ทับซ้อน (No Man's Land) ที่ทั้งรัฐพม่าหรือรัฐไทยไม่ยอมรับพวกเขา เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้คนชายแดนก็ไร้ซึ่งตัวตน เป็นคนไร้รัฐ เป็นเรือนร่างที่ถูกยกเว้น ถูกผู้มีอำนาจละเลย แม้ว่าพวกเขาจะเป็นมนุษย์ก็ตามที่ รัฐ-ชาติถอดรูปแบบชีวิต (Forms of Life) ของพวกเขาออก และความเปลี่ยนแปลงของพวกเขาถูกเผยให้เห็น อาณาเขตรัฐ-ชาติได้วางพวกเขาในตำแหน่งยกเว้น ทั้งหมดทั้งมวลนี้ พวกเขามีสิ่งซึ่ง เดชา ตั้งสีฟ้า เรียกว่า "ชีวิตเปลือยเปล่าที่รับรู้ไม่ได้" (Imperceptible Naked-lives) (Decha, 2003, pp. 21-27) ดังนั้นสถานการณ์ของพวกเขาถูกจำกัดโดยองค์อธิปัตย์ในเชิงการเมืองและพื้นที่ (Grundy-Warr, 2001, pp. 24-25) และพวกเขาก็กลายเป็นร่างกายชีวิต-การเมือง เป็นวัตถุ (Object) เบื้องต้นของอำนาจเหนือชีวิต (Decha, 2007, p. 233) การคุกคามและการปฏิบัติแบบรุนแรงในพื้นที่ชายแดนสาละวินไม่ใช่

³ ไอวา อ่อง (Ahiwa Ong) ยืนยันว่า จิออจีโอ อักมเบน (Giorgio Agamben) เหมือนจะกำลังสืบค้นการเมืองที่ไม่ได้อยู่บนฐานของรอยแยกทางชีวิต-การเมือง หรือการแกว่งระหว่างสองขั้วของการรวมเข้า (Inclusion) และการกีดกันออก (Exclusion) องค์อธิปัตย์แสดงการกีดกันชีวิตที่ไม่ได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นมนุษย์สมัยใหม่ ผลลัพธ์ก็คือ หมวดยุทธูปการ อย่างเช่น ผู้อพยพ ผู้ลี้ภัยสงคราม และคนอพยพเข้าประเทศโดยผิดกฎหมาย ถูกนิยามไปในทางที่ทำให้อยู่นอกการอ้างสิทธิ์ของการเป็นพลเมืองและนอกกฎหมาย (Ong, 2006, pp. 196-197)

เป็นข้อยกเว้น แต่มันเป็นรูปแบบของกฎที่รัฐไทยและพม่าต่างพยายามที่จะบังคับอำนาจเหนือคนชายแดน ประสบการณ์ของบุคคลที่ถูกบังคับย้ายถิ่นเหล่านี้ ที่การเคลื่อนย้ายของพวกเขาเป็นข้อยกเว้นและถูกจำกัด และถูกละทิ้งไว้ด้านหลังในพื้นที่ชายแดน ควรที่จะได้รับการพิจารณา (Decha, 2008)

อย่างไรก็ดี ไอวา อ่อง (Ong, 2006) ยืนยันว่าในทางปฏิบัติจริงองค์อธิปัตย์แสดงออกในยุทธศาสตร์แบบเชิงซ้อนที่บ่อยครั้งขัดแย้งกันเอง ซึ่งเผชิญกับการอ้างที่หลากหลายและการต่อสู้แข่งขัน และผลิตสร้างผลลัพธ์ที่เป็นความบังเอิญและแปรผัน ไอวา อ่อง มองการยกเว้นกว้างออกไปอีกซึ่งเป็นจุดแยกที่สำคัญในนโยบายที่ถูกใช้เพื่อการรวมเข้าและรวมถึงการกีดกันออกด้วย สำหรับ ไอวา อ่อง แล้ว การยกเว้นไม่ใช่แค่การทำให้เป็นบุคคลที่กีดกันออกซึ่งถูกปฏิเสธการปกป้องเท่านั้น แต่ยังหมายถึงรวมถึงการตัดสินใจเชิงบวก (ยอมรับ) เพื่อรวมประชากรที่ถูกคัดสรรแล้วเข้าไว้ และแนวทางเชิงคุณค่าร่วมกับการปฏิรูปเสรีนิยมใหม่ (Ong, 2006, pp. 5–7) ดังนั้นยุทธศาสตร์เสรีนิยมใหม่ได้สร้างการรวมเข้า (Inclusion) ในรูปแบบใหม่ คือ การกำหนดบุคคลพลเมือง (Citizen-subjects) และสร้างพื้นที่ใหม่ที่พึงพอใจกับผลประโยชน์ทางการเมืองและการได้รับผลในเชิงเศรษฐกิจเป็นสำคัญ (Bigo, 2007, p. 13) นี่คือสิ่งที่ ไอวา อ่อง เรียกว่า ‘องค์อธิปัตย์ที่แตกย่อยหรือหลากหลาย’ (Graduated or Variegated Sovereignty) (Ong, 1999, 2000) ที่รัฐจัดตั้งขึ้นอย่างยืดหยุ่น และเปลี่ยนข้อคำนึงหลักของมันจากรัฐ-ชาติไปสู่พื้นที่และพลเมืองที่หลากหลาย (Anusorn, 2010, pp. 312–313) ในเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น การจัดพื้นที่เทคโนโลยีได้สร้างพื้นที่พิเศษ

ขึ้นเพื่อบรรลุเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของการควบคุมกลุ่มคนในความสัมพันธ์กับพลังทางการตลาด⁴

จากพื้นฐานความคิดของ ไชว อ่อง เรื่ององค์อธิปัตย์ที่แตกย่อย ความพยายามที่จะเปลี่ยนรูปและปลดปล่อยพื้นที่ชายแดนสาละวินผ่านการผนวกเข้าในระดับภูมิภาค ทำให้เข้าใจได้ในแง่ที่ว่ารัฐบาลพม่าและไทยเป็นสัญญาณที่ยืดหยุ่น พวกเขา ควบคุมกับบรรษัทข้ามชาติในฐานะที่เป็นพวกพ้องของเขา ตอบสนองต่อตลาดทุนโดยการร่วมมือกับองค์การเหนือรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย เพื่อพัฒนาโครงการอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (GMS Programmes) (Asian Development Bank, 2009) เช่น โครงข่ายพลังงานอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (GMS Power Grid) ที่โครงการก่อสร้างเชื่อมสาละวินถูกเสนอขึ้นนั้นเกี่ยวข้องด้วย (Wong, 2003; International Rivers, 2009; Shining Som, 2009)

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าพรมแดนทางการเมือง สำหรับ ไชว อ่อง แล้วมีอาณาเขตชัดเจนหรือความเป็นอาณาเขตที่แน่นอนตายตัว (Fixed Territoriality) (Ong, 2006, p. 20) ไชว อ่อง เน้นองค์ประกอบข้ามชาติซึ่งตัดข้ามพรมแดนทางการเมืองโดยมุ่งที่ทุนนิยมข้ามชาติ ในแง่นี้ข้อพิพาทเชิงอาณาเขตที่เป็นประเด็นจากความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ ซึ่งกลุ่มที่มีอำนาจรุกเข้าไปยึดครองพื้นที่ของกลุ่มที่ไร้อำนาจ เหมือนอย่างกับกรณีพม่าและกะเหรี่ยงในรัฐกะเหรี่ยง (Rajah, 1990; Keyes, 1994; Bryant,

⁴ ไชว อ่อง (Ong, 2006) ได้เชื่อมโยงแนวคิดการยกเว้นและเสรีนิยมใหม่เข้าด้วยกันโดยการถกเถียงว่า รัฐอาเซียนสร้างรูปแบบของการลงทุนเชิงชีว-การเมืองที่แตกต่างในพลเมืองที่ต่างกัน เพื่อรักษาการแข่งขันระดับโลกเอาไว้ โดยให้อภิสิทธิ์กับเพศภาวะหนึ่งและรูปแบบของทักษะ พรสวรรค์ และชาติพันธุ์สัมพันธ์หนึ่งเหนือคนอื่น ๆ การลงทุนเชิงชีว-การเมืองที่ไม่เท่าเทียมนี้ก่อผลต่อการกระจายการบริการ การดูแล และการปกป้องที่ไม่เท่าเทียม ขณะที่บางคนได้รับสิทธิและทรัพยากร แต่คนอื่น ๆ ถูกปฏิเสธทั้งหมด (Ong, 1999, p. 217; Ong, 2006)

1996; Pinkaew, 2008) จึงไม่ใช่เป็นประเด็นของไฉว อ่อง (Ong, 1999, 2006) กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ความคลุมเครือของชายแดน⁵ ไม่ได้เป็นบริบทของข้ามชาติศึกษา (Ong, 2006) แม้ว่าแนวคิดของไฉว อ่อง ในเรื่ององค์อธิปัตย์ที่แตกแยกย่อยช่วยสร้างความเข้าใจปฏิสัมพันธ์รัฐ-โลก แต่ไฉว อ่อง กลับไม่ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดนี้เพื่อศึกษาในบริบทของอาณาเขตรัฐ-ชาติที่ไม่ชัดเจน หรือความคลุมเครือของชายแดนและอำนาจรัฐ หรือความรุนแรงทางการเมืองของสงคราม (Gregory, 2007) ทว่าภายใต้สถานการณ์เหล่านั้น อำนาจเหนือชีวิตของรัฐทำงานได้อย่างดีเยี่ยม

กล่าวโดยสรุป การศึกษาขององค์อธิปัตย์รัฐมีอยู่สองด้าน ด้านหนึ่งคือ แนวภูมิศาสตร์ของความรุนแรงศึกษาที่คำนึงถึงปัญหาของอำนาจเหนือชีวิตของรัฐ แต่ไม่ได้จัดการกับหรือมีความสัมพันธ์กับทุนนิยมข้ามชาติ (Gregory & Pred, editors, 2007) กลุ่มนี้มองสภาวะยกเว้นแยกออกจากเสรีนิยมใหม่ ส่วนอีกด้านหนึ่งคือ การศึกษาปฏิสัมพันธ์รัฐ-ทุนนิยมข้ามชาติของ ไฉว อ่อง ที่ไม่ได้เพ่งพินิจถึงชายแดนแบบคลุมเครือในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองและความรุนแรง ส่วนทางเลือกแบบผู้เขียนเสนอคือ คำนึงถึงอำนาจเหนือชีวิตของรัฐในความสัมพันธ์กับทุนนิยมข้ามชาติในความคลุมเครือของพื้นที่ชายแดน ในเมื่อสภาวะยกเว้นและเสรีนิยมใหม่เป็นคู่แฝดกันตามแนวพื้นที่ชายแดนสาละวิน กระบวนการเปลี่ยนแม่น้ำสาละวินให้เป็นสินค้าก็ทำงานผ่านกระบวนการของความรุนแรงรัฐ และความรุนแรงรัฐจึงเป็นพื้นฐานเพื่อการขยายตัวของทุนในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ดังนั้นกิจกรรมการก่อสร้างเขื่อนสาละวินไม่ได้มีความหมายเพียงแค่เป็นโครงการทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงโครงการ

⁵ นักภูมิศาสตร์ทำความเข้าใจชายแดน (Frontier) ด้วยมโนทัศน์เชิงสัมพัทธ์ (Curry & Koczberski, 2009) ชายแดนถูกมองในฐานะพื้นที่ของวิถีการพัฒนาหลากหลาย (Fold & Hirsch, 2009, p. 95) ในฐานะพื้นที่ของการเปลี่ยนผ่านทุนนิยม (Barney, 2009), ในฐานะพื้นที่เปลี่ยนผ่านซึ่งสะท้อนพลวัตของการเปลี่ยนรูปทางสังคมและเชิงพื้นที่ในบริบทของการไหลเวียนทุน (Hirsch, 2009) สำหรับงานเขียนชิ้นนี้ ชายแดน หมายถึง พื้นที่ของวิถีการพัฒนาหลากหลายที่ผู้กระทำต่าง ๆ เกี่ยวข้อง

ทางด้านการเมืองของรัฐ ที่ผลิตสร้างผ่านเทคโนโลยีความรุนแรง (Violent Technologies) และคนชายแดนผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับความกลัว อันตราย และความรุนแรงทางทหารก็ได้กลายเป็นคนที่มี 'ชีวิตเปลือยเปล่า' เนื่องจากการกดปราบของรัฐและการฉกฉวยทรัพยากรท้องถิ่น ในสถานการณ์เช่นนี้ คนชายแดนที่มีชีวิตเปลือยเปล่าแทบจะไม่สามารถต่อสู้เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดได้

ความรุนแรงทางทหาร ณ เขตพื้นที่พรมแดน

ในความตึงเครียดระหว่างชาติ รัฐ และพลเมืองของรัฐ บ่อยครั้งปรากฏในรูปของการเมืองชาติพันธุ์ (Ethnic Politics) และความขัดแย้ง ซึ่งบ่อยครั้งชนกลุ่มน้อยปฏิเสธที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างรัฐ-ชาติที่พวกเขาสังกัดอยู่ ประเด็นนี้ กรณียพมาเป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งผลลัพธ์ก็คือ เกิดกระบวนการเคลื่อนไหวชาตินิยมชาติพันธุ์ (Ethno-nationalist Movement) ขึ้นต่อต้านโครงการของการสร้างรัฐ-ชาติที่เกิดขึ้นที่นั่น ณ ภูมิภาคชายแดนของพม่า (Keyes, 1994; Pinkaew, 2008; Rajah, 1990) เป็นโครงการที่ถูกต่อต้านและไม่สมบูรณ์แบบมาเป็นเวลานาน ดังนั้นภูมิภาคชายแดนของพม่าเสนอภาพตัวแทนโครงการรัฐที่ยังจัดตั้งไม่มั่นคง ทั้งในแง่ของการสร้างพรมแดนและลักษณะของตัวพรมแดนเอง ได้สะท้อนถึงความคลุมเครือของชายแดนกับผลลัพธ์ที่พื้นที่ชายแดนสาละวินเป็นข้อยกเว้นที่สถานการณ์ไม่เรียบง่ายอย่างกับการขีด "เส้นพรมแดนแบ่งแยกและเชื่อมต่อรัฐ" (Donnan & Wilson, 1999, pp. 15-16)

ยิ่งไปกว่านั้น ภูมิภาคชายแดนของพม่าเป็นเขตพื้นที่คลุมเครือของวิถีการพัฒนาหลากหลาย (Multifaceted Development Trajectories) (Fold & Hirsch, 2009) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกระบวนการของการขยายเกินทางการเมืองในขั้นตอนของการสถาปนารัฐและการหวนคืนการเคลื่อนไหวชาตินิยมชาติพันธุ์ต่อต้านการก่อรูปของรัฐ-ชาติพม่าและแผนการพัฒนาชาติ ดังนั้น ด้านหนึ่งพื้นที่ชายแดนสาละวินจึงกลายเป็นโซนแห่งสงครามระหว่างชนกลุ่มน้อยและรัฐบาลทหารพม่า ส่วนอีกด้านหนึ่ง ปัจจุบันนี้พื้นที่

ชายแดนสาละวินซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงข่ายพลังงานอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงกำลังกลายเป็นแหล่งสำหรับการผลิตไฟฟ้าราคาถูกเพื่อประเทศไทยและรวมทั้งภูมิภาคกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า ปฏิบัติการของการเปลี่ยนทรัพยากรสาละวิน ทั้งแม่น้ำและป่าไม้ให้เป็นสินค้าภายใต้สภาวะยกเว้น ได้กระตุ้นการเพิ่มกองกำลังทหาร (Militarization) และความขัดแย้งที่ผู้คนถูกคุกคามตามแนวพื้นที่ชายแดนสาละวิน

ในบทความนี้ ผู้เขียนต้องการที่จะอภิปรายกรณีของการระเบิดที่เกิดขึ้น ณ พื้นที่ชายแดนสาละวิน ซึ่งความตายนี้นัยที่สัมพันธ์กับอำนาจเหนือชีวิตของรัฐไทยและพม่า ผ่านเหตุการณ์ที่ผู้เขียนเรียกว่า 'ความตายของเจ้าหน้าที่การไฟฟ้า จากอาวุธสงคราม' เกิดขึ้นบริเวณห้วยงานเขื่อนฮัตจีที่ตั้งขึ้นในเขตสงคราม และเหตุการณ์ที่ผู้เขียนเรียกว่า 'ส่งเขากลับ' ซึ่งเจ้าหน้าที่ทหารพม่าได้เหยียบกับระเบิดตรงบริเวณริมฝั่งแม่น้ำสาละวินด้านหน้าของค่ายทหารพม่าเอง

1. ความตายของเจ้าหน้าที่การไฟฟ้า จากอาวุธสงคราม

ความก้าวหน้าแห่งชาติคือตรรกเบื้องหลังของการพัฒนา และพลังขับเคลื่อนของการพัฒนาได้ผลักดันให้สถาบัน เช่น กฟผ. และบริษัทข้ามชาติต่างๆ ดำเนินโครงการพัฒนาพลังงาน แม้ว่ากำลังเผชิญกับความเสียนานับประการก็ตามที่ ซึ่งความพยายามในการสร้างเขื่อนพลังงานไฟฟ้าบนแม่น้ำสาละวินนำไปสู่ความเสียหายและสูญเสียชีวิตของผู้คนด้วยเช่นกัน เขื่อนฮัตจีคือหนึ่งในเป้าหมายลำดับต้นๆ ของโครงการที่ถูกบรรจุไว้ในแผนดำเนินการก่อสร้างเขื่อนสาละวิน โดย กฟผ. และบริษัทในจีนและพม่าที่สนใจจะเข้าร่วมลงทุน เนื่องจากห้วยงานเขื่อนอยู่ในเขตสู้รบ ดังนั้นจำเป็นที่ทหารรัฐบาลพม่าต้องเข้ายึดและควบคุมพื้นที่แทนกองกำลังชนกลุ่มน้อยซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความรุนแรงจากการปะทะสู้รบ

ในปี พ.ศ.2539 รัฐบาลทหารพม่าลงนามบันทึกความเข้าใจ (MoU) กับรัฐบาลไทย เพื่อที่จะส่งขายไฟฟ้าจำนวน 1,500 เมกกะวัตต์ให้กับไทยในปี พ.ศ.2550 โดยตกลงร่วมกันว่าจะลงทุนในการก่อสร้างเขื่อนพลังงานไฟฟ้าจำนวน 5 โครงการในปี

พ.ศ.2547 และในปีถัดมา มีการจัดทำบันทึกความเข้าใจร่วมกันของรัฐมนตรีด้านพลังงานของทั้งสองประเทศ เพื่อพัฒนาโครงการเขื่อน 5 แห่งในลุ่มน้ำสาละวินและลุ่มน้ำตะนาวศรี ซึ่งได้แก่ เขื่อนท่าช้าง หรือเขื่อนมายตง, เขื่อนยวาทิต ในเขตรัฐฉาน ตอนใต้, เขื่อนเว่ยจี, เขื่อนดาร์กวิน และเขื่อนฮัตจี ซึ่งบริเวณก่อสร้างอยู่ห่างจากชายแดนไทย-พม่า จากจุดที่แม่น้ำเมยไหลไปบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน ในเขตรัฐกะเหรี่ยงและตะนาวศรี (Agence France Presse, 2007; Apinya, 2007; TERRA, 2006; Tunya, 2007)

ต้นปี พ.ศ. 2549 กฟผ. เริ่มสำรวจที่ตั้งเขื่อนฮัตจีในเขตประเทศพม่า ต่อจากนั้น รายงานการศึกษาความเป็นไปได้เบื้องต้นของโครงการเขื่อนฮัตจี ได้แล้วเสร็จในเดือนพฤษภาคมปีเดียวกัน ก่อนหน้านั้น พื้นที่บริเวณนี้อยู่ภายใต้การควบคุมของสหพันธ์แห่งชาติกะเหรี่ยง (เคเอ็นยู) (Karen National Union: KNU) ในรัฐกะเหรี่ยง แต่พื้นที่นี้ถูกยึดไปโดยกองทัพทหารพม่าและกองกำลังพันธมิตรกะเหรี่ยงพุทธ (ดีเคบีเอ) (Democratic Karen Benevolent Army: DKBA)⁶ กลุ่มเฝ้าระวังแม่น้ำกะเหรี่ยง (Karen Rivers Watch) รายงานว่า สุสานทหาร 6 แห่งของกองทัพพม่า และดีเคบีเอถูกตั้งขึ้นตามแนวชายแดนไทย-พม่าจากหมู่บ้านไทยไปถึงห้วยงานเขื่อนฮัตจีที่หมู่บ้านกามังในพม่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 (Arthit, 2008) อย่างไรก็ตาม ทีมประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้รับการว่าจ้างโดย กฟผ. เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2549 ให้ดำเนินการจัดทำรายงานผลกระทบทาง

⁶ DKBA แยกตัวออกจาก KNU ไปเข้าข้างกองทัพพม่าในปี พ.ศ.2537 และ DKBA ลงนามในสัญญาหยุดยิงกับรัฐบาลทหารพม่า ภายใต้สัญญาหยุดยิง กองกำลังชาติพันธุ์ เช่น มอญ มีอำนาจควบคุมพื้นที่และการสัมปทานทางเศรษฐกิจต่างๆ อย่างจำกัด การก่อสร้างท่อส่งแก๊ส ยาดานาเกิดขึ้นได้ก็ด้วยเงื่อนไขของสัญญาหยุดยิงระหว่างกองทัพต่อต้านมอญและระบอบทหารพม่า นั่นเอง (Karen Rivers Watch, 2004, pp. 9-10)

สิ่งแวดล้อมเขื่อนฮัตจี ไม่สามารถเข้าพื้นที่ตามแนวแม่น้ำที่จะถูกน้ำท่วมในเขตควบคุมของเขื่อนยวาวครั้งหนึ่งได้ (Salween Watch Coalition, 2007)

พนักงาน กฟผ. ที่ทำการสำรวจบริเวณหัวงานเขื่อนฮัตจีในเขตสงครามของพม่าก็ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง พนักงาน 2 คน ถูกสังหารในสองเหตุการณ์ใกล้หัวงานเขื่อนในปี พ.ศ.2549 และ 2550 ด้วยกับระเบิดและการปะทะอาวุธสงคราม (Salween Watch Coalition, 2011) ซึ่งเป็นครั้งแรกที่นักสร้างเขื่อนชาวไทยเสียชีวิต (Pianporn, 2007) ทีมงาน กฟผ. วิศวกรและคนงานต้องเผชิญกับภัยอันตรายและความโหดร้ายของสงคราม กลุ่มพักค้างคืนในเมืองพะอันที้ตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำสาละวินและเดินทางไปหัวงานเขื่อนในช่วงกลางวันเพื่อวัดระดับน้ำในช่วงฤดูฝน (Kom Chad Luek, 2007; Salween Watch Coalition, 2007) นักรรณิเวทยาเสียชีวิตเมื่อเขาเหยียบกับระเบิด ใกล้กับหัวงานเขื่อนในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2549 (Supamart, 2007)

ต่อมาพนักงาน กฟผ. ได้เสียชีวิตในแคมป์ที่พักคนงานก่อสร้างเขื่อน ส่วนทหารคุ้มกันของพม่าก็ได้ยิงตอบโต้กลับจากฝ่ายตรงข้าม (The Nation, 2007) วิศวกรอายุ 55 ปี จากจังหวัดแพร่ เสียชีวิตในที่เกิดเหตุ เขาถูกสะเก็ดระเบิด ศพของเขาถูกนำกลับบ้านเกิดในอำเภอสอง จังหวัดแพร่ เนื่องจากเหตุการณ์ระเบิดทั้งสองครั้งในพื้นที่ก่อสร้างเขื่อน รัฐบาลพม่าจึงส่งกองกำลังทหารเข้ามาเพิ่มในพื้นที่ชายแดนเพื่อรักษาความปลอดภัยบริเวณจุดสร้างเขื่อนเนื่องจากกลัวความไม่ปลอดภัยของพนักงาน (The Nation, 2007; Pianporn, 2007; Tunya, 2007) คนงานรายหนึ่งกล่าวว่า “พื้นที่ที่จะก่อสร้างเขื่อนเป็นเขตสงคราม ถ้าเหตุการณ์ยังไม่สงบอยู่เช่นนี้ คงไม่มีพนักงาน กฟผ. คนใดกล้ากลับเข้าไปอีกแล้ว” คนงานไทยที่เหลือที่หัวงานเขื่อนก็ถูกส่งตัวกลับบ้านของตนเอง (Kom Chad Luek, 2007)

เนื่องจากเหตุการณ์เสียชีวิตของเจ้าหน้าที่ กฟผ. งานก่อสร้างเขื่อนฮัตจีที่กำหนดว่าจะเริ่มต้นในปี พ.ศ.2551 ต้องเลื่อนออกไปจนกว่ารัฐบาลทหารพม่าจะสามารถรับประกันในเรื่องความปลอดภัยได้เสียก่อน (Bangkok Post, 2007; Tunya, 2007)

ตั้งแต่เกิดเหตุครั้งนี้ ส่วนการไฟฟ้าฯ ไม่ส่งคนงานไปที่ห้วงงานเขื่อนอีก ด้วยเหตุผลเรื่องความปลอดภัย ผู้ว่าการ กฟผ. ได้เรียกร้องมาตรการความปลอดภัยในพื้นที่ให้มีเพิ่มขึ้น แต่กำลังทหารพม่าก็เข้าไปยังพื้นที่เพิ่มมากขึ้นและเร่งรัดความขัดแย้งและการละเมิดรูปแบบต่างๆ ในพื้นที่ด้วย (Salween Watch Coalition, 2011) เจ้าหน้าที่การไฟฟ้าฯ กล่าวว่า การตัดสินใจในเรื่องการเดินหน้าเขื่อนฮัตจีจะมีขึ้น เมื่อผู้ว่า กฟผ. คนใหม่เข้ามารับตำแหน่งแล้ว (Tunya, 2007)

กลุ่มจับตาสาละวินซึ่งเป็นกลุ่มอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ยืนยันว่า กฟผ. ต้องรับผิดชอบต่อความเสี่ยงชีวิตของเจ้าหน้าที่ทั้งสอง (Supamart, 2007) ยิ่งกว่านั้นองค์กรพัฒนาเอกชนไทยเรียกร้องรัฐบาลให้คำนึงถึงต้นทุนมนุษย์ โดยกล่าวว่า ผลลัพธ์การเสียชีวิตเป็นผลของการเลือกของ กฟผ. เพื่อที่จะสร้างเขื่อนในเขตสงคราม โดยไม่ใส่ใจคำร้องขอจากองค์กรภาคประชาสังคม ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ความจริงแล้ว เขื่อนสาละวินถูกใช้โดยรัฐบาลทหารพม่าในนามสภาเพื่อสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐ (The State Peace and Development Council: SPDC) ในฐานะที่เป็นอาวุธอีกอย่างหนึ่งในสงครามต่อต้านผู้ที่ต่อต้านรัฐบาล และจะรู้หรือไม่รู้จักตาม กฟผ. และคนไทยเองก็จะรู้สึกสนับสนุนโครงการเขื่อนเหล่านี้ที่ก่อหายนะทางสังคมและสภาพแวดล้อม (Pianporn, 2007)

อย่างไรก็ตาม วิศวกรสร้างเขื่อนกำลังดำเนินการสำรวจพื้นที่สำหรับโครงการเขื่อนฮัตจีอย่างต่อเนื่อง การสำรวจเกิดขึ้นเมื่อไหร่ก็ตามที่กองทัพพม่าสามารถควบคุมสถานการณ์ได้ กลุ่มจับตาสาละวินได้โพสต์ว่า ระหว่างวันที่ 3-13 มีนาคม 2553 บริษัท ไฮโดรโซนาของนานฮัตจี พีเอ็มโอ, บริษัท ซิโนไฮโดร อินเตอร์เนชันแนล เอ็นจิเนียริง จำกัด, บริษัท ซิโนไฮโดร ฟาวเดชั่น เอ็นจิเนียริง จำกัด, กฟผ. และบริษัท เบอร์มา โออิซี จำกัด ได้ร่วมกันสำรวจสภาพทางธรณีของพื้นที่ที่ตั้งเขื่อน ขุดสำรวจหินและค้นหาเส้นทางเข้าถึงพื้นที่ (Salween Watch Coalition, 2010)

หลายปีที่ผ่านมา โครงการสร้างเขื่อนสาละวินได้กระตุ้นสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างกองทัพพม่า และกองกำลังชนกลุ่มน้อยต่างๆ อย่างไม่หยุดหย่อน โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณโดยรอบของโครงการก่อสร้างเขื่อนสาละวินได้กลายเป็นพื้นที่แห่งความขัดแย้งรุนแรงและสมรภูมิรบ ซึ่งเกิดการปะทะกันหลายครั้งจนชาวบ้านจำนวนมากต้องอพยพลี้ภัยการสู้รบเข้ามาฝั่งประเทศไทย (Thaipublica, 2016; Karen News, 2014, 2016) ทั้งนี้หลังการเลือกตั้งเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2553 เป็นต้นมา การสู้รบเกิดขึ้นอย่างหนักในหลายพื้นที่ ทั้งในรัฐกะเหรี่ยง รัฐกะเหรี่ยง และรัฐฉาน ซึ่งยังไม่นับรวมการสู้รบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในรัฐคะฉิ่นอีกด้วย (Free Ranger Burma, 2016) พื้นที่สู้รบเหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับแผนการสร้างเขื่อนตามลำน้ำสาละวินทั้งสิ้น กลุ่มสาละวินวอชต์ (Salween Watch) ระบุว่า เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2554 กองทัพพม่าได้ละเมิดสัญญาหยุดยิงที่มีมานานถึง 22 ปี กับกองทัพรัฐฉานภาคเหนือ (Shan State Army-North -SSA-N) และได้เคลื่อนกำลังพล 3,500 นาย เข้าโจมตีอย่างหนักที่ภาคกลางของรัฐฉาน มีการระดมยิงปืนใหญ่ใส่เป้าหมายพลเรือน การรุมข่มขืน และการสู้รบยังได้แพร่กระจายไปยังตอนเหนือของรัฐฉาน ในบริเวณที่ติดต่อกับพื้นที่โครงการสร้างเขื่อนสาละวินสองแห่ง คือ เขื่อนท่าซาง และเขื่อนสาละวินตอนบน (Prachatai, 2011)

สถานการณ์ในพื้นที่ก่อสร้างเขื่อนฮัตจี เกิดการปะทะหลายครั้ง ปฏิบัติการและโจมตีเกิดขึ้นในช่วงปลายเดือนตุลาคม 2557 และต่อเนื่องมาในปี พ.ศ.2558 ซึ่งในช่วงเมษายน-พฤษภาคม เกิดการปะทะไม่ต่ำกว่า 5 ครั้ง ทำให้ชาวบ้านหนีภัยการสู้รบข้ามแม่น้ำเมยมายังบ้านแม่ตะวอ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก กว่า 300 คน กลุ่มสิ่งแวดล้อมกะเหรี่ยง รายงานว่า ในช่วงต้นเดือนพฤษภาคม 2558 ได้รับข้อมูลจากเจ้าหน้าที่กองกำลังกะเหรี่ยงเคเอ็นยู กองพล 5 เขตมือตรอ รัฐกะเหรี่ยงว่า ตั้งแต่ช่วงเดือนเมษายน กองกำลังฝ่ายรัฐบาลพม่า 4 กองพัน ซึ่งประกอบด้วย กองกำลังป้องกันชายแดน (Border Guard Forces) กองพัน 1013 และ 1014 สนธิกำลังกับกองพัน

เคลื่อนที่เร็วของกองทัพพม่า (Burma Army Light Infantry Battalion) กองพัน 210 กับ 205 พยายามเข้าควบคุมพื้นที่ โดยปฏิบัติการโจมตีพื้นที่ตำบลแม่ปรี และตำบลที่ตะดอท่า ในพื้นที่อำเภอปือโส เขตมื่อตรอ จึงเกิดการปะทะกับกองกำลังเคเอ็นยู ส่งผลให้เคเอ็นยูต้องสูญเสียพื้นที่ควบคุมบางส่วน ปฏิบัติการของกองกำลังฝ่ายรัฐบาลพม่าส่งผลให้ผู้นำชุมชนหลายคนถูกไล่ออกจากหมู่บ้าน มีการจับกุมชาวบ้านในพื้นที่ไว้ และกักกันตำบลที่ตะดอท่าถูกสังหารเสียชีวิต รวมถึงมีการปิดด่านริมน้ำสาละวิน ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ไม่สามารถเดินทางไปมายังเขตเมืองได้ (Thaipublica, 2016)

ทำนองเดียวกัน กลุ่มสิ่งแวดล้อมคะเรนนี่ รายงานว่า มีการสัมปทานทำไม้อย่างมหาศาลในพื้นที่รอบเขื่อนยวาทิต มีการรับถนนจากलयก่อ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของรัฐคะเรนนี่ สู่มืองบอเลอเค และยวาทิต หมู่บ้านรอบๆ เขื่อนยวาทิตได้อพยพหนีภัยสงครามออกจากพื้นที่ไปกว่าสิบปีแล้ว ส่วนใหญ่เป็นผู้ลี้ภัยที่อาศัยตามค่ายพักพิงชั่วคราวแนวชายแดน โดยเฉพาะที่ อำเภอเมือง และอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน อย่างไรก็ตาม ยังมีชาวบ้านอาศัยอยู่รอบๆ ยวาทิต อีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ (Internally Displaced Persons) ชาวบ้านกลุ่มนี้ต้องหนีไปซ่อนตัวในช่วงที่มีการสู้รบ เขื่อนยวาทิตมีการสำรวจโดยทีมจีน-พม่า เพื่อเตรียมก่อสร้างอย่างจริงจังในช่วงปี พ.ศ.2553 มีรายงานว่าการข่มขู่โจมตีรถของคณะสำรวจที่ใกล้เมืองพวูไซในเดือนธันวาคมปีเดียวกัน เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้มีวิศวกรชาวจีนเสียชีวิต 3 ราย (Thaipublica, 2016)

ยิ่งไปกว่านั้น ปัจจุบันสถานการณ์ก็ยังไม่กระเตื้องขึ้น ซึ่งเหตุการณ์ปะทะอย่างหนักครั้งล่าสุดเกิดขึ้นในช่วงกลางเดือนกันยายน 2559 ระหว่างกองทัพพม่า ซึ่งเป็นกองกำลังป้องกันชายแดน และกองกำลังกะเหรี่ยงดีเคบีเอ ในพื้นที่ของรัฐกะเหรี่ยง เขตแม่ตะวอ ตรงข้ามแม่น้ำเมย อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ทั้งนี้กองทัพพม่าต้องการขยายพื้นที่ควบคุมโดยรอบการก่อสร้างเขื่อนให้อยู่ในอำนาจเบ็ดเสร็จ ซึ่งโครงการก่อสร้างเขื่อนฮัตจีได้ถูกชะลอมานาน การปะทะครั้งนี้ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่

ขัดแย้งต้องอพยพหนีภัยสงคราม ข้ามพรมแดนเข้ามาในฝั่งไทยจำนวนกว่า 5,000 คน (Karen News, 2016)

ดังนั้น ณ เวลานี้ เชื้อนฮัตจีกำลังจะถูกสร้างขึ้นในพื้นที่ความขัดแย้งระหว่าง เคเอ็นยูและกองทัพพม่า และความรุนแรงก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ เท่าที่ผู้เขียนทราบ ความตายของเจ้าหน้าที่การไฟฟ้า จากอาวุธสงครามบ่งบอกถึงความขัดแย้งระหว่างอำนาจเหนือชีวิตของรัฐและอำนาจเหนือชีวิตของกองกำลังชาติพันธุ์ติดอาวุธ และนำไปสู่ความรุนแรงซึ่งเกี่ยวพันกับทุกๆ คน รวมถึงนายทหารบนสองฝั่งของพรมแดน กลุ่มติดอาวุธชาติพันธุ์ และพลเรือน ความตายของเจ้าหน้าที่ กฟผ. ในฐานะที่เป็นพลเรือนไทย สะท้อนถึงการพัฒนาเพื่อความเจริญก้าวหน้าของชาติไทยและพม่าที่แฝงไว้ด้วยความรุนแรง พลเรือนเหล่านี้ตกเป็นเหยื่อของการสร้างเชื้อนเพื่อความมั่นคงทางพลังงานของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ด้านฝั่งทหารพม่า พวกเขารับผิดชอบต่อความสงบให้แก่การสร้างเชื้อนในเขตพื้นที่ขัดแย้ง ในทางกลับกัน กลุ่มติดอาวุธกะเหรี่ยงก็พยายามที่จะปกป้องแผ่นดินและประชาชนของพวกเขา แม้ว่าทหารพม่าไทยจะรับผิดชอบต่อสวดสองและพิทักษ์ชายแดนไทย แต่พวกเขาก็ไม่เกี่ยวข้องกับกรณีนี้โดยตรง เพราะเหตุการณ์เกิดขึ้นนอกอาณาเขตไทย เหตุการณ์ที่จะอธิบายต่อไปเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับทหารพม่าไทย

2. ส่งเขากลับ: ความตายอย่างทุกซ์ทรมานของทหารพม่า

ผู้เขียนได้ยื่นเกี่ยวกับเหตุการณ์นี้จากนายสมัย (นามสมมติ) ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ปฏิบัติงานของศูนย์พัฒนาชุมชน ผู้เขียนได้ตัดสินใจเก็บข้อมูลกรณี และก็ขอให้นายสมัยพาผู้เขียนไปหมู่บ้านเพื่อสอบถามชาวบ้าน นายสมัยได้ขับมอเตอร์ไซด์พาผู้เขียนซ้อนท้ายเข้าไปยังหมู่บ้าน จากฝั่งไทยผู้เขียนได้ถ่ายรูปบริเวณที่เกิดเหตุการณ์ทหารพม่าเหยียบกับระเบิดที่ฝั่งตรงข้าม หลังจากนั้นนายสมัยและผู้เขียนได้พบกับนายอำนาจ (นามสมมติ) ผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านตอนที่เกิดเหตุ นายอำนาจกล่าวว่าเขาได้ยินเสียงระเบิดตอนเช้า มีทหารพม่าคนหนึ่งนอนร้องครวญครางอยู่ ทหารพม่าไทยได้นำ

เรือเร็วข้ามฝั่งไปยังจุดเกิดเหตุฝั่งพม่าเพื่อที่จะช่วยเหลือเขา แม้ว่าจะไม่ได้รับคำร้องขอความช่วยเหลือจากทหารพม่าก็ตาม อย่างไรก็ตามทหารพรานไทยก็ไม่สามารถนำตัวผู้บาดเจ็บข้ามฝั่งแม่น้ำเพื่อนำส่งสถานือนามัยในหมู่บ้านได้ทันที เพราะพวกเขาต้องรอคำสั่งอนุญาตจากทหารพม่ายศนายพันที่อยู่อีกค่ายหนึ่งจนกระทั่งเวลาล่วงเลยไปจนถึงเที่ยงวัน

เมื่อเรือกลับข้ามฝั่งมายังฝั่งไทย คนงานหาบของได้ช่วยกันหิ้วทหารพม่าที่บาดเจ็บขึ้นจากเรือแล้วส่งเขาไปสถานือนามัย นายอำนวยการอธิบายว่าอาการของเขาหนักมาก ขาขาดและใบหน้าซีดขาว “หน้านี้ดูไม่จี๊ดเลย...จำไม่ได้เลย อาการหนักขนาดที่ว่าถ้าอยู่ที่นี้ก็ไม่รอด” เขาได้รับการปฐมพยาบาลที่อำนวยการในหมู่บ้าน แล้วถูกส่งตัวไปยังโรงพยาบาลแม่สะเรียงในอำเภอแม่สะเรียง แล้วก็ถูกส่งตัวต่อไปยังโรงพยาบาลที่ตัวเมืองเชียงใหม่ในวันเดียวกันนั่นเอง

หลังจากกลับจากหมู่บ้าน ผู้เขียนพยายามที่จะเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับทหารที่โรงพยาบาลผ่านคนที่ผู้เขียนติดต่อด้วยในเชียงใหม่ อย่างไรก็ตามผู้เขียนทราบว่าค่อนข้างยากเพราะผู้เขียนไม่ทราบรายละเอียดของเขา รู้แต่เพียงวันที่เขาถูกส่งต่อไปยังโรงพยาบาลเท่านั้นเอง ด้วยความหวังที่น้อยนิด ผู้เขียนถามเพื่อนคนหนึ่งซึ่งทำงานในโรงพยาบาลว่าเธอสามารถถามใครบางคนได้ไหมเกี่ยวกับกรณีนี้ ผลก็คือเธอได้สอบถามกับพยาบาลและก็โชคดีที่สามารถให้รายงานโรงพยาบาลแก่ผู้เขียน โดยที่ไม่รู้อะไรเลยเกี่ยวกับศัพท์แสงทางการแพทย์ในรายงาน ผู้เขียนขอเธอช่วยอธิบายกรณีนี้ให้ฟัง

บัตรผู้ป่วยในรายงานว่าทหารเหยียบกับระเบิดเมื่อเวลา 6 นาฬิกาของวันที่ 24 ธันวาคม 2551 จากนั้นก็ถูกส่งไปสถานือนามัยหมู่บ้านบ่อนเบี้ยหลวงตอนเที่ยงโดยทหารพรานของไทย (ภายใต้การควบคุมของกรมทหารพรานที่ 36) หลังจากนั้นเขาถูกส่งตัวต่อไปโรงพยาบาลแม่สะเรียง ต่อมาถูกส่งตัวต่อไปโรงพยาบาลในตัวเมืองเชียงใหม่และเข้ารับการรักษาตัวที่ห้องฉุกเฉินเมื่อเวลา 18.50 น. เขาชื่อ นายสุตุนมิน

(นามสมมติ) และเขาอายุ 31 ปีเมื่อตอนเกิดเหตุ ศัลยแพทย์วินิจฉัยว่าเขามีแผลฉีกขาด รวมทั้งบาดแผลที่ใบหน้า อาการบาดเจ็บทั้งข้างขวาขาดใต้เข่าลงไป กระดูกตาซ้ายแตก ตั้งจมูกแตก แผลเปิดหลายจุดที่มีอวัยวะและนิ้วกลาง

เนื่องจากอาการสาหัสเหล่านี้ เขาถูกส่งเข้ารับการรักษาเพื่อผ่าตัดและดูแลที่ศูนย์ผู้ป่วยอาการสาหัส (Trauma Center) โดยทีมแพทย์อายุรเวช แพทย์กระดูก และแพทย์ศัลยกรรมพลาสติก

แม้ว่าชีวิตเขาจะปลอดภัย แต่ขั้นตอนการรักษาก็ถูกขัดถูกรบกวน เมื่อทหารพรานไทยต้องการที่จะส่งตัวเขากลับพม่า บางทีอาจเป็นเพราะคำสั่งจากเจ้าหน้าที่ระดับที่สูงกว่าซึ่งปรารถนาที่จะเร่งหรือรวบรัดขั้นตอนการรักษา ทีมรักษาผู้ป่วยอาการสาหัสก็ไม่เห็นด้วยกับทหารพรานไทย เห็นแย้งว่าผู้ป่วยควรได้รับการดูแลรักษาต่อเนื่องที่โรงพยาบาล ทีมแพทย์พยายามที่จะโน้มน้าวทหารพรานเพื่อให้เปลี่ยนใจ แต่ไม่เป็นผล และสุดท้ายทหารนำผู้ป่วยกลับไปพม่าในคืนนั้นทันทีหลังการผ่าตัดตามรายละเอียดข้างต้นเสร็จสิ้น ในบัตรผู้ป่วยรายงานว่าเขาถูกจำหน่ายชื่อออกเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2551 เพราะปฏิเสธการรักษาพยาบาล โดยนายสิบทหารชั้นประทวนสองนายได้ลงนามในเอกสารปฏิเสธการรักษา รวมทั้งจ่ายค่ารักษาพยาบาลเป็นเงินสดจำนวน 70,933 บาท

ผู้เขียนสงสัยและไม่อาจคาดเดาได้ว่าเงินจำนวนดังกล่าวมาจากฝ่ายกองทัพไทยหรือพม่ากันแน่ นั่นอาจจะเป็นประเด็นความลับทางราชการก็เป็นได้ อย่างไรก็ตามอาจบ่งบอกว่าบางทีมีความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพไทยและพม่า ผู้ป่วยไม่ใช่คนไทย ไม่มีสิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลจากรัฐบาลไทย เขาจะต้องจ่ายด้วยตนเองว่าเขาจะสามารถที่จะได้รับการรักษาฟรีได้โดยผ่านระบบสังคมสงเคราะห์ แต่ทหารพรานต้องการส่งเขากลับพม่าให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ ดังนั้นทหารจึงตัดสินใจไม่ใช้บริการของระบบสังคมสงเคราะห์ แม้ว่าเขาสามารถกระทำได้ กรณีนี้ทหารไทยตัดสินใจว่าเนื่องจากผู้ป่วยไม่ยินยอมรับการรักษา เขาต้องการที่จะกลับ โดยปกติต้องเป็นการ

ตัดสินใจของญาติแทนว่าจะยินยอมหรือไม่ยินยอมรับการรักษา แต่ทหารพรานทั้งสองไม่ใช่ญาติของเขา เขามีสิทธิที่จะตัดสินใจแทนหรือไม่ เพื่อนของผู้เขียนอธิบายกระบวนการจนายที่ชื่อออก “ทหารที่ลงนามในเอกสารปฏิเสธการรักษารู้ว่าเขาจะต้องรับผิดชอบถ้าเกิดอะไรขึ้น ดังนั้นเขาก็เอาสถานภาพเจ้าหน้าที่ทหารเป็นประกันต่อการกระทำหรือการตัดสินใจแทนผู้ป่วย”

เมื่อถูกจำหน่ายชื่อออกตอนที่สอง เขาก็กลับมาอยู่ระหว่างความเป็นกับความตายอีกครั้ง ชีวิตของเขาอยู่ในมือของทหารไทย ดังข้อสงสัยของเพื่อนผู้เขียนที่กล่าวว่า “กรณีนี้แปลกมาก ทำไมเขาถึงรีบร้อนที่จะส่งเขากลับด้วย”

หลังจากนั้นผู้เขียนได้สัมภาษณ์นายอำเภวนายที่หมู่บ้านชายแดน โดยเข้าใจว่ารัฐบาลพม่าไม่ต้องการให้บุคคลภายนอกเข้ามาเกี่ยวพันในเหตุการณ์ครั้งนี้ เพราะต้องการปกปิดให้เป็นความลับทางราชการ ไม่ต้องการให้เรื่องนี้กลายเป็นข่าวและถูกเผยแพร่ออกไปในวงกว้าง นายอำเภวยอมรับว่านายทหารพม่าอาจจะต้องรับผิดชอบถ้าทหารลูกน้องเสียชีวิตในแผ่นดินไทย ดังนั้นเขากลัวที่จะอนุญาตให้ผู้ป่วยรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล ฉะนั้นทหารพรานของไทยจึงไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากต้องส่งเขากลับพม่าเท่านั้น

ผู้เขียนไม่สามารถจินตนาการได้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นหลังจากขบวนการส่งตัวกลับสภาพร่างกายของเขาจะดีขึ้นหรือแย่ลง เจ้าหน้าที่พยาบาลอธิบายและกล่าวว่า “เขาเพิ่งจะเสร็จจากการผ่าตัด ขาถูกยึดไว้ให้สูงขึ้นและพันผ้าพันแผลเพื่อห้ามเลือดไว้ โดยปกติเขาควรจะอยู่ที่โรงพยาบาลราวหนึ่งเดือน เพื่อพักฟื้นร่างกายจากบาดแผล และรับการฟื้นฟูด้วย ตอนนี้เขาอาจจะตาบอด ถ้าเขาได้อยู่ที่โรงพยาบาล แพทย์อาจจะติดตามกรณีใช้ในภายหลัง และอาจจะมีการทำศัลยกรรมพลาสติกบนใบหน้า เมื่อเขาสามารถหายใจเองได้ดีแล้ว เขาก็จะมีชีวิตรอดแน่ๆ ถ้าเขาอยู่ที่โรงพยาบาล แต่ทหารพรานรีบนำเขากลับ ดิฉันแน่ใจว่าเขาคงจะไม่รอดแล้ว”

ข้อสันนิษฐานนี้ไม่แตกต่างมากนักจากข่าวที่ผู้เขียนได้ยินต่อมาในภายหลัง บางคนบอกผู้เขียนว่าเขาถูกสังหารโดยมือปืนคนหนึ่งหลังจากข้ามไปยังฝั่งพม่า อีกข่าวลือหนึ่งคือ เขาเสียชีวิตจากความบาดเจ็บหลังจากข้ามไปยังฝั่งพม่า อ้ายเบ้ม (นามสมมติ) เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาชุมชน กล่าวว่า “มีข่าวลือว่าตอนคํานั้น ทหารพม่าคนนี้ถูกยิงตาย เขาไม่ต้องการให้เขาเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลไทย เพราะเขากลัวชาวอาจะรู้ไปไปถึงสื่อมวลชน”

กรณีของฮุนมินและคนอื่นๆ มีความสำคัญมากในการช่วยให้เกิดความเข้าใจว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น ณ ชายแดนไทย-พม่า การตายที่ถูกคาดเดาของฮุนมินนั้นได้สะท้อนให้เห็นในทัศนคติระเบียบวินัยแบบกองทัพ (Saw Tun, 2009) และความคิด (Mentality) ของรัฐที่เขาเรียนรู้และรับรู้ (Conceived) ภายใต้มนทัศน์นี้ เขาควรจะภาคภูมิใจที่เสียสละชีวิตของเขาเพื่อประเทศ แม้ว่าการตายของเขาจะเป็นเหตุแห่งปัญหาของผู้มีอำนาจทั้งสองประเทศก็ตามที่ คนใช้ทหารพม่าเป็นราชกรพม่า แต่เขาได้รับการรักษาพยาบาลในเขตแดนไทย แทนที่จะอนุญาตให้เขาได้รับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลซึ่งเขาอาการปลอดภัยแล้ว นายทหารพม่ากลับออกคำสั่งให้นำเขากลับพอใจกับการที่让他เสียชีวิตเพื่อป้องกันความลับทางการทหารของพม่า แม้ว่าความเจ็บ ความตายของเขาที่เป็นอาชญากรรมทางการเมืองที่ดำเนินไปโดยเงื้อมมือของรัฐ ในนามของความมั่นคงแห่งชาติ และอำนาจเหนือชีวิตของมันก็ก้าวข้ามเข้ามาในอาณาเขตไทยผ่านคำสั่งของนายทหารด้วยความช่วยเหลือของทหารพรานไทยเอง ฉะนั้นการส่งตัวผู้พลวที่เป็นทหารพม่าอย่างเร่งด่วนและรุนแรงข้ามชายแดนกลับพม่าได้เสนอภาพให้เห็นว่ามีอำนาจเหนือชีวิตที่ก่อให้เกิดความรุนแรงผ่านความร่วมมือระหว่างทหารพม่าและทหารพรานไทย

กล่าวโดยสรุป เหตุการณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยและพม่าได้กระทำการเพื่อบำรุงรักษาองค์อธิปัตย์ของตนเอาไว้เหนือพรมแดนไทย-พม่า ที่ความรุนแรงเช่นนี้ปรากฏขึ้น ความรุนแรงนี้ทำงาน ไม่เพียงแค่นับผู้คนชายแดนเท่านั้น แต่ยังรวมทั้ง

ต่อต้านบุคคลภายนอกผู้ที่เข้ามาสู่พื้นที่ชายแดนเพื่อความมั่นคงของชาติหรือเพื่อกิจกรรมการก่อสร้างเขื่อน ความตายอย่างทุกข์ธรรมชาติของทหารพม่าเป็นประเด็นของความมั่นคงของชาติพม่า ขณะที่ความตายของเจ้าหน้าที่ กฟผ. เป็นราคาที่ต้องจ่ายเพื่อความก้าวหน้าของชาติไทย

ในห้วงเวลาการดำเนินชีวิตประจำวัน คนชายแดนรับรู้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของความรุนแรง โดยเป็นที่เข้าใจกันดีว่า แม้ข้าราชการและพนักงานบริษัท เช่น ทหารพม่าและเจ้าหน้าที่ กฟผ. ก็ไม่ได้รับการคุ้มครองเมื่อพวกเขามาทำงานที่ชายแดนสาละวิน เมื่อเป็นเช่นนี้ คนชายแดนตระหนักว่าพวกเขามีอำนาจอยู่น้อยที่สุด ต้องเชื่อฟังคำสั่งจากเจ้าหน้าที่รัฐ นอกจากนี้ เหตุการณ์ความรุนแรงกลับยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นผนวกให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ตลอดแนวเขตชายแดนไทย-พม่า หลังจากที่ถูกเขียนลงพื้นที่ศึกษา ทราบว่าการเสียชีวิตเพิ่มขึ้นอีกจากการยิงปะทะตามแนวตะเข็บชายแดนบริเวณชายแดนสาละวิน นับเป็นความรุนแรงที่ยังคงดำเนินต่อไปในเขตพื้นที่สงคราม

พื้นที่ยกเว้น

ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกองกำลังทหารรัฐที่มีแสนยานุภาพ และกลุ่มกองกำลังฝ่ายชาติพันธุ์ ได้สร้างภัยอันตรายและความตายของหลายชีวิตในพื้นที่ชายแดน ผลที่เกิดขึ้นคือ ความรุนแรงรัฐได้กลายมาเป็นความรุนแรงในชีวิตประจำวันและสภาวะปกติ (Norm) ไปเสียแล้ว (Scheper-Hughes, 1992) ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐพม่ากับรัฐไทยบ่อยครั้งก็ไม่ค่อยสู้ดีนัก และพื้นที่แถบนี้ถูกทำให้เป็นสมรภูมิ

สงครามที่ทหารพม่าต่อสู้กับกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย⁷ ดังนั้นจึงมีผู้ถูกบังคับโยกย้ายถิ่นฐานภายในประเทศและค่ายผู้ลี้ภัย อยู่ตลอดแนวชายแดนทั้งสองฝั่งข้างแม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำเมย ในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่างๆ ปรากฏขึ้นมาเรื่อยๆ พวกเขาอยู่ภายใต้เงื่อนไขของความไม่เสถียรภาพทางนโยบายของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฝั่งพม่า ใครจะเป็นผู้ปกครองพื้นที่นี้ระหว่างรัฐบาลทหารพม่า (สภาเพื่อสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐ) และกลุ่มองค์กรชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย?

มีองค์กรชาวจำนวนมากที่รายงานเกี่ยวกับแผนการพัฒนานบนพื้นที่แม่น้ำสาละวิน และลงข่าวอยู่ในหลายเว็บไซต์ รวมถึงเว็บไซต์ของเครือข่ายคัดค้านเขื่อน งานเขียนชิ้นหนึ่งที่ผู้เขียนได้อ่านเป็นข้อมูลเกี่ยวกับค่ายผู้ลี้ภัย และเพื่อนร่วมงานและผู้เขียนได้ไปที่พื้นที่พักพิงชั่วคราว ซึ่งตั้งอยู่ที่ลำน้ำห้วยแม่สะเคิบและแม่น้ำสาละวิน และอยู่ภายใต้การควบคุมของสหพันธ์แห่งชาติกะเหรี่ยง (เคเอ็นยู) เมื่อเดือนพฤษภาคม 2550 เราได้พูดคุยกับเจ้าหน้าที่อาวุโสของเคเอ็นยู ซึ่งเป็นคนติดต่อประสานงานดูแลคนในค่ายพักพิงชั่วคราว ผู้ประสานงานอธิบายว่าค่ายดังกล่าวเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2549 ในตอนนั้น มีเพียง 170 ครอบครัว หรือประมาณ 800 คน จำนวนผู้ลี้ภัยหลังไหลเข้ามาสูงขึ้นภายในระยะเวลาหนึ่งปี โดยมีจำนวนคนใหม่เข้ามาอีกมาก “ในปัจจุบันมีกว่า 587 ครอบครัว และ 3,041 คน” เขายังอธิบายเพิ่มเติมว่า ชีวิตของพวกเขามีความยากลำบากอยู่แล้ว ถูกทำให้ติดกับอยู่ตรงกลางระหว่างการสู้รบระหว่างทหารพม่าและกลุ่มชนกลุ่มน้อย รวมทั้งเคเอ็นยู มีชนกลุ่มน้อยจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ เป็นลำดับย้ายมาอยู่ใกล้เขตชายแดนเนื่องมาจากการบุกรุกของทหาร ผู้พลัดถิ่นภายในประเทศส่วนใหญ่เป็นคนชาติพันธุ์ไทใหญ่ กะเหรี่ยง และกะเหรี่ยง พวกเขาถูกบังคับให้ย้ายถิ่นจาก นาโง ไกลกลับ

⁷ รัฐบาลพม่า และเคเอ็นยู ลงนามในข้อตกลงหยุดยิง เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2555 อย่างไรก็ตาม ความรุนแรงทางทหารยังคงดำรงอยู่ แต่อยู่ในหลากหลายรูปแบบ เช่น แรงงานบังคับ และการข่มขืน

เปียงมะนา ทางตอนเหนือของรัฐกะเหรี่ยง ทหารพม่าได้ปฏิบัติการกวาดล้างชาติพันธุ์รอบๆ เขตเปียงมะนา คุกคามพื้นที่รัฐกะเหรี่ยง นำไปสู่ความรุนแรงและความไม่ไว้วางใจ

ผู้ประสานงานระบุว่า มีหน่วยทหารของสภาเพื่อสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐ (SPDC) อยู่ประมาณ 7 หน่วย ตั้งขึ้นรอบๆ ค่ายพักพิงชั่วคราว ผู้ลี้ภัยต่างหวาดหวั่นกันมาก เพราะทหารพม่ามีอาวุธครบมือ และสามารถเดินเท้ามาจนถึงค่ายพักพิงชั่วคราวได้ภายในระยะเวลาเพียง 2 ชั่วโมง นอกจากนี้ ยังมีกับระเบิดวางอยู่รอบๆ ค่ายพักพิงเพื่อสกัดกั้นทหารเอสพีดีซี จึงเป็นอันตรายอย่างมากกับชาวบ้าน ผู้ประสานงานกล่าวว่า “เรากำลังกังวลเรื่องความปลอดภัยของพวกเขาอยู่เสมอ เราต้องตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาเพื่อดูแลคนของพวกเขา เราระมัดระวังภัยอยู่ตลอดเวลา ไม่เหมือนประเทศคุณหรอก” พวกเขาพยายามวิ่งหนีจากอันตรายที่เข้ามาใกล้ชีวิตของพวกเขา เสาะแสวงหาที่ปลอดภัย (แถบตะวันออกของพม่า) อันเป็นค่ายพักพิงชั่วคราวในประเทศไทย บางคนก็อยากกลับไปที่บ้านเพราะมีทรัพย์สิน เช่น ข้าว ที่ดิน เป็นต้น ครอบครัวของพวกเขาอยู่ที่ค่ายพักพิงชั่วคราว แล้วให้ผู้ชายกลับไปดูแลสิ่งของที่บ้าน “แต่สุดท้าย พวกเขา ก็ไม่มีโอกาสเมื่อเทียบกับระเบิดและจบชีวิตลง เป็นจำนวน 17 คน ในปี พ.ศ.2549”

โดยทางการแล้ว เจ้าหน้าที่รัฐไทยไม่อนุญาตให้พวกเขาเข้ามาในประเทศไทย ดังนั้น พวกเขาจึงต้องตั้งค่ายพักพิงชั่วคราวขึ้นบนพื้นที่ที่มีความอ่อนไหว ผู้ประสานงานมองดูพวกเขาด้วยสายตาแว่มน้ำและกล่าวว่า “มีการสู้รบมากระหว่างทหารเอสพีดีซีกับชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย สถานการณ์นั้นไม่สงบ ค่ายพักพิงชั่วคราวก็ไม่ได้มีความปลอดภัยมานานแล้ว อยู่ได้แค่ช่วงหนึ่ง ที่ตั้งค่ายก็ไม่ได้ดี ในอนาคตเจ้าหน้าที่รัฐไทยอาจจะอนุญาตให้พวกเขาย้ายเข้าไปอยู่ที่ค่ายผู้ลี้ภัยแม่ลาอุ ค่ายผู้ลี้ภัยแม่ลาม่า หรือเราอาจกลับไปที่บ้านเกิดเพื่อดูแลที่ดินที่มีอยู่” นอกจากนี้ พวกเขายังถูกขนาบอยู่ระหว่างโครงการเขื่อนเวย์จี และเขื่อนสาละวิน (Piyaporn, 2007) สำหรับผู้ประสานงาน ถ้าหากมีการสร้างเขื่อน ผู้ลี้ภัยย้ายไปอยู่ที่ไหนไม่ได้อีกต่อไปแล้วนอกจากบนภูเขาซึ่ง

ยากที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ ทหารพม่าไม่จำเป็นต้องใช้กำลังฆ่าสังหารพวกเขาเลย ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเช่นฆ่าพวกเขาอีกต่อไป ในเมื่อคนเหล่านี้จะถูกเชื่อนำจัดออกไปโดยอัตโนมัติ

พวกเขาต้องประสบกับความทุกข์ทรมานที่มากขึ้นและยิ่งมากขึ้นไปอีกในชีวิต ทหารพม่าได้ออกแถลงประกาศความมั่นคงแห่งรัฐและหน้าที่ในการสร้างรัฐชาติ แต่เป็นแนวทางที่รุนแรง ทำให้ชีวิตของคนชายแดนไม่มีความแน่นอน ขณะที่แม่น้ำสาละวินเป็นเส้นกั้นพรมแดนระหว่างพม่าและไทย นิยามความหมายอันซับซ้อนของวาทกรรมความมั่นคงถูกสร้างขึ้น และนำมาใช้ปฏิบัติการ ในฐานะศิลปะการดำเนินงานของรัฐบาลตลอดแนวเขตชายแดนไทย-พม่า ซึ่งเป็นพื้นที่แห่งการสู้รบต่อเนื่องระหว่างทหารพม่าและกองกำลังทหารเคเอ็นยู และยังไม่มีความสงบมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน

ผู้เขียนยังสนใจในแนวคิดของ อักัมเบน ใน 'รัฐยกเว้น' (State of Exception) ซึ่งในการวิจัยชาติพันธุ์นิพนธ์ของผู้เขียน 'การยกเว้น' และ 'ถูกจำกัด' การเคลื่อนไหวของคนชายแดนถูกผนวกเข้าด้วยกัน รัฐในความพยายามที่จะปกครองคนชายแดน ได้สร้างบทบาทที่ขัดแย้ง (Contradictory Role) ให้กับตัวรัฐเอง ซึ่งนำไปสู่ความรุนแรงรัฐอันเป็นสิ่งที่คนชายแดนจำต้องดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับความรุนแรงรัฐมาเป็นเวลาหลายปี เพื่อที่รัฐจะดำรงรักษาตัวเองในขณะที่มีความลึกลับอยู่ในตัวเองด้วยนั้น รัฐจึงต้องส่งเสริมความรุนแรงและวิกฤติ ซึ่งมีกฎของรัฐที่ผู้อยู่ใต้บังคับต้องปฏิบัติตาม เป็นที่ที่พวกเขาถูกบังคับให้รับรู้ชายแดนบ่งบอกถึงอำนาจเหนือชีวิต (Sovereign Power) ผ่านปฏิบัติการความรุนแรง ในขณะที่ดำเนินการวิจัย ได้นำมาสู่จุดหนึ่งที่ทำให้ผู้เขียนเข้าใจถึงความกลัวต่อความรุนแรงและอันตรายที่คนชายแดนต้องดำรงชีวิตอยู่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม คนชายแดนรับรู้อำนาจของรัฐผ่านประสบการณ์ชีวิตของพวกเขาเองซึ่งเข้าใจอำนาจที่รัฐกดบังคับลงบนชายแดน ที่ซึ่ง 'รัฐยกเว้น' ถูกสร้างขึ้นผ่านการปฏิบัติความรุนแรงที่ยังเกิดขึ้นอย่างไม่หยุดหย่อน ดังนั้นกฎของรัฐขึ้นอยู่กับการ

ความรุนแรงในชีวิตประจำวัน เพื่อที่จะทำให้พื้นที่ชายแดนเป็นจริงขึ้นมา กล่าวคือ ชายแดนมีชีวิตขึ้นมาได้ ไม่ใช่เพียงแค่ผ่านการใช้เทคโนโลยี เช่น แผนที่ (Thongchai, 1994) แต่ยังผ่านความรุนแรง การบาดเจ็บ และความตาย ที่เกิดขึ้นที่นั่น การกระทำที่สร้าง “รัฐในสภาวะปิดล้อม” (State of Siege) (Taussig, 1992) การดำรงอยู่ของคน ชายแดนเหล่านี้ จึงถูกกำหนดโดยความคิด ความเชื่อ และการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการ ละเมิดสิทธิมนุษยชน และการทำลายสิ่งแวดล้อม

โดยสรุป กรณีเหล่านี้คือประสบการณ์ชีวิตของคนชายแดน ความเป็นจริงของชีวิต รวมถึงการรับรู้เกี่ยวกับความรุนแรง และความกลัวในอันตราย ซึ่งความกลัวนั้นถูกสร้างขึ้นจากการลักพาตัว ความตาย และการบาดเจ็บ โดยที่ กักระเบิดสังหารบุคคล ลูกปืน การบาดเจ็บ และความตาย กลายเป็นเรื่องธรรมดาสามัญตลอดแนวชายแดนสาละวิน ความรุนแรงเป็นประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ชีวิตของพวกเขา ตามที่ผู้เขียนได้ร้อยเรียงให้เห็นในที่นี้คือ ประสบการณ์ความรุนแรงเชิงกายภาพในพื้นที่ ส่วนหนึ่งเกิดจากการให้ความหมายพื้นที่ของชายแดน และสถานที่ อันเป็นผลผลิตจากความรุนแรงทางการเมือง ซึ่งคนชายแดนตระหนักว่าชีวิตของพวกเขาอยู่ในสภาวะที่เปลี่ยนแปลง พวกเขาไร้ซึ่งอำนาจ และเพราะบาง ไม่มีใครจะสามารถ ปกป้องพวกเขาจากการข่มขู่คุกคามและความรุนแรงได้อย่างแท้จริง เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ยืนยันได้ว่าพวกเขาเป็นคนที่มิ ‘ชีวิตเปลี่ยนแปลง’

บทสรุป

ตัวอย่างการระเบิด การบาดเจ็บ และการเสียชีวิตเหล่านี้ แสดงถึงปฏิบัติการรัฐที่ สะท้อนความเชื่อมโยงอยู่กับพรมแดนรัฐ-ชาติ และอำนาจเหนือชีวิต ซึ่งเครื่องมือกลไก ที่เหนือกว่าของรัฐพยายามปิดบังและปิดเสียงของพวกเขาไว้ เพื่อที่จะเอาชนะและขจัด การขัดแย้งของท้องถิ่นและดำเนินโครงการเชื่อมสาละวิน รัฐได้อำนาจเถื่อนและความรุนแรง และยังหนุนเสริมความไร้อำนาจ ซึ่งรับรู้ได้โดยคนชายแดนอันเป็นส่วนหนึ่งของ

ชีวิตอัน 'เปลือยเปล่า' ของพวกเขา ตามที่ผู้เขียนได้แสดงให้เห็น กิจกรรมการก่อสร้าง เขื่อนสาละวินและการติดตามมาด้วยการข่มขู่คุกคาม อันตราย และความรุนแรง ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การทำให้แม่น้ำสาละวินกลายเป็นสินค้าถูกฝังเข้าอยู่ในการเมืองชนกลุ่มน้อยแห่งชาติแดนสาละวิน อย่างไรก็ตาม โครงการเขื่อนได้ยืดขยายความขัดแย้งทางการเมืองที่ดำรงอยู่แล้วระหว่างกลุ่มติดอาวุธชนกลุ่มน้อยและกองกำลังทหารพม่า เช่นเดียวกับความขัดแย้งในการเข้าถึงทรัพยากรระหว่างภาคธุรกิจ รัฐ และคนท้องถิ่น เมื่อสงครามและโครงการการพัฒนาเขื่อนมาเกี่ยวพันกัน คนชายแดนทั้งสองฝั่งของแม่น้ำสาละวิน ต้องตกอยู่ภายใต้การคุกคามจากอันตราย และความรุนแรง

การคุกคาม อันตราย และความรุนแรงในชีวิตประจำวันของคนชายแดน บ่งบอกถึงอำนาจเถื่อนที่ใช้โดยรัฐ หรือความรุนแรงทางการทหาร ที่ทำงานโดยตรงบนคนชายแดน เพื่อยืนยันว่าพวกเขาไร้อำนาจอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ อำนาจเถื่อนนำไปสู่ 'ความรุนแรงเงียบ' ในแง่ที่มันกระทำต่อจิตใจ ต่อความรู้สึกเปลือยเปล่าของคนชายแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่ถูกบังคับโยกย้าย และผู้ลี้ภัยที่อาศัยอยู่ในค่ายพักพิงชั่วคราว ต่างอยู่ในสถานะที่ขัดสนและอดอยาก ไม่มีสิทธิ์เข้าถึงทรัพยากรและไม่มีสิทธิ์เดินทางได้อย่างอิสระ ดังนั้น ชีวิตของพวกเขาจึงอยู่ในสถานะไร้สิ้นความหวัง เจ้าหน้าที่รัฐได้มีความสามารถที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามแผนต่างๆ ของพวกเขา เพื่อทำให้คนชายแดนสยบยอม เมื่อสยบยอม พวกเขาจึงถูกกีดออกจากการเข้าถึงทรัพยากร ดังนั้น ความรุนแรงเงียบมีต้นกำเนิดอยู่ในกระบวนการทำให้ธรรมชาติกลายเป็นสินค้า ซึ่งแสดงถึงการถูกคุกคาม หรือการใช้อำนาจเถื่อน กดทับลงบนผู้คนชายแดน และ/หรือ แม่น้ำสาละวิน และทรัพยากรป่าไม้

References

- Agamben, G. (1998) *Homo sacer: Sovereign power and bare life*, (D. Heller-Roazen, transl.), Stanford, CA: Stanford University Press.
- Agamben, G. (2004) *State of exception*, (K. Attell, transl.), Chicago, ILL: University of Chicago Press.
- Agence France Presse. (2007) *China signs new hydropower deal with Myanmar*, Available: http://www.terraper.org/media_view.php?id=156AFP [7 April 2007]
- Anusorn, U. (2010) *We love 'Mr. King': Exceptional sovereignty, submissive subjectivity, and mediated agency in Islamic Southern Thailand*, Unpublished Ph.D. dissertation (Anthropology), University of Washington, Seattle, Washington.
- Apinya, W. (2007) Egat urged to assess impact of Burma dams, *Bangkok Post*, Available: http://www.bangkokpost.com/Perspective/11Nov2007_pers001.php [29 October 2007]
- Arthit, Tara. (2008, 1 Jan- 15 Feb) Watching Salween dam, strong aggression in silence (จับตาเขื่อนสาละวิน รุกแรงในความเงียบ), *Salween Post*, vol. 44, Available: http://www.livingriversiam.org/4river-tran/4sw/swd_a31.html [16 August 2016] (in Thai)
- Asian Development Bank. (2009) *Greater Mekong Subregion: History and background*, Available: <http://www.adb.org/gms/gmsprog10.asp> [15 November 2009]

Bangkok Post. (2007, 5 September) *Thai dam project in Burma suspended*,

Available: <http://kachinpost.com/news2007/sept04.html> [25 March 2009]

Bangkok Post. (2011) *Explosive nightmares*, Available:

<http://www.bangkokpost.com/news/asia/218929/explosive-nightmares>
[3 February 2011]

Barney, K. (2009) Laos and the making of a 'relational' resource frontier,

The Geographical Journal, vol. 175, no. 2, pp. 146–159.

Benjamin, W. (1968) *Illuminations: Essays and reflections*, (H. Zohn, transl.),

New York: Schocken Books.

Bigo, D. (2007) 'Detention of foreigners, states of exception, and the social

practices of control of the banopticon', in P. K. Rajaram & C. Grundy-

Warr (eds.), *Borderscapes: Hidden geographies and politics at*

territory's edge, pp. 3–33, Minneapolis, London: University of

Minnesota Press.

Bryant, R. L. (1996) 'Asserting sovereignty through natural resource use: Karen

forest management on the Thai-Burmese border', in R. Howitt,

J. Connell, & P. Hirsch (eds.), *Resources, nations and indigenous*

people case studies from Australasia, Melanesia and Southeast Asia,

pp. 32–41, Melbourne, Oxford: Oxford University Press.

Cho, V. (2008) Thai leaders' Burma comments draw more criticism, *Irrawaddy*,

Available: http://www.irrawaddy.org/article.php?art_id=10925

[17 March 2008]

- Curry, G. N. & Koczberski, G. (2009) Finding common ground: Relational concepts of land tenure and economy in the oil palm frontier of Papua New Guinea, *The Geographical Journal*, vol. 175, no. 2, pp. 98–111.
- Decha, T. (2003) *Imperceptible naked-lives and atrocities: Forcibly displaced peoples and the Thai-Burmese in-between spaces*, Unpublished Ph.D. dissertation, University of Hawii at Manoa.
- Decha, T. (2007) 'Temporary shelter areas' and the paradox of perceptibility: Imperceptible naked-Karens in the Thai-Burmese border zones', in P. K. Rajaram & C. Grundy-Warr (eds.), *Borderscapes: Hidden geographies and politics at territory's edge*, pp. 231–262, Minneapolis, MN, London: University of Minnesota Press.
- Decha, T. (2008) 'River and Ethnic', in Charnvit Kasetsiri (ed.) *Salween-Mekong: Peoples, waters and the golden land of Suvarnabhumi* (สาละวิน-แม่โขง: ผู้คน ฝืนน้ำ และสุวรรณภูมิของอุษาคเนย์), pp. 268–290, Samutprakarn: Toyota Thailand Foundation. (in Thai)
- Donnan, H. & Wilson, T. M. (1999) *Borders: Frontiers of identity, nation and state*, Oxford, New York: Berg.
- Fold, N. & Hirsch, P. (2009) Re-thinking frontiers in Southeast Asia: Editorial, *The Geographical Journal*, vol. 175, no. 2, pp. 95–97.
- Free Ranger Burma. (2016) *Multiple fronts! – Fighting is everywhere in northern Burma*, Available: <http://www.freeburmarangers.org/>
2016/11/30/multiple-fronts-fighting-is-everywhere-in-northern-burma/
[22 February 2017]

- Gray, D. D. (2006) Giant dams on great untamed river spark fears of human rights abuses, ecological harm, *Associated Press*, Available: http://www.registerguard.com/news/2006/05/30/a2.int.damming.0530.p1.php?section=nation_world [30 May 2006]
- Gregory, D. (2007) 'Vanishing points', in D. Gregory & A. Pred (eds.), *Violent geographies*, pp. 205–236, New York, London: Routledge.
- Gregory, D. & Pred, A. (eds.). (2007) *Violent geographies*, New York, London: Routledge.
- Grundy-Warr, C. (2001) *Regime security, contested sovereignty and the problem of long-term displacement along the Thai-Myanmar/ Burma border*, Singapore: National University of Singapore.
- Hirsch, P. (2009) Revisiting frontiers as transitional spaces in Thailand, *The Geographical Journal*, vol. 175, no. 2, pp. 124–132.
- International Rivers. (2009) *The ADB's Mekong power grid plan, developed by the hydropower consultancy Norconsult in 2002*, Available: <http://internationalrivers.org/en/southeastasia/lancang-mekong-river/mekong-power-grid/adbsmekong-power-grid-plan-developed-hydropower> [8 February 2009]
- Karen News. (2014) *Karen army leader links current fighting to Burma government's mega development projects*, Available: <http://karennews.org/2014/10/karen-army-leader-links-current-fighting-to-burma-governments-mega-development-projects.html/> [22 February 2017]

Karen News. (2016) *Fighting 'directly linked' to Hat Gyi dam project – claim Karen leadership*, Available: <http://karennews.org/2016/10/fighting-directly-linked-to-hat-gyi-dam-project-claim-karen-leadership.html/> [22 February 2017]

Karen Rivers Watch. (2004) *Damming at gunpoint: Burma army atrocities pave the way for Salween dams in Karen State*, Kawthoolei: Karen Rivers Watch.

Keyes, C. F. (1994) *The nation-state and the politics of indigenous minorities: Reflections on ethnic insurgency in Burma*, A Paper Presented at a Conference on 'Tribal Minorities and the State', Organized by the Harry Frank Guggenheim Foundation in Istanbul, 21–25 February 1994.

Kom Chad Luek. (2007) *Deathly Hatgyi dam, abyss of hell...Thai survey team* (เขื่อนมรณะยัดจี ฆูมนรก...ที่มสำรวจไทย), Available: http://news.sanook.com/crime/crime_178042.php [11 March 2009] (in Thai)

Ong, A. (1999) *Flexible citizenship: The cultural logics of transnationality*, Durham, London: Duke University Press.

Ong, A. (2000) Graduated sovereignty in Southeast Asia, *Theory, Culture and Society*, vol. 17, no. 4, pp. 55–75.

Ong, A. (2006) *Neoliberalism as exception: Mutations in citizenship and sovereignty*, Durham, London: Duke University Press.

- Pianporn, D. (2007, 12 September) The human cost of damming in Burma, *Bangkok Post*, Available: http://www.terraper.org/media_view.php?id=227 [25 March 2009]
- Pinkaew, L. (2008) 'Re-imagining nation: Women's rights and the transnational movement of Shan women in Thailand and Burma', in T. Suchada, P. Vail & R. Sciortino (eds.), *Transborder issues in the Greater Mekong Sub-region*, pp. 123–144, Ubon Ratchathani: The Mekong Subregion Social Research Center (MSSRC), Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University.
- Piyaporn, W. (2007) The Dams of despair: Burmese villagers slowly realise Salween project will swallow their land, *Bangkok Post*, Available: http://www.terraper.org/media_all.php?id=6&head=SALWEEN%20RIVER [15 April 2007]
- Prachatai. (2011) *Salween protection network provokes government to stop "Gatgyi Dam" because of Burma fighting continually* (เครือข่ายปกป้องแม่น้ำสาละวิน จี้ยุติ "เขื่อนยัตจี" เหตุพม่ายังรบต่อเนื่อง), Available: <http://prachatai.com/journal/2011/04/34292> [23 January 2017] (in Thai)
- Rajah, A. (1990) 'Ethnicity, nationalism, and the nation-state: The Karen in Burma and Thailand', in G. Wijeyewardene (ed.), *Ethnic groups across national boundaries in mainland Southeast Asia*, pp. 102–133, Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Sai Silp. (2007) Salween river dam project essential for Thai energy security, says minister, *The Irrawaddy*, Available: http://www2.irrawaddy.org/article.php?art_id=9156 [31 October 2007]

Salween Watch Coalition. (2007) Update: Proposed Salween dams in Burma and China, *Salween Watch Newsletter*, vol. 1, no. 1, pp. 2–3.

Salween Watch Coalition. (2010, 15 March) Field survey for Hatgyi HPP completed, *Salween Watch*, Available: http://www.salweenwatch.org/index.php?option=com_content&view=article&id=269%3Afield-survey-for-hutgyi-hppcompleted&Itemid=70 [30 April 2011]

Salween Watch Coalition. (2011, 7 February) Calling for the Hatgyi dam to be stopped immediately, *Salween Watch*, Available: http://www.salweenwatch.org/index.php?option=com_content&view=article&id=275:calling-for-thehatgyi-dam-to-be-stopped-immediately&catid=36:campaigns&Itemid=64 [30 April 2011]

Saw Tun. (2009, 13 March) The military mind-set, *The Irrawaddy*, Available: http://www2.irrawaddy.org/opinion_story.php?art_id=15290 [24 March 2009]

Scheper-Hughes, N. (1992) *Death without weeping: The violence of everyday life in Brazil*, Berkeley, Los Angeles, California, Oxford: University of California Press.

Shining Som. (2009) 'ADB involvement in the Mekong power grid transmission line project at Tasang dam in Shan State, Burma', in Earth Rights International's Mekong School (ed.), *I want to eat fish. I cannot eat electricity: Public participation in Mekong basin development*, pp. 82–87, Chiang Mai: Earth Rights International.

- Supamart, K. (2007, 10 September) Egat 'must take blame' for deaths, *Bangkok Post*, Available: http://www.terraper.org/media_view.php?id=226 [25 March 2009]
- Taussig, M. (1992) 'Terror as usual: Walter Benjamin's theory of history as state of siege', in L. Prices (ed.), *The nervous system*, pp. 11–35, New York, London: Routledge.
- TERRA. (2006) *Chronology of Salween dam plans (Thailand and Burma)*, Available: <http://www.terraper.org/articles/Salween%20Chronology%20Nov06%20final.pdf> [25 November 2008]
- Thaipublica. (2016) *Salween watch coalition report the situations of 7 Salween dams in Burma (เครือข่ายสาละวินวอชต์รายงานสถานการณ์ 7 โครงการผลิตไฟฟ้าจากเขื่อนสาละวินในพม่า)*, Available: <http://www.thaipublica.org/2016/03/salween-watch-1/> [23 January 2017] (in Thai)
- The Irrawaddy. (2011) *5 million affected by landmines in Burma*, Available: http://irrawaddy.org/article.php?art_id=20625 [29 January 2011]
- The Nation (2007, 3 September) *Thai worker killed in bomb attack in Burma*, Available: http://www.terraper.org/media_view.php?id=223 [25 March 2009]
- Thongchai, W. (1994) *Siam mapped: A history of the geobody of a nation*, Chiang Mai: Silkworm Books.
- Tunya, S. (2007) Salween on a precipice, *Bangkok Post*, (Perspective), Available: http://www.bangkokpost.net/111107_Perspective/11Nov2007_pers001.php [1 November 2007]

- Watts, M. (1983) *Silent violence: Food, famine and peasantry in Northern Nigeria*, Berkeley, California: University of California Press.
- Watts, M. (1997) 'Black gold, white heat: State violence, local resistance and the national question in Nigeria', in S. Pile & M. Keith (eds.), *Geographies of resistance*, pp. 33–67, London, New York: Routledge.
- Wong, S. (2003) Swimming against the tide: Asian Development Bank promotes Burmese dam despite repression, *World Rivers Review*, vol. 18, no. 4, pp. 6–7.

การศึกษาโซ่อุปทานไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) ในเส้นทาง R3A

The Study of Chinese Cut Flower Supply Chain from
Southern China (Yunnan) along R3A Route

นิธิมา ชัยบุรินทร์¹ และสุเทพ นิมสวาย¹

Nithima Chaiburin and Suthep Nimsai

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการโซ่อุปทานการนำเข้าไม้ตัดดอกของไทยจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) ในเส้นทาง R3A รวมถึงการศึกษาแนวโน้มการค้า โอกาสและอุปสรรคในการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ โดยการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ เจ้าหน้าที่ศุลกากร ณ ด่านศุลกากรอำเภอเชียงของ และข้อมูลจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์ตามแนวคิดโซ่คุณค่าถึงการไหลของข้อมูล, สินค้าและความสัมพันธ์คู่ค้า และทำการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ รวมถึงโอกาสและปัจจัยภายนอกต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยใช้ Diamond Model โดยผลการศึกษาพบว่า การนำเข้าไม้ตัดดอกในปัจจุบันใช้การขนส่งในเส้นทาง R3A โดยรถตู้คอนเทนเนอร์แบบควบคุมอุณหภูมิเข้าสู่ประเทศไทยทางด้านชายแดนเชียงของ ยังพบความเสียหายระหว่างการขนส่งและเปลี่ยนถ่ายสินค้า ความล่าช้าจากการตรวจสินค้าของด่านศุลกากรทั้งสองประเทศ การนำเข้าไม้ตัดดอกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลให้การเพาะปลูกไม้ตัด

¹ School of Management, Mae Fah Luang University, Chiang Rai, Thailand

* Corresponding author E-mail: nithima_chaiburin@hotmail.com

ดอกในประเทศไทยมีปริมาณลดลง ทั้งนี้ภาครัฐของไทยยังคงให้การสนับสนุนการนำเข้า แต่ขาดการส่งเสริมอุตสาหกรรมไม้ตัดดอกในประเทศอย่างเคร่งครัด

คำสำคัญ: โซ่อุปทาน / โลจิสติกส์ / ไม้ตัดดอก / ประเทศจีนตอนใต้

Abstract

The objective of this study is to in-depth comprehending supply chain management of Chinese Cut Flower imported to Thailand via R3A route in order to critical analyze the trend, opportunities and obstacles of its trade. The valuable information derived from this study will be used for conspiring plans for Thai and Chinese cut flower managements in the future. This study is a qualitative research using data gathered from key informants, such as customs officers, entrepreneurs, and related information divisions. The research data was collected by in-depth interview, observation and field study, and then was analyzed by the method of Value Chain Analysis and Diamond Model. The results of this study showed that Chinese cut flower is at a satisfactory level and has been supported by the Chinese Government as well. However, there are some significant problems mainly caused by technical inconvenience of trade regulations in both countries. It can be noted that although Thai government has supported and facilitated the import of Chinese Cut Flower, they remain lack of necessary management on cut flower manufacture in Thailand effectively.

Keywords: Supply Chain / Logistics / Cut Flower / Southern China

บทนำ

ปัจจุบันคนไทยนิยมใช้ไม้ตัดดอก ไม้ดอกกระถาง และไม้ตัดใบได้เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้การค้าไม้ตัดดอกในประเทศไทยได้รับความนิยมมากขึ้น และมีแนวโน้มการนำเข้าไม้ตัดดอกจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปัจจุบันได้มีการนำเข้าจากประเทศจีนเป็นจำนวนมาก โดยการนำเข้าสินค้าในกลุ่มพืช ไม้ตัดดอก และส่วนอื่นๆ ที่ไทยนำเข้าจากจีน ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 88 เป็นการนำเข้าดอกไม้ชนิดที่เหมาะสมสำหรับจัดทำเป็นช่อดอกไม้หรือเพื่อการประดับ (Department of Trade Negotiations, 2005) โดยมูลค่าการนำเข้าของไทยในสินค้าประเภทดังกล่าวในปี 2556 ดังที่แสดงไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การนำเข้าของไทยในประเภทดอกไม้ชนิดที่เหมาะสมสำหรับจัดทำเป็นช่อดอกไม้หรือเพื่อการประดับ

ลำดับ	ประเทศ	ปี 2556		
		ปริมาณ	มูลค่า (ล้านบาท)	% share
1	จีน	3,712,726	300,949,952	59.72
2	มาเลเซีย	6,820,751	159,483,602	31.65
3	อินโดนีเซีย	320,202	25,452,150	5.05
4	เวียดนาม	53,537	4,588,068	0.91
5	เนเธอร์แลนด์	43,899	3,909,103	0.78
6	เคนยา	7,316	2,952,284	0.59
7	ญี่ปุ่น	2,565	2,881,007	0.57
8	นิวซีแลนด์	3,103	2,776,125	0.55
9	อินเดีย	6,413	296,951	0.06
10	อิสราเอล	575	284,793	0.06
	รวม	10,972,484	503,908,033	100.00

ที่มา Ministry of Commerce (2013)

จีนเป็นประเทศที่มีพื้นที่ปลูกไม้ดอกมากที่สุดในโลก การปลูกไม้ดอกส่วนใหญ่อยู่ใน 4 พื้นที่ คือ ปักกิ่ง เซี่ยงไฮ้ มณฑลไหหนาน และมณฑลยูนนาน โดยในปัจจุบันยูนนาน เป็นฐานการผลิตอันดับหนึ่ง มีการผลิตดอกไม้คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 40 ของทั้งประเทศ (Department of Trade Negotiations, 2005) ประเทศไทยมีการนำเข้าไม้ตัดดอกจากจีนเพิ่มขึ้นทุกปี (ส่วนมากเป็นดอกกุหลาบ และดอกคาร์เนชั่น) สำหรับดอกไม้ที่ปลูกในมณฑลยูนนานที่ส่งออกมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กว่าครึ่งหนึ่งส่งมายังประเทศไทยทางภาคเหนือ ปัจจุบันเกือบทั้งหมดขนส่งผ่านเส้นทาง R3A โดยรถตู้คอนเทนเนอร์แบบควบคุมอุณหภูมิ ประมาณ 2-5 องศาเซลเซียส เมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต ดอกไม้ส่วนใหญ่จะขนส่งทางแม่น้ำโขงและนำเข้าผ่านด่านเชียงแสน ปัจจุบันมีการนำเข้าไม้ตัดดอกผ่านด่านภาคเหนือมูลค่ากว่า 13.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ข้อมูลปี พ.ศ.2555) เพิ่มขึ้นกว่า 10 เท่าตัวเมื่อเทียบกับปี 2551 ส่วนหนึ่งจากเส้นทางการขนส่งสะดวกมากขึ้น ประกอบกับการเปิดเสรีการค้าภายใต้กรอบความตกลงการค้าเสรีอาเซียน-จีน (Economic Region, Northern Office, 2013) ดอกไม้ที่นำเข้าจากมณฑลยูนนานได้ส่งต่อจากประเทศไทยไปยังประเทศมาเลเซีย และสิงคโปร์อีกด้วย ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นจุดส่งผ่านสินค้าของดอกไม้ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Lueangdaorueang, 2009)

จากข้อมูลข้างต้น แนวโน้มการนำเข้าไม้ตัดดอกจากจีนอาจเพิ่มมากขึ้นจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงระบบโซ่อุปทานไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) ในเส้นทาง R3A และเพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มทางการค้าของไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อไม้ตัดดอกที่ผลิตในประเทศไทย รวมถึงการศึกษาโอกาสและอุปสรรคของการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ ที่นำเข้าจากประเทศจีนตอนใต้ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาโซ่อุปทานต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาระบบโซ่อุปทานการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) ในเส้นทางขนส่ง R3A
2. เพื่อศึกษาโอกาสและอุปสรรคของการค้าและการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ในเส้นทางขนส่ง R3A
3. เพื่อศึกษาแนวโน้มทางการค้า และการนำเข้าไม้ตัดดอก จากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน)

วิธีการศึกษา

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร

การสำรวจครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มประชากรคือผู้ประกอบการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้

2) กลุ่มตัวอย่าง

ในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ได้เลือกใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการเก็บข้อมูล โดยมีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ประกอบการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) โดยเป็นผู้ประกอบการในจังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 ราย และเจ้าหน้าที่ประจำด่านศุลกากรเชียงของ จังหวัดเชียงราย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) การวิเคราะห์โซ่คุณค่า (Value Chain Analysis)

ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้วิเคราะห์ตามแนวทางของ Kaplinsky and Morris (2000) โดยศึกษาสภาพทั่วไปและส่วนประกอบ วิเคราะห์การไหลทั้ง 3 ประเภท ภายในห่วงโซ่ ได้แก่

(1) การไหลของสินค้า (Product Flow) หรือศึกษาสภาพการไหลของไม้ตัดดอกของจีนในภาคเหนือตอนบนของไทย

(2) การไหลของข้อมูล (Information Flow) ศึกษาการไหลของข้อมูลระหว่างต้นน้ำไปยังปลายน้ำในโซ่อุปทานการค้าไม้ตัดดอก

(3) การไหลของความสัมพันธ์คู่ค้า (Relationship Flow) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ค้าและผู้บริโภค โดยดูจากการเชื่อมโยงกันระหว่างต้นน้ำถึงปลายน้ำ ซึ่งการศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะวิเคราะห์ห่วงโซ่ความยั่งยืนและเป็นธรรม (Sustainably and Ethical Chain) ของการค้าในกรอบของแนวทางการค้า และระบบโลจิสติกส์และโซ่อุปทานการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

2) แบบจำลองเพชร (Diamond Model)

งานวิจัยชิ้นนี้จะใช้ Diamond Model ในการวิเคราะห์การแข่งขันของการค้าและการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) โดยเป็นการพิจารณาและประเมินสมรรถภาพการปฏิบัติงานของปัจจัยแวดล้อมทางธุรกิจที่สำคัญ 4 ด้านที่จะมีผลกระทบต่อความสามารถในการเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) ของการค้า ทั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาว่าสิ่งเหล่านั้นมีลักษณะที่จะเป็นการเอื้อหรือจะเป็นอุปสรรคต่อการปรับปรุงหรือพัฒนาผลิตภาพของการค้าหรือไม่อย่างไร และมากน้อยเพียงใด รวมไปถึงการวิเคราะห์บทบาทของภาครัฐที่จะมีผลต่อปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ทั้ง 4 ด้านนั้นด้วย ซึ่งปัจจัยดังกล่าวประกอบด้วย

(1) เงื่อนไขด้านปัจจัยการผลิต (Input Factor Conditions)

(2) เงื่อนไขด้านอุปสงค์ (Demand Conditions)

(3) บริบทด้านการแข่งขันและกลยุทธ์ของการค้า (Strategy and Rivalry Context)

(4) อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนกัน (Related and Supporting Industries)

นอกจากนี้ยังมีอีก 2 ปัจจัยซึ่งจะช่วยในการวิเคราะห์ 4 ปัจจัยหลักข้างต้น ได้แก่

(1) โอกาส (Chance) เป็นโอกาสในการค้าที่ซึ่งจะช่วยสนับสนุน 4 หัวข้อหลัก

(2) บทบาทของรัฐ (Government) อาจจะเป็นอุปสรรคหรือโอกาสอันดีต่อการค้า ซึ่งจะนำไปเป็นตัวสนับสนุน หรืออุปสรรค 4 ปัจจัยข้างต้น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาถึงระบบโซ่อุปทานไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) และการวิเคราะห์ถึงโอกาสและอุปสรรค รวมถึงแนวทางการค้าและการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ ซึ่งข้อมูลทั้งหลายถูกรวบรวมมาจาก 2 แหล่ง คือ

1) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมและศึกษาข้อมูลสถิติจากเอกสารที่มีการเผยแพร่ของภาคส่วนต่างๆ เช่น กรมศุลกากร กรมการค้าต่างประเทศ สำนักงานการเกษตร กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ เป็นต้น รวมถึงค้นคว้าหาข้อมูลการศึกษาอิสระ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับโซ่อุปทานไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) ในเส้นทาง R3A

2) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

ในการศึกษาระบบโซ่อุปทานไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้นั้น การหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ จึงต้องทำการค้นคว้าจากข้อมูลที่เป็นจริงโดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่ (Field Study) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ประกอบการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ และเจ้าหน้าที่ด่านศุลกากรเชียงของ แล้วจึงนำมาเขียนพรรณนาเพื่อสนับสนุนข้อมูลที่วิเคราะห์หามาก่อนหน้านี้แล้ว

4. วิธีการศึกษา

ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยการเก็บข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม จากการลงพื้นที่ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ประกอบการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) และเจ้าหน้าที่ศุลกากรที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนและการตรวจเอกสารการนำเข้า ณ ด่านศุลกากรอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และการวิเคราะห์จากข้อมูลสถิติต่างๆ ในการวิเคราะห์ข้อมูลโอกาสและอุปสรรคของการนำเข้าไม้ตัดดอก ใช้เครื่องมือ Diamond Model ในการวิเคราะห์และให้คะแนน

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่าในปัจจุบันการขนส่งสินค้าส่วนใหญ่จะขนส่งโดยทางบกในเส้นทาง R3A และมีแนวโน้มการนำเข้าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้เกิดโอกาสและอุปสรรคต่างๆ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทานการนำเข้าไม้ตัดดอกจากจีนตอนใต้ (ยูนนาน) ในเส้นทางการขนส่ง R3A

จากการศึกษาพบว่าห่วงโซ่อุปทานการนำเข้าไม้ตัดดอกจากจีนตอนใต้ (ยูนนาน) มีผู้ที่เกี่ยวข้องหลายส่วน แต่ละส่วนมีความสัมพันธ์กันและมีความสำคัญแตกต่างกันออกไปสามารถแยกผู้เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

1) เกษตรกร

เกษตรกรที่ปลูกดอกไม้ในประเทศจีนตอนใต้ส่วนใหญ่จะอยู่ที่นครคุนหมิง ซึ่งเป็นเมืองหลวงของมณฑลยูนนาน โดยส่วนมากจะเป็นเกษตรกรรายย่อยที่เพาะปลูกแบบครัวเรือน และมีเกษตรกรรายใหญ่ในรูปแบบของบริษัทในการปลูกไม้ดอกนั้นจะมีการปลูกภายในเรือนกระจกและการปลูกแบบกลางแจ้ง โดยไม้ดอกที่นิยมปลูกกันมาก ได้แก่ กุหลาบ เบญจมาศ คาร์เนชั่น ลิลลี่ ทิวลิป เป็นต้น

2) ผู้รวบรวมท้องถิ่น

กระบวนการรับซื้อไม้ตัดดอกเพื่อจำหน่ายในประเทศและต่างประเทศนั้น มีลักษณะใกล้เคียงกัน คือ ผู้รวบรวมท้องถิ่นที่ซื้อเพื่อไปจำหน่ายเอง หรือผู้รวบรวมท้องถิ่นที่มีผู้ว่าจ้างให้ทำการรวบรวมให้ โดยจะเป็นผู้มาติดต่อบอกความต้องการกับเกษตรกรก่อนการเก็บเกี่ยวและหลังการเก็บเกี่ยวโดยเกษตรกรเป็นผู้ส่งมอบให้หรือมีการว่าจ้างในการขนส่ง อีกประเภทคือผู้รวบรวมจะเข้ามาซื้อผลผลิตด้วยตนเอง ภายหลังจากเก็บเกี่ยวแล้ว

3) ตลาดค้าส่งดอกไม้ไต้หวัน

ตลาดดอกไม้ไต้หวันเป็นตลาดกลางค้าดอกไม้ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศจีน ซึ่งตั้งอยู่ที่นครคุนหมิง การซื้อขายไม้ตัดดอกที่ผลิตในมณฑลยูนนานส่วนมากจะเกิดขึ้นที่ตลาดแห่งนี้ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางการซื้อขายไม้ตัดดอกของประเทศ ผู้รวบรวมผลผลิตจะนำผลผลิตที่ได้มาส่งให้กับตลาดไต้หวัน โดยระบบการซื้อขายไม้ตัดดอกที่ตลาดค้าส่งดอกไม้ไต้หวันจะเป็นการซื้อขายโดยวิธีการประมูล โดยจะใช้เครื่องประมูลอัตโนมัติ และจะมีการแจ้งราคาประมูลเริ่มต้นจากราคาสูงสุดและจะลดลงเรื่อยๆ ในรูปแบบการหมุนวนขึ้นมาอีก ผู้ประมูลสามารถกดปุ่มเพื่อยุติราคาที่กำลังลดลงของดอกไม้ชนิดและปริมาณในส่วนนั้นๆ ผู้ที่กดหยุดสูงสุดจะได้เป็นผู้ชนะประมูลดอกไม้ในแต่ละรอบ

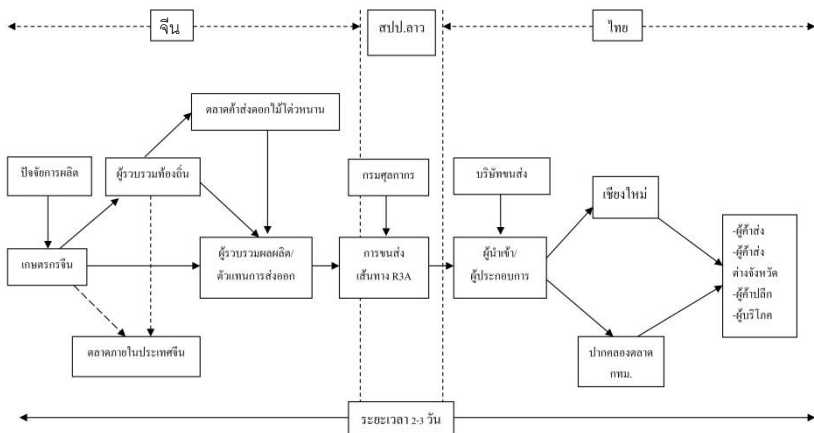
4) ผู้ประกอบการหรือตัวแทนผู้ส่งออกในประเทศจีนตอนใต้

ผู้ประกอบการนำเข้าในประเทศไทยจะใช้คำว่าจ้างตัวแทนในการนำเข้าผลผลิตจากประเทศจีนตอนใต้ เนื่องจากดำเนินการได้สะดวกกว่ากระทำด้วยตนเอง โดยตัวแทนจะมีหน้าที่รวบรวมผลผลิตจากพ่อค้าหรือผู้รวบรวมท้องถิ่น หรือมีหน้าที่ในการเข้าไปประมูลซื้อดอกไม้ที่ตลาดค้าส่งดอกไม้ไต้หวัน โดยการรวบรวมผลผลิตนั้นจะเป็นไปตามคำสั่งซื้อของผู้ประกอบการนำเข้าในประเทศไทยว่าต้องการไม้ตัดดอกชนิดไหนบ้าง รวมถึงการคัดเลือกเกรด หลังจากนั้นจะทำการผ่านขั้นตอนศุลกากรต่างๆ รวมถึงการจัดหารถตู้คอนเทนเนอร์แบบควบคุมอุณหภูมิ ส่วนทางด้านศุลกากรไทยนั้น

ผู้ประกอบการก็ได้ว่าจ้างตัวแทนในประเทศไทยไว้ในการดำเนินการตามขั้นตอนศุลกากรต่างๆ

5) ผู้นำเข้าและพ่อค้าส่งในประเทศไทย

การขนส่งที่นิยมกันมากคือ การขนส่งทางบก เนื่องจากมีความสะดวกรวดเร็ว ทำให้ประหยัดระยะเวลา สินค้าถึงมือผู้บริโภคได้เร็ว ตรงกับความต้องการ ซึ่งหลังจากที่สินค้าได้ถูกส่งมายังประเทศไทยแล้วจะมีการตรวจคุณภาพและสิ่งแปลกปลอมตามมาตรฐานของไทยอย่างเคร่งครัด ก่อนที่จะถูกส่งต่อไปให้กับผู้ประกอบการนำเข้า จากนั้นผู้ประกอบการนำเข้าจะทำการกระจายสินค้าไปยังพ่อค้าส่งต่างจังหวัด และพ่อค้าปลีก และกระจายสินค้าไปยังผู้บริโภคคนสุดท้ายต่อไป

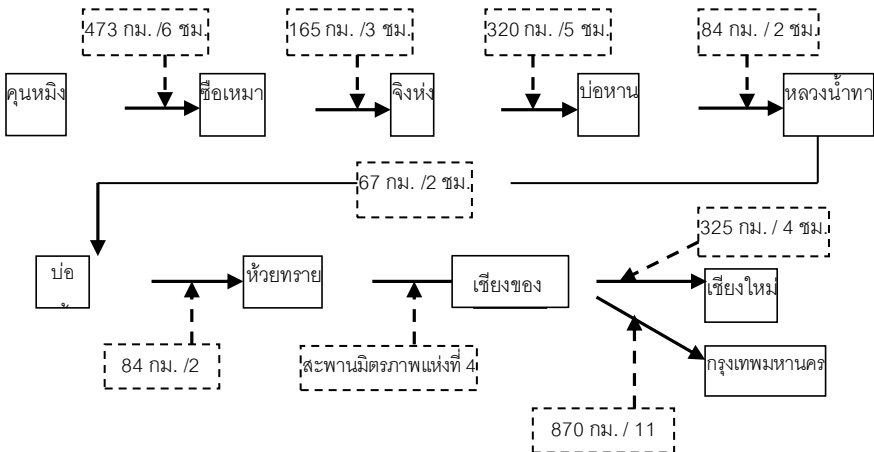

รูปที่ 1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในห่วงโซุปทานการนำเข้าไม้ตัดดอกจากจีนตอนใต้ (ยูนนาน)

2. เส้นทางทางการขนส่งในห่วงโซุปทานการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน)

จากการสอบถามผู้ประกอบการนำเข้าไม้ตัดดอกจากจีนตอนใต้ (ยูนนาน) พบว่าเส้นทางที่ผู้ประกอบการใช้ในการนำเข้าในปัจจุบันนั้นใช้มากที่สุด ได้แก่ เส้นทาง R3A ซึ่งให้เหตุผลว่า สะดวกและรวดเร็วในการขนส่ง เนื่องจากไม้ตัดดอกเป็นสินค้าที่เกิด

ความเสียหายได้ง่าย และมีระยะเวลาในการเก็บรักษาที่สั้น ดังนั้นจึงต้องมีความระมัดระวังในการขนส่ง ดังแสดงในรูปที่ 2

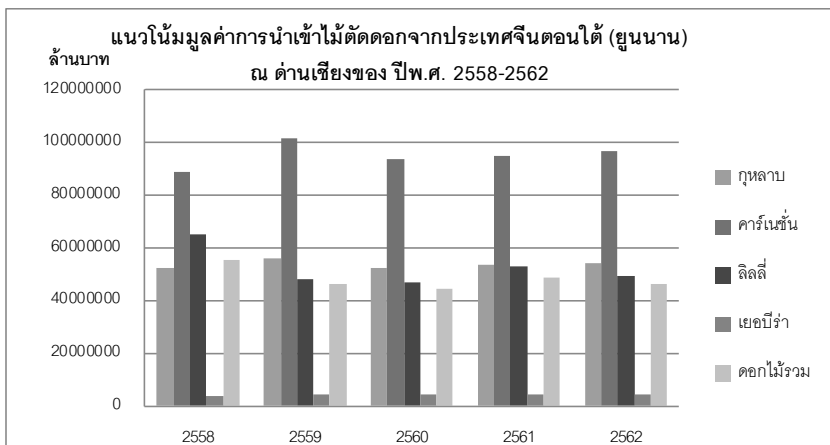

รูปที่ 2 เส้นทางขนส่งในโซ่ปทานของไม้ตัดดอกจากจีนตอนใต้ (ยูนนาน)

3. แนวโน้มการนำเข้าไม้ตัดดอกของไทยจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน)

จากการศึกษาข้อมูลสถิติการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ ได้นำข้อมูลมาคำนวณโดยใช้วิธีหาค่าเฉลี่ยเคลื่อนที่ (Moving Average) ในการพยากรณ์การนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ในอนาคต เพื่อนำไปวิเคราะห์ถึงแนวโน้มการค้าและการนำเข้าไม้ตัดดอกของไทยจากประเทศจีนตอนใต้ รวมถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่ออุตสาหกรรมการผลิตและการเพาะปลูกไม้ตัดดอกในประเทศไทย ซึ่งพบว่าในอีก 5 ปีข้างหน้า แนวโน้มของการนำเข้าไม้ตัดดอกของไทยจากประเทศจีนตอนใต้มีความคงที่อย่างต่อเนื่องในอนาคต และมีมูลค่าการนำเข้าที่สูงที่สุดสามอันดับแรก ได้แก่ คาร์เนชั่น กุหลาบ และลิลลี่ และจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการพบว่าไม้ตัดดอกที่นำเข้าส่วนมากจะเป็นคาร์เนชั่น ซึ่งคาร์เนชั่นจากจีนนั้นได้รับความนิยมอย่างมากเนื่องจากมีหลากหลายสายพันธุ์ ดอกมีคุณภาพ

มีขนาดใหญ่และสวยงามกว่าคาร์เนชั่นที่ผลิตในประเทศไทย ส่วนดอกกุหลาบนั้นมักจะนำเข้ามาปริมาณมากในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น วันวาเลนไทน์ หรือช่วงเทศกาลรับปริญญา เนื่องจากกุหลาบที่นำเข้ามาจากจีนนั้นมีราคาสูงกว่ากุหลาบในประเทศไทย จึงมักจะได้รับความนิยมในช่วงเทศกาลเพราะมีขนาดดอกที่ใหญ่กว่า มีก้านยาว และคุณภาพดอกดีกว่า นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าลิลลี่ก็มีการนำเข้าและได้รับความนิยมเป็นอย่างมากเช่นเดียวกัน

รูปที่ 3 แนวโน้มมูลค่าการนำเข้าไม้ตัดดอก จากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน)
ณ ด้านชายแดนปี พ.ศ. 2558-2562

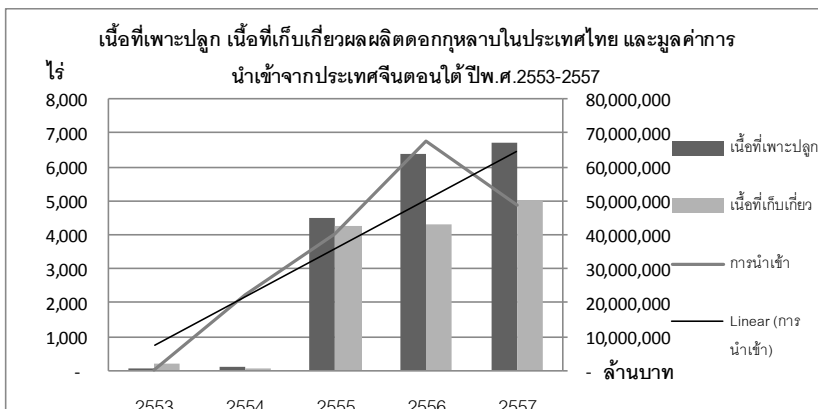
จากรูปที่ 3 แสดงถึงแนวโน้มการนำเข้าไม้ตัดดอกของไทย จากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) ณ ด้านชายแดนเชียงของในปี พ.ศ. 2558-2562 ซึ่งในอีก 5 ปีข้างหน้าจะมีแนวโน้มการนำเข้าไม้ตัดดอกที่ค่อนข้างคงที่อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเนื้อที่เพาะปลูก และเนื้อที่เก็บเกี่ยวผลผลิตของการปลูกไม้ดอกในประเทศไทย ว่ามีแนวโน้มเป็นอย่างไร เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ถึงผลกระทบจากการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ที่มีต่ออุตสาหกรรมการผลิตไม้ตัดดอก

และผลผลิตภายในประเทศ โดยจะทำการวิเคราะห์การนำเข้า 4 ชนิด ได้แก่ คาร์เนชั่น กุหลาบ เบญจมาศ และลิลลี่

4. การวิเคราะห์เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยวของไม้ตัดดอกในประเทศไทย

กุหลาบ

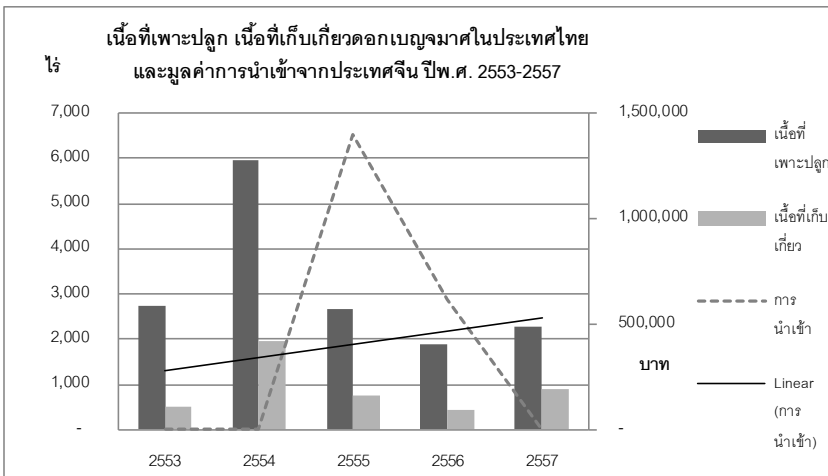
จากการรวบรวมข้อมูลของศูนย์สารสนเทศกรมส่งเสริมการเกษตร ในช่วงปีพ.ศ. 2553-2557 พบว่าเนื้อที่เพาะปลูกและเนื้อที่เก็บเกี่ยวของกุหลาบมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีปริมาณการนำเข้าที่เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน แต่ในปี พ.ศ. 2557 การนำเข้ากุหลาบตัดดอกจากจีนตอนใต้มีปริมาณลดลง ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่าอาจเป็นเพราะปริมาณที่ผลิตได้ในประเทศเพิ่มสูงขึ้น และเพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค อีกทั้งกุหลาบจากจีนมีราคาแพงกว่ากุหลาบในไทย ส่วนใหญ่จะได้รับความนิยมจากผู้บริโภคในช่วงเทศกาลหรือวันสำคัญต่างๆ จึงไม่ได้มีการนำเข้าตลอดทั้งปี ในอนาคตสัดส่วนการนำเข้าจากประเทศจีนตอนใต้อาจลดน้อยลงเนื่องจากมีผลผลิตในประเทศเพียงพอ ดังแสดงในรูปที่ 4

ที่มา Information Technology & Communication Center: Department of Agricultural Extension (2014)

รูปที่ 4 เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยวผลผลิตดอกกุหลาบในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2553-2557

เบญจมาศ

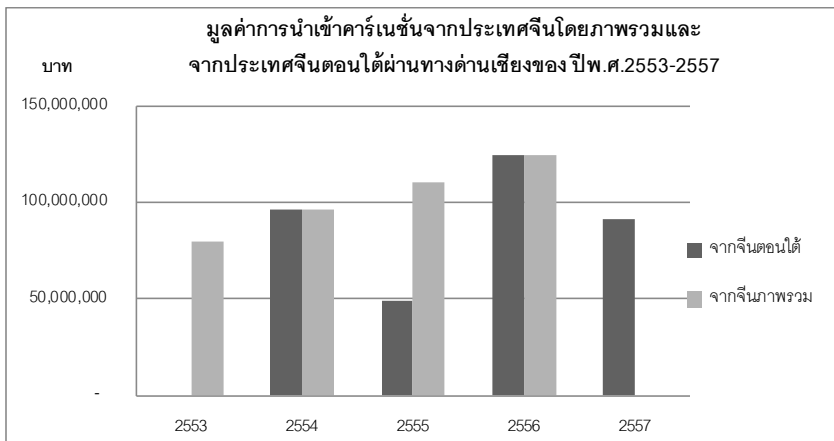
ที่มา Information Technology & Communication Center: Department of Agricultural Extension (2014)

รูปที่ 5 เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยวผลผลิตดอกเบญจมาศในประเทศไทย ปี พ.ศ.2553-2557

จากข้อมูลของศูนย์สารสนเทศกรมส่งเสริมการเกษตร ในปี พ.ศ.2553-2557 พบว่าเนื้อที่ในการเพาะปลูกเบญจมาศได้เพิ่มสูงขึ้นเป็นอย่างมากในปี พ.ศ.2554 แต่มีเนื้อที่เก็บเกี่ยวผลผลิตไม่มากนัก และในปีต่อมาพบว่าเนื้อที่เพาะปลูกได้ลดต่ำลง ซึ่งอาจเกิดจากการที่เกษตรกรได้หันไปปลูกพืชชนิดอื่นแทน และเมื่อพิจารณาจากข้อมูลการนำเข้าจากประเทศจีนโดยภาพรวมพบว่าการนำเข้าไม่มากนักและไม่พบการนำเข้าเบญจมาศจากประเทศจีนทางตอนใต้ผ่านมาทางด่านศุลกากรเชียงของ ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่าอาจไม่ค่อยนิยมเบญจมาศจากประเทศจีนนัก ดังแสดงในรูปที่ 5

คาร์เนชั่น

จากการศึกษาข้อมูลการเพาะปลูกคาร์เนชั่นจากศูนย์สารสนเทศ กรมส่งเสริมการเกษตรไม่พบข้อมูลการปลูกคาร์เนชั่นในประเทศไทย ซึ่งอาจเนื่องมาจากส่วนใหญ่เป็นการนำเข้าจากต่างประเทศ โดยพิจารณาจากการนำเข้าคาร์เนชั่นจากจีนโดยภาพรวมมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีการนำเข้าผ่านทางด่านศุลกากรเชียงของมากขึ้น ดังแสดงในรูปที่ 6

ที่มา Global Trade Atlas (2014) and Chiang Khong Customs (2014)

รูปที่ 6 มูลค่าการนำเข้าคาร์เนชั่นจากประเทศจีนโดยภาพรวมและจากประเทศจีนตอนใต้ผ่านทางด่านเชียงของปี พ.ศ.2553-2557

ลิลลี่

จากข้อมูลของศูนย์สารสนเทศกรมส่งเสริมการเกษตรไม่พบข้อมูลของการปลูกลิลลี่ในประเทศไทย ซึ่งอาจเนื่องมาจากมีการนำเข้ามาจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ โดยพิจารณาจากข้อมูลการนำเข้าไม้ตัดดอกจากจีนตอนใต้ทางด่านเชียงของพบว่าการนำเข้าลิลลี่ค่อนข้างสูง ซึ่งลิลลี่นั้นเป็นไม้ดอกเมืองหนาว จึงอาจเป็นไปได้ว่าผลผลิต

จากต่างประเทศนั้นมีคุณภาพดีกว่าผลผลิตในประเทศไทย เนื่องด้วยสภาพภูมิประเทศ และสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการปลูกไม้ดอกเมืองหนาว

5. โอกาสและอุปสรรคของเส้นทาง R3A

ในปัจจุบันนั้น เส้นทาง R3A คือเส้นทางหลักที่ผู้ประกอบการใช้ในการขนส่งไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) มายังประเทศไทย และแทบไม่มีการขนส่งไม้ตัดดอกด้วยระบบการขนส่งทางเรือมายังท่าเรือพาณิชย์เชียงแสน ทั้งที่มีการเตรียมความพร้อมและเป็นที่ท่าเรือขนาดใหญ่ แต่พบว่าในปัจจุบันไม่ค่อยมีผู้คนเข้ามาใช้งานที่ท่าเรือพาณิชย์เชียงแสน บ่งบอกถึงการเปลี่ยนเส้นทางของการขนส่งของผู้ประกอบการมาใช้เส้นทาง R3A เนื่องจากเส้นทาง R3A นั้นใช้ระยะเวลาในการขนส่งน้อยกว่า การขนส่งทางเรือมาทางแม่น้ำโขง อีกทั้งยังเกิดความเสียหายน้อยกว่า ซึ่งไม้ตัดดอกนั้นเป็นสินค้าที่ต้องใช้ความดูแลเป็นอย่างดีในการขนส่งทั้งในเรื่องของอุณหภูมิที่ใช้ในการเก็บรักษารวมทั้งต้องระมัดระวังในเรื่องความชื้นอีกด้วย จึงเป็นสาเหตุให้ผู้ประกอบการหันมาเลือกใช้เส้นทาง R3A เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงสามารถวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคของเส้นทาง R3A ตามตารางที่ 5

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ โอกาสและอุปสรรค ของเส้นทาง R3A

โอกาสและอุปสรรคทางการขนส่งไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) ในเส้นทาง R3A	
โอกาส	ปัญหา/อุปสรรค
1. สามารถขนส่งจากเมืองคุนหมิง มณฑลยูนนาน ไปยังกรุงเทพฯ ภายในระยะเวลาประมาณ 2 วัน โดยเป็นการขนส่งไม้ตัดดอกในตู้คอนเทนเนอร์ปรับอากาศ ทำให้การขนส่งไม้ตัดดอกจากจีนมายังประเทศไทย มีการขยายตัวเพิ่มขึ้น	1. ต้องมีการเปลี่ยนตู้คอนเทนเนอร์ที่ชายแดนประเทศไทย ณ ด้านเชียงของ ซึ่งในปัจจุบันยังใช้การ Cross Docking เปลี่ยนถ่ายโดยใช้แรงงาน ทำให้ไม้ตัดดอกเกิดการเสียหายจากกระบวนการนี้ เนื่องจากการไม่ระมัดระวังในการยกขนและปัญหาจากความชื้น

ตารางที่ 5 (ต่อ)

โอกาสและอุปสรรคทางการขนส่งไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) ในเส้นทาง R3A	
โอกาส	ปัญหา/อุปสรรค
2. หลังจากเปิดสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 4 ส่งผลให้การเดินทางบนเส้นทาง R3A มีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น เนื่องจากไม่ต้องเสียเวลารอข้ามฟากด้วยเรือแพขนานยนต์ ซึ่งหากมีปริมาณรถมาก อาจจะเสียเวลาเพิ่มขึ้นอีก 1 วัน และต้นทุนค่าขนส่งเพิ่มขึ้นตามด้วย การเปิดสะพานทำให้การขยายตัวการส่งออกตามเส้นทาง R3A เพิ่มขึ้น	2. ระยะเวลาการเปิดปิดด่านไม่สอดคล้องกัน โดยเฉพาะมณฑลยูนนาน ประเทศจีนที่มีเวลาแตกต่างจาก สปป.ลาว และประเทศไทย อยู่ 1 ชั่วโมง ส่งผลให้ถ้ามีข้อผิดพลาดเล็กน้อย อาจจะข้ามชายแดนไม่ทัน ทำให้เสียเวลา 1 วัน 3. ต้องผ่านขั้นตอนศุลกากรของทั้ง 2 ประเทศ ทำให้เสียเวลาและเกิดความยุ่งยาก เนื่องจากศุลกากรของไทยและของจีน มีความแตกต่างกันในกฎระเบียบ รวมถึงประเทศจีนมีการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบบ่อย 4. สิ่งอำนวยความสะดวกบนเส้นทาง R3A ช่วง จิ่งหง ลิบสองปันนาจนถึง สปป.ลาว ยังมีน้อยอีกทั้งเส้นทางที่ยังเป็นทางคดเคี้ยว และเป็นทางหลวง 2 ช่องทาง รวมถึงจุดอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น สถานีบริการน้ำมัน, สุขา, จุดพักรถ และป้ายสัญญาณจราจรต่างๆ ยังมีน้อย จึงอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ 5. สปป.ลาว มีการเรียกเก็บค่าผ่านทาง

6. ศักยภาพทางการค้าของไม้ตัดดอกจากจีนตอนใต้ในประเทศไทย

ในการประเมินความสามารถในการนำเข้าไม้ตัดดอกจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) โดยใช้เส้นทาง R3A ผู้วิจัยได้ใช้แบบจำลองการวิเคราะห์ Diamond Model โดยการวิเคราะห์ เพื่อประเมินหาสภาวะการณ์ปัจจุบันของปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญของการนำเข้าไม้ตัดดอกที่ประเทศไทยได้นำเข้ามาจากประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) ซึ่งจะใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ด้วยองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านหลัก ได้แก่ (1)

ปัจจัยด้านการผลิต (2) ปัจจัยด้านอุปสงค์ (3) เส้นทางขนส่งและระบบโลจิสติกส์ (4) โครงสร้างและระบบการแข่งขัน และมีส่วนส่งเสริมคือนโยบายของภาครัฐ ในแต่ละปัจจัยจะมีการวิเคราะห์คะแนนของแต่ละปัจจัยซึ่งคะแนนจะอยู่ในช่วง 0-5 โดย 0 คือไม่มีศักยภาพ และ 5 คือมีศักยภาพมาก ซึ่งการแปลผลของคะแนนจะพิจารณาดังนี้

1) ปัจจัยด้านการผลิต

การวิเคราะห์ปัจจัยด้านการผลิตของประเทศจีนนั้นจะเห็นได้ว่าในมณฑลยูนนานมีทรัพยากรที่เหมาะสมต่อการปลูกไม้ดอก ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรการผลิต ทั้งที่ดินที่อุดมสมบูรณ์ แรงงานที่มีราคาถูก นอกจากนี้ยังมีความได้เปรียบของสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการปลูกไม้ดอก สามารถปลูกได้ตลอดทั้งปี ด้วยสภาพอากาศในฤดูหนาวที่ไม่หนาวจัด ฤดูร้อนที่อบอุ่นกำลังดี มีอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี นอกจากนี้ยังมีการใช้เรือนกระจกในการปลูก และมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการปลูก เช่น ระบบการควบคุมการรดน้ำอัตโนมัติ มีการจัดการเก็บเกี่ยวอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การเก็บเกี่ยว การคัดเกรด การตัดคุณภาพ การบรรจุหีบห่อเพื่อรักษาคุณภาพของไม้ตัดดอกและลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น อีกทั้งยังมีความสะดวกในเส้นทางขนส่งภายในประเทศที่ดี ทำให้ทำการขนส่งได้ง่าย และลดการสูญเสีย

2) องค์ประกอบปัจจัยด้านอุปสงค์

อุปสงค์การบริโภคไม้ตัดดอกในประเทศไทยนั้นมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากผู้บริโภคนิยมการมอบดอกไม้ให้กันในวันสำคัญหรือในเทศกาลต่างๆ มากขึ้น รวมถึงความนิยมในการใช้ไม้ตัดดอกในการตกแต่งสถานที่หรือการจัดงานสำคัญต่างๆ นอกจากนี้ยังนิยมไม้ตัดดอกจากประเทศจีนอย่างมากเนื่องจากมีคุณภาพดีกว่า ดอกสมบูรณ์และมีขนาดใหญ่ สวยงาม และมีความหลากหลาย เนื่องจากไม้ตัดดอกบางชนิดเป็นไม้ดอกเมืองหนาวทำให้มีพื้นที่ที่สามารถปลูกในประเทศไทยได้น้อย และไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค จึงต้องนำเข้าจาก

ต่างประเทศ ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อเกษตรกรไทย ในเรื่องของตลาด ราคาสินค้า คู่แข่งทางการค้า

3) องค์ประกอบปัจจัยด้านยุทธศาสตร์ โครงสร้าง และการแข่งขัน

ปัจจุบันอุตสาหกรรมไม้ตัดดอกของจีนมีแนวโน้มที่จะเติบโตขึ้นเป็นอย่างมาก ทั้งการสนับสนุนของรัฐบาลและจากความร่วมมือระหว่างประเทศกับประเทศต่างๆ นอกจากนี้การที่จีนได้ลงนามในกรอบข้อตกลงทางเศรษฐกิจเพื่อเข้าร่วมข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน พบว่าไทยมีการนำเข้าไม้ตัดดอกจากจีนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมไม้ตัดดอกภายในประเทศที่ต้องพัฒนาศักยภาพการผลิตไม้ตัดดอกให้ดีขึ้นทั้งด้านคุณภาพและปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค

4) เส้นทางขนส่งและระบบโลจิสติกส์

จากการศึกษาเส้นทาง การนำเข้าไม้ตัดดอกและระบบโลจิสติกส์จากประเทศจีน (ยูนนาน) นั้นพบว่าสามารถทำการขนส่ง 2 เส้นทาง คือ เส้นทาง R3A และระบบท่าเรือพาณิชย์เชียงแสน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการนำเข้า โดยส่วนใหญ่แล้ว นิยมนำเข้าไม้ตัดดอก โดยใช้เส้นทาง R3A มากที่สุด เพราะมีความสะดวกสบาย มีสิ่งอำนวยความสะดวก และใช้เวลาน้อยกว่าทางน้ำ ส่งผลดีต่อสินค้าที่นำเข้ามา ในการยืดอายุการเก็บรักษาของสินค้าและการลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น อีกทั้งด้านศุลกากรมีความทันสมัยใหญ่โตสามารถรองรับการขนส่งได้ทีละจำนวนมากๆ

5) นโยบายการส่งเสริม

เนื่องจากการเปิดเสรีทางการค้าในภูมิภาคอาเซียน และการร่วมมือระหว่างประเทศจีนและประเทศไทย จะเห็นได้ชัดจนว่าภาครัฐมีการตื่นตัว และให้ความสำคัญในการดำเนินการช่วยเหลือสนับสนุนอย่างทั่วถึง ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดนโยบายการนำเข้า-ส่งออกสินค้า นโยบายการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ การลดภาษีนำเข้า-ส่งออก อย่างไรก็ตามพบว่า การดำเนินงานของภาครัฐ ยังต้องมีการแก้ไขด้านต่างๆ เช่น นโยบายการประกันราคาผลผลิตทางการเกษตร

ของภาครัฐมีความผกผันอย่างรวดเร็วและไม่ต่อเนื่อง ข้อจำกัดในการเชื่อมโยงและประสานงานของหน่วยงานรัฐบาล อีกทั้งภาครัฐยังไม่เข้ามาควบคุมอย่างเคร่งครัด การให้ความสำคัญต่ออุตสาหกรรมไม้ตัดดอกยังไม่ดีเท่าที่ควร

จากการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ทั้งในเรื่องปัจจัยด้านการผลิต โอกาส โครงสร้างและระบบแข่งขัน ปัจจัยด้านอุปสงค์ นโยบายการส่งเสริม เส้นทางและระบบโลจิสติกส์ พบว่ามีทั้งปัจจัยเชิงบวกและเชิงลบ โดยการให้คะแนนในด้านปัจจัยต่างๆ สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 สรุปผลคะแนนในแต่ละปัจจัย

ปัจจัย	คะแนนเฉลี่ย
ปัจจัยด้านการผลิต	3.40 มีศักยภาพค่อนข้างดี
ปัจจัยด้านอุปสงค์	2.80 มีศักยภาพปานกลาง
ปัจจัยด้านยุทธศาสตร์ โครงสร้าง และการแข่งขัน	2.34 มีศักยภาพปานกลาง
ปัจจัยด้านเส้นทางขนส่งและระบบโลจิสติกส์	2.45 มีศักยภาพปานกลาง
บทบาทของภาครัฐ	2.75 มีศักยภาพปานกลาง

การอภิปรายผล

ในระดับต้นน้ำ พบว่าผลผลิตไม้ตัดดอกของจีนอยู่ในเกณฑ์ดี เกษตรกรหันมาปลูกไม้ตัดดอกเพิ่มขึ้นเนื่องจากมีรายได้ดี มีผลผลิตได้ตลอดทั้งปี อีกทั้งวิธีการในการปลูกและดูแลรักษายังใกล้เคียงกับการปลูกผักซึ่งเกษตรกรในมณฑลยูนนานส่วนใหญ่มีความชำนาญอยู่แล้ว แต่ยังคงได้รับผลกระทบเนื่องจากสภาพภูมิอากาศที่เลวร้ายในบางช่วงที่อาจทำให้การเพาะปลูกเกิดความสูญเสียในปริมาณมาก และได้ผลผลิตที่ไม่แน่นอนในบางปี ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาขาดทุน นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับโรคภัยแรงและโรคระบาดต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งทำให้ไม้ดอกได้รับความเสียหาย นอกจากนี้ผู้ประกอบการผลิตไม้ตัดดอกในประเทศจีนส่วนใหญ่ยัง

เป็นเกษตรกรรายย่อยที่ขาดทักษะในการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต และขาดข้อมูลด้านการตลาด แต่ทั้งนี้ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนของประเทศจีนยังให้การสนับสนุนและส่งเสริมการปลูกไม้ตัดดอกรวมถึงช่องทางการจำหน่ายที่สำคัญอย่างตลาดค้าส่งดอกไม้ไต้หวันนานให้มีความเจริญเติบโตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และคาดว่าจะมีมูลค่าการซื้อขายเพิ่มขึ้นในอนาคต

ในระดับกลางน้ำ พบปัญหาได้แก่ ความเสียหายที่เกิดขึ้นในระหว่างขนส่งสินค้า เช่น ปัญหาเรื่องอุณหภูมิ ความชื้น สภาพกล่องชำรุดเสียหายระหว่างการจัดส่ง รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนถ่ายสินค้าเมื่อเข้าสู่ประเทศไทย อันเกิดจากความไม่ระมัดระวังของแรงงานในการยกขนสินค้า และปัญหาที่เกิดขึ้นจากขั้นตอนการตรวจสอบสินค้าที่ด่านศุลกากรของทั้งสองประเทศที่มีความยุ่งยากซับซ้อน ซึ่งอาจมีการกักสินค้าไว้เพื่อตรวจสอบ ทำให้เกิดความล่าช้า นอกจากนี้ในปัจจุบันผู้ประกอบการนำเข้าไม้ตัดดอกใช้เส้นทาง R3A ในการขนส่งสินค้าโดยรถตู้คอนเทนเนอร์แบบควบคุมอุณหภูมิแทนการขนส่งทางเรือในอดีต ซึ่งมีความสะดวกและรวดเร็วมากกว่า ควบคุมคุณภาพผลผลิตระหว่างขนส่งได้ดีกว่า เกิดความเสียหายน้อยกว่า และสามารถทำการขนส่งได้ตลอดทั้งปี ทั้งนี้เส้นทาง R3A อาจมีอุปสรรคและปัญหาในเส้นทางช่วง สปป.ลาว ที่มีความคดเคี้ยว มีสิ่งอำนวยความสะดวกน้อย และถนนใน สปป.ลาว แคบกว่าถนนในประเทศจีนและประเทศไทยจึงอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุได้

ส่วนระดับปลายน้ำ พบปัญหาได้แก่ การแข่งขันที่สูงขึ้นจากการนำเข้าไม้ตัดดอกที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี ซึ่งอาจส่งผลให้อุตสาหกรรมไม้ดอกในประเทศไทยได้รับผลกระทบและมีราคาตกต่ำลง และภาครัฐยังให้ความสำคัญต่อการสนับสนุนอุตสาหกรรมการผลิตไม้ตัดดอกค่อนข้างน้อยและไม่เคร่งครัด จึงทำให้ผลผลิตในประเทศมีคุณภาพด้อยกว่าผลผลิตที่นำเข้าและไม่ค่อยได้รับความนิยมจากผู้บริโภค อีกทั้งเกษตรกรไทยยังขาดความรู้ในเรื่องของเทคโนโลยีที่ช่วยในการผลิตและการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพไม้ดอก

ข้อเสนอแนะงานวิจัย

ในส่วนต้นน้ำ เกษตรกรจีนอาจใช้เทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาช่วยในการผลิต ทั้งในการปลูก เช่น การปลูกในเรือนกระจก การใช้ระบบรดน้ำอัตโนมัติ การใช้เทคโนโลยีในการเก็บเกี่ยวและการบรรจุหีบห่อ เป็นต้น

ส่วนกลางน้ำ ผู้ทำการขนส่งควรใช้ความระมัดระวังในการเคลื่อนย้ายสินค้าให้มากขึ้น รวมทั้งการตรวจสอบกล่องที่บรรจุผลผลิตให้อยู่ในสภาพดี ระมัดระวังในเรื่องความชื้นที่อาจเกิดขึ้นทั้งระหว่างขนส่งและในการเปลี่ยนถ่ายสินค้า รวมถึงการยกขนสินค้าของแรงงานต้องใช้ความระมัดระวังและไม่โยนสินค้า

ในส่วนของปลายน้ำ ภาครัฐและผู้ประกอบการในประเทศไทย ควรมีการพัฒนาการตลาดเพื่อรับมือกับการแข่งขันที่สูงขึ้น และการพัฒนาคุณภาพของอุตสาหกรรมไม้ตัดดอกในประเทศ

นโยบายของรัฐบาล ควรมีการสนับสนุนและดูแลอย่างเต็มที่ในอุตสาหกรรมไม้ดอก ทั้งการปรับปรุงคุณภาพในการผลิต ควบคุมคุณภาพของผลผลิต มีการใช้เทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาช่วย การจัดตั้งศูนย์กลางการซื้อขายดอกไม้ เพื่อให้คุณภาพไม้ตัดดอกในประเทศเทียบเท่ากับคุณภาพไม้ตัดดอกจากต่างประเทศ เพื่อการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ อีกทั้งปัญหาในเรื่องของกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดความยุ่งยากและซับซ้อนในการนำเข้าสินค้า ส่งเสริมระบบศุลกากรให้มีความเชื่อมโยงกันระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น เช่น ระบบ Single window ซึ่งจะทำให้มีการตรวจสอบศุลกากรแค่ครั้งเดียวแล้วสามารถขนส่งสินค้าผ่านประเทศได้เลย โดยในปัจจุบันต้องมีการตรวจสอบด่านศุลกากรทั้งสองประเทศ และปัญหาของการกักกันสินค้า ณ ด่านศุลกากร ซึ่งทำให้เกิดความเสียเวลาและทำให้สินค้าเสียหายก่อนได้

References

- Bureau of Supporting Industries, Department of Industrial Promotion. (2013) *Supply chain management (การจัดการโซ่อุปทาน)*, Bangkok: Department of Industrial Promotion. (in Thai)
- Council of Supply Chain Management Professional. (2006) *Supply chain management essentials*, Available: <http://cscmp.org/online-courses/scm-essentials> [16 March 2014]
- Department of International Trade Promotion (2014) *Import – export statistics in Thailand, 2013 (สถิติการนำเข้าและส่งออกของประเทศไทย ปี 2556)*, Available: www.ditp.go.th [17 March 2014] (in Thai)
- Department of Trade Negotiations. (2005) *Cut flower (ไม้ตัดดอก)*, Available: http://www.dtn.go.th/vtl_upload_file/1181123966718/chapter%206%20%20Market%20Asian-China%20flowerer.doc [7 March 2014] (in Thai)
- Department of Trade Negotiations. (2012) *Thailand-China trade information (ข้อมูลการค้าไทย-จีน)*, Available: www.thaifta.com/trade/China/cn_trade.pdf [9 March 2014] (in Thai)
- Economic Region, Northern Office. (2013) *Economic and financial report of Yunnan, China in 1st Quarter, 2013 (รายงานเศรษฐกิจและการเงิน มณฑลยูนนานสาธารณรัฐประชาชนจีนไตรมาสที่ 1 ปี 2556)*, Available: www.bot.or.th/Thai/EconomicConditions/AsianEconomies/Yunnan/YNEcon/YNEconReport/DocLib_YNEconReport_quaterly/2013_Q1@YunnanReport.pdf [7 March 2014] (in Thai)
- Global Trade Atlas. (2014) *Trade statistics*, Available: <http://www.gtis.com/> GTA [4 January 2015]

Information Technology & Communication Center, Department of

Agricultural Extension. (2557) *Planted and harvested area of cut flower statistics in Thailand, 2010-2014* (สถิติเนื้อที่เพาะปลูกและเนื้อที่เก็บเกี่ยวไม้ดอกของประเทศไทย ปี 2553-2557), Available:

production.doae.go.th/home/main.php [3 January 2015] (in Thai)

Kaplinsky, R. & Morris, M. (2000) *A handbook for value chain research*, Available: www.ids.ac.uk/ids/global/pdfs/VchNov01.pdf [3 April 2014]

Lueangdaorueang, O. (2009) *Yunnan export cut flower to Thailand more than 1,000 tons in the first half of the year* (ยูนนานส่งดอกไม้สดไปจำหน่ายที่ไทยมากถึง 1,000 ตัน ในครึ่งแรกของปีนี้), Available: www.thaibizchina.comwww.thaibizchina.com/thaibizchina/th/china-economic-business/result_php?SECTION_ID=45581P=3095 [7 March 2014] (in Thai)

Ministry of Commerce. (2013) *Cut flower import statistics in Thailand, 2013* (สถิติการนำเข้าไม้ตัดดอกของประเทศไทย ปี 2556), Available: www.moc.go.th [17 March 2014] (in Thai)

Porter, M. E. (1985) *Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance*, New York: The Free Press.

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมจากการจัดทำความตกลงการค้าเสรี ของไทยกับคู่ค้าหลักด้านการส่งออกในสินค้าศักยภาพ

Economic and Social Impacts from the Free Trade Agreement between
Thailand and its Main Exporting Partners in Potential Commodities

วรรณพงษ์ ดุรงคเวโรจน์¹

Wannaphong Durongkaveroj

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลกระทบจากความตกลงการค้าเสรีระหว่างไทยกับคู่ค้าหลักด้านการส่งออก ประกอบด้วย จีน สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น มาเลเซีย และฮ่องกง ต่อตัวแปรเศรษฐกิจมหภาค การผลิตรายสาขาสวัสดิการสังคม ความยากจน และความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ระเบียบวิธีวิจัย คือ การวิเคราะห์เชิงพรรณนา การวิเคราะห์ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ และแบบจำลองดุลยภาพทั่วไป

ผลการศึกษาพบว่า ไทยจะมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยวัดจากการเพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศระหว่างร้อยละ 0.23-0.95 หากไทยจัดทำความตกลงการค้าเสรีกับประเทศคู่ค้าหลักด้านการส่งออกโดยเน้นการเปิดเสรีในสินค้าที่ไทยมีศักยภาพ ซึ่งให้ผลลัพธ์ทางบวกที่มากกว่าการเปิดเสรีในทุกสินค้า นอกจากนั้น พบว่าการจัดทำความตกลงการค้าเสรีช่วยลดความยากจนโดยทั่วไปได้ ซึ่งเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของรายได้ครัวเรือน แต่อาจทำให้การกระจายรายได้แย่ลงเนื่องจากผลตอบแทนของเจ้าของทุนซึ่งมักเป็นผู้ที่มีรายได้สูงในสังคม มีสูงกว่าผลตอบแทนของแรงงานซึ่งมักเป็นผู้ที่มีรายได้น้อยกว่า ดังนั้น รัฐบาลและผู้เจรจาการค้าเสรีจึงควรพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลกระทบต่อสวัสดิการสังคมจากการจัดทำความตกลงการค้าเสรีในอนาคต

คำสำคัญ: ความตกลงการค้าเสรี / เศรษฐกิจไทย / แบบจำลองดุลยภาพทั่วไป

¹ Department of Development Economics, Faculty of Economics,

Abstract

The purpose of this study is to investigate the impacts of FTA between Thailand and the main exporting countries including China, the United States of America, Japan, Malaysia, and Hong Kong which mainly highlights the impacts on macroeconomic variables, sectoral production, social welfare, poverty, and income inequality. Research methodologies are the descriptive analysis, Revealed Competitive Advantage (RCA) Index, and Computable General Equilibrium (CGE) model.

The results, according to the results from CGE model, reveal that Thailand will enjoy an economic growth measured by an increase of Gross Domestic Product (GDP) between 0.23-0.95 percent if Thailand signs FTA with the main exporting countries stressing on liberalizing the comparative commodity products which the positive results from this strategy are greater than from full liberalization in all commodities. Additionally, the results suggest that FTA can help reducing poverty as household income has increased but the income distribution will worsen because the return to capital owner whose income is relatively high is greater than to labor whose income is relatively low. Thus, government and trade negotiators should elaborately concern about the impacts on social welfare from future FTAs.

Keywords: Computable General Equilibrium model / Free trade agreement / Thai economy

บทนำ

เขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ.2535 โดยเกิดจากความตั้งใจของ 6 ประเทศในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) หรืออาเซียน ประกอบด้วย บรูไน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ที่ต้องการสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจในภูมิภาค และนำไปสู่การจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ที่ได้มีผลบังคับใช้ในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2558 (Department of Trade Negotiations, 2009)

อย่างไรก็ตาม จากความชะงักงันของการเจรจาการค้าระดับพหุภาคี (Plurilateral Agreement) ที่เมืองโดฮา ประเทศกาตาร์ (Doha Round Meeting) นานาประเทศรวมถึงไทยได้หันมาให้ความสำคัญกับการเจรจาในระดับทวิภาคี (Bilateral Agreement) มากยิ่งขึ้น (World Bank, 2014) ในปัจจุบัน ไทยมีความตกลงการค้าเสรีในระดับทวิภาคีหลายฉบับ ประกอบด้วย ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น แปรู ชิลี และอินเดีย นอกจากนี้ยังมีการเจรจาที่ยังไม่บรรลุผลอีกหลายกรอบ ประกอบด้วย (1) ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP) (2) ปากีสถาน (3) สหภาพยุโรป และ (4) สมาคมการค้าเสรียุโรป (European Free Trade Association: EFTA) ที่ประกอบด้วยสวีเดน เดนมาร์ก ฟินแลนด์ นอร์เวย์ และไอซ์แลนด์ โดยกรอบที่รอการเปิดการเจรจา คือ ไทย-ตุรกี นอกเหนือจากการเจรจาแบบทวิภาคีระหว่างไทยกับประเทศหรือกลุ่มเศรษฐกิจอื่นแล้ว ไทยยังมีการเจรจาภายใต้กรอบอาเซียนกับอีกหลายประเทศ โดยความตกลงที่ลงนามแล้วประกอบด้วยกรอบอาเซียน-ออสเตรเลีย-นิวซีแลนด์, อาเซียน-จีน อาเซียน-ญี่ปุ่น, อาเซียน-อินเดีย และอาเซียน-เกาหลีใต้ อย่างไรก็ตาม กรอบอาเซียน-อินเดีย กำลังอยู่ระหว่างการทบทวนความตกลงการค้าสินค้า รวมถึงการรื้อฟื้นคณะกรรมการเจรจาการค้าอาเซียน-อินเดีย ขึ้นมาใหม่ (Department of Trade Negotiations, 2016) โดยรายละเอียดของสถานะปัจจุบันของการเจรจาการค้าเสรีของไทยแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปความคืบหน้าการเจรจาการเปิดเสรีการค้าของไทย

มีผลบังคับใช้/ สรุปการเจรจาแล้ว	อยู่ระหว่างการเจรจา	เตรียมเปิด การเจรจา	อยู่ในขั้นตอน การศึกษา
1. ประชาคม เศรษฐกิจอาเซียน (AEC)	1. ความตกลงหุ้นส่วน ทางเศรษฐกิจระดับ ภูมิภาค (RCEP)	1. ไทย - ตุรกี	1. ไทย - สหภาพศุลกากร รัสเซีย คาซัคสถาน และ เบลารุส
2. อาเซียน- ออสเตรเลีย	2. อาเซียน - ฮองกง		2. ความตกลงหุ้นส่วน เศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (TPP)
- นิวซีแลนด์	3. ไทย - ปากีสถาน		3. ไทย - ศรีลังกา
3. อาเซียน - จีน	4. ไทย - สหภาพยุโรป		
4. อาเซียน - ญี่ปุ่น	5. ไทย - สมาคมการค้า เสรียุโรป (EFTA)		
5. อาเซียน-เกาหลีใต้			
6. อาเซียน - อินเดีย			
7. ไทย - ญี่ปุ่น			
8. ไทย - ออสเตรเลีย			
9. ไทย - นิวซีแลนด์			
10. ไทย -เปรู			
11. ไทย - ชิลี			
12. ไทย - อินเดีย			

ที่มา Department of Trade Negotiations (2016)

จากการพิจารณาโครงสร้างเศรษฐกิจไทย พบว่ามีลักษณะ Export-oriented Growth หรือมีการพึ่งพาการส่งออกในสัดส่วนที่สูงเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ สัดส่วนการส่งออกไทยคิดเป็นร้อยละ 74 ของ GDP ซึ่งหมายความว่าที่มาของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เหลือน้อยกว่าร้อยละ 26 เป็นการรวมกันของการบริโภค การลงทุน และการใช้จ่ายรัฐบาลในปี พ.ศ.2535 มูลค่าการส่งออกของไทยอยู่ที่ประมาณ 8.25 แสนล้านบาท ขณะที่ในปี พ.ศ.2557 การส่งออกมีมูลค่าประมาณ 7.31 ล้านล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นกว่า 9 เท่าในระยะเวลา 23 ปี ซึ่งอาจมีสาเหตุหลาย

ประการ เช่น การลงทุนโดยตรงจากต่างชาติ (Foreign Direct Investment: FDI) ประเภท Export-oriented Projects) และการเปิดเสรีของไทยโดยการลดภาษีศุลกากรฝ่ายเดียว เป็นต้น เมื่อพิจารณาในภาพรวมตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 พบว่า มูลค่าการส่งออกของไทยอยู่ที่ 56.03 ล้านล้านบาท มูลค่าการนำเข้าอยู่ที่ 56.89 ล้านล้านบาท ส่งผลให้เกิดการขาดดุลทั้งสิ้น 8.56 แสนล้านบาท เมื่อพิจารณาจำนวนปีที่ขาดดุล พบว่า ไทยมีการขาดดุลการค้า 13 ปี จาก 23 ปี คิดเป็นร้อยละ 57 ของจำนวนปีที่พิจารณา ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาคเศรษฐกิจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะการขาดดุลการค้าย่อมหมายถึงการที่ปริมาณเงินในระบบไหลออกนอกประเทศมากกว่าที่ภาคการผลิตต่างๆ ได้รับจำนวนสะสมที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อาจทำให้ระบบเศรษฐกิจขาดเสถียรภาพดุลการชำระเงินติดลบได้ในอนาคต แต่การขาดดุลการค้าอาจไม่ใช่ผลจากการค้าเสรีอย่างเดียว เนื่องจากมีสาเหตุหลักมาจากการขาดดุลงบประมาณและอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา ดังนั้น แม้การส่งออกสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศ แต่ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับปัญหาการขาดดุลการค้าด้วยเช่นกัน นโยบายของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในอนาคตจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงความสำคัญของประเทศคู่เจรจาด้วยเพื่อให้ไทยใช้ประโยชน์จากความตกลงดังกล่าวให้ได้มากที่สุด (Ministry of Commerce, 2014; NESDB, 2013; World Bank, 2013)

นโยบายกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจถือเป็นนโยบายต้นแบบในช่วงหลังสงครามโลกที่แพร่หลายในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ต่ำ โดยกลุ่มประเทศที่ประสบความสำเร็จมากที่สุด คือ กลุ่มประเทศ Newly Industrialized Economics (NIEs) ซึ่งประกอบด้วยเกาหลีใต้ ไต้หวัน ฮองกง และสิงคโปร์ จากความสำเร็จดังกล่าวทำให้หลายประเทศหันมาปรับใช้นโยบายนี้เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นอินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย นอกจากกลุ่ม NIEs แล้ว ประเทศที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดจากการเปิดประเทศด้วยกลยุทธ์ทางการค้า คือ จีน อย่างไรก็ตาม นโยบายดังกล่าวไม่ได้เป็นสูตรสำเร็จเพราะบางประเทศไม่ได้ประสบความสำเร็จอย่าง NIEs เช่น เม็กซิโก เป็นต้น

ดังนั้น ผลของนโยบายต่างประเทศจึงอยู่กับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ รวมถึงวิธีการปรับใช้นโยบายของแต่ละประเทศเป็นสำคัญ (Hayami, 2001; Palley, 2011)

สำหรับการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเสรีการค้ากับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น พบว่ายังคงได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่อง ผลการศึกษาส่วนใหญ่พบว่า การเปิดตลาดสินค้าหรือการส่งออกเป็นปัจจัยเชิงบวกให้กับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในหลายประเทศ (Emery, 1967; Krueger, 1998; Stiglitz, 1998; Lin & Li, 2002; Hesse, 2008) แต่มีการศึกษาจำนวนไม่น้อยเช่นกันที่พบความไม่แน่นอนของความสัมพันธ์ดังกล่าว (Anwer & Sampath, 1997; Rodriquez & Rodrik, 2001; Lee & Huang, 2002) ทั้งนี้ เมื่อการส่งออกเป็นที่มาถึง 3 ใน 4 ของเศรษฐกิจไทย นโยบายด้านการค้าต่างประเทศจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสอดคล้องกับโครงสร้างของเศรษฐกิจ ต้องมีการคำนึงถึงคุณค่าหลักสำคัญ สินค้าส่งออกหลัก สินค้านำเข้าหลัก สินค้าศักยภาพ รวมถึงสินค้าอ่อนไหว

นอกเหนือจากประเด็นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแล้ว ผลกระทบของการเปิดเสรีการค้าต่อสังคม ความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ เป็นประเด็นทางสังคมและมีเรื่องของการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง การเปิดเสรีการค้าอาจนำไปสู่การปิดกิจการของธุรกิจที่ไม่สามารถแข่งขันได้ นำไปสู่การปิดโรงงาน การปลดลูกจ้างแรงงาน ทำให้กลุ่มคนชนชั้นล่างได้รับความเดือดร้อน ขาดความมั่นคงในการดำรงชีวิต นำไปสู่ปัญหาเรื่องทุนมนุษย์ในระยะยาว นอกจากนั้น การจัดทำความตกลงการค้าเสรีที่นำไปสู่การขยายตัวของอุตสาหกรรมที่ใช้ทุนเข้มข้นอาจทำให้ผลตอบแทนต่อเจ้าของทุนรวมถึงแรงงานมีฝีมือที่ใช้ทุนดังกล่าวเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งในกรณีนี้ พิจารณาได้ว่ากลุ่มคนที่มีรายได้สูงอยู่แล้วจะมีรายได้เพิ่มสูงขึ้นกว่ากลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำ รวมถึงกรณีที่หลังการเปิดเสรีการค้าทำให้ผลผลิตในภาคเกษตรลดลงอันเนื่องมาจากแข่งขันไม่ได้ ทำให้เกษตรกรในชนบทซึ่งเป็นเกษตรกรที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเองได้รับความเดือดร้อนมากขึ้น ในท้ายที่สุด คนที่มีศักยภาพในประเทศสาขาการผลิตที่ได้รับประโยชน์จึงมีแนวโน้มที่จะเติบโตมากกว่าคนที่กลุ่มหนึ่ง ท้ายที่สุดทำให้กระจายรายได้ของประเทศแย่ลง

นำไปสู่ปัญหาต่างๆ ตามมา อย่างไรก็ตาม หากการค้าเสรีมีผลทำให้ผลผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรมประมงเพิ่มมากขึ้น รายได้ของคนชนบทและแรงงานไร้ฝีมือจะเพิ่มขึ้น ทำให้การกระจายรายได้ในภาพรวมดีขึ้น ดังนั้น ผลลัพธ์ของความยากจนและการกระจายรายได้จากการเปิดเสรีทางการค้าจึงขึ้นอยู่กับรูปแบบและกลยุทธ์ของการเจรจา (Chaipan et al., 2007; Ariyasajakom et al., 2009)

สำหรับประเทศไทย ความยากจนในไทยลดลงอย่างต่อเนื่องช่วงปี พ.ศ. 2545-2556 สำหรับภาพรวมทั่วประเทศ อัตราความยากจนลดลงจากร้อยละ 32.44 ในปี พ.ศ.2545 เหลือเพียงร้อยละ 10.94 หรือลดลงจากร้อยละ 66.28 ในปี พ.ศ.2556 เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่าภาคกลางมีการลดลงของความยากจนสูงที่สุด โดยลดลงจากร้อยละ 23.42 ในปี พ.ศ.2545 เป็นร้อยละ 5.40 ในปี พ.ศ.2556 หรือลดลงจากร้อยละ 76.94 ตามมาด้วยภาคใต้ที่สามารถลดความยากจนได้ถึงร้อยละ 62.47 สำหรับสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย เมื่อพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini Coefficient) ระหว่างปี พ.ศ.2531-2557 พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในภาพรวมทั่วประเทศมีการลดลงตลอดช่วงระยะเวลาดังกล่าว จาก 0.439 ในปี พ.ศ.2531 เหลือเพียง 0.371 ในปี พ.ศ.2557 อย่างไรก็ตาม พบว่ามีบางช่วงเวลาที่ยานการณ์ความเหลื่อมล้ำแย่ลง เช่น ระหว่าง ปี พ.ศ.2541-2545 ดัชนีดังกล่าวเพิ่มขึ้นจาก 0.409 เป็น 0.425 ซึ่งอาจเป็นผลกระทบจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ทำให้กลุ่มผู้มีรายได้น้อยมีมาตรฐานการครองชีพที่ลดต่ำลง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่าสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือในปี พ.ศ. 2531 ภาคเหนือคือภาคที่มีค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคสูงที่สุด รองลงมาเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขณะที่ภาคใต้และภาคกลางมีระดับความเหลื่อมล้ำเท่ากัน ดังนั้น ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศไทย ซึ่งนโยบายด้านการค้าอย่างความตกลงการค้าเสรีย่อมส่งผลต่อสวัสดิการและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (NESDB, 2017)

ดังนั้น จึงเป็นที่มาของงานวิจัยชิ้นนี้ที่มุ่งศึกษาผลกระทบของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ และนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนที่อยู่ในทุกภาคส่วนของระบบเศรษฐกิจ

วัตถุประสงค์

เพื่อประเมินผลกระทบจากความตกลงการค้าเสรีระหว่างไทยกับคู่ค้าหลักด้านการส่งออก ประกอบด้วย จีน สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น มาเลเซีย และฮ่องกง โดยพิจารณาผลกระทบต่อตัวแปรเศรษฐกิจมหภาค การผลิตรายสาขา สถิติการค้าส่งคม ความยากจน และความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ระเบียบวิธีวิจัย คือ การวิเคราะห์ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ และแบบจำลองดุลยภาพทั่วไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ทำการคัดเลือกสินค้าศักยภาพและสินค้าขาดศักยภาพในการแข่งขัน โดยอาศัยการวิเคราะห์จากดัชนี Revealed Comparative Advantage (RCA) โดยเป็นการวิเคราะห์ในระดับ 2 หลัก (2 Digit Analysis) ดัชนี RCA ที่คำนวณจะระบุสินค้าศักยภาพและอ่อนไหวของไทย มีรายละเอียดดังนี้

$$RCA_{Tj} = \frac{X_{Tj} / X_T}{X_{wj} / X_w}$$

โดย X_{Tj} คือ มูลค่าการส่งออกสินค้า j ของไทยไปยังตลาดโลก

X_T คือ มูลค่าการส่งออกสินค้าทั้งหมดของไทยไปยังตลาดโลก

X_{wj} คือ มูลค่าการส่งออกสินค้า j ทั้งหมดของโลก

X_w คือ มูลค่าการส่งออกสินค้าทั้งหมดของโลก

จากการคำนวณข้างต้น หาก RCA_{Tj} มีค่าไม่น้อยกว่า 1 หมายถึงสินค้าที่มีศักยภาพของไทย ไทยมีความได้เปรียบในการผลิตและสามารถส่งออกได้ในปริมาณที่สูง มีความสำคัญในตลาดโลก ขณะที่หาก RCA_{Tj} มีค่าน้อยกว่า 1 หมายถึงสินค้าอ่อนไหวของไทย ไทยไม่มีความได้เปรียบในการผลิตและมีปริมาณการส่งออกที่น้อย

ไม่มีความสำคัญในตลาดโลก ดังนั้น เมื่อได้รายการสินค้าศักยภาพและสินค้าอ่อนไหว ก็นำไปสู่การวิเคราะห์ผลกระทบการจัดทำความตกลงการค้าเสรี นอกจากนั้นจะทำการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของ RCA ในอดีต ระหว่างปี พ.ศ.2547-2556 เพื่อพิจารณาถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของศักยภาพการแข่งขัน

เมื่อได้รายการสินค้าที่ไทยมีศักยภาพและขาดศักยภาพในการแข่งขันแล้ว จะทำการเทียบเคียงรายการสินค้าในระบบ HS Code เป็นระบบแบบจำลองดุลยภาพทั่วไป (CGE Model) เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของการลดภาษี แบบจำลองคำนวณดุลยภาพทั่วไปเป็นระบบของสมการที่แสดงลักษณะของระบบเศรษฐกิจทั้งหมดและยังแสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถาบันต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจ สำหรับโครงสร้างของแบบจำลองคำนวณดุลยภาพทั่วไป ประกอบด้วย (1) ชุดข้อมูล (Set) (2) ตัวแปรภายใน (Endogenous Variables) (3) ตัวแปรภายนอก (Exogenous Variable) (4) ข้อสมมติแบบจำลอง และ (5) สมการพฤติกรรมและสมการความเหมือนกัน (Behavioral and Identity Variable) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ชุดข้อมูล (Set) คือ ขอบเขตซึ่งค่าพารามิเตอร์ ตัวแปร และสมการทั้งหมด ถูกนิยามเอาไว้อย่างเป็นระบบ เช่น การกำหนดให้ $Set\ i$ เป็นอุตสาหกรรม ซึ่งประกอบด้วยเกษตรกร อุตสาหกรรม และบริการ เป็นต้น หาก QO คือผลผลิต ดังนั้น ตัวแปร QO_i คือจำนวนผลผลิตทั้งหมดของ $Set\ i$ ซึ่งรวมผลผลิตของทั้ง 3 สาขาการผลิตเข้าไว้ด้วยกัน ทั้งนี้ หากต้องการแสดงถึงผลผลิตเฉพาะภาคเกษตรกรรม อาจเขียนเป็น $QO_{agriculture}$ ทั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถนิยามตัวแปรอื่นได้เช่นกัน เช่น PS ให้นิยามถึงราคาของผู้ผลิต โดยกำหนดให้ PS_i หมายถึงราคาของผู้ผลิตในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการ นอกจากนั้น ยังสามารถอ้างถึงราคาของผู้ผลิตในภาคใดภาคหนึ่งโดยเฉพาะได้ เช่น $PS_{services}$ เป็นต้น

ทั้งนี้ ตัวแปรที่แตกต่างกันสามารถมี set ที่แตกต่างกัน โดย set อาจเป็นทั้งราคาและปริมาณ เช่น ตัวแปร QF_{fi} มีทั้ง set f และ set i โดย set f คือปัจจัยการผลิต ขณะที่ set i คือประเภทของสินค้า เป็นต้น สำหรับแบบจำลอง CGE ที่มีหลายประเทศ

เมื่อพิจารณาถึงการค้าระหว่างกัน จะมี set 3 ประเภท เช่น ตัวแปร $QM_{i,r,s}$ หมายถึง ปริมาณสินค้า i ที่นำเข้าจากประเทศ r โดยประเทศ s หรือสามารถเขียนเป็น $QM_{\text{"agriculture"}, \text{"USA"}, \text{"ROW"}}$ ซึ่งหมายถึงการนำเข้าสินค้าเกษตรกรรมจากสหรัฐอเมริกาโดยชาติอื่นๆ ทั่วโลก ซึ่งปริมาณจะเท่ากับ $QE_{\text{"agriculture"}, \text{"USA"}, \text{"ROW"}}$ ซึ่งหมายถึงการส่งออกสินค้าจากอเมริกาไปยังประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

2. ตัวแปรภายใน (Endogenous Variables) เป็นตัวแปรที่นำมาอธิบายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจอันเป็นพื้นฐานของแบบจำลอง ซึ่งประกอบด้วยราคาและปริมาณของสินค้าที่ถูกผลิตและบริโภค รวมถึงราคาและปริมาณของการนำเข้า ส่งออก ภาษี และการออม ทั้งนี้ตัวแปรสัญลักษณ์ที่ใช้โดยทั่วไปในแบบจำลอง หากเป็นสัญลักษณ์ตัวใหญ่ เช่น ตัวแปร QO_{com} หมายถึง ปริมาณข้าวโพด แต่หากเขียนว่า qo_{com} จะหมายถึงการเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ) ของข้าวโพด

3. ตัวแปรภายนอก (Exogenous Variables) เป็นตัวแปรที่ค่าของตัวแปรจะไม่เปลี่ยนแปลงเมื่อแบบจำลองถูกแก้ไข เช่น หากปริมาณแรงงานถูกกำหนดให้เป็นตัวแปรภายนอก ปริมาณของแรงงานจะยังคงเท่าเดิมทั้งก่อนและหลังการทดลองหรือการแก้ไขแบบจำลอง

4. ข้อสมมติของแบบจำลอง (Model Closure) ผู้วิจัยมีหน้าที่ในการกำหนดให้ตัวแปรใดคือตัวแปรภายนอกและตัวแปรภายใน ซึ่งขั้นตอนนี้จะเรียกว่า Model Closure ตัวอย่างของขั้นตอนนี้ เช่น ผู้วิจัยมีสองทางเลือกระหว่าง (1) กำหนดให้ปริมาณแรงงานเป็นปัจจัยภายนอก และให้ค่าจ้างแรงงานซึ่งเป็นปัจจัยภายในช่วยทำให้อุปสงค์แรงงานเท่ากับอุปทานแรงงาน หรือ (2) กำหนดให้ค่าจ้างแรงงานเป็นปัจจัยภายนอก และให้ปริมาณแรงงานปรับเปลี่ยนไปจนกว่าอุปสงค์แรงงานจะเท่ากับอุปทานแรงงาน การกำหนดข้อสมมติของแบบจำลองมีผลต่อผลลัพธ์ของแบบจำลอง ผู้วิจัยจึงมักเลือกข้อสมมติที่สามารถบรรยายลักษณะของระบบเศรษฐกิจให้ได้ดีที่สุดหรือใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด

5. สมการพฤติกรรมและสมการความเหมือนกัน (Behavioral and Identity Variable) สมการพฤติกรรมเป็นการระบุถึงพฤติกรรมทางเศรษฐศาสตร์ของผู้ผลิต ผู้บริโภค และสถาบันอื่นๆ ในระบบเศรษฐกิจที่มีรากฐานแนวคิดมาจากทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มหภาค เช่น พฤติกรรมแสวงหาต้นทุนที่ต่ำที่สุดของผู้ประกอบการในการผลิตสินค้าโดยมีข้อจำกัดทางเทคโนโลยี เป็นต้น ขณะที่สมการความเหมือนกันเป็นการนิยามตัวแปรหนึ่งๆ ด้วยฟังก์ชันทางคณิตศาสตร์ของตัวแปรอื่นๆ กล่าวคือ หากค่าของตัวแปรใดๆ ในสมการเหมือนกันเปลี่ยนแปลง ตัวแปรอื่นๆ จำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วยเพื่อรักษาความเท่ากัน ซึ่งประโยชน์ของรูปแบบดังกล่าวคือการรักษาสถิติฐานของแบบจำลองที่ว่าด้วยการเข้าสู่ดุลยภาพของตลาดอยู่เสมอ

ทั้งนี้ แบบจำลองดุลยภาพทั่วไปมีลักษณะหลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการใช้งาน ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้แบบจำลอง Global Trade Analysis Project (GTAP) ซึ่งนับเป็นแบบจำลองดุลยภาพทั่วไปที่ได้รับการยอมรับในวงการศึกษาการอย่างแพร่หลายสำหรับข้อสมมติหลักในแบบจำลอง GTAP ประกอบด้วย การเป็นตลาดแข่งขันสมบูรณ์ (Perfectly Competitive Market) การยอมแพ้กับการลงทุน รายรับของประเทศจากทุกหน่วย (Agents) เท่ากับรายจ่าย สำหรับข้อสมมติด้านฟังก์ชันการผลิต แบบจำลองกำหนดให้ผู้ผลิตในแต่ละกิจกรรมการผลิตมีการแสวงหากำไรสูงสุด (Profit Maximization) โดยมีข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีตามทฤษฎีของ Leontief ซึ่งการผลิตสินค้า 1 ชนิด จะเป็นการผสมกันระหว่างวัตถุดิบ (Intermediate Input) ร่วมกับปัจจัยการผลิต (Value-added) โดยมูลค่าเพิ่มถูกกำหนดให้มีลักษณะของ Constant Elasticity of Substitution (CES) ระหว่างแรงงานและทุน สำหรับวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตประกอบด้วยวัตถุดิบที่ผลิตภายในประเทศและวัตถุดิบจากต่างประเทศ สำหรับสถาบัน (Institution) ในแบบจำลองคำนวณดุลยภาพทั่วไปนั้น ประกอบด้วย ครัวเรือน บริษัท รัฐบาล และภายนอกประเทศ ครัวเรือนจะได้รับรายได้จากปัจจัยการผลิตและจากสถาบันอื่นๆ (รัฐบาล) ในรูปเงินอุดหนุนหรือเงินโอนผ่าน (Transfer) รวมถึงรายได้โอนมาจากต่างประเทศ ครัวเรือนจะมีการใช้จ่ายทรัพยากรเหล่านี้ไปกับสินค้า บริการ

รวมถึงภาษี การออม และเงินโอนไปยังสถาบันอื่นเช่นกัน โดยเงินโอนไปยังสถาบันอื่น และจำนวนภาษีถูกกำหนดให้เป็นสัดส่วนคงที่ของรายได้ ขณะที่การออมจะไม่คงที่ รายได้ที่เหลือจากภาษี การออม และเงินโอน คือ การบริโภค การบริโภคของครัวเรือน เป็นการบริโภค ณ ราคาตลาดซึ่งรวมภาษีสินค้า (VAT) ไว้แล้ว

สำหรับกลยุทธ์ของความตกลงการค้าที่แสดงดังตารางที่ 2 ซึ่งการแบ่งกลุ่มสินค้า ระดับ 2 หลัก ถือว่าใกล้เคียงกับระบบของแบบจำลองดุลยภาพทั่วไปมากที่สุด

ตารางที่ 2 สถานการณ์ของการจัดทำความตกลงการค้าเสรีระหว่างไทยกับกลุ่มประเทศคู่ค้าหลัก

	สถานการณ์	สินค้าศักยภาพ	สินค้าอ่อนไหว
	0 (Base)	ลด MFNs ในทุกสินค้า (รวมรายการที่นอกเหนือจากสินค้าศักยภาพและอ่อนไหว)	
Reciprocal	1	ลด MFNs ลงทั้งหมด	คง MFNs ไว้ระดับเดิม
	2	ลด MFNs ลงทั้งหมด	ลด MFNs ลงร้อยละ 50
	3	ลด MFNs ลงทั้งหมด	ลด MFNs ทั้งหมด
Preferential	4	ไทยลด MFNs ลงทั้งหมด กลุ่ม MM ลด MFNs ลงร้อยละ 50	ไทยลด MFNs ลงทั้งหมด กลุ่ม MM ลด MFNs ลงร้อยละ 50
	5	ไทยลด MFNs ลงร้อยละ 50 กลุ่ม MM ลด MFNs ลงทั้งหมด	ไทยลด MFNs ลงร้อยละ 50 กลุ่ม MM ลด MFNs ลงทั้งหมด
	6	ไทยลด MFNs ลงร้อยละ 50 กลุ่ม MM ลด MFNs ลงทั้งหมด	ไทยคง MFNs ไว้ระดับเดิม กลุ่ม MM ลด MFNs ลงร้อยละ 50

หมายเหตุ. (1) MFNs หมายถึง อัตราภาษีที่เรียกเก็บในสินค้านำเข้าจากทุกประเทศเหมือนกันหมด โดยเป็นอัตราภาษีที่ผูกพันไว้กับองค์การการค้าโลก (2) กลุ่ม MM หมายถึง Main Market ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศคู่ค้าหลักด้านการส่งออก

จากตารางที่ 2 มีการกำหนดหลักการการดำเนินกลยุทธ์ FTA ไว้ 2 แบบ คือ (1) Reciprocal Approach เป็นการที่ประเทศคู่เจรจาต่างปฏิบัติเหมือนกันในการกำจัดอุปสรรคทางการค้าที่เป็นภาษี หมายถึงทำการลดอัตราภาษี Most-favored Nations (MFNs) ที่เรียกเก็บระหว่างกันอยู่ลงในอัตราเดียวกัน และ (2) Preferential Approach

เป็นการที่ประเทศคู่เจรจาปฏิบัติในแนวทางที่ไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับลักษณะความต้องการของตน หมายถึงทำการลดอัตราภาษี MFNs ในอัตราที่แตกต่างกันสำหรับการศึกษานี้ ประเทศคู่เจรจาซึ่งเป็นผู้ค้าหลัก 5 อันดับแรกของไทย ประกอบด้วย จีน สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น มาเลเซีย และฮ่องกง ซึ่งในการศึกษาฉบับนี้สมมติให้เป็นกลุ่มประเทศ MM (Main Markets) ดังปรากฏในตารางข้างต้น สำหรับสถานการณ์ (Scenario) มีรายละเอียดดังนี้

สถานการณ์ที่ 0 หรือ Base Scenario คือการที่ไทยและประเทศ MM เปิดเสรีการค้าแบบเต็มรูปแบบ โดยต่างขจัดอุปสรรคทางการค้าที่เป็นภาษีระหว่างกันทั้งหมด เหลือร้อยละ 0 โดยไม่พิจารณาคุณสมบัติด้านศักยภาพการแข่งขันของประเทศ

สถานการณ์ที่ 1 คือ ไทยและกลุ่มประเทศ MM ต่างลดอุปสรรคทางการค้าที่เป็นภาษี (MFNs) ที่เรียกเก็บระหว่างกันในตลาดที่ไทยมีศักยภาพทั้งหมด ขณะที่ภาษีในสินค้าอ่อนไหวของไทยจะถูกคงไว้ ณ ระดับเดิม ในสถานการณ์นี้ คาดการณ์ว่าไทยจะได้เปรียบเนื่องจากสามารถเจรจาให้ประเทศคู่ค้าลดอุปสรรคทางการค้าที่เป็นภาษีในสินค้าที่ไทยมีศักยภาพได้ แต่ไทยก็ตอบแทนด้วยกันลดภาษีในสินค้าดังกล่าวด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ไทยไม่ลด MFNs ในสินค้าอ่อนไหวของไทยเนื่องจากการเข้ามาของสินค้านี้ดังกล่าวอาจทำให้ผู้ผลิตของไทยได้รับความเสียหาย

สถานการณ์ที่ 2 คือ ไทยและกลุ่มประเทศ MM ต่างลด MFNs ที่เรียกเก็บระหว่างกันในตลาดที่ไทยมีศักยภาพทั้งหมด ขณะที่ MFNs ในสินค้าอ่อนไหวของไทยถูกลดลงร้อยละ 50 ในสถานการณ์นี้ ไทยยอมลดอุปสรรคที่เป็นภาษีในสินค้าขาเข้าซึ่งเป็นสินค้าที่ไทยไม่มีความได้เปรียบในการผลิต

สถานการณ์ที่ 3 คือ ไทยและกลุ่มประเทศ MM ต่างลด MFNs ที่เรียกเก็บระหว่างกันในตลาดที่ไทยมีศักยภาพและสินค้าอ่อนไหวทั้งหมด

สถานการณ์ที่ 4 คือ ไทยและกลุ่มประเทศ MM มีการดำเนินกลยุทธ์ที่ต่างกัน โดยไทยลด MFNs ในสินค้าที่ไทยมีศักยภาพทั้งหมดให้กับประเทศ MM ขณะที่กลุ่ม MM ลดเพียงร้อยละ 50 ให้กับสินค้าจากไทย ซึ่งสถานการณ์นี้อาจไม่เอื้อต่อการส่งออก

สินค้าของไทยเท่าใดนักเนื่องจากสินค้าที่ไทยมีศักยภาพ สามารถส่งออกได้อย่างเต็มที่ ยังคงถูกเก็บภาษีในอัตราที่สูง ขณะที่สินค้าอ่อนไหวนั้น ไทยกลับลดภาษีชนิดดังกล่าวลงทั้งหมดให้กับกลุ่มประเทศ MM ขณะที่กลุ่ม MM ลด MFNs ลงเพียงร้อยละ 50 ให้กับไทยซึ่งทำให้สินค้าที่ไทยไม่ถนัดในการผลิตเข้าสู่ตลาดไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น

สถานการณ์ที่ 5 คือ ไทยลด MFNs ในสินค้าศักยภาพลงครึ่งหนึ่งให้กับประเทศ MM ขณะที่กลุ่ม MM ลดให้ทั้งหมดให้กับไทย โดยสถานการณ์นี้จะเอื้อประโยชน์ให้กับสินค้าศักยภาพของไทย เนื่องจากสามารถส่งสินค้าดังกล่าวไปขายในประเทศ MM ในราคาที่ถูกลง ขณะที่สินค้าประเภทนี้ยังคงเจออุปสรรคที่เป็นภาษีจากไทย สำหรับสินค้าอ่อนไหว ไทยดำเนินการลดอัตราภาษีลงครึ่งหนึ่งเพื่อเป็นข้อแลกเปลี่ยน ขณะที่กลุ่ม MM ลด MFNs ให้ไทยทั้งหมดเพื่อเอื้อต่อการส่งออกสินค้าที่ไทยขาดศักยภาพ

สถานการณ์ที่ 6 คือ ไทยลด MFNs ในสินค้าศักยภาพลงครึ่งหนึ่งให้กับประเทศ MM ขณะที่กลุ่ม MM ลด MFNs ให้กับไทยทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ในสินค้าขาดศักยภาพ ไทยดำเนินการป้องกันตลาดโดยการยังคงอัตรา MFNs ไว้ระดับเดิม โดยร้องขอให้กลุ่มประเทศ MM ลดอัตรา MFNs ให้กับไทยลงครึ่งหนึ่ง

สำหรับการประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจต่อตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคมนั้น ดำเนินการโดยใช้แบบจำลอง CGE โดยจะแสดงผลกระทบ ดังนี้

1. ผลกระทบต่อตัวแปรทางเศรษฐกิจมหภาค (Macroeconomic Variable) ประกอบด้วย การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (วัดโดยผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ หรือ GDP) การบริโภคภาคเอกชน การลงทุน การใช้จ่ายรัฐบาล การส่งออก และการนำเข้า

2. ผลกระทบต่อสังคม ประกอบด้วย (1) ผลกระทบต่อความยากจนซึ่งสะท้อนจากการเปลี่ยนแปลงในรายได้ครัวเรือน ดังนั้น การศึกษานี้จึงนิยามความยากจนโดยใช้รายได้เป็นตัวชี้วัด การเพิ่มขึ้นของรายได้จึงเชื่อมโยงกับการลดลงของความยากจน และ (2) ผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ซึ่งพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงในค่าตอบแทนของปัจจัยการผลิต การศึกษานี้ให้ความหมายของความ

เหลื่อมล้ำว่าเป็นความแตกต่างกันของรายได้ของเจ้าของปัจจัยการผลิต ซึ่งประกอบด้วย ที่ดิน ทุน และแรงงาน หากรายได้หรือค่าตอบแทนของแรงงานเพิ่มขึ้น สะท้อนถึงชีวิตความเป็นอยู่ของชนชั้นแรงงานที่ดีขึ้น ความเหลื่อมล้ำจึงมีแนวโน้มที่จะลดลง ในทางกลับกัน หากรายได้หรือค่าตอบแทนของแรงงานลดลง ย่อมสะท้อนถึง ความเหลื่อมล้ำที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มคนที่มี รายได้น้อยลดลง

อย่างไรก็ตาม ทั้งดัชนี RCA และแบบจำลอง CGE มีข้อจำกัดหลายประการ ดังนี้

1. สำหรับดัชนี RCA งานศึกษานี้คำนวณ RCA ที่ระดับ 2 หลัก (2 Digit Analysis) ซึ่งทำให้ทราบว่าอุตสาหกรรมประเภทใดที่มีศักยภาพ แต่การวิเคราะห์ในระดับ 2 หลัก อาจหายากเกินไป กล่าวคือ ไม่สามารถทำให้เห็นภาพได้ชัดเจนนักว่า สินค้าประเภทใดในตลาดที่มีศักยภาพ แต่อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ด้วย RCA ในระดับ 2 หลัก ทำให้เชื่อมโยงกับฐานภาษีของแบบจำลอง CGE ได้สะดวก นอกจากนั้น ดัชนี RCA ยังนิยามคำว่า "ศักยภาพ" ในมุมมองของการส่งออกเพียงอย่างเดียว โดยที่ไม่ได้พิจารณาถึงต้นทุนในการผลิต ขนาดตลาด และการพึ่งพิงวัตถุดิบนำเข้าที่ใช้ในการผลิต ซึ่งอาจมีผลทำให้ศักยภาพที่แท้จริงของอุตสาหกรรมถูกประเมินสูงหรือต่ำเกินไป

2. สำหรับแบบจำลอง CGE นั้น เป็นแบบจำลองที่แม้จะพิจารณาผลกระทบในทุกด้านต่อเศรษฐกิจในภาพรวม แต่ข้อสมมติพื้นฐานที่กำหนดหลายประการอาจทำให้ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของระบบเศรษฐกิจเท่าใดนัก เช่น การสมมติให้มีความสมดุลระหว่างการออมและการลงทุน และการกำหนดให้ผลลัพธ์ถูกแสดงเมื่อระบบเศรษฐกิจกลับเข้าสู่จุดดุลยภาพภายหลังการเปลี่ยนแปลงภายนอก เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีข้อบกพร่องเรื่องของข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือ เช่น อัตราภาษีเรียกเก็บระหว่างกัน และโครงสร้างการส่งออกและนำเข้าสินค้า เป็นต้น เหตุเนื่องมาจากข้อมูลจำเป็นของแบบจำลองดังกล่าวคือ บัญชีเมตริกซ์สังคม ซึ่งใช้ระยะเวลานานในการรวบรวม อย่างไรก็ตาม ภายใต้ข้อสมมติเรื่อง Leontief's Coefficient หากระบบ

เศรษฐกิจไม่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการผลิตที่สำคัญ การอ้างอิงผลลัพธ์ทางด้านทิศทางการเปลี่ยนแปลงต่อตัวแปรทางเศรษฐกิจต่างๆ จากแบบจำลองจะยังคงเชื่อถือได้

ผลการวิจัย

สาขาการผลิตสำหรับแบบจำลอง CGE กับระบบ Harmonized System Codes (HS Code) มีความไม่สอดคล้องกัน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดว่าสาขาการผลิตหนึ่งในระบบ HS Code ถูกจัดในสาขาการผลิตใดในการจัดกลุ่มแบบ CGE ซึ่งในการศึกษาในส่วนนี้จะเน้นเฉพาะสินค้าศักยภาพและสินค้าอ่อนไหว 5 สินค้าเท่านั้น โดยผลของการคำนวณ RCA และการเทียบเคียงสาขาการผลิตทั้ง 2 ระบบ แสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การคัดเลือกสาขาการผลิตระหว่างรายการสินค้าศักยภาพจากระบบ HS Code และ CGE

สินค้าศักยภาพ		สินค้าอ่อนไหว	
HS Code	CGE	HS Code	CGE
16	25	45	30
40	33	43	28
11	25	75	36
17	24	26	18
10	03	37	42

ที่มา จากการคำนวณ

หมายเหตุ ใช้การเทียบเคียงสาขาสินค้าในระบบ HS Code และ CGE (Hutcheson, 2006)

ดังนั้น ในการคำนวณผลกระทบทางเศรษฐกิจจากความตกลงการค้าเสรีภายใต้สถานการณ์ต่างๆ ด้วยแบบจำลอง CGE สินค้าศักยภาพจะหมายถึง (1) ผลิตภัณฑ์

อาหารอื่นๆ (กลุ่มที่ 25) (2) เคมีภัณฑ์ ยาง และพลาสติก (กลุ่มที่ 33) (3) น้ำตาล (กลุ่มที่ 24) และ (4) เมล็ดธัญพืชอื่นๆ (กลุ่มที่ 03) ขณะที่สินค้าอ่อนไหวจะหมายถึง (1) ผลิตภัณฑ์ไม้ (กลุ่มที่ 30) (2) เครื่องนุ่งห่ม (กลุ่มที่ 28) (3) โลหะอื่นๆ (กลุ่มที่ 36) (4) แร่ธาตุอื่นๆ (กลุ่มที่ 18) และ (5) ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมอื่นๆ (กลุ่มที่ 42)

ทั้งนี้ฐานของอัตราภาษี (Tariff) ที่ใช้ในการคำนวณผลกระทบทางเศรษฐกิจแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 อัตราภาษีนำเข้า (ร้อยละ)

	กลุ่มสินค้า CGE	ไทยเรียกเก็บจาก MM	MM เรียกเก็บจากไทย
สินค้าศักยภาพของไทย	1) ผลิตภัณฑ์อาหารอื่นๆ	13.1746	7.5316
	2) เคมีภัณฑ์ ยาง และพลาสติก	7.6094	4.7659
	3) น้ำตาล	19.787	24.5414
	4) เมล็ดธัญพืชอื่นๆ	22.1155	0.0306
สินค้าอ่อนไหวของไทย	1) ผลิตภัณฑ์ไม้	8.796	0.5301
	2) เครื่องนุ่งห่ม	27.2877	11.6255
	3) โลหะอื่นๆ	2.1481	0.8143
	4) แร่ธาตุอื่นๆ	1.3669	0.0697
	5) ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมอื่นๆ	11.0868	0.3716

จากตารางที่ 4 พบว่าในภาพรวม ภาษีนำเข้าของไทยที่เรียกเก็บกับกลุ่มประเทศ MM มีอัตราที่สูงกว่าภาษีนำเข้าของ MM ที่เรียกเก็บกับสินค้าส่งออกของไทย ดังนั้นหากมีการเปิดเสรีในสินค้าที่ไทยมีศักยภาพ ประโยชน์จะไม่สูงมากนัก เนื่องจากในปัจจุบัน ไทยเจออุปสรรคทางการค้าที่ต่ำ ขณะเดียวกันในกรณีของสินค้าที่ขาดศักยภาพ การลดกำแพงที่มากอาจทำให้สินค้าเหล่านี้เข้ามาในตลาดไทยได้มากขึ้น ส่งผลให้ราคาสินค้าถูกลง และทำให้กลุ่มประเทศ MM ได้รับประโยชน์ค่อนข้างมาก

ผลกระทบต่อตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจ

ผลกระทบต่อตัวแปรเศรษฐกิจมหภาคจากการจัดทำความตกลงการค้าเสรีภายใต้สถานการณ์ต่างๆ แสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลกระทบต่อตัวแปรเศรษฐกิจมหภาคของไทย (ร้อยละ)

ตัวแปร	สถานการณ์						
	Base	1	2	3	4	5	6
GDP Price Index	0.62	0.58	0.64	0.74	0.20	0.87	0.75
GDP Quantity Index	0.12	0.04	0.06	0.06	0.03	0.08	0.06
การเปลี่ยนแปลงในมูลค่า GDP	0.74	0.62	0.70	0.80	0.23	0.95	0.81
การบริโภคเอกชน	0.87	0.65	0.74	0.85	0.23	1.02	0.87
การลงทุน	4.82	1.86	2.08	2.38	1.40	2.03	1.73
การใช้จ่ายรัฐบาล	0.88	0.67	0.76	0.87	0.25	1.03	0.88
การส่งออก	4.22	1.39	1.58	1.85	1.23	1.42	1.19
การนำเข้า	6.76	2.10	2.37	2.77	1.93	2.04	1.71

ที่มา จากการคำนวณ

หมายเหตุ รายละเอียดสถานการณ์แสดงในตารางที่ 2

จากตารางที่ 5 พบว่าการเปลี่ยนแปลงในมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของไทยเพิ่มขึ้นสูงสุดภายใต้สถานการณ์ที่ 5 โดยเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 0.95 อันเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของดัชนีราคารวมกับดัชนีปริมาณ ที่มีค่าเท่ากับร้อยละ 0.87 และ 0.08 ตามลำดับ โดยการเปลี่ยนแปลงในการบริโภคเอกชน และการใช้จ่ายรัฐบาลปรับตัวเพิ่มขึ้นสูงสุดภายใต้สถานการณ์นี้เช่นกัน ซึ่งเป็นการที่กลุ่มประเทศ MM ลดภาชีนำเข้าทั้งหมดให้กับสินค้าที่ไทยมีศักยภาพและขาดศักยภาพ ขณะที่ไทยลดภาชีลงครึ่งหนึ่งในสินค้าที่จากกลุ่มประเทศ MM ในสินค้าศักยภาพและอ่อนไหวของไทย ขณะที่

สถานการณ์ที่ไทยได้รับประโยชน์สูงที่สุดเมื่อวัดจากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศอันดับสอง คือสถานการณ์ที่ 6 ซึ่งเป็นการที่กลุ่มประเทศ MM ลดอัตราภาษีนำเข้าในสินค้าที่ไทยมีศักยภาพทั้งหมด ขณะที่ไทยขอสงวนอัตราภาษีคงเดิมในสินค้าที่ไทยขาดศักยภาพในการแข่งขัน

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณามูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศที่แท้จริง (Real GDP) พบว่า สถานการณ์ฐานซึ่งเป็นการเปิดเสรีการค้าแบบเต็มรูปแบบให้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด โดย Real GDP ปรับตัวเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 0.12 สูงกว่าสถานการณ์ทั้ง 5 นอกจากนั้น สถานการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของการลงทุน การส่งออก และการนำเข้ามากที่สุด ดังนั้น หากไทยต้องการส่งเสริมภาคต่างประเทศ (External Sector) การเปิดเสรีการค้าแบบเต็มรูปแบบเป็นทางเลือกที่มีประสิทธิภาพเมื่อเทียบกับกลยุทธ์อื่น

ผลกระทบต่อตัวแปรทางด้านสังคม

สำหรับผลกระทบต่อความยากจนและความเหลื่อมล้ำ พิจารณาจากตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ผลกระทบต่อรายได้ครัวเรือน (ร้อยละ)

ตัวแปร	สถานการณ์						
	Base	1	2	3	4	5	6
รายได้ครัวเรือน	0.8745	0.6603	0.7475	0.8580	0.2411	1.0212	0.8739
ค่าตอบแทนเจ้าของที่ดิน	1.9867	0.5616	0.6107	0.6754	0.4591	0.5240	0.4577
ค่าตอบแทนแรงงานไร้ฝีมือ	2.4680	0.9890	1.1316	1.3335	0.7549	1.1668	0.9559
ค่าตอบแทนแรงงานมีฝีมือ	2.1121	0.6681	0.7524	0.8689	0.5477	0.7084	0.5875
ค่าตอบแทนเจ้าของทุน	2.5961	1.1850	1.3127	1.4931	0.8355	1.3149	1.1266

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ตัวแปร	สถานการณ์						
	Base	1	2	3	4	5	6
ค่าตอบแทนแรงงาน โดยเฉลี่ย	2.2900	0.8285	0.9420	1.1012	0.6513	0.9376	0.7717
สัดส่วนระหว่าง ค่าตอบแทนเจ้าของ ทุนต่อแรงงานโดย เฉลี่ย	1.1337	1.4303	1.3935	1.3559	1.2828	1.4024	1.4598

ที่มา จากการคำนวณ

หมายเหตุ รายละเอียดสถานการณ์ แสดงในตารางที่ 2

จากตารางที่ 6 พบว่า การจัดทำความตกลงการค้าเสรีมีส่วนช่วยในการแก้ไข ปัญหาความยากจนได้ในระดับหนึ่ง กล่าวคือ รายได้ครัวเรือนโดยเฉลี่ยมีการปรับตัว เพิ่มขึ้นในอัตราส่วนที่สูงกว่าการเพิ่มขึ้นในผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ภายใต้ สถานการณ์ที่ 5 ให้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุดแก่รายได้ครัวเรือน โดยเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 1.0212 อย่างไรก็ตาม พบว่าสถานการณ์ฐานส่งผลดีที่สุดลำดับสองต่อรายได้ครัวเรือนเช่นกัน โดยรายได้ครัวเรือนจะปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 0.8745 เหตุอันเนื่องมาจากการ จัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นในทุกสินค้า ซึ่งสาเหตุที่ทำให้การ เปลี่ยนแปลงในรายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้นน้อยกว่าการเลือกเปิดเฉพาะบางสาขาอาจเป็น เพราะการเปิดเสรีการค้าแบบเต็มรูปแบบก่อให้เกิดการขาดศักยภาพในการแข่งขัน อย่างมากในบางสาขาการผลิตที่มีแรงงานไร้ฝีมืออยู่จำนวนมาก ทำให้ผลกระทบรุนแรง มากขึ้น ทั้งนี้การเปิดเสรีการค้าแบบเต็มรูปแบบดังเช่นในสถานการณ์ฐานทำให้ ค่าตอบแทนของปัจจัยการผลิตปรับตัวเพิ่มขึ้นสูงที่สุด

ในประเด็นของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ พิจารณาจากผลตอบแทนของเจ้าของ ปัจจัยการผลิต ผลการศึกษาพบว่า ค่าตอบแทนแรงงานไร้ฝีมือมีการเพิ่มขึ้นสูงกว่า ค่าตอบแทนแรงงานมีฝีมือ ดังนั้น จึงอนุมานได้ว่าคุณภาพชีวิตของคนจนหลังการเปิด

เสรีการค้าดีขึ้น อย่างไรก็ตาม พบว่าค่าตอบแทนของเจ้าของทุนซึ่งส่วนมากเป็นกลุ่มคนรวย หรือเจ้าของกิจการนั้น มีการเพิ่มขึ้นสูงกว่าค่าตอบแทนของแรงงานโดยเฉลี่ย โดยส่วนต่างระหว่างค่าตอบแทนของเจ้าของทุนสูงกว่าค่าตอบแทนของแรงงานประมาณร้อยละ 50 ของค่าตอบแทนแรงงานโดยเฉลี่ย โดยพบว่าสถานการณ์ที่ 6 ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ อันเนื่องมาจากความแตกต่างกันของค่าตอบแทนปัจจัยการผลิตสูงสุด

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาผลกระทบของการเปิดเสรีการค้าหรือการจัดทำความตกลงการค้าเสรีโดยมุ่งศึกษาการค้าเฉพาะแต่สินค้าที่มีศักยภาพกับขาดศักยภาพที่ชัดเจน เพื่อวางกรอบในการเจรจาการค้าเสรีแบบใหม่ในอนาคตกับคู่ค้าหลักด้านการส่งออกจากการศึกษาพบว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของไทย (Nominal GDP) เพิ่มขึ้นอยู่ในช่วงร้อยละ 0.23 ถึงร้อยละ 0.95 โดยกลยุทธ์ที่ทำให้ไทยมีการเพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศมากที่สุด คือ การที่ไทยลดอัตราภาษีนำเข้าในสินค้าที่ไทยมีศักยภาพและขาดศักยภาพลงครึ่งหนึ่งกับให้กลุ่มประเทศคู่ค้าหลักด้านการส่งออก ขณะที่ประเทศคู่ค้าเหล่านั้นยินดีลดอัตราภาษีในสินค้าประเภทเดียวกันให้ไทยลงทั้งหมด อย่างไรก็ตาม สำหรับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศที่แท้จริง (Real GDP) ที่พิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านปริมาณ เพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ 0.03 ถึง 0.12 ดังนั้นจึงเป็นที่สังเกตว่า การเพิ่มขึ้นของ GDP เกือบร้อยละ 1 นั้น เป็นผลมาจากการที่ราคาสินค้าของไทยเพิ่มสูงขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงทางด้านปริมาณนั้นมีไม่มากนัก

สำหรับสถานการณ์ที่กำหนดขึ้นนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นความแตกต่างของผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม ในกรณีที่ไทยดำเนินกลยุทธ์ด้านการค้าเสรีที่แตกต่างกัน สำหรับสถานการณ์ฐาน (Base Scenario) นั้น พบว่าในทางปฏิบัติ มักไม่มีความตกลงทางการค้าใดที่ลดภาษีในทุกสินค้าจนเหลือศูนย์ ยกเว้นการรวมกลุ่มในระดับที่ลึกขึ้น (Deeper Integration) เป็นสหภาพศุลกากร (Custom Union) หรือ

ประชาคมเศรษฐกิจ เช่น สหภาพศุลกากรรัสเซีย คาซัคสถาน และเบลารุส และสหภาพยุโรป เป็นต้น กรณีของสถานการณ์ที่ 1 ถึงสถานการณ์ที่ 6 นั้น พบว่าสถานการณ์ที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้มากที่สุดในทางปฏิบัติคือ สถานการณ์ที่ 2 โดยกรณีสินค้าอ่อนไหวจะถูกบรรจุอยู่ในรายการสินค้าอ่อนไหวหรือพิจารณาในภายหลัง ซึ่งอาจมีการกำหนดระยะเวลา (Sequence) ของการลดภาษีนำเข้า ทั้งนี้สำหรับสถานการณ์ที่ 5 ที่ให้ผลลัพธ์ทางสวัสดิการสังคมสูงที่สุดนั้น ผู้เจรจาของไทยอาจเสนอเป็นข้อแลกเปลี่ยนทางการค้าให้ในระยะแรกของการเปิดเสรีการค้าโดยอ้างถึงการขอระยะเวลาในการปรับตัวของผู้ประกอบการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)

ในส่วนของการลดความยากจน พบว่า การจัดทำความตกลงการค้าเสรีกับกลุ่มประเทศคู่ค้าหลักด้านการส่งออกนี้ทำให้รายได้ครัวเรือนโดยเฉลี่ยของไทยเพิ่มขึ้น โดยอัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้ครัวเรือนสูงกว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ดังนั้นผู้บริโภคและผู้ผลิตจึงได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายจากการจัดทำความตกลงการค้าเสรีภายใต้สถานการณ์ต่างๆ และยังพบว่าค่าตอบแทนแรงงานไร้ฝีมือปรับตัวเพิ่มขึ้นสูงกว่าค่าตอบแทนแรงงานมีฝีมือ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มแรงงานชั้นล่างหรือคนจนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งนี้ประเด็นที่น่าสนใจคือ แบบจำลองระบุว่า การกระจายรายได้มีแนวโน้มแย่ลง อันเนื่องมาจากค่าตอบแทนของเจ้าของทุนซึ่งส่วนมากผลประโยชน์เหล่านี้ตกอยู่ในมือของกลุ่มคนที่มีรายได้สูง มีการเพิ่มขึ้นสูงกว่าค่าตอบแทนของแรงงานโดยเฉลี่ย

กลยุทธ์ในการเปิดเสรีการค้าที่ให้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุดต่อตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจมหภาคของไทย คือ การที่ไทยลดอัตราภาษีนำเข้าในสินค้าที่ไทยมีศักยภาพและขาดศักยภาพในการแข่งขันให้กับกลุ่มประเทศคู่ค้าหลักด้านการส่งออกของไทย (ประกอบด้วย จีน สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น มาเลเซีย และฮ่องกง) ลงครั้งหนึ่งขณะที่กลุ่มประเทศคู่ค้าหลักด้านการส่งออกมีการลดอัตราภาษีให้แก่ไทยในสินค้าที่ไทยมีศักยภาพและขาดศักยภาพลงทั้งหมด โดยนอกจากสถานการณ์ดังกล่าวจะนำไปสู่การ

เปลี่ยนแปลงเชิงบวกต่อตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจมหภาคแล้ว ยังส่งผลดีที่สุดต่อการ
สวัสดิการสังคม รายได้ครัวเรือนอีกด้วย สำหรับผลของแบบจำลองดุลยภาพทั่วไปนั้น
แม้จะระบุว่าไทยเป็นฝ่ายได้ประโยชน์จากการจัดทำความตกลงการค้าเสรีกับประเทศที่
มีการค้าระหว่างกันอยู่แล้วสูง แต่ด้วยข้อจำกัดของแบบจำลอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
จำนวนสาขาที่ใช้ในแบบจำลองนั้นมีจำนวนน้อยและหายากเกินไป ซึ่งอาจทำให้เกิด
ความคลาดเคลื่อนในผลจากแบบจำลองได้ ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญในเรื่องของ
ทิศทางมากกว่า

หน่วยงานผู้มีส่วนที่ในการเจรจาหรือจัดทำความตกลงการค้าเสรีกับต่างประเทศ
ควรให้ความสำคัญกับประเทศที่มีการค้ากับไทยอยู่แล้ว เนื่องจากสะท้อนถึงความ
ยั่งยืนของอุปสงค์ในตลาดต่างประเทศ การจัดทำความตกลงการค้าเสรีกับประเทศที่มี
การค้าด้วยกันน้อย หรือมีสายสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่น้อย จะทำให้ความตกลงการค้า
ไม่ได้ประโยชน์เท่าที่ควร อาจเป็นเพราะ (1) สินค้าไม่ตอบสนองต่ออุปสงค์ของผู้บริโภค
ระหว่างกัน และ (2) มีการกีดกันทางการค้าสูง ทั้งนี้ตามทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ
โดยหลักการของการได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ ไทยควรผลิตจนเกิดความเชี่ยวชาญและ
ส่งออกสินค้าที่มีศักยภาพโดยเป็นสินค้าที่ใช้ต้นทุนต่ำในการผลิตหรือมีทรัพยากรที่ใช้
ในการผลิตค่อนข้างมาก ขณะเดียวกันก็ควรนำเข้าสินค้าที่ไทยไม่มีความสามารถในการ
ผลิตหรือใช้ต้นทุนสูงในการผลิต ทั้งนี้การจัดทำการค้าเสรีมีทั้งฝ่ายที่ได้ประโยชน์
และเสียประโยชน์ การเพิ่มอุปสรรคทางการค้าที่เป็นภาษีและมีใช้ภาษีเพื่อปกป้อง
อุตสาหกรรมของตนเองนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ก่อให้เกิดผลดีในระยะยาว เนื่องจาก
ทรัพยากรที่ถูกใช้อย่างไม่มีประสิทธิภาพจะไม่ได้รับการโยกย้ายหรือแก้ไขให้ถูกต้อง
สิ่งที่ผู้เจรจาการค้าฝ่ายไทยไม่ควรยึดถือมาปฏิบัติ คือการมีรายการสินค้าที่ต้องการ
ปกป้องอยู่ในใจหรือคิดถึงแต่ประโยชน์ของผู้ผลิต เพราะสิ่งที่ถูกต้องคือ การคำนึงถึง
สวัสดิการสังคมในระยะยาว

ทั้งนี้ สำหรับกลุ่มประเทศที่อยู่ในแบบจำลอง ซึ่งประกอบด้วย จีน สหรัฐอเมริกา
ญี่ปุ่น ฮองกง และมาเลเซีย นั้น พบว่าไทยมีความสัมพันธ์ที่ยาวนานทั้งทางการเมือง

ระหว่างประเทศและทางเศรษฐกิจ ในกลุ่มประเทศคู่ค้าหลักทั้ง 5 ประเทศ พบว่าความสัมพันธ์ของไทยกับมาเลเซียมีแนวโน้มว่าจะใกล้ชิดกันมากที่สุดผ่านการเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน สำหรับประเทศอื่นๆ แม้ว่าไทยจะยังไม่ได้จัดทำความตกลงการค้าเสรีด้วย แต่มีความตกลงหลายฉบับที่มุ่งสนับสนุนการค้าระหว่างกัน กรณีไทยกับญี่ปุ่นมีความตกลงภายใต้ชื่อ ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดไทย-ญี่ปุ่น (Japan-Thailand Economic Partnership Agreement: JTEPA) ขณะที่ไทยกับจีนและฮ่องกงมีความสัมพันธ์ผ่านความตกลงการค้าเสรีอาเซียน-จีน และอาเซียน-ฮ่องกง ทั้งนี้สำหรับจีนและญี่ปุ่นกำลังอยู่ในประเด็นของ RCEP ซึ่งเป็นความตกลงการค้าเสรีขนาดใหญ่ประกอบด้วยสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ และจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา นั้น พบว่าไทยเคยมีการเริ่มเจรจา FTA กับสหรัฐอเมริกาแต่ได้หยุดชะงักลง แต่ในปัจจุบัน มีกรอบความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Trans-Pacific Partnership: TPP) ซึ่งนำโดยสหรัฐอเมริกา รวมกับอีกกว่า 11 ประเทศ โดยมีสมาชิกอาเซียนถึง 4 ประเทศ เข้าร่วมกรอบนี้ ประกอบด้วย สิงคโปร์ บรูไน เวียดนาม และมาเลเซีย ดังนั้น การจัดทำความตกลงการค้าเสรีระหว่างไทยกับประเทศคู่ค้าหลักที่คัดเลือกมาทำการศึกษาถือว่ามีความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นจริง อันเนื่องมาจากไทยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเหล่านี้อยู่แล้ว

นอกจากนั้นในปัจจุบัน ไทยมีการจัดทำความตกลงการค้าเสรีกับหลายประเทศ เช่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เปรู และชิลี เป็นต้น สิ่งที่รัฐบาลไทยทำได้เลย ณ ขณะนี้คือการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จาก FTA ที่มีอยู่ในปัจจุบันให้มากที่สุด ไปพร้อมกับการเดินหน้าเจรจา FTA กับประเทศใหม่ที่มีศักยภาพและมีความจริงใจที่จะพัฒนาเศรษฐกิจไปพร้อมกัน โดยมาตรการที่ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จาก FTA ที่มีอยู่แล้วนั้นมีด้วยกันหลายแนวทาง เช่น การส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ และการส่งเสริมให้ประเทศคู่เจรจาเป็นฐานการผลิตและกระจายสินค้าของไทยผ่านการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลหรือศูนย์บริการเบ็ดเสร็จเพื่ออำนวยความสะดวกใน

การค้าและการลงทุน เป็นต้น ทั้งนี้การศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ของการจัดทำความตกลงการค้าเสรียังคงเป็นสิ่งจำเป็น รัฐควรให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นักธุรกิจ แรงงานในทุกภาคส่วนที่อาจได้รับผลกระทบ พร้อมกับให้ประชาชนได้เข้าใจและเตรียมตัวเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต การฟังเสียงแต่นักวิชาการหรือมีเหตุผลทางการเมืองเพียงอย่างเดียวจะไม่ทำให้การค้าเสรีสร้างผลประโยชน์ให้กับประเทศชาติได้อย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป พบว่าการศึกษาวិเคราะห์โดยใช้พิภดศุลกากรเพียง 2 หลัก อาจทำให้ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของสินค้าไม่ละเอียดเท่าที่ควร อาจเกิดอุปสรรคเมื่อนำไปใช้เจรจาในเชิงปฏิบัติงานจริง ดังนั้นจึงควรมีการเพิ่มรายละเอียดของการศึกษากลุ่มสินค้าเป็น 4 หลักขึ้นไป อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดของแบบจำลองดุลยภาพทั่วไปซึ่งจำเป็นที่จะต้องเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มสินค้าของแบบจำลองที่มีจำนวนจำกัดกับการแบ่งสินค้า การใช้กลุ่มสินค้านี้ระดับ 2 หลักจึงถือว่าเหมาะสมที่สุดในปัจจุบัน นอกจากนั้น ควรมีการศึกษานาถบริการให้มากขึ้นเพราะภาคบริการเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน โดยมีสัดส่วนคิดเป็นกว่าร้อยละ 52.67 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ทั้งนี้การจัดทำความตกลงการค้าเสรีในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเจรจามากกว่าเฉพาะเรื่องสินค้านั้น หากแต่รวมถึงการเปิดเสรีในภาคบริการและส่งเสริมการลงทุนระหว่างกัน ดังนั้น ผลกระทบจากการเปิดเสรีในภาคบริการจึงเป็นเรื่องน่าสนใจ ซึ่งอาจเริ่มจากการศึกษาห่วงโซ่มูลค่า (Value Chain) เพื่อทำให้เห็นภาพรวมของความเกี่ยวข้องระหว่างกันของสองระบบเศรษฐกิจ รวมถึงการวิเคราะห์ในเชิงนิติเศรษฐศาสตร์ โดยเน้นศึกษากฎหมายหรือกฎระเบียบที่ส่งผลต่อการเปิดเสรีการค้าในภาคบริการ เช่น การศึกษาผลกระทบของการอนุญาตให้ต่างชาติเข้ามาถือหุ้นได้ทั้งหมดในทุกกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการแข่งขันที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น นอกจากนั้น ควรศึกษาผลกระทบของการจัดอุปสรรคทางการค้าที่มีใช้ภาษีเพิ่มเติม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศที่เป็น คู่ค้าหลักของไทย รวมถึงตลาดใหม่ที่มีศักยภาพเพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างกันในอนาคต

References

- Anwer, M. S. & Sampath, R. K. (1997) *Exports and economic growth*, Paper presented at Western Agricultural Economics Association 1997 Annual Meeting, Nevada.
- Ariyasajjakorn, D., et al. (2009) ASEAN FTA, distribution of income, and globalization, *Asian Economic Integration in a Global Context*, vol. 20, no. 3, pp. 327-335.
- Chaipan, C., et al. (2007) Regional economic integration and its impacts on growth, poverty and income distribution: The case of Thailand, *NIDA Development Journal*, vol. 40, no. 4, pp. 99-133.
- Department of Trade Negotiations. (2009) *Thailand's trade negotiations trend between 2009-2013*, Available: <http://http://www.thaifta.com> [10 Oct 2016]
- Department of Trade Negotiations. (2016) *Conclusion of Thailand's free trade agreement*, Available: <http://www.dtn.go.th/index.php> [10 Oct 2016]
- Emery, R. F. (1967) The relation of exports and economic growth, *Kyklos*, vol. 20, pp. 470-486.
- Hayami, Y. (2001) *Development economics*, Oxford: Oxford University Press.
- Hesse, H. (2008) *Export diversification and economic growth*, Washington, DC: Commission on Growth and Development.
- Hutcheson, T. (2006) *HS2002-CPC 1.1-ISIC: Rev3-GTAP concordance*, Available: https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/res_display.asp?RecordID=1916 [25 Sep 2016]
- Krueger, A. O. (1998) Why trade liberalisation is good for growth, *The Economic Journal*, vol. 108, pp. 1513-1522.

- Lee, C. H. & Huang, B. N. (2002) The relationship between exports and economic growth in East Asian countries: A multivariate threshold autoregressive approach, *Journal of Economic Development*, vol. 27, pp. 45-68.
- Lin, J. Y., & Li, Y. (2002) *Export and economic growth in China: A demand-oriented analysis*, Peking: China Center for Economic Research, Peking University.
- Ministry of Commerce. (2014) *Statistics of international trade*, Available: <http://www2.ops3.moc.go.th> [15 Oct 2016]
- NESDB. (2013) *Thailand's gross domestic product*, Available: <http://www.nesdb.go.th> [10 Oct 2016]
- NESDB. (2017) *Economic and social statistics*, Available: <http://www.nesdb.go.th> [29 Mar 2017]
- Palley, T. I. (2011) *The rise and fall of export-led growth*, New York: Levy Economics Institute.
- Rodriquez, F. & Rodrik, D. (2001) *Trade policy and economic growth: A skeptic's guide to the cross-national evidence*, Cambridge, MA: The MIT Press.
- Stiglitz, J. E. (1998) *Towards a new paradigm for development: Strategies, policies, and processes*, Paper given as the 1998 Prebisch Lecture at UNCTAD, Geneva.
- World Bank. (2013) *The 2013 world development report*, Washington, DC: World Bank.
- World Bank. (2014) *Regional trade agreements*, Available: https://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_e.htm [15 Sep 2016]

The Impact of Country Personality Dimensions on Country Attractiveness and Word-of-Mouth: A Cambodian Tourism Case

SirintipTraikasem^{1*} and Kawpong Polyorat²

Abstract

Conceptualizing a country as a brand, which requires a marketing promotion, can lead to the idea of relating personality to a country. The current study thus focuses on the dimensions of country personality traits on country attractiveness and word-of-mouth in terms of tourism. A survey was conducted with a sample of Thai undergraduate students and Cambodia as the country context. Data were analyzed by a multiple regression in order to explore the relationship among country personality traits, country attractiveness and word-of-mouth. Results reveal that only the competence and sophistication country personality dimensions significantly impact country attractiveness and word-of-mouth. Furthermore, country attractiveness also partially mediates the influence of the sophistication dimension and fully mediates the influence of the competence dimension on word-of-mouth. These findings provide stakeholders in tourism business, both in public and private sectors, a better understanding of country

¹ Faculty of Management Science, Surindra Rajabhat University, Surin, Thailand

² Faculty of Business Administration and Accountancy, Khon Kaen University, Khon Kaen, Thailand

* Corresponding author E-mail: sirintip_tri@hotmail.com

personality so that they can create a marketing campaign for a country by positioning an appropriate country personality.

Keywords: Country Personality / Country Attractiveness / Word-of-Mouth

บทคัดย่อ

หากมองว่าประเทศเปรียบเสมือนตราสินค้าหนึ่งและต้องการทำการตลาดให้กับประเทศแล้ว แนวคิดบุคลิกภาพตราสินค้าจึงสามารถนำมาเชื่อมโยงกับบุคลิกภาพของประเทศได้ การศึกษานี้ศึกษาถึงอิทธิพลของบุคลิกภาพว่ามีด้านใดบ้างที่มีต่อความน่าดึงดูดใจของประเทศและการบอกต่อในด้านการท่องเที่ยว โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณในการศึกษาความสัมพันธ์ของบุคลิกภาพประเทศ ความน่าดึงดูดใจของประเทศและการบอกต่อ การศึกษานี้ทำการศึกษากับกลุ่มนักศึกษาไทยและใช้ประเทศกัมพูชาเป็นบริบทในการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า มีบุคลิกภาพ 2 ด้านจาก 5 ด้าน ได้แก่ บุคลิกภาพแบบมีความสามารถ และบุคลิกภาพแบบก้าวหน้าระดับที่มีอิทธิพลต่อความน่าดึงดูดใจของประเทศและการบอกต่อในด้านการท่องเที่ยวของกัมพูชาอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ยังพบว่าความน่าดึงดูดใจของประเทศในมิติบุคลิกภาพแบบมีความสามารถจะทำให้เกิดการบอกต่อในด้านการท่องเที่ยวของประเทศด้วย ผลการศึกษานี้ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในธุรกิจการท่องเที่ยวทั้งในภาครัฐและเอกชน เข้าใจถึงมุมมองที่ประชาชน นักธุรกิจหรือนักท่องเที่ยวประเทศต่างๆ มีต่อประเทศกัมพูชามากยิ่งขึ้น รวมทั้งสามารถทำการตลาดประเทศโดยการกำหนดตำแหน่งทางการตลาดที่เหมาะสมกับบุคลิกภาพของประเทศได้

คำสำคัญ: บุคลิกภาพประเทศ / ความน่าดึงดูดใจของประเทศ / การบอกต่อ

Introduction

Brand personality has been explored by marketing researchers for decades (Rojas-Mendez et al., 2004). Previous research in brand personality investigated brands in a range of product categories and pointed out that consumers perceive brands in five personality dimensions: sincerity (e.g. Hallmark), competence (e.g. The Wall Street Journal), excitement (e.g. MTV), sophistication (Guess), and ruggedness (e.g. Marlboro) (Monga & Lau-Gesk, 2007). However, this research tends to emphasize brands predominantly characterized by one single dimension of brand personality (Monga & Lau-Gesk, 2007) whereas a brand may possess multiple dimensions of brand personality. It is noteworthy that the relative impact of each dimension of brand personality remains largely unexplored, and thus presents an interesting point of study for the present research.

One domain of brand personality that deserves more investigation is the study of country as a brand. When a country is regarded as a brand, brand personality could be instrumental for describing, portraying, or positioning a country. As a consequence, by putting a country's characteristics together and communicating them as human personality traits, a country can be branded. (Polyorat & Sripongpun, 2015). Personality is drawn from the concept of brand personality, which helps consumers distinguish one brand from another. Relating a country to brand personality is likely to explain how that country is perceived in terms of human personality traits, thereby pointing to some guidance to country branding, including attractiveness and word-of-mouth of that country. Therefore, the objective of the current research is to understand the influence of each dimension of country personality on country attractiveness

and word-of-mouth in the context of Cambodia. The results from the present research are expected to provide several theoretical implications to the fields of country personality traits, country attractiveness and word-of-mouth. In terms of managerial contributions, the expected research outcomes will be beneficial for promoting the appropriate country personality traits, leading to a competitive edge in country branding for tourism. As a results, travel agencies, tourist guides, and national tourism promotion organizations may use the study results as a guideline to formulate their marketing efforts.

Theoretical Background

Brand Personality

Brand personality refers to human personality traits associated with a brand (Aaker, 1997). It is one of the main parts of brand image apart from the product's physical attributes (e.g., quality of food and drink) and the product's benefits (e.g., enhancing one's health and well-being). As brand personality seems to be more difficult to imitate than tangible product attributes, marketing practitioners often make use of brand personality so as to achieve more sustainable advantages (Ang & Lim, 2006) such as creating product differentiation and positioning. For instance, McDonald, in an attempt to create its brand personality to differentiate itself from rival brands, positions its restaurants as "a kid-friendly place" through several marketing strategies (Knutson, 2000, p. 73). Examples of such strategies include the "I'm lovin it" campaign (Mohammad et al., 2005), the provision of McDonald's happy meals, the partnership with kids' movies, the use of Ronald McDonald character, and

the Ronald McDonald House Charities (RMHC) that supports ill children and their families (Knutson, 2000).

Through a series of studies conducted with American consumers, Aaker (1997) identifies five dimensions of brand personality scale: sincerity (e.g., down-to-earth, honest, wholesome and cheerful); excitement (e.g., daring, spirited, imaginative and up-to-date); competence (e.g., reliable, intelligent and successful); sophistication (e.g., upper class and charming); and ruggedness (e.g., outdoorsy and tough). These five dimensions are found reliable across the male sub-sample, female sub-sample, younger sub-sample and older sub-sample. Moreover, such dimensions originate from a variety of brands and product categories, thereby suggesting the generalizability of personality scale. In spite of some criticisms, brand personality studies conducted after 1997 are often drawn from Aaker's (1997) framework (Azoulay & Kapferer, 2003).

Country Personality

Country personality means extending a variety of well-known characteristics of a country to personality in such dimensions as government policy, economy, and tourism. For example, the US is often viewed as possessing an aggressive personality while Japan is a humble one. Country image can be beneficial in marketing a country by positioning that country (d'Astous & Boujbel, 2007). Country personality helps define the meaning of each country in terms of which personality type they belong to through the eyes of evaluating consumer. Additionally, country personality can explain any perception of a country in such aspects as the overall impression and **the effect of country-of-origin, including tourist destinations** (d'Astous & Boujbel, 2007). In

other words, seeing a country-as-brand (country branding) is significant for country marketing because it can predict the future of a particular country. Like a product brand, the brand of a country is aimed to be remembered by the general public, especially business people, investors and tourists, which can bring about income from trade, investment, and tourism from overseas. For this reason, the concept of product brand can be applicable for the country context. It can be related to country attractiveness and word-of-mouth from the consumer perspective as well.

Brand Attractiveness

The extent to which a brand is attractive, favorable, and distinctive (Kim et al., 2001) primarily determines the success of that brand. As an example, Gonzalez-Benito, Martinez-Ruiz, and Molla-Descals (2008) identify the positive relationship between brand attractiveness and market share. Weigold, Flusser and Ferguson (1992), while indicating the positive relationship between price and brand attractiveness, advocate for the favorable impact of brand attractiveness on attitude toward the ad and purchase intention. In light of the previous studies, it is evident that customers are likely to be attracted to a branded product and are willing to pay more for the performance provided by such a brand.

Based on the interpersonal relationships literature, Hayes, Alford, Silver and York (2006), argue that the perceived brand attractiveness may influence the relationship between consumers and brands in a meaningful and predictable pattern. Their research results pinpoint that consumer attitudes toward a brand affect their opinion of the desirability of that brand as a

relationship partner. At the same time, the relationship quality tends to be dependent, to some extent, on the brand's perceived attractiveness. Likewise, the present study relates a country to a brand while drawing on brand attractiveness in order to explain country attractiveness.

As a result, one purpose of the present study is to extend the reviewed literature by examining whether different dimensions of country personality may exhibit different impacts on country attractiveness or not. From the managerial perspective, the results of this research question will provide insights into how to manage country personality of Cambodia to achieve the desirable level of brand attractiveness.

RQ1: What are the influences of different dimensions of country personality on country attractiveness?

Word-of-Mouth

The success of a brand very much depends on its relationship with consumers who, in turn, take part in multiple social networks where they could influence one another through word-of-mouth in terms of consumption attitudes and behaviors (Allsop et al., 2007). Word-of-mouth signifies an informal communication between consumers and consumers on the products or services, but not communication between consumers and marketing organizations such as complaints or promotions (Mazzarol et al., 2007). Word-of-mouth is less expensive than marketing-originated communication (Villanueva et al., 2008), yet more credible (Allsop et al., 2007). This is because the message is delivered in person and the message sender is unpaid and

often places the best interest of the message recipient as the motive for sharing opinions (Etzel et al., 2007).

In light of the significance of word-of-mouth as discussed above, it is reasonable to extend the current literature by examining whether different dimensions of country personality may exhibit different impacts on word-of-mouth or not. The results of this research question will provide an understanding on how to manage country personality of Cambodia in order to elicit word-of-mouth from tourists.

RQ2: What are the influences of different dimensions of country personality on word-of-mouth?

Based on the hierarchy of effect models (e.g., Ray, 1973), cognitive responses come before affective responses. As brand attractiveness is likely to be a kind of cognitive responses tourists originates from a brand exposure while word-of-mouth could be considered as a form of affective responses. This suggests that country attractiveness will influence word-of-mouth. Taking this assumption together with RQ1 and RQ 2, this study attempts to find out if country attractiveness mediates the impact of country personality on word-of-mouth or not, as visually displayed in Figure 1.

RQ3: Does country attractiveness mediate the impact of country personality on word-of-mouth?

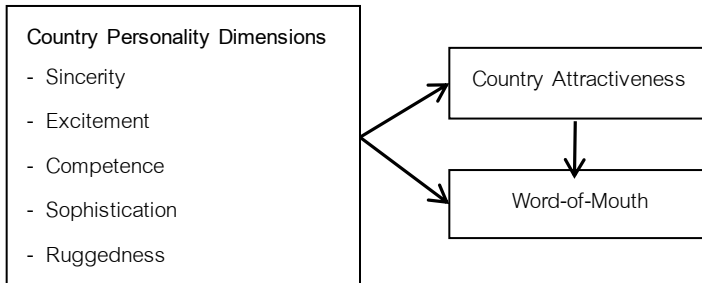

Figure 1 Conceptual Framework

Methodology

Overview

A survey research was conducted to examine the relationships among independent variables (country personality dimensions) and dependent variables (country attractiveness and word-of-mouth). After the reliabilities of the measures used were confirmed, multiple regression analyses were conducted to answer the research questions.

Samples

Data were collected from 436 Thai undergraduate students (mean age = 20.4 years, female = 76%) attending Surindra Rajabhat University through purposive sampling. The use of student sample has been criticized by many scholars (cf., Sweeny, Soutar & Johnson, 1999) for not being the representative of the population (Wells, 1993). However, there have been a growing number of tourism researchers deliberately choosing students in their work so as to seek a better understanding of the student segment (Gallarza & Saura, 2006). As a result, the use of students as the respondents has become very common for

academics in this context (Witkowski, Ma & Zheng 2003; Knutson 2000; Murase & Bojanic 2004).

In this study, the respondents were asked to complete the survey during regular class hours. They were first informed of the study description, and then asked to complete the country personality measure, country attractiveness measure and word-of-mouth measure. Finally, they provided personal data at the end.

Measures

All original scales in English were translated to Thai using a back-translation procedure (Brislin, 1980). Country personality was measured with Aaker's (1997) 42-item Brand Personality Scale. The psychometric property of this scale with Thai consumers has been validated (Polyorat et al., 2008). The respondents were instructed to think of Cambodia as if it were a person and to rate on a five-point scale (1= not at all descriptive and 5 = extremely descriptive) describing the extent to which each of the 42 personality traits addresses the country. "Sincere", "exciting", "reliable", "glamorous", and "rugged" are examples of items used to assess the country personality dimensions of sincerity, excitement, competence, sophistication, and ruggedness, respectively.

Country attractiveness was measured with three items adapted from Kim, Han, and Park (2001) also using five-point Likert scale, where 1=strongly disagree and 5=strongly agree. "Cambodia is attractive" and "Cambodia is favorable" were examples of this scale.

Word-of-mouth was measured with three items adapted from Kim et al. (2001) also using five-point Likert scale where 1 = strongly disagree and 5 =

strongly agree. “I recommend Cambodia to other people” and “I talk about my experience with Cambodia” were examples of this scale.

Results

Means, standard deviations, and reliabilities of the variables are displayed in Table 1. All scales exhibit Cronbach's alphas higher than .70, thus suggesting adequate scale reliability (Nunnally, 1970). Further, variation inflation factors were all lower than 3 in all three regression models which were well below the recommended cutoff point of 10 (Neter et al., 1985). This is evidence that there is no multicollinearity problem in interpreting the results from regression parameter estimates.

Table 1 Descriptive Statistics and Reliabilities

	Mean	SD	α
Sincerity	3.36	.53	.81
Excitement	3.15	.59	.85
Competence	3.10	.66	.89
Sophistication	2.82	.74	.88
Ruggedness	3.45	.79	.87
Country Attractiveness	2.91	.87	.86
Word-of-Mouth	2.64	.88	.81

Table 2 Multiple Regression Results

Independent Variable	Model 1 Dependent Variable: Country Attractiveness		Model 2 Dependent Variable: Word-of-Mouth		Model 3 Dependent Variable: Word-of-Mouth	
	β	t-value	β	t-value	β	t-value
Sincerity	.04	.67	.06	1.12	.05	.96
Excitement	-.08	-1.20	-.12	-1.76	-.10	-1.47
Competence	.27	3.56**	.16	2.10*	.08	1.11
Sophistication	.27	4.18**	.43	6.76**	.35	5.68**
Ruggedness	-.02	-.47	-.05	-.99	-.04	-.90
Country Attractiveness	---	---	---	---	.28	6.21**

Note: *: $p < .05$; **: $p < .001$ (two-tailed)

(1): $F(5,430) = 22.98$; $p < .001$; $R^2 = .21$; Adjusted $R^2 = .20$.

(2): $F(5,430) = 27.74$; $p < .001$; $R^2 = .24$; Adjusted $R^2 = .24$.

(3): $F(6,429) = 31.56$; $p < .001$; $R^2 = .31$; Adjusted $R^2 = .30$.

Impact of dimensions of country personality on country attractiveness (RQ1). To address this research question, country attractiveness was regressed on sincerity, excitement, competence, sophistication, and ruggedness dimensions of country personality. The multiple regression results are shown in Table 2. The results reveal that competence and sophistication influenced country attractiveness while sincerity, excitement, and ruggedness did not.

Impact of dimensions of country personality on word-of-mouth (RQ2). To address this research question, word-of-mouth was regressed on sincerity, excitement, competence, sophistication, and ruggedness. The multiple regression results are shown in Table 2. The results reveal that competence

and sophistication influenced country attractiveness while sincerity, excitement, and ruggedness did not.

Mediating role of country attractiveness (ATTRACT) on the relationship between country personality dimensions (CP) and word-of-mouth (WOM). To test the mediating role, a series of regression analyses were employed according to Baron and Kenny (1986). First, RQ2 indicates that the competence and sophistication dimension of country personality have a significant impact on word-of-mouth: CP→WOM. Second, in a simple regression analysis, country attractiveness is found to influence word-of-mouth: ATTRACT→WOM. Third, RQ1 indicates that the competence and sophistication dimension of country personality have a significant impact on country attractiveness: CP→ATTRACT. Fourth, to test the mediating role of ATTRACT on CP→WOM relationship (RQ3), word-of-mouth was regressed on both country personality dimensions and country attractiveness. The results point out that the beta coefficient for the sophistication country personality dimension, though still significant, has been reduced, and the beta coefficient for the competence country personality dimension is no longer significant, thus suggesting the partial and full mediating roles of country attractiveness for the sophistication and competence dimensions, respectively.

Discussions

Results indicate that country personality has an influence on the attractiveness of Cambodia and word-of-mouth of Cambodian tourism. The influential personality dimensions include competence and sophistication. This finding therefore suggests that not all dimensions of country personality are of

equal importance. As a consequence, the marketing efforts must be selective regarding which dimensions to promote or communicate to consumers and marketing budgets should be set accordingly.

In terms of country personality and tourist attractiveness, if Cambodia is perceived as competent and sophisticated, this country will be attractive to consumers or tourists who, in turn, will spread their word of mouth on Cambodian tourist information. Hence, when branding Cambodia, it is important to consider how to properly communicate Cambodia brand to the tourist segment. The finding that country attractiveness is a mediator in this set of relationship further highlights the importance of understanding the mechanism through which country personality influences word-of-mouth in the country tourism context. In this sense, marketers must attempt to make the country more attractive in the target consumer's viewpoint. Otherwise, the consumers may not spread their positive communication regarding the country of interest.

Moreover, the research results reveal that brand personality and brand attractiveness can be well applied to the contexts of country personality and country attractiveness. With this understanding, country marketers or tourism business will be able to promote the two personality dimensions: competence; and sophistication through pictures, verbal language and individuals as follows.

1. Competence: marketers may present this dimension through people, especially charismatic country leaders. Cambodia is one of the countries with outstanding leadership, which could be communicated through the competence in terms of national development and solving crises, including state-of-the art science, technology and innovation. Efficient tourism

management for facilitating tourists (e.g., transport, accommodation, and up-to-date or timely information) could convey the message of competent personality. If Cambodia can position itself as competent, the country will be attractive for tourists who, in turn, will spread their word of mouth about Cambodia.

2. Sophistication: marketer may communicate this personality by promoting luxurious sense of tourist sites and hotels while focusing on services with international standards. Sophistication can be conveyed through formal outfits. In addition to elaborate historic and cultural tourist attractions, presenting shopping centers with world-class brands is another way to convey the sophistication personality of Cambodia to consumers.

In order to gain success in conveying these personality dimensions, marketers need to create regular, continuous and comprehensive campaigns.

Future Research Directions

The current research collected data with a sample in Thailand only and used a single country (Cambodia) as the country context. It would be interesting to obtain data across different countries for comparison purposes, which will be meaningful for international marketers in creating marketing strategies tailored to each country. Other potential influence factors would be worth studying such as brand loyalty and purchase intention.

References

Aaker, J. L. (1997) Dimension of brand personality, *Journal of Marketing Research*, vol. 34, no. 3, pp. 347-356.

Allsop, D. T., et al. (2007) Word-of-mouth research: Principles and applications, *Journal of Advertising Research*, vol. 47, no. 4, pp. 398-411.

- Ang, S. H. & Lim, E. A. C. (2006) The influence of metaphors and product type on brand personality perceptions and attitudes, *Journal of Advertising*, vol. 35, no. 2, pp. 39-53.
- Azoulay, A. & Kapferer, J.-N. (2003) Dobrand personality scales really measure brandpersonality?, *Brand Management*, vol. 11, no. 2, pp. 143-155.
- d'Astous, A. & Boujbel, L. (2007) Positioning countries on personality dimension: Scale development and implications for country marketing, *Journal of Business Research*, vol. 60, pp. 231-239.
- Baron, R. & Kenny, D. (1986) The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations, *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 51, no. 6, pp. 1173-1182.
- Brislin, R. W. (1980) 'Translation and content analysis of oral and written material', in Triandis, H. C. & Berry, J. W. (Eds.), *Handbook of cross-cultural psychology*, vol. 2, pp. 389-444.
- Etzel, M. J., et al. (2007) *Marketing*, New York: McGraw-Hill/Irwin.
- Gallarza, M. G. & Saura, I. G. (2006) Value dimensions, perceived value, satisfaction and loyalty: An investigation of university students' travelbehavior, *Tourism Management*, vol. 27, pp. 437-452.
- Gonzalez-Benito, O., et al. (2008) Latent segmentation using store-level scannerdata, *Journal of Product & Brand Management*, vol. 17, no. 1, pp. 37-47.
- Hayes, J. B., et al. (2006) Looks matter in developing consumer-brand relationships, *Journal of Product and Brand Management*, vol. 15, no. 5, pp. 306-315.

- Kim, C. K., et al. (2001) The effect of brand personality and brand identification on brand loyalty: Applying the theory of social identification, *Japanese Psychological Research*, vol. 43, no. 4, pp. 195-206.
- Knutson, B. J. (2000) College students & fast food: How student perceive restaurant brands, *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, vol. 41, no. 3, pp. 68-47.
- Mazzarol, T., et al. (2007) Conceptualizing word-of-mouth activity, Triggers and conditions: An exploratory study, *European Journal of Marketing*, vol. 41, no. 11/12, pp. 1475-1494.
- Mohammad, T., et al. (2005) Multicultural student perceptions of fast food restaurant brands: An Australian study, *Journal of Hospitality & Leisure Marketing*, vol. 12, no. 4, pp. 93-117.
- Monga, A. B. & Lau-Gesk, L. (2007) Blending cobrand personalities: An examination of the complex self, *Journal of Marketing Research*, vol. 44, no. 3, pp. 389-400.
- Neter, J., et al. (1985) *Applied linear statistical models: Regression, analysis of variance, and experimental designs*, Homewood, IL: Richard D: Irwin.
- Nunnally, J. C. (1970) *Introduction to psychological measurement*, New York: McGraw- Hill
- Polyorat, K., et al. (2008) 'Dimensions of brand personality in Thailand: Some empirical evidence', in Taylor, C. R., Schmitt, B., Wagner, U. & Jia, J. (Eds.), *Proceedings of global marketing conference*, pp. 1-13, Korean: Korean Academy of Marketing Science,

- Polyorat, K. & Sripongpun, K. (2015) South Korea's country personality in Thai consumer's perception: A qualitative study, *The Journal of Business and Retail Management Research*, vol. 10, no. 1, pp. 71-76.
- Ray, M. L. (1973) 'Communication and the hierarchy of effects', in Clarke, P. (Ed.), *New models for mass communication research*, pp. 147-175, Beverly Hills, CA: Sage Publication,
- Rojas-Mendez, J. I., et al. (2004) The ford brand personality in Chile, *Corporate Reputation Review*, vol. 7, no. 3, pp. 232-251.
- Sweeny, J., et al. (1999) The role of perceived risk in the quality value relationship: A study in a retail environment, *Journal of Retailing*, vol. 75, no. 1, pp. 77-105.
- Villanueva, J., et al. (2008) The impact of marketing-induced versus word-of-mouth acquisition on customer equity growth, *Journal of Marketing Research*, vol. 45, no. 1, pp. 48-59.
- Weigold, M. F., et al. (1992) Direct response advertising: The contributions of price, information, artwork, and individual differences to purchase consideration, *Journal of Direct Marketing*, vol. 6, no. 2, pp. 32-39.
- Wells, W. D. (1993) Discovery-oriented consumer research, *Journal of Consumer Research*, vol. 19, pp. 489-504.
- Witkowski, T. H., et al. (2003) Cross-cultural influences on brand identity impressions: KFC in China and the United States, *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, vol. 15, no. 1/2, pp. 74-88.

การเรียนรู้ทฤษฎี: การบริโภคสัญญาณของเด็กนักเรียนไทย

Tutorial Study: The Consumption of Signs among Thai Students

นิภาภรณ์ ธรรมสอน¹ และสรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ¹

Nipaporn Thammason and Sorabud Rungrojsuwan

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องการบริโภคสัญญาณในการเรียนรู้ทฤษฎีมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาความหมายสัญญาณในการเรียนรู้ทฤษฎีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริโภคสัญญาณในการเรียนรู้ทฤษฎีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผลการวิจัยพบว่า นอกจากประโยชน์ด้านความรู้และเทคนิคด้านการเรียนที่นักเรียนจะได้รับจากการเรียนรู้ทฤษฎีแล้ว การเรียนในสถาบันทฤษฎียังทำให้นักเรียนได้รับความมั่นใจในความสำเร็จ ความสะดวกสบาย และความบันเทิงใจ ซึ่งถือเป็นความหมายสัญญาณที่ทำให้นักเรียนได้เปรียบในการเตรียมตัวสอบและการได้รับโอกาสที่ดีในการสอบแข่งขันเพื่อศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคความหมายสัญญาณในการเรียนรู้ทฤษฎี ประกอบไปด้วย การสอบแข่งขันเพื่อศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ระบบการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อน และผู้ปกครอง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้สามารถสะท้อนสภาพสังคม รวมทั้งภาพลักษณ์ของนักเรียนจากการบริโภคสัญญาณในการเรียนรู้ทฤษฎี

สำหรับผลที่ได้จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า สถาบันทฤษฎีสามารถสร้างความหมายสัญญาณที่นักเรียนไม่สามารถหาได้จากการเรียนในโรงเรียน โดยนอกจากสถาบันทฤษฎีจะขายความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนของนักเรียนแล้ว สถาบัน

¹ School of Liberal Arts, Mae Fah Luang University, Chiang Rai, Thailand

* Corresponding author E-mail: nipaporn.tha@mfu.ac.th

กวดวิชายังขายสัญญาณที่แนบมาพร้อมกับการเรียนกวดวิชาคือการขาย (1) ความหวังและอนาคต (Hope and Future) (2) วิถีชีวิต (Lifestyle) และ (3) แรงจูงใจ (Motivation)

คำสำคัญ: บริโภคสัญญาณ / มูลค่าเชิงสัญญาณ / ความหมายสัญญาณ

Abstract

This study had two objectives. Firstly, it studied the concept of signs from tutorial study among high school students. Secondly, it studied about the factors that influenced the students to consume the concept of signs from tutorial study among high school students.

This research revealed 2 findings. Firstly, to gain knowledge and learning techniques from tutorial study, students could also benefit from enhanced confidence to succeed, comfort, and entertainment providing them with better chances for studying in the university (Undergraduate). Secondly, the factors that influenced the students to consume the concept of signs from tutorial study included the competition to study in the university, the educational system, friends and guardians that could also reflect their social aspects and styles of their consumption.

In conclusion, the tutorial institutions can promote the consumption of signs among students which they cannot find from schools. Therefore, in addition to providing knowledge for students, the tutorial institutions can provide the students with the sign of (1) hope and future (2) lifestyle and (3) motivation.

Keywords: Consumption of signs / Sign value / Concept of signs / Signified

บทนำ

สังคมยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน เป็นสังคมที่มีการเปิดการค้าอย่างเสรี อีกทั้งมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี จึงส่งผลให้แต่ละประเทศทั่วโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้เพราะผู้คนทั่วโลกสามารถติดต่อค้าขาย และเชื่อมโยงกันได้อย่างรวดเร็ว การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะพัฒนาศักยภาพของคนในสังคมเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมและสามารถแข่งขันกับนานาประเทศทั่วโลกได้ ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการศึกษา เพื่อนำไปสู่การเตรียมความพร้อมด้านกำลังคนเพื่อพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมๆ กัน แต่กระนั้นหากมองในสถานการณ์ความเป็นจริงในปัจจุบันจะพบว่าการจัดระบบการศึกษาในประเทศไทยยังต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ มากมายโดยเฉพาะปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

Chiangkun (2007, p. 3) ได้กล่าวว่า อิทธิพลของกรอบแนวคิดการพัฒนาแบบทุนนิยมที่เห็นได้ชัดที่สุด คือระบบสอบแข่งขันเข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นระบบที่ทำให้คนมุ่งเรียนหนังสือเพื่อแย่งกันสอบเข้ามหาวิทยาลัยมากกว่าเรียนเพื่อจะรู้และพัฒนาศักยภาพตนเองในทุกด้าน และการที่วัฒนธรรมไทยเป็นแบบถือยศศักดิ์ฐานันดรสถานะทางสังคม ยกย่องยอมรับคนที่ได้ปริญญาจากมหาวิทยาลัยมากกว่าคนที่ไม่ได้ จบ ทำให้การแข่งขันแบบแพ้คัดออกเพื่อแย่งกันเข้ามหาวิทยาลัยปิดของรัฐ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยที่เก่าแก่มียศเสียง ที่รับคนได้จำกัดเป็นไปอย่างเข้มข้นมาก เนื่องจากมหาวิทยาลัยปิดของรัฐที่ได้เงินสนับสนุนจากรัฐบาลเก็บค่าเล่าเรียนได้ต่ำกว่า ดึงดูดอาจารย์เก่งๆ ได้มากกว่า จบไปแล้วมีโอกาสหางานทำได้ดีกว่า เป็นต้น

นอกจากนี้ จากรายงานการศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของ Kitratkorn (2012) พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามาจากฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัว ซึ่งครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีสามารถสนับสนุนให้ลูกได้รับการศึกษาที่ดีได้มากกว่าเด็กจากครอบครัวที่ยากจนทั้งในเขตชนบทและเขตเมือง นอกจากนี้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของครอบครัวเป็นต้นทุนทาง

สังคมที่มีผลต่อการศึกษาของเด็ก ซึ่งเด็กในครอบครัวที่มีพ่อแม่มีการศึกษามักจะส่งเสริมและลงทุนทางการศึกษาให้ลูกมากกว่าครอบครัวที่พ่อแม่มีการศึกษาน้อย นอกจากนั้นยังมีแนวโน้มว่าพ่อแม่ที่มีประสบการณ์ทางการศึกษาเช่นใด มักส่งเสริมลูกให้ไปในทิศทางเดียวกัน

อีกทั้งปัญหาระบบการศึกษายังส่งผลมาจากค่านิยมทางสังคมที่ให้ความสำคัญและยกย่องคนเก่ง ยึดมั่นในเกียรติยศและชื่อเสียง ทั้งนี้ Chiangkun (2007, p. 1) ได้กล่าวว่า ระบบเศรษฐกิจการเมืองไทยทำให้การจัดระบบการศึกษากลายเป็นแบบจารีตนิยม เน้นการท่องจำและการเชื่อฟัง ยกย่องระบบอภิสิทธิ์นิยม อำนาจนิยม และอุปถัมภ์นิยม ขณะที่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมผูกขาดก็มุ่งคัดคนส่วนหนึ่งให้มีความรู้และทักษะทางวิชาชีพระดับกลางและระดับล่าง เพื่อไปทำงานรับใช้ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการแข่งขันในตลาดโลก ด้วยเหตุนี้วิชาชีพที่มีความมั่นคง และรับประกันว่าจะมีรายได้หลังจากจบการศึกษาจึงเป็นที่ต้องการเข้าศึกษาต่อของนักเรียนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะ สาขาวิชาแพทยศาสตร์ สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ สาขาวิชาทางวิศวกรรม เป็นต้น เนื่องจากโครงสร้างของอาชีพที่รัฐให้ความสำคัญและจัดลำดับชั้น ความขาดแคลน ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ และทำให้อาชีพอื่นๆ หมดความสำคัญและไม่เป็นที่ต้องการของการสนับสนุนจากรัฐ การแย่งชิงเพื่อให้ได้สถานภาพที่พึงประสงค์ของพลเมืองที่รัฐต้องการในโครงสร้างที่มีการจัดลำดับชั้นจึงเป็นที่ต้องการและเกิดการแข่งขันระหว่างนักเรียนทั่วไป

จากข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า สังคมไทยมีโครงสร้างทางสังคมในเรื่องของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอยู่ 3 ประการใหญ่ๆ คือ (1) การจำกัดจำนวนผู้เข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยของรัฐหรือระบบจำกัดรับการเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา (2) ทุนทางสังคมของแต่ละครอบครัวที่ไม่เท่ากัน และ (3) คุณค่าพลเมืองที่พึงประสงค์ ดังนั้นการที่นักเรียนไทยถือการเรียนเพื่อแข่งขันเอาคะแนนและไปแข่งกันเข้ามหาวิทยาลัยปิดของรัฐเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ทำให้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายต่างต้องดิ้นรน และไขว่คว้าหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อที่จะให้ตนเอง

มีความพร้อมและความมั่นใจในการสอบคัดเลือกมากกว่าผู้แข่งขันคนอื่นๆ การเรียนกวดวิชาจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคมดังกล่าวมาข้างต้น ปัจจุบันสถาบันกวดวิชาจึงเป็นธุรกิจที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับสำหรับเด็กนักเรียน

ทั้งนี้ Saetang (2012) ได้กล่าวถึงการประเมินตัวเลขเงินสะพัดของธุรกิจกวดวิชาว่ามีไม่ต่ำกว่า 10,000 ล้านบาท และมีสถาบันกวดวิชาที่จดทะเบียนมากถึง 6,000 แห่ง และเมื่อพิจารณาเรื่องค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการเรียนกวดวิชาพบว่า วิชาภาษาไทย และสังคมศึกษา โปรแกรมละประมาณ 4,400 บาท ภาษาอังกฤษ 4,000 บาท คณิตศาสตร์ 6,300 บาท ฟิสิกส์ 5,000 บาท เคมี 6,500 บาท และ ชีววิทยา 5,000 บาท (Thai Publica, 2013) จากข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนกวดวิชาผ่านวิดีโอ หรือคอมพิวเตอร์ หรือที่นักเรียนเรียกว่า ‘ครูตู้’ พบว่า สถาบันกวดวิชาที่สอนเพื่อเพิ่มคะแนนสอบที่ได้รับ ความนิยมและมีมากกว่า 20 สาขาทั่วประเทศ มีทั้งหมด 9 แห่ง คือ นวศึกษา (หรือ JIA) 43 สาขา, เอนคอนเซ็ป 35 สาขา, ดาวองค์ 34 สาขา, เดอะเบรน 33 สาขา, รัชดา วิทยา (RAC) 30 สาขา, วรณสรณ์ (เคมี อ.อุ๋) 27 สาขา, เดอะติวเตอร์ (พลัส) 26 สาขา, แอพพลายด์ฟิสิกส์ 26 สาขา และครูสมศรี 21 สาขา เป็นต้น (Thai Publica, 2015)

จะเห็นได้ว่า แม้ค่าใช้จ่ายในการเรียนกวดวิชานั้นจะค่อนข้างสูง แต่เด็กนักเรียนต่างพยายามขวนขวายที่จะหาที่เรียน ดังนั้นหากมองการเรียนกวดวิชาเป็นการบริโภคสินค้าชนิดหนึ่ง จะเห็นได้ว่าการเรียนกวดวิชาในปัจจุบันนี้ นอกจากเป็นการเรียนเพื่อเพิ่มเติมความรู้จากการเรียนในโรงเรียน และการเตรียมพร้อมเพื่อสอบเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาแล้ว สถาบันกวดวิชายังเป็นสถานที่ที่ช่วยกระตุ้นความรู้สึกด้านจิตใจของนักเรียนและแฝงไปด้วยความหมายที่สามารถสร้างความพึงพอใจในการบริโภคได้อีกทั้งยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพบริบททางสังคมของนักเรียน และบ่งบอกภาพลักษณ์ทางสังคมของนักเรียนทั้งในเรื่องของฐานะ ฐานะ ความมีรสนิยมในการเรียน ที่สะท้อนมาจากการเลือกเรียนกับสถาบันกวดวิชาที่มีชื่อเสียงและมีความทันสมัย การเรียนกับติวเตอร์ที่มีชื่อเสียงและมีประสบการณ์ในการสอน การได้พบเจอ

เพื่อน ด้วยเหตุนี้ การมาเรียนกวดวิชาของเด็กนักเรียนในปัจจุบันจึงเต็มไปด้วยการบริโภคความหมายด้านอื่นๆ ที่มากกว่าการเรียนรู้เพื่อหาความรู้

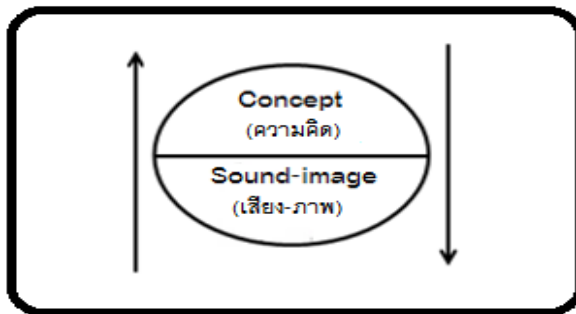
ทั้งนี้การบริโภคการเรียนกวดวิชาของเด็กนักเรียน สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับตรรกะของการบริโภคสินค้า (Logic of Consumption) ของ โบ드리ยาร์ด (Baudrillard, 1981, p. 66) โดยโบ드리ยาร์ดได้รับอิทธิพลเกี่ยวกับแนวคิดนี้มาจาก คาร์ล มาร์กซ์ ที่เคยนำเสนอการจำแนกความต้องการ (Needs) ของคนในระบบทุนนิยมช่วงแรกๆ ว่าเป็นความต้องการที่เกิดจากมูลค่าใช้สอย และความต้องการที่เกิดจากมูลค่าแลกเปลี่ยน ทั้งนี้เพราะยังเป็นช่วงของการพัฒนาการของระบบทุนนิยมยุคแรก ที่เน้นกระบวนการผลิตเป็นสำคัญ ทั้งนี้โบ드리ยาร์ดได้ขยายมุมมองของมาร์กซ์เกี่ยวกับโลกทุนนิยมในปัจจุบันออกไปว่าเป็น สังคมแห่งการบริโภค (Consumer Society) โดยเขามองว่าการบริโภคของคนในสังคมปัจจุบันไม่ได้เป็นไปเพื่อการบริโภคประโยชน์โดยตรงจากตัวสินค้าหรือวัตถุเท่านั้น แต่การบริโภคยังเป็นไปเพื่อคุณค่าและความหมายที่แนบมาพร้อมกับตัวสินค้าและบริการนั้นด้วย หรือที่เรียกว่า “การบริโภคสัญลักษณ์” (Consumption of Sign) ทั้งนี้ โบ드리ยาร์ดได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ของการบริโภคสินค้าของคนในปัจจุบันที่สามารถแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. ตรรกะของมูลค่าใช้สอย (A Functional Logic of Use Value) ซึ่งเป็นระดับที่สิ่งของถูกนำมาเป็นเครื่องมือเครื่องใช้เป็นสำคัญ
2. ตรรกะของมูลค่าการแลกเปลี่ยน (An Economic Logic of Exchange Value) ซึ่งเป็นระดับที่สิ่งของถูกนำมาเป็นสินค้าเพื่อการซื้อขาย
3. ตรรกะของการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ (A Logic of Symbolic Exchange) ซึ่งในระดับที่สามนี้สิ่งของจะถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์
4. ตรรกะของมูลค่าเชิงสัญลักษณ์ (A Logic of Sign Value) เป็นระดับที่สิ่งของถูกนำมาเป็นสัญลักษณ์ที่ให้ความหมายที่มีผลต่อระดับจิตใจของผู้บริโภคที่มากกว่ามูลค่าการใช้สอย

จากแนวคิดเกี่ยวกับตรรกะการบริโภคสินค้าของ โบ德里อาร์ตจากกล่าวได้ว่าการบริโภคสินค้าตามมูลค่าเชิงสัญญะนั้น หมายถึง การบริโภควัตถุหรือสินค้า โดยไม่ได้คำนึงถึงเฉพาะด้านรูปธรรม หรือคุณสมบัติของใช้สอยที่แท้จริงของวัตถุหรือสินค้านั้น แต่มุ่งเน้นที่จะบริโภคด้านนามธรรมที่จะสร้างความแตกต่างให้แก่ผู้บริโภค ดังนั้นการบริโภคสัญญะจึงสามารถสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้บริโภคอีกทั้งสามารถสะท้อนหรือบ่งบอกถึงวิถีชีวิตหรือสถานภาพของผู้บริโภคได้เช่นกัน ทั้งนี้การบริโภคสัญญะ ได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีสัญญวิทยา (Semiology) ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบสัญญะ (Science of Signs) ซึ่งคำว่า 'semiology' นั้นมาจากภาษากรีกว่า 'semion' แปลว่า สัญญะ ซึ่งเป็นการศึกษาที่เผยให้เห็นถึงการสร้างความหมายและกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการควบคุมการสร้างคามหมายนั้นๆ (Hawkes, 2004, p. 1)

จากการศึกษาสัญญะตามแนวคิดของ เฟอร์ดินานด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure 1857-1913) นักวิชาการคนแรกที่บุกเบิกแนวคิดสัญญวิทยา มีการจำแนกองค์ประกอบของสัญญะออกเป็นสองส่วนย่อยคือ ส่วนที่เป็นรูปสัญญะหรือตัวหมาย (Signifier) และส่วนที่เป็นความหมายสัญญะหรือตัวหมายถึง (Signified) ทั้งนี้ Bally and Sechehaye (1915, pp. 65-68) ได้กล่าวถึงการศึกษาองค์ประกอบสัญญะของ โซซูร์ว่า โดยธรรมชาติแล้วในทางจิตวิทยา (Psychological Entities) จะมีสองสิ่งเกิดขึ้นในจิตใจและสมองโดยอาจปราศจากตัวตนที่แท้จริง ซึ่งสองสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นพร้อมๆ กันก็คือ ความคิด (Concept) กับ เสียง-ภาพ (Sound-image) ซึ่งสองสิ่งนี้จะถูกกระตุ้นออกมาได้ก็ต่อเมื่อมีการใช้สัญญะตัวใดตัวหนึ่งขึ้นมา และโซซูร์ได้บัญญัติศัพท์เพื่อใช้เรียกแทนในสองสิ่งนั้นว่า ตัวหมาย (Signifier) เพื่อใช้แทน “เสียง-ภาพ” และสิ่งที่ถูกหมาย (Signified) โดยใช้แทน ‘ความคิด’ ซึ่งตัวหมาย จะหมายถึงตัวที่ทำให้เกิดความหมาย จะมีลักษณะเป็นนามธรรมและมีความเฉพาะ (Concrete) ด้วยตัวของมันเอง กล่าวคือตัวหมาย เป็นเอกลักษณ์ทางจิตวิทยา (Psychological Entity) แต่ไม่ใช่เอกลักษณ์ทางกายภาพ (Physical Entity) โดยตัวหมายหรือรูปสัญญะ (Signifier) ในที่นี้ไม่ใช่เสียงที่ปล่อยออกไปเมื่อจะพูดคำใดคำหนึ่งเพราะจะทำให้ตัวหมาย กลายเป็น

วัตถุปรธรรม แต่ตัวหมายในที่นี้คือรอยประทับ (Imprint) ของเสียงและภาพในสมองของมนุษย์ ส่วนความหมายสัญลักษณ์ (Signified) หรือสิ่งที่ถูกหมายนั้นจะหมายถึงความคิดที่เกิดขึ้นก่อนจากการประกอบของตัวหมาย หรือขณะเดียวกันก็สามารถเกิดความคิดขึ้นมาก่อนแล้วถึงเกิดความหมายนั้นขึ้นมา ดังตัวอย่างการประกอบสร้าง ความหมายในรูปที่ 1

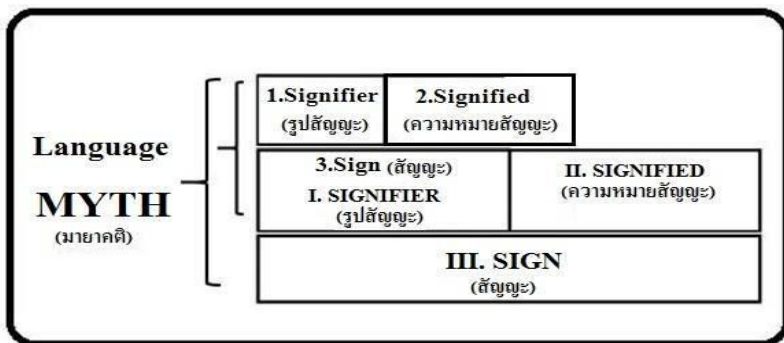

ที่มา Bally and Sechehaya (1915, p. 66)

รูปที่ 1 องค์ประกอบการสร้างความหมายตามแนวคิดของเฟร์ดีนันด์ เดอโซซูร์

นอกจากนี้ ในการศึกษาสัญลักษณ์ตามแนวคิดของ โรลองด์ บาร์ธส์ (Roland Barthes 1915-1980) ผู้ซึ่งได้อิทธิพลมาจากสายมาร์กซิสม์และมีความสนใจในการศึกษาความหมายสัญลักษณ์ (Signified) ทั้งนี้บาร์ธส์ ได้พัฒนาแนวคิดการสร้าง ความหมายของ โซซูร์ ออกไปเพื่อศึกษาการสร้างความหมายโดยนัย หรือที่บาร์ธส์ เรียกว่า มายาคติ (Myth) ซึ่ง Barthes (1991, pp. 107-108) ได้นำเสนอว่า มายาคติ เป็นรูปแบบหนึ่งของการพูด (A Type of Speech) ซึ่งเป็นระบบของการสื่อสารที่เป็น การส่งข้อความหรือการสื่อความหมาย ซึ่งการพูด (Speech) ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงคำพูด แต่อาจจะอยู่ในรูปแบบของ การเขียน ตัวแทน หรือแม้แต่รูปถ่าย ภาพยนตร์ รายงาน และกีฬา เป็นต้น ดังนั้นมายาคติจึงเป็นการศึกษารูปแบบของการพูดหรือภาษา ซึ่งเป็น ส่วนที่แตกย่อยมากจากการศึกษาเกี่ยวกับศาสตร์ของสัญลักษณ์ภายใต้ชื่อที่โซซูร์ เรียกว่า

สัญวิทยา ทั้งนี้เราได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับสัญญาณที่ไซซูร์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปสัญญาณ และความหมายสัญญาณออกไปเป็นระบบความหมายลำดับที่สอง (Second-order Semiological System) ซึ่งเป็นสัญญาณที่มาจากระบบความหมายลำดับที่หนึ่ง โดยรูปสัญญาณในลำดับที่สองนี้จะถูกลดบทบาทหน้าที่ไปโดยทันทีที่ถูกควบคุมโดยมายาคติ ดังภาพที่ 2 ซึ่งบาร์ธส์ได้นำเสนอการสร้าง ความหมายลำดับที่หนึ่ง หรือที่เรียกว่าความโดยตรง และความหมายลำดับที่สอง หรือที่เรียกว่าความหมายโดยนัย

ที่มา Barthes (1991, p. 113)

รูปที่ 2 การสร้างความหมายโดยตรง (ชั้นที่หนึ่ง) และความหมายโดยนัย (ชั้นที่สอง) ตามแนวคิดของ โรลันด์ บาร์ธส์ (Roland Barthes)

Chantavanich (2008, p. 220) ให้ความเห็นว่าเกี่ยวกับแนวคิดของโรลันด์ บาร์ธส์ในเรื่องมายาคติว่าเป็นผลผลิตของประวัติศาสตร์ แต่จะสามารถเห็นการทำงานของมายาคติได้ชัดเจนก็ต่อเมื่อเข้าใจตรรกะภายใน (Internal Logic) ของมัน คือ ตรรกะของการสื่อความหมายโดยใช้สัญญาณ ทั้งนี้มายาคติเป็นกระบวนการสื่อความหมายที่อาศัยการเข้าไปยึดครอง (Appropriation) วัตถุ โดยพิจารณาประโยชน์ใช้สอย (Function) ของวัตถุควบคู่ไปกับคุณลักษณะของวัตถุซึ่งเป็น “ความหมายเบื้องต้น” แล้วใส่ความหมายทางวัฒนธรรมทับลงไปบนวัตถุนั้นๆ

นอกจากนี้ Hawkes (2004) ได้กล่าวถึงข้อความของ บาร์ธส์ ที่ยกตัวอย่างช่อดอกกุหลาบว่าสามารถใช้แทนความหมายของความรัก โดยช่อดอกไม้เป็นรูปสัญลักษณ์ และความรักเป็นความหมายสัญลักษณ์ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์นั้นไม่ได้เป็นความหมายในระดับขั้นต้น แต่เป็นความสัมพันธ์ในระดับการสร้าง ความหมายโดยนัย ดังนั้นช่อดอกกุหลาบจึงเป็นสัญลักษณ์ที่ไม่ได้หมายถึงดอกไม้ชนิดหนึ่งเท่านั้น แต่ยังมีความหมายทางสังคมเพิ่มเติมเข้าไป และกลายเป็นความหมายโดยนัยหรือมายาคติที่แฝงถึงการแสดงความรัก นอกจากนี้ Leeuwen (2005) กล่าวว่า ภาพความหมายโดยตรงจะหมายถึง ตัวคน สถานที่ หรือสิ่งของต่างๆ แต่ภาพของความหมายโดยนัยจะหมายถึง แนวความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งเขาไม่ได้เห็น แนวความคิดนี้เป็นเหมือนสวณบุคคล แต่เป็นแนวคิดที่สามารถถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรม อีกทั้ง Lane (2000) ได้กล่าวว่า ในการบริโศกของผู้คนสมัยใหม่นี้ การบริโศกความหมายของตัววัตถุอาจจะไม่มีความสัมพันธ์ที่เชื่อมต่อไปยังตัววัตถุ แต่กระนั้นก็ได้หมายความว่าตัวของวัตถุหรือสินค้านั้นจะไม่มีมีความสำคัญ ทั้งนี้ Todd (2011, p. 48) ได้กล่าวว่า โบตริยารต์ได้ใช้สัญลักษณ์เพื่ออธิบายถึงการบริโศกที่ว่าการซื้อสินค้าหรือบริการ ซึ่งเราไม่เพียงแต่จะซื้อสินค้าเท่านั้น แต่เรายังซื้อส่วนของภาษาที่สามารถอธิบายตัวตนของเราด้วย ทั้งนี้ Poster (1988) ได้สรุปว่า สินค้าหรือบริการนั้นไม่ได้เป็นแค่สิ่งที่เราบริโศกแต่ยังเป็นสิ่งที่เราต้องการและเราได้รับความพึงพอใจด้วย ดังนั้นในการอธิบายถึงการบริโศกการเรียนรู้กวดวิชาของเด็กนักเรียนจึงไม่อาจอธิบายในแง่ของประโยชน์ในฐานะที่เป็นสินค้าหรือบริการเท่านั้น หากแต่จะต้องค้นหว่า การเรียนรู้กวดวิชานั้น เด็กนักเรียนได้บริโศกความหมายสัญลักษณ์อะไรบางอย่างที่มาพร้อมกับการเรียนรู้กวดวิชา ที่สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักเรียนได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความหมายสัญญาะในการเรียนกวดวิชาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริโภคสัญญาะในการเรียนกวดวิชาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิธีดำเนินการศึกษา

งานวิจัยเรื่อง การบริโภคสัญญาะในการเรียนกวดวิชาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นการศึกษางานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) กับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนกวดวิชาในสถาบันกวดวิชาที่มีรูปแบบการเรียนการสอนกับตัวเตอร์ผ่านคอมพิวเตอร์ หรือที่นักเรียนเรียกกันว่า ‘ครูตู้’ ร่วมกับข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารการเรียนกวดวิชา บทความ รวมทั้งการติดตามสถานการณ์การเรียนกวดวิชาจากสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งระยะการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ (1) ระยะเตรียมการ (2) ระยะดำเนินการ และ (3) ระยะจัดการ

1. ระยะเตรียมการ

ในระยะการเตรียมการผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการเรียนกวดวิชาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเรียนกวดวิชาจากข่าวสารสิ่งพิมพ์ออนไลน์ รวมทั้งบทความต่าง ๆ เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์การเรียนกวดวิชาของนักเรียนในปัจจุบัน

2) สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนกวดวิชาจากข่าวสารสิ่งพิมพ์ออนไลน์ บทความ และข้อมูลประชาสัมพันธ์ของสถาบัน

กวดวิชา เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์การเรียนรู้กวดวิชาในปัจจุบัน จากนั้นผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการศึกษานี้เป็นกรอบในการสร้างคำถาม และวางแผนการใช้แบบสอบถามเบื้องต้น เพื่อนำไปศึกษาข้อมูลจากภาคสนามด้วยการสอบถามนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนกวดวิชา ประมาณ 40 คน จากนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเรียนสามัคคีวิทยาคม จังหวัดเชียงราย เพื่อนำไปสู่การสร้างแบบสอบถามเชิงลึก

2. ระยะดำเนินการ

ในระยะการดำเนินการ ผู้วิจัยแบ่งการทำงานออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1) **กำหนดพื้นที่ศึกษา** การเลือกพื้นที่ศึกษาสำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาการให้ความหมายสัญลักษณ์ในการเรียนกวดวิชาของเด็กนักเรียนในเขตภาคเหนือของประเทศไทย ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะเลือกศึกษาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่เปรียบเสมือนเป็นศูนย์กลางของภาคเหนือ และมีสถาบันการเรียนกวดวิชาเป็นจำนวนมาก

2) **กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก และผู้ให้ข้อมูลรอง

(1) ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ นักเรียนที่เรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนกวดวิชา โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 12 คน จากที่ได้รับการแนะนำทั้งหมด 30 คน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 12 คน ให้คำตอบที่ซ้ำกันแล้ว อีกทั้งเป็นกลุ่มนักเรียนที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากนักเรียนที่มีประสบการณ์ในการเรียนกวดวิชากับครูผู้ผ่านคอมพิวเตอร์มาเป็นเวลาอย่างน้อย 1 ปี และมีประสบการณ์ในการเรียนกวดวิชามากกว่า 1 แห่ง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สามารถให้ข้อมูลได้ครบถ้วน และผู้วิจัยสามารถติดต่อและเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลหลักได้อย่างสะดวก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 12 คนเป็นนักเรียนที่มาจาก (1) โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย (2) โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย และ (3) โรงเรียนบรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย

(2) ผู้ให้ข้อมูลรอง คือ ผู้ปกครอง และเจ้าหน้าที่สถาบันกวดวิชา โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบสะดวกสบาย (Convenience หรือ Accidental Sampling) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรองทั้งที่เป็นผู้ปกครอง และเจ้าหน้าที่สถาบันกวดวิชา กลุ่มละ 5 คน จากทั้งหมดที่ได้สัมภาษณ์กลุ่มละ 10 คน โดยทั้งสองกลุ่มผู้วิจัยคัดเลือกจากผู้ให้ข้อมูลรองที่สามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยได้ครบถ้วน และสามารถให้เวลากับผู้วิจัยได้อย่างเต็มที่ในการสอบถาม ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลรองที่เป็นเจ้าหน้าที่สถาบันกวดวิชา ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลจากสถาบันกวดวิชาขนาดใหญ่ 6 แห่ง ซึ่งประกอบไปด้วย (1) เคมี อ.อู๋ (2) ภาษาไทย ดาวันซ์ (Davance) (3) ภาษาอังกฤษ เอนคอนเซปต์ (Enconcept) (4) เดอะติวเตอร์ (The Tutor) (5) เดอะเบรน (The Brain) และ (6) ออน ดีมานด์ (On Demand)

3) ดำเนินการศึกษา ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนามจากเอกสารรูปแบบประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนการสอนของสถาบันกวดวิชาแต่ละแห่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บริเวณเดียวกันตรงถนนราชดำเนิน ซอย 7 ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งถือเป็นจุดศูนย์กลางของจังหวัดเชียงใหม่ อีกทั้งมีสถานที่ตั้งอยู่ใกล้กับโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำจังหวัด และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และผู้ให้ข้อมูลรองที่เป็นผู้ปกครอง และเจ้าหน้าที่สถาบันกวดวิชา ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้เวลาในการเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลเป็นระยะเวลาประมาณ 6 เดือน ระหว่างปีการศึกษา 2557-2558

3. ระยะจัดการ

ในระยะจัดการ ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการจัดการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่ 1 เพื่อศึกษาความหมายสัญญาณในการเรียนกวดวิชาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นสำคัญ ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลรองและข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการศึกษาข้อมูลของ

สถาบันกวดวิชาที่ผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ โดยจำแนกข้อมูลที่ได้เป็นหมวดหมู่และสร้างข้อสรุปเพื่อนำเสนอความหมายสัญญาณที่นักเรียนได้จากการเรียนกวดวิชา และในการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคสัญญาณในการเรียนกวดวิชาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยใช้วิธีสรุปผลการวิเคราะห์ตามการให้ความหมายสัญญาณดังที่นักเรียนให้ข้อมูลของวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1

2) สรุปและอภิปรายผลการวิจัย หลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยจะอภิปรายผลที่ได้เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลแนวคิดและทฤษฎีเพื่อช่วยขยายผลที่ได้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น อีกทั้งนำเสนอข้อมูลใหม่ที่เป็นผลสะท้อนมาจากข้อมูลที่ได้จากงานวิจัย และการวิเคราะห์และสรุปผล

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้จำแนกผลของการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ (1) ความหมายสัญญาณในการเรียนกวดวิชาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และ (2) ปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคสัญญาณในการเรียนกวดวิชาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ส่วนที่ 1 ความหมายสัญญาณในการเรียนกวดวิชาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นักเรียนให้ความหมายการเรียนกวดวิชาว่าเป็นการเรียนเพิ่มเติมจากห้องเรียนเพราะบางเนื้อหาครูผู้สอนในโรงเรียนไม่ได้สอนอย่างละเอียด การเรียนกวดวิชาจึงเป็นการเรียนเพื่อเสริมความรู้ที่ไม่เข้าใจให้ดีขึ้น แน่นขึ้น เรียนแล้วทำให้นักเรียนเข้าใจมากกว่าเดิม อีกทั้งนักเรียนยังได้เทคนิคในการเรียนที่ทำให้นักเรียนรับรู้ง่าย จำง่าย เพราะมีวิธีการสอนที่ดี และได้ทบทวนเนื้อหา ได้เรียนซ้ำเพื่อทำความเข้าใจให้ชัดเจน ดังนั้นหากนักเรียนไม่ได้เรียนกวดวิชาจะทำให้นักเรียนเรียน

ช้ากว่านักเรียนคนอื่นๆ นอกจากนั้นการเรียนกวดวิชายังทำให้นักเรียนได้ทราบแนวข้อสอบ และเพื่อการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับความหมายสัญญาในการเรียนกวดวิชาของนักเรียนพบว่า โครงสร้างสัญญาที่มาจากโครงสร้างความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยมีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ คือ (1) การจำกัดรับจำนวนสาขาที่มีความต้องการสูง (2) ทูตทางสังคมและเศรษฐกิจ และ (3) คุณค่าพลเมืองที่พึงประสงค์ ซึ่งจากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในภาคสนามทำให้พบสัญญาที่เป็นโครงสร้างตามปัจจัยความเหลื่อมล้ำทั้งสามประการ ดังนี้

การจำกัดรับจำนวนสาขาที่มีความต้องการสูง จากผลการเก็บข้อมูลพบว่ามีคำที่มีความหมายเชิงสัญญาอยู่จำนวนหนึ่งที่สามารถนำมาเป็นสัญญาที่ใช้อธิบายถึงโครงสร้างได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 คำที่ให้ความหมายสัญญาเชิงโครงสร้างของการจำกัดรับจำนวนสาขาที่มีความต้องการสูง

คำที่ได้จากการเก็บข้อมูล	ความหมายสัญญาเชิงโครงสร้าง
1. รุ่นพี่	คำว่า รุ่นพี่ ไม่ได้หมายถึงรุ่นพี่ที่มีอายุมากกว่า หรือสำเร็จการศึกษาไปก่อนหน้านี้แล้ว แต่จะหมายถึงรุ่นพี่หรือผู้ที่สำเร็จการศึกษาก่อนหน้าที่สามารถสอบเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาหรือในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง และได้เข้าศึกษาต่อในคณะวิชาที่มีการแข่งขันสูงเท่านั้น
2. คณะวิชาที่ดี	คณะวิชาที่ดีและเป็นที่ยอมรับไม่ได้หมายถึงคณะวิชาทั่วไปในสถาบันอุดมศึกษา แต่จะหมายถึงคณะวิชาที่สร้างความมั่นคงในชีวิตและความภาคภูมิใจให้แก่ครอบครัว
3. เพื่อนที่เก่ง	เพื่อนที่เก่งไม่ได้หมายถึงนักเรียนที่เก่งทุกคน แต่หมายถึงเพื่อนของนักเรียนที่จะสามารถสอบเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้เท่านั้น
4. พ่อแม่ (ผู้ปกครอง)	นักเรียนสามารถสอบเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง และคณะวิชาที่ดีได้ส่งผลถึงความภาคภูมิใจของผู้ปกครอง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

คำที่ได้จากการเก็บข้อมูล	ความหมายสัญลักษณ์เชิงโครงสร้าง
5. สถาบันกวดวิชาที่มีชื่อเสียง	การแสดงผลทางสถิติจำนวนนักเรียนที่สอบเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงและคณะที่ดีที่สุดที่มีความต้องการสูง
6. เนื้อหาวิชาและแนวข้อสอบ	เนื้อหาวิชาและแนวข้อสอบหมายถึงเนื้อหาวิชาและแนวข้อสอบที่ทำให้นักเรียนมีโอกาสและมีความได้เปรียบในการสอบเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงและคณะวิชาที่มีการแข่งขันสูงได้
7. ครูหรือติวเตอร์	ครูผู้สอนที่มีเทคนิคการสอนที่ดี สามารถสรุปเนื้อหาได้เข้าใจง่าย และมีประสบการณ์ในการเก็งข้อสอบที่ตรงกับข้อสอบที่นักเรียนสอบเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงและคณะวิชาที่มีการแข่งขันสูงได้

ทุนทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่พบได้จากการเก็บข้อมูลงานภาคสนาม โดยทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจจะปรากฏในรูปต้นทุนของเวลาที่สามารถสร้างพื้นที่การศึกษาในเวลาจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและการสร้างพื้นที่เหล่านั้นต้องใช้เงินหรือมีค่าใช้จ่ายจำนวนหนึ่งเพื่อซื้อสิ่งเหล่านี้ได้ ทั้งนี้พบว่ามีความหมายเชิงโครงสร้างปรากฏอยู่ในการสัมภาษณ์ ดังนี้

ตารางที่ 2 คำที่ให้ความหมายสัญลักษณ์เชิงโครงสร้างของทุนทางสังคมและเศรษฐกิจ

คำที่ได้จากการเก็บข้อมูล	ความหมายสัญลักษณ์เชิงโครงสร้าง
1. เลือกเนื้อหาวิชาได้	การเลือกเนื้อหาวิชาได้หมายถึง การสร้างความสะดวกและเสริมในสิ่งที่นักเรียนต้องการ
2. เลือกเวลาได้	เวลาเป็นทุนที่สำคัญของการเข้าถึงความสำเร็จ
3. สถานที่เรียน	มีองค์ประกอบที่เอื้อต่อการเรียน และให้ผู้ปกครองสามารถนั่งรอได้ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น ร้านอาหาร และสถาบันกวดวิชาอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง

ตารางที่ 2 (ต่อ)

คำที่ได้จากการเก็บข้อมูล	ความหมายสัญลักษณ์เชิงโครงสร้าง
4. รูปแบบการเรียนรู้ที่ทันสมัย	ทำให้นักเรียนสามารถเรียนซ้ำได้ สามารถหยุดได้ตามที่ต้องการ ทำให้นักเรียนมีเวลาทบทวนและทำความเข้าใจเนื้อหาวิชา
5. ครูหรือตัวเตอรืที่เก่ง	เป็นการจัดความรู้ของสถาบันกววิชาที่เป็นระบบ ทำให้นักเรียนสามารถได้เรียนกับครูหรือตัวเตอรืที่เก่งได้ทั่วทั้งประเทศผ่านระบบคอมพิวเตอร์ หรือครูตู้
6. ความเอาใจใส่ของผู้ปกครอง	เป็นทุนเชิงสัญลักษณ์ที่มีความหมายถึง ผู้ปกครองต้องการให้บุตรมีอนาคตที่ดีและมีความมั่นคงในชีวิต หรือต้องการความกตัญญูและการตอบแทนจากบุตรในอนาคต
7. การลงทุน	การศึกษาทำให้เลื่อนขั้นทางสังคมได้

คุณค่าพลเมืองที่พึงประสงค์ ในปัจจุบันนี้จะพบได้จากการเก็บข้อมูลในสถาบันกววิชาที่ปรากฏในรูปแบบการสร้างแรงจูงใจในกลยุทธ์ต่างๆ ซึ่งมีคำที่มีความหมายเชิงโครงสร้าง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 คำที่ให้ความหมายสัญลักษณ์เชิงโครงสร้างของคุณค่าพลเมืองที่พึงประสงค์

คำที่ได้จากการเก็บข้อมูล	ความหมายสัญลักษณ์เชิงโครงสร้าง
1. ทุกคนทำได้	ให้ความหมายว่า ทุกคนสามารถเข้าถึงความเท่าเทียมกันได้
2. สอนสนุกและเป็นกันเอง	ทำให้มีความเพลิดเพลินและมีความกระตือรือร้นในการเรียน สอนเข้าใจง่าย สามารถทำข้อสอบได้ เป็นสิ่งที่ไม่มีในโรงเรียน และจะไม่ปรากฏในโรงเรียน
3. ข้อสอบครบทุกสนาม	สรุปเนื้อหาวิชาได้ครบถ้วน สามารถสอบเข้าได้ทุกที่ ความไม่เท่าเทียมกันของทุนทางเศรษฐกิจและการมีแรงจูงใจด้านการแข่งขัน
4. เด็กนักเรียนที่นี้ถูกคัดมาแล้ว	ทำให้เห็นว่านักเรียนสามารถก้าวไปสู่การเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ของรัฐได้

จากปัจจัยความเหลื่อมล้ำทั้ง 3 ประการ ที่มาจากคำและความหมายเชิงโครงสร้าง ผู้วิจัยสามารถจำแนกความหมายที่ซ่อนอยู่ในสัญลักษณ์นั้น ซึ่งเป็นคำที่แสดงถึงเป้าหมายของความไม่เท่าเทียมกัน 3 ประการ คือ (1) ความมั่นใจในความสำเร็จ (2) ความสะดวกสบาย (3) ความบันเทิงใจ

1. ความหมายสัญลักษณ์ของ ‘ความมั่นใจในความสำเร็จ’

จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า การเลือกสถาบันกวดวิชาที่จะทำให้นักเรียนมีความมั่นใจในความสำเร็จเพื่อศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา โดยนักเรียนให้ความสำคัญกับรูปสัญลักษณ์ดังต่อไปนี้ (1) รุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จและเพื่อนที่เรียนในสถาบันกวดวิชาแล้วผลการเรียนดีขึ้น (2) ชื่อเสียงของสถาบันกวดวิชา (3) วิธีการสอนและประสบการณ์การสอนของครูผู้สอนหรือติวเตอร์ และ (4) เนื้อหาวิชาและตัวอย่างแนวข้อสอบ ดังปรากฏในรูปภาพที่ 3

1) รุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จและเพื่อนที่เรียนในสถาบันกวดวิชาแล้วผลการเรียนดีขึ้น

นักเรียนบริโภคความมั่นใจในความสำเร็จจากคำแนะนำของรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จและเพื่อนที่เรียนในสถาบันกวดวิชาแล้วผลการเรียนดีขึ้น ทั้งนี้เพราะความสำเร็จของรุ่นพี่เป็นเหมือนแรงกระตุ้นที่ทำให้นักเรียนคาดหวังถึงความสำเร็จของตนเอง หากได้เรียนในสถาบันกวดวิชาที่รุ่นพี่แนะนำ อีกทั้งการได้เห็นตัวอย่างของเพื่อนที่เรียนแล้วผลการเรียนดีขึ้น ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้นักเรียนมีความสนใจเรียนในสถาบันกวดวิชาแห่งนั้น ทั้งนี้เพราะนักเรียนจะได้มีความรู้เท่าทันกับเพื่อนที่ผลการเรียนดี และจะทำให้นักเรียนมีความมั่นใจในความสำเร็จที่จะสอบแข่งขันกับนักเรียนคนอื่นๆ ได้

2) ชื่อเสียงของสถาบันกวดวิชา

ชื่อเสียงของสถาบันกวดวิชาสามารถสร้างความมั่นใจในเรื่องของความสำเร็จ ทำให้นักเรียนเข้าถึงสถาบันกวดวิชาได้ง่าย อีกทั้งเป็นตัวเลือกสำคัญของนักเรียนในการเรียนกวดวิชา ทำให้นักเรียนมีความสนใจที่จะทดลองเรียน แต่ทั้งนี้

ขึ้นอยู่กับครูผู้สอนหรือติวเตอร์ด้วยเช่นกันว่ามีวิธีการสอนที่เข้าใจหรือไม่ หากนักเรียนทดลองเรียนแล้วเข้าใจก็จะตัดสินใจลงทะเบียนเรียน สำหรับตัวเลขสถิติ บทสัมภาษณ์ หรือข้อมูลประชาสัมพันธ์ต่างๆ ของสถาบันกวดวิชา นักเรียนให้ข้อมูลว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สถาบันกวดวิชาที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง แต่ทั้งนี้นักเรียนมองว่าข้อมูลเหล่านี้เปรียบเสมือนเป็นการประชาสัมพันธ์ทางการตลาด ซึ่งเป็นการรับรู้ที่นักเรียนคุ้นเคยเป็นปกติอยู่แล้ว ดังนั้นจึงเป็นเพียงข้อมูลที่ช่วยตอกย้ำความน่าเชื่อถือของสถาบันกวดวิชา

3) วิธีการสอนและประสบการณ์การสอนของครูผู้สอนหรือติวเตอร์

การเรียนกวดวิชาทำให้นักเรียนมีความมั่นใจในความสำเร็จจากการที่นักเรียนได้เรียนกับครูผู้สอนหรือติวเตอร์ ที่มีวิธีการสอนที่ดี สอนเข้าใจง่าย มีการสรุปเนื้อหาที่เรียนมาอย่างกระชับและตรงประเด็น โดยสรุปแต่สาระสำคัญที่จะนำไปใช้ในการสอบ อีกทั้งมีเคล็ดลับเพื่อช่วยให้นักเรียนจดจำเนื้อหาได้ง่าย ซึ่งติวเตอร์จะมีสูตรเฉพาะตัวที่นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสอบได้ นอกจากนี้นักเรียนยังให้ข้อมูลว่าติวเตอร์จะมีประสบการณ์ในการสอนมาหลายปี สามารถรู้และเข้าใจความต้องการของนักเรียน อีกทั้งยังสามารถเก็งเนื้อหาในการสอบได้อย่างแม่นยำ ดังนั้นการได้เรียนกับติวเตอร์ที่มีวิธีการสอนที่ดีและมีประสบการณ์สามารถสร้างความมั่นใจในความสำเร็จให้แก่นักเรียนได้

4) เนื้อหาวิชาและตัวอย่างแนวข้อสอบ

ในการเรียนกวดวิชา นักเรียนจะได้เรียนเนื้อหาที่ละเอียด ครอบคลุม เจาะลึก อีกทั้งได้เทคนิคการจำเนื้อหาที่กระชับและเข้าใจง่าย และที่สำคัญคือการได้ฝึกทำแบบฝึกหัดและแนวข้อสอบย้อนหลังในแต่ละปีที่ผ่านมาอย่างหลากหลาย และตรงกับแนวข้อสอบที่จะใช้ในการสอบแข่งขันเข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย ทั้งนี้เพราะข้อสอบไม่ได้ออกตรงตามแบบฝึกหัดที่นักเรียนทำในโรงเรียน แต่การทำข้อสอบต้องอาศัยการประยุกต์เนื้อหาที่เรียนมาใช้ในการคิดวิเคราะห์ที่ค่อนข้างสลับซับซ้อนและยากกว่าที่นักเรียนเรียนในห้องเรียน

แต่ทั้งนี้ภาพความคิดที่เป็นความหมายสัญลักษณ์ของความมั่นใจในความสำเร็จที่นักเรียนบริโภคผ่านรูปสัญลักษณ์ดังที่กล่าวมาข้างต้น นักเรียนให้ข้อมูลว่าเปรียบเสมือนความคาดหวังว่าจะทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม การที่นักเรียนจะประสบความสำเร็จและสามารถสอบเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยได้อย่างแท้จริงนั้นขึ้นอยู่กับความตั้งใจเรียนของนักเรียนด้วยเช่นกัน กล่าวคือนักเรียนจะต้องมีความตั้งใจเรียน มีสมาธิในการเรียน มีความรับผิดชอบในตนเอง และหมั่นทบทวนบทเรียนอยู่เสมอถึงจะทำให้ให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาดังนั้นการบริโภคความหมายสัญลักษณ์ของความมั่นใจในความสำเร็จดังที่ได้กล่าวมานั้นจึงเป็นเหมือนการสร้างโอกาสที่จะทำให้นักเรียนมีความได้เปรียบในการแข่งขันเป็นสำคัญ

2. ความหมายสัญลักษณ์ของ ‘ความสะดวกสบาย’

ในการเรียนกวดวิชานอกจากนักเรียนจะได้รับความมั่นใจในความสำเร็จเพื่อเป้าหมายการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาหรือในระดับมหาวิทยาลัยจากการเรียนกวดวิชาแล้ว นักเรียนยังได้รับความสะดวกสบายในการเรียน ดังต่อไปนี้ (1) เนื้อหาของรายวิชาที่นักเรียนสามารถบริหารจัดการด้วยตนเอง (2) เวลาเรียนที่นักเรียนสามารถบริหารจัดการเองได้ และ (3) สถานที่เรียน ห้องเรียน บรรยากาศการเรียน และการบริการของเจ้าหน้าที่

1) เนื้อหาของรายวิชาที่นักเรียนสามารถบริหารจัดการด้วยตนเอง

รูปแบบการเรียนการสอนของสถาบันกวดวิชาที่นักเรียนจะต้องเรียนผ่านระบบคอมพิวเตอร์กับครูหรือติวเตอร์ หรือที่นักเรียนเรียกกันอีกอย่างว่า ‘ครูตู้’ เป็นรูปแบบการเรียนที่นักเรียนสามารถบริหารจัดการเกี่ยวกับการเรียนด้วยตนเอง โดยนักเรียนจะได้เรียนผ่านคอมพิวเตอร์ที่จัดให้แบบส่วนตัว ซึ่งในขณะที่เรียนอยู่นั้นนักเรียนสามารถย้อนกลับเพื่อทบทวนเนื้อหาที่เรียนไม่เข้าใจ สามารถเน้นย้ำ และใช้เวลาทำความเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนมากขึ้น ซึ่งต่างจากการเรียนในโรงเรียนที่นักเรียนจะต้องเรียนเนื้อหาวิชากับครูในเวลาที่กำหนด ซึ่งบางครั้งนักเรียนตามเนื้อหาที่เรียนกับ

คุณครูในโรงเรียนไม่ทัน อีกทั้งการเรียนในลักษณะนี้ให้ทั้งอำนาจและอิสระแก่นักเรียนในการเรียน ทำให้นักเรียนสามารถวางแผนการเรียนและทบทวนเนื้อหาด้วยตนเองได้

2) เวลาเรียนที่นักเรียนสามารถบริหารจัดการเองได้

การเรียนกับคอมพิวเตอร์ทำให้นักเรียนสามารถจองเวลาได้ แบ่งเวลาเรียนได้ แต่การเรียนกับครูผู้สอนหรือกับตัวเตอรโดยตรงนักเรียนต้องเรียนในช่วงเวลาที่กำหนดไว้เท่านั้น ซึ่งบางครั้งนักเรียนก็ไม่สะดวกที่จะไปเรียน นอกจากนี้นักเรียนยังสามารถที่จะจัดสรรเวลาเพื่อทำกิจกรรมอื่นๆ กับเพื่อนหรือกับครอบครัวได้สะดวก และในแต่ละครั้งนักเรียนสามารถยืดหยุ่นเวลาเรียนได้เองว่านักเรียนสะดวกที่จะเรียนนานกี่ชั่วโมง ทั้งนี้เพราะอารมณ์ความต้องการเรียนของนักเรียนในแต่ละวันจะแตกต่างกัน อีกทั้งลักษณะการเรียนของนักเรียนแต่ละคนก็แตกต่างกัน บางคนมีสมาธิในการเรียนได้นาน ขณะที่บางคนมีสมาธิในการเรียนเพียงช่วงระยะเวลาหนึ่ง ดังนั้นการที่นักเรียนได้บริหารจัดการเวลาเรียนด้วยตนเอง ก็จะทำให้นักเรียนสามารถหาความเหมาะสมในการเรียนให้กับตัวเองได้ นอกจากนี้หากช่วงเวลาไหนที่นักเรียนไม่สะดวกในการเรียนก็สามารถหยุดเรียนได้ โดยที่นักเรียนจะไม่พลาดเนื้อหาที่เรียน ซึ่งแตกต่างจากการเรียนกับครูหรือตัวเตอรโดยตรงที่หากนักเรียนขาดเรียนก็จะทำให้นักเรียนตามเนื้อหาที่เรียนไม่ทัน

3) สถานที่เรียน ห้องเรียน บรรยากาศการเรียน และการบริการของเจ้าหน้าที่

สถาบันกวดวิชาส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน และสะดวกต่อการเดินทาง มีบริเวณให้จอดรถ และมีรถโดยสารประจำทางผ่าน ทำให้ประหยัดเวลาและประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทางในกรณีที่นักเรียนเรียนต่อกันหลายสถาบันกวดวิชา มีการตกแต่งสถานที่เรียนให้สวยงาม หูหระ สะอาด และทันสมัย อีกทั้งจัดมุมพักผ่อนที่สะดวกสบาย เพื่อให้นักเรียนได้ใช้เป็นพื้นที่ในการพักผ่อนขณะรอเรียน หรือให้ผู้ปกครองสามารถใช้เป็นพื้นที่ในการรอเด็กนักเรียนขณะกำลังเรียน นอกจากนี้ยังมีห้องเรียนที่น่าเรียน มีความเป็นส่วนตัว นักเรียนสามารถปรับเปลี่ยนอิริยาบถได้ตามความต้องการโดยที่ไม่มีคุณครูมาคอยจับจ้อง สามารถหยุดพักได้อย่างอิสระไม่มีเสียง

รบกวนจากเพื่อน ทำให้มีบรรยากาศที่น่าเรียนเพราะเป็นห้องเรียนปรับอากาศ ทำให้นักเรียนมีสมาธิในการเรียนมากขึ้น อีกทั้งมีพี่ๆ เจ้าหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือในการเรียน การจองเวลาเรียน และให้บริการข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับการเตรียมตัวสอบเข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย

แต่อย่างไรก็ตามความรู้เพิ่มเติมที่นักเรียนจะได้รับ โอกาสที่นักเรียนจะประสบความสำเร็จในอนาคต อีกทั้งความสะดวกสบายต่างๆ ที่นักเรียนได้จากการเรียนกวดวิชา ก็มาพร้อมกับค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง ดังนั้นการที่นักเรียนจะได้ความรู้ที่แฝงไปด้วยความหมายสัญลักษณ์ที่กล่าวมานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่นักเรียนจะต้องได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายจากผู้ปกครอง ดังนั้นนักเรียนที่เรียนกวดวิชาจึงเป็นนักเรียนที่ผู้ปกครองค่อนข้างมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีหรือมีฐานะที่มีกำลังเพียงพอที่จะรับภาระค่าใช้จ่ายในการเรียนกวดวิชาของนักเรียนได้อย่างไม่ขัดสน

3. ความหมายสัญลักษณ์ของ ‘ความบันเทิงใจ’

ในการเรียนกวดวิชา นอกจากนักเรียนจะได้รับความมั่นใจในความสำเร็จ และความสะดวกสบาย นักเรียนยังได้รับความบันเทิงใจจากการเรียนกวดวิชาจากรูปสัญลักษณ์ ดังต่อไปนี้ (1) ดิวเตอร์ (2) สื่อการเรียนการสอน และ (3) เพื่อน

1) ดิวเตอร์

การเรียนในสถาบันกวดวิชาทำให้นักเรียนได้รับความบันเทิงใจทั้งนี้เพราะ ดิวเตอร์มีวิธีการสอนที่สนุกสนานสามารถอธิบายเนื้อหาวิชาด้วยเรื่องราวที่น่าสนใจ อีกทั้งมีการเล่าประสบการณ์ และสอดแทรกมุขตลกให้นักเรียนได้หัวเราะ ทำให้การเรียนไม่น่าเบื่อ และไม่เครียด เปรียบเสมือนนักเรียนมานั่งดูทอล์คโชว์ (Talk Show) มากกว่ามานั่งเรียน แต่กระนั้นนักเรียนก็เข้าใจเนื้อหาวิชาได้ง่ายและได้ความรู้ควบคู่ไปด้วย นอกจากนี้นิวเตอร์ยังสอนด้วยบุคลิกท่าทาง และการพูดที่เป็นกันเองกับนักเรียน ทำให้นักเรียนมีความรู้สึกผ่อนคลาย และมีกำลังใจในการเรียน ซึ่งนิวเตอร์จะสอนไปด้วยพร้อมกับคอยพูดให้กำลังใจนักเรียนตลอดเวลา ทำให้นักเรียนได้รับความเพลิดเพลิน และมีความกระตือรือร้นที่จะเรียน

2) การเรียนการสอน

สถาบันกวดวิชาจะมีการออกแบบสื่อการเรียนการสอนที่ทำให้นักเรียนได้รับความเพลิดเพลินและมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น ทั้งนี้การเรียนในสถาบันกวดวิชา ตัวเตอรฺจะมีการสรุปเนื้อหาออกมาเป็นรูปภาพที่ทำให้นักเรียนเข้าใจง่าย สามารถเห็นภาพของเนื้อหาที่ชัดเจนขึ้น เข้าใจมากขึ้น ซึ่งหนังสือเรียนจะเป็นภาพสีทั้งหมด ทำให้มีสีสันน่าอ่าน อีกทั้งตัวเตอรฺจะมีเทคนิคในการช่วยจำ และทำให้นักเรียนเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะวิชาชีววิทยา ซึ่งจะมีเนื้อหาวิชาที่เรียนเยอะและต้องใช้ความจำ ดังนั้นตัวเตอรฺจะมีภาพสรุปมาให้ให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย

3) เพื่อน

นักเรียนสามารถบริโภคความบันเทิงจากการเรียนกวดวิชากับเพื่อน โดยระหว่างที่นักเรียนรอเรียนนักเรียนสามารถนัดเจอเพื่อน พูดคุยกับเพื่อน และนั่งทำการบ้านด้วยกัน ทำให้นักเรียนได้รับความสนุกสนานได้รู้เรื่องราวต่างๆ จากเพื่อน อีกทั้งได้ออกไปเที่ยวด้วยกันกับเพื่อนหลังเลิกเรียนบ้างบางครั้ง นอกจากนี้การเรียนกวดวิชายังทำให้นักเรียนได้รู้จักเพื่อนใหม่ ได้สังคมและประสบการณ์ใหม่ๆ กับเพื่อนต่างโรงเรียน ซึ่งมีผลต่อจิตใจของนักเรียน ทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นที่อยากจะไปเรียน อีกทั้งได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน

แต่อย่างไรก็ตาม การเรียนกวดวิชาของนักเรียนยังจำเป็นต้องอยู่ในความดูแลของผู้ปกครอง และการเอาใจใส่สนับสนุน ส่งเสริมและให้คำแนะนำแก่นักเรียน โดยเฉพาะการเรียนกวดวิชาที่คอมพิวเตอร์ที่มีค่าใช้จ่ายที่สูง ดังนั้นผู้ปกครองจึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะต้องคอยปลูกฝัง และสร้างวินัยให้กับนักเรียน ทั้งนี้เพื่อนนักเรียนจะได้รับประโยชน์ด้านความรู้และความบันเทิงได้อย่างคุ้มค่ากับความตั้งใจ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าสถาบันกวดวิชาที่นอกจากจะเป็นสถานที่ที่ให้ความรู้ที่มาควบคู่กับความบันเทิงแล้ว สถาบันกวดวิชาที่เปรียบเสมือนบ้านหลังที่สาม (Third Place) หรือพื้นที่ทางสังคมที่นักเรียนได้ใช้เป็นสถานที่ที่ทำให้นักเรียนได้พบปะ พูดคุยกับเพื่อนซึ่งสามารถสร้างความเพลิดเพลินและสร้างความกระตือรือร้นให้แก่กันนักเรียนได้เช่นกัน

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคสัญญาณการเรียนกวดวิชาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ในการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคสัญญาณการเรียนกวดวิชาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยสามารถสรุปออกเป็นหัวข้อได้ ดังนี้ (1) การสอบแข่งขันเพื่อศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา (2) การเรียนการสอนในโรงเรียน (ครูผู้สอน / เนื้อหาวิชา / บรรยากาศในการเรียน) (3) เพื่อน (4) ผู้ปกครอง

1. การสอบแข่งขันเพื่อศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

จากการประกอบสร้างความหมายสัญญาณของความมั่นใจในความสำเร็จ ที่นักเรียนบริโภคผ่าน (1) คำแนะนำของรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จและเพื่อนที่เรียนในสถาบันกวดวิชาแล้วผลการเรียนดีขึ้น (2) ชื่อเสียงของสถาบันกวดวิชา (3) วิธีการสอนและประสบการณ์ของครูผู้สอนหรือติวเตอร์ และ (4) เนื้อหาและแนวข้อสอบ ซึ่งการบริโภคสัญญาณเหล่านี้ของนักเรียนต่างมีเป้าหมายเพื่อการสอบแข่งขันเพื่อศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาหรือในมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงหรือสอบเข้าเรียนในคณะวิชาที่เป็นที่นิยมและมีการแข่งขันที่สูง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสามารถสรุปได้ว่า การสอบแข่งขันเพื่อศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาเป็นปัจจัยที่ทำให้นักเรียนบริโภคความมั่นใจในความสำเร็จ

2. การเรียนการสอนในโรงเรียน

จากการให้ข้อมูลความหมายสัญญาณการเรียนกวดวิชา ผู้วิจัยสามารถสรุปปัจจัยที่มีผลมาจากการเรียนการสอนในโรงเรียน ได้ดังนี้ (1) ครูผู้สอน (2) เนื้อหาวิชาและสื่อการเรียนการสอน (3) บรรยากาศในการเรียน โดยปัจจัยด้านการเรียนการสอนในโรงเรียนนั้นส่งผลให้นักเรียนบริโภคความหมายสัญญาณของ ความมั่นใจในความสำเร็จ ความสะดวกสบาย และความบันเทิงใจ

ปัจจัยด้านการเรียนการสอนในโรงเรียนที่มีผลต่อการบริโภคความหมายสัญญาณการเรียนกวดวิชา ซึ่งครูผู้สอนมีส่วนสำคัญที่ทำให้นักเรียนบริโภคความมั่นใจในความสำเร็จจากการเรียนกวดวิชา ทั้งนี้เพราะครูผู้สอนในโรงเรียนสอนไม่ค่อยเข้าใจ

และไม่มีแรงกระตุ้นในการสอนเด็กนักเรียน นอกจากนี้เนื้อหาวิชาที่เรียนไม่สอดคล้องกับเนื้อหาที่นักเรียนจะใช้ในการสอบ ขาดสื่อการเรียนการสอนที่ช่วยในการทำ ความเข้าใจเนื้อหาที่เรียนให้ง่ายขึ้น และมีบรรยากาศในการเรียนที่ไม่เอื้อต่อการเรียน กล่าวคือ มีจำนวนนักเรียนในห้องเยอะทำให้นักเรียนไม่กล้าถามครูหากไม่เข้าใจ บทเรียน นอกจากนี้การเรียนการสอนในโรงเรียนยังส่งผลต่อการบริโภค ความ สะดวกสบาย เนื่องจากการเรียนในโรงเรียนครูจะสอนตามแผนการเรียนที่มีเนื้อหาเยอะ และเรียนในเวลาที่ยาวนาน ทำให้นักเรียนขาดการทบทวนเนื้อหาที่เรียน อีกทั้งบรรยากาศในการเรียนยังเสียงดัง และร้อนไม่เอื้อต่อการเรียนของนักเรียน จากปัจจัยที่กล่าวมา ข้างต้นของรูปแบบการเรียนการสอนในโรงเรียนส่งผลให้นักเรียนบริโภคความหมาย สัญญะในการเรียนกวดวิชาดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นสามารถสะท้อนให้เห็นถึงปัญหา ระบบการศึกษาไทย อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงสังคมของคนยุคใหม่ที่อาศัย สื่อเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มความสะดวกรสบายในการเรียนมากขึ้น

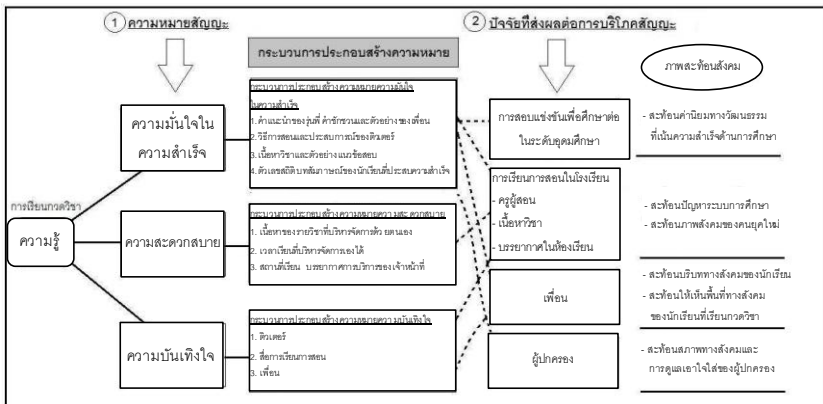
3. เพื่อน

เพื่อนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้นักเรียนเรียนกวดวิชาและบริโภคสัญญะของ 'ความมั่นใจในความสำเร็จ' และ 'ความบันเทิงใจ' ทั้งนี้เพื่อนมีผลต่อการบริโภค ความหมายสัญญะของ 'ความมั่นใจในความสำเร็จ' จากการเรียนกวดวิชาเนื่องจาก นักเรียนเกรงว่าหากนักเรียนไม่ได้เรียนกวดวิชาจะทำให้นักเรียนเรียนตามเพื่อนไม่ทัน มีความรู้ไม่เท่าเทียมกับเพื่อนและมีความรู้ไม่เพียงพอที่จะนำไปใช้ในการสอบเข้า ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ดังนั้นการได้เรียนกวดวิชากับเพื่อนจึงทำให้นักเรียนมี ความมั่นใจมากขึ้น นอกจากนี้การเรียนกวดวิชายังทำให้นักเรียนได้บริโภคความหมาย ของ 'ความบันเทิงใจ' จากการที่นักเรียนได้พบปะพูดคุยหรือได้ทำกิจกรรมต่างๆ กับ เพื่อนที่เรียนกวดวิชาด้วยกัน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่านอกจากสถาบันกวดวิชาจะเป็น สถานที่ที่ให้ความรู้แก่นักเรียนแล้ว ยังเป็นสถานที่ที่นักเรียนใช้เป็นพื้นที่เพื่อเข้าสังคม กับกลุ่มเพื่อนที่เรียนกวดวิชาด้วยเหตุนี้การเรียนกวดวิชาจึงสามารถสะท้อนให้เห็นถึง

บริบททางสังคมของนักเรียนอีกทั้งพื้นที่ทางสังคมที่นักเรียนใช้ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนที่เรียนกวดวิชาด้วยกัน

4. ผู้ปกครอง

ผู้ปกครองถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ส่งผลให้นักเรียนเรียนบริโภควิชาความหมาย สัญญาในการเรียนกวดวิชา โดยเฉพาะการบริโภค “ความมั่นใจในความสำเร็จ” ทั้งนี้ เพราะการเรียนกวดวิชาที่สามารถนำนักเรียนไปสู่ความสำเร็จในการสอบเข้าศึกษา ต่อในสถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยที่ดี อีกทั้งการเรียนในสาขาวิชาที่ดีเป็นความภาคภูมิใจของผู้ปกครอง ดังนั้นการบริโภคสัญญาที่สร้างความมั่นใจในความสำเร็จให้กับนักเรียนจากการเรียนกวดวิชาที่มีปัจจัยส่งเสริมมาจากผู้ปกครองสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการดูแลเอาใจใส่ของผู้ปกครองที่ต้องทุ่มเททั้งทรัพย์สินและเวลาในการศึกษาของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

รูปที่ 3 ผลสรุปที่ได้จากการศึกษา

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการบริโภคสัญญาในการเรียนกวดวิชา ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังภาพต่อไปนี้

จากรูปที่ 3 แสดงผลสรุปที่ได้จากการศึกษาเกี่ยวกับการบริโภคสัญลักษณ์ในการเรียน กวดวิชา โดยสามารถอธิบายถึงภาพรวมที่ได้จากการศึกษาว่า ในการเรียนกวดวิชา นอกจากประโยชน์หน้าที่หลักที่นักเรียนจะได้จากการเรียนในสถาบันกวดวิชาคือ 'ความรู้' นักเรียนยังได้บริโภคความหมายที่แนบมากับการเรียนกวดวิชา คือ (1) ความมั่นใจในความสำเร็จ (2) ความสะดวกสบาย และ (3) ความบันเทิงใจ ดังเขียนกำกับหมายเลข 1 ไว้ในภาพ (การศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยนักเรียนบริโภคความหมายสัญลักษณ์เหล่านี้จากการประกอบสร้างความหมายจากรูปสัญลักษณ์ ดังปรากฏในหัวข้อกระบวนการสร้างความหมาย ซึ่งมีปัจจัยที่ทำให้นักเรียนบริโภคความหมายเหล่านั้น ประกอบไปด้วย (1) การสอบแข่งขันเพื่อศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา (2) การเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งประกอบไปด้วยครูผู้สอน เนื้อหาวิชา และบรรยากาศในห้องเรียน (3) เพื่อน และ (4) ผู้ปกครอง ดังเขียนกำกับหมายเลข 2 ไว้ในภาพ (การศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ทั้งนี้การศึกษาก่อให้ความหมายสัญลักษณ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริโภคสัญลักษณ์ นอกจากรูปแบบการเรียนการสอนด้วยคอมพิวเตอร์จะสามารถบ่งบอกลักษณะของผู้เรียนได้แล้ว การบริโภคความหมายสัญลักษณ์ยังสามารถสะท้อนภาพสังคม ได้ดังนี้ สะท้อนค่านิยมทางสังคมที่เน้นความสำเร็จทางการศึกษา สะท้อนปัญหาระบบการศึกษา สะท้อนภาพสังคมของคนยุคใหม่ สะท้อนบริบททางสังคมของนักเรียน สะท้อนให้เห็นพื้นที่ทางสังคมของนักเรียนที่เรียนกวดวิชา และสะท้อนสภาพทางสังคมและการดูแลเอาใจใส่ของผู้ปกครอง เป็นต้น

ทั้งนี้ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลที่ได้จากการศึกษาได้ว่า การบริโภคสัญลักษณ์ในการเรียนกวดวิชา มีความสอดคล้องกับแนวคิดการบริโภคสัญลักษณ์ (Consumption of Signs) ของ ฌอง โบตริยาร์ด (Jean Baudrillard) ที่ว่า การบริโภคของคนยุคนี้ไม่ใช่แค่การใช้หรือเสพสินค้าที่เป็นวัตถุนามธรรมเท่านั้น หากแต่มีด้านของการเสพสัญลักษณ์ (Sign) ที่แนบอยู่ในสินค้านั้นๆ ด้วย เนื่องจากสัญลักษณ์นั้นเป็นนามธรรม ดังนั้นเมื่อผู้คนเสพสัญลักษณ์ เขาจึงสามารถจะบริโภคสินค้าต่างๆ ได้ไม่สิ้นไม่สุด (Kaewthep & Hinwiman, 2008) ด้วยเหตุนี้ความหมายสัญลักษณ์จึงเป็นความหมายที่มีผลระดับจิตใจ

ของผู้บริโภค ทำให้ผู้บริโภคเกิดความรู้สึกพึงพอใจ ดังจะเห็นได้จากการเรียนกวดวิชาที่นอกจากนักเรียนจะได้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนและการสอบเข้ามหาวิทยาลัยแล้ว การเรียนกวดวิชายังมีผลต่อจิตใจของนักเรียน ทำให้นักเรียนได้รับความมั่นใจในความสำเร็จ ความสะดวกสบาย และความบันเทิงใจ โดยความหมายสัญญาเหล่านี้มีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับบริบททางสังคมที่มุ่งเน้นสู่ความสำเร็จด้านการศึกษาเป็นสำคัญ ให้ความสำคัญกับชื่อเสียงของสถาบันการศึกษา อีกทั้งการประกอบอาชีพที่สร้างความมั่นคงในอนาคต การสร้างความหมายสัญญายังสัมพันธ์กับยุคสมัยของสังคมที่เปลี่ยนไป ดังจะเห็นได้จากรูปแบบการเรียนการสอนของสถาบันกวดวิชาที่สะดวกสบาย สามารถสร้างความรู้สึกมีอำนาจ และความอิสระให้กับนักเรียนในการเลือกเรียนเนื้อหา หรือเวลาตามที่นักเรียนต้องการ ความสะดวกของสถานที่เรียน สื่อการเรียนการสอน อีกทั้งยังการมีเทคนิคการเรียนการสอนที่ทำให้นักเรียนได้รับความบันเทิงใจ ทำให้นักเรียนมีความรู้สึกเพลิดเพลิน และมีความกระตือรือร้นในการเรียน เป็นต้น

นอกจากนี้ ผลที่ได้จากการศึกษายังสอดคล้องกับการอธิบายเรื่องสัญญาของโรลันด์ บาร์ต (Roland Barthes) ที่ว่า สัญญา เปรียบเสมือน 'มายาคติ' ซึ่งเป็นความหมายโดยนัยที่ถูกสร้างขึ้นมาในรูปแบบซ้ำๆ ที่ค่อยๆ สร้างความหมายขึ้นมาเรื่อยๆ กับเป็นธรรมชาติ จนทำให้ผู้บริโภคเกิดความเคยชิน และจะบริโภคความหมายเชิงสัญญานั้นโดยไม่มีการตั้งคำถามใดๆ และไม่ได้ตระหนักถึงความหมายสัญญาเหล่านี้ที่มาพร้อมกับการบริโภคสินค้า (Barthes, 1991) ดังจะเห็นได้จาก กระบวนการสร้างความหมายของความมั่นใจ และความสำเร็จของการเรียนกวดวิชาผ่านความน่าเชื่อถือของคำแนะนำของรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จหรือคำชักชวน และตัวอย่างของเพื่อนที่เรียนในสถาบันกวดวิชาแล้วผลการเรียนดีขึ้น ชื่อเสียงของสถาบันกวดวิชา วิธีการสอนและประสบการณ์การสอนของครูผู้สอนหรือติวเตอร์ เนื้อหาวิชาและตัวอย่างแนวข้อสอบ ซึ่งเป็นรูปสัญญานี้ไม่สามารถสร้างขึ้นมามีได้ทันที แต่ต้องอาศัยเวลาที่ค่อยๆ สั่งสมความน่าเชื่อถือ ภายใต้บริบททางสังคมโดยเฉพาะในสังคมไทยที่ทำให้

ความสำคัญกับชื่อเสียงของสถาบันการศึกษา อีกทั้งชี้วัดความเก่ง ความสามารถของนักเรียนจากการสอบติดเข้าศึกษาต่อเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ถึงแม้นักเรียนจะไม่ประกอบสร้างความหมายของความน่าเชื่อถือจากตัวเลขสถิติโดยตรง แต่การรับรู้ของนักเรียนก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงการทำงานของสัญญาที่มีต่อความน่าเชื่อถือของสถาบันกวดวิชา ดังนั้นการนำเสนอตัวเลขสถิติของสถาบันกวดวิชาเกี่ยวกับผลการสอบติดคณะแพทยศาสตร์หรือวิศวกรรมศาสตร์จึงเปรียบเสมือนการสร้างภาพมายาคติของสถาบันกวดวิชาเพื่อสร้างความมั่นใจในความสำเร็จให้แก่นักเรียนหรือผู้บริโภคได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตามความสัญญาที่มาพร้อมกับการเรียนกวดวิชาเป็นความหมายที่มีมูลค่าราคาที่สูง ดังนั้น การเรียนกวดวิชาจึงสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในสังคมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะกลุ่มนักเรียนที่จะเข้าถึงการเรียนกวดวิชา และได้โอกาสด้านการศึกษาที่ดีนั้น ส่วนใหญ่เป็นเด็กนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่ค่อนข้างมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดี ด้วยเหตุนี้การเรียนในสถาบันกวดวิชาที่เต็มไปด้วยสัญญาที่ให้ทั้งความรู้ และความหมายอื่นๆ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นความได้เปรียบของนักเรียนที่มาพร้อมกับความได้เปรียบด้านเศรษฐกิจของครอบครัว และจะยังคงเป็นวัฏจักรอย่างนี้ต่อไปตราบใดที่บริบททางสังคม และระบบการศึกษายังไม่เปลี่ยนแปลง

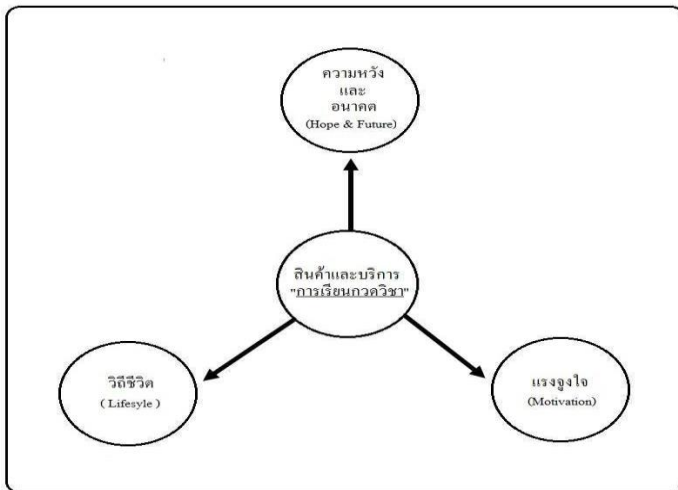
ข้อค้นพบใหม่จากการศึกษาการบริโภคสัญญะในการเรียนกวดวิชาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายพบว่า สถาบันกวดวิชาสามารถสร้างความหมายสัญญะที่นักเรียนไม่สามารถหาได้จากระบบโรงเรียนปกติ ทั้งนี้สถาบันกวดวิชาสามารถสร้างสัญญะที่มีอำนาจเหนือกว่านักเรียนและผู้ปกครอง โดยสามารถสร้างสินค้าให้มีคุณค่าที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. การขายความหวังและอนาคต (Hope and Future) ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปสัญญะที่บ่งบอกถึงความมั่นใจในความสำเร็จ

2. การขायวิถีชีวิต (Lifestyle) ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความสะดวกสบายของสถาบันกวดวิชาที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนให้เข้าถึงเครื่องมือในการประสบความสำเร็จ

3. การขायแรงจูงใจ (Motivation) ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความบันเทิงใจที่เป็นการตอกย้ำถึงความสำเร็จที่ทุกคนสามารถสร้างขึ้นมาเองได้

ทั้งนี้ผู้วิจัยสามารถสรุปการบริโภคสัญลักษณ์ในการเรียนกวดวิชาของนักเรียน โดยเฉพาะการเรียนกับติวเตอร์ผ่านคอมพิวเตอร์ได้ดังปรากฏในรูปที่ 4

รูปที่ 4 ข้อค้นพบใหม่จากการศึกษาบริโภคสัญลักษณ์ในการเรียนกวดวิชา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

การตระหนักรู้เกี่ยวกับการบริโภคสัญลักษณ์ การบริโภคสัญลักษณ์ควรจะเป็นไปด้วยความเหมาะสม และพอดีต่อผู้บริโภค กล่าวคือ ผู้บริโภคควรตระหนักรู้ถึงการบริโภคสัญลักษณ์ที่ไม่ใช่การบริโภคที่เป็นไปตามกระแสของสังคมเท่านั้น แต่เป็นการบริโภคที่ได้ทั้งประโยชน์และความหมายสัญลักษณ์โดยไม่ทำให้ผู้บริโภคเดือดร้อนทั้งในเรื่องของค่าใช้จ่ายและการดำเนินชีวิตที่เกินตัวของผู้บริโภคจนเกินไป

2. ข้อเสนอแนะการทำวิจัย

1) การศึกษาถึงแนวทางปฏิบัติที่เป็นไปได้จริงเกี่ยวกับการจัดรูปแบบการเรียนการสอนในโรงเรียนที่สามารถสร้างความมั่นใจและความสำเร็จในการเรียนของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) การศึกษาแนวทางการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นการพัฒนาศักยภาพการศึกษาของนักเรียนให้ครบทุกด้าน

3) การศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบทางด้านสุขภาพที่นักเรียนอาจจะได้รับจากการเรียนกวดวิชาที่นักเรียนจะต้องเรียนกับติวเตอร์ผ่านคอมพิวเตอร์

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การปรับเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับค่านิยมด้านการศึกษา โดยการส่งเสริมและให้โอกาสนักเรียนได้ค้นหาความถนัดของนักเรียนเองอย่างแท้จริง อีกทั้งส่งเสริมและให้กำลังใจนักเรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนเองถนัดและมีความสามารถ ไม่เน้นเฉพาะด้านวิชาการเท่านั้น แต่ควรให้การยอมรับนักเรียนที่มีความสามารถด้านอื่นๆ ด้วยเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น ด้านศิลปะ ด้านดนตรี ด้านกีฬา ด้านงานฝีมือ เป็นต้น ซึ่งหากครอบครัว โรงเรียน และสังคมช่วยกันก็จะทำให้นักเรียนได้ค้นพบความสามารถของตนเอง และได้เรียนในสิ่งที่ตนเองมีความถนัดมากที่สุด โดยไม่มุ่งการแข่งขันไปบนเส้นทางเดียวที่สังคมได้ขีดเส้นทางไว้ให้เท่านั้น

2) การปรับปรุงระบบการศึกษา เริ่มตั้งแต่การปรับเปลี่ยนกระบวนการสอบแข่งขันเพื่อศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา และในระดับชั้นต่างๆ เช่น ระดับมัธยมศึกษา หรือประถมศึกษา โดยไม่ควรเน้นที่การทำข้อสอบหรือคะแนนเป็นสำคัญ แต่ควรเน้นพัฒนาการและความสามารถของนักเรียนให้รอบด้าน อีกทั้งควรใส่ใจในการพัฒนาคุณภาพของครูผู้สอนให้มีทักษะและวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการจัดรูปแบบการสอน สื่อการเรียนการสอน และบรรยากาศในการเรียนให้เหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน นอกจากนี้ผู้ปกครองควรให้ความร่วมมือกับการจัดการ

เรียนการสอนในโรงเรียน เสริมสร้างควมมีวินัย ความรับผิดชอบ และการใฝ่เรียนรู้ด้วยตนเองก็จะทำให้การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

References

- Bally, C. & Sechehaya, A. (1915) *Course in general linguistics Ferdinand de Saussure*, New York: McGraw-Hill Book Company.
- Barthes, R. (1991) *Mythology*, New York: Noonday.
- Baudrillard, J. (1981) *For a critique of the political economy of the sign*, St. Louis, MO: Telos Press.
- Chantavanich, S. (2008) *Sociological theory (ทฤษฎีสังคมวิทยา)*, Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)
- Chiangkun, W. (2007) *The report of Thai education (รายงานสภาวะการศึกษา)*, Available: www.witayakornclib.wordpress.com/ [25 December 2012] (in Thai)
- Hawkes, T. (2004) *Structuralism and semiotics*, London: Routledge.
- Kaewthep, K. & Hinviman, S. (2008) *The stream of philosophers on political economy and mass media (สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา)*, Bangkok: Phappim. (in Thai)
- Kitratkorn, P. (2012) *The inequalities of Thai education (ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไทย)*, Available: www.rajabhatmetnetwork.com/ [25 December 2012] (in Thai)
- Lane, R. (2000) *Jean Baudrillard*, London: Routledge.
- Leeuwen, T. (2005) *Introducing social semiotics*, London: Routledge.
- Poster, M. (1988) *Jean Baudrillard: Selected writing*, Cambridge: Polity Press.

Saetang, S. (2012, January) *From apartment to education complex: Two sides of coin reflecting educational system* (จากห้องแถวสู่ Education Complex เหยี่ยงสองด้านสะท้อนระบบการศึกษา), Available: <http://info.gotomanager.com/news/printnews.aspx?id=93881/> [1 November 2012] (in Thai)

Thai Publica. (2013) *When quality of education plays important role on 'scoring points', parents pay more than ten thousand million for kids on tutorial study* (เมื่อคุณภาพการศึกษาใช้ "คะแนนชี้วัด" ผู้ปกครองทุ่มปีละกว่าหมื่นล้านให้เด็กกวดวิชาเพื่อ "ดีก็ถูก"), Available: <http://thaipublica.org/2013/09/quality-of-thai-education/> [25 October 2015] (in Thai)

Thai Publica. (2015) *The top nine ranges of tutorial schools providing 300 branches all over the country: Expanding 200-300 branches during 7 years* (รร.กวดวิชาโตไร้ขีดจำกัด 9 อันดับแรกมีสาขารวมกันเกือบ 300 แห่งทั่วประเทศ ช่วง 7 ปีที่ผ่านมาขยายปีละ 200-300 แห่ง), Available: <http://thaipublica.org/2015/02/tutor-1/> [25 October 2015] (in Thai)

Todd, D. (2012) You are what you buy: Postmodern consumerism and the construction of self, *Hohonu- A Journal of Academic Writing*, vol. 10, pp. 48-50.

Effect of an Operational Competency Development Model of Public Health Personnel in the Virtual Service Provider Office (VSPO) in Thailand

Phongpisanu Boonda^{1*}, Aree Preedeekul¹ and Phataraphon Markmee²

Abstract

The main objective of this study was to develop the operational competency of public health personnel in the Virtual Service Provider Office (VSPO) in Thailand. The study was conducted in four stages: (1) study and review of situations, problems and guidelines for operational competency development; (2) creation and justification of the operational competency development model components by analysis and synthesis of data gathered from the first stage; (3) implementation and dissemination of results by training; and (4) evaluation by executives and practitioners.

The results of achievements after training showed that the knowledge of the practitioners who were trained at competency level 1 had improved from 75.00% to 88.35%. The knowledge of practitioners at level 2 increased from 82.50% to 87.50%. The achievement of skills by behavioral observation suggested that practitioners at level 1 had increased their skills

¹ Department of Curriculum and Instruction Faculty of Education,
Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok, Thailand

² School of Health Science, Mae Fah Luang University, Chiang Rai, Thailand

* Corresponding author E-mail: phong2470@hotmail.com

from 50.30% to 75.00%, and practitioners at level 2 increased their skills from 60.50% to 79.50%. Evaluation of the productivity from group process and reports before and after the training program for 3 major elements found that SWOT analysis increased from 76.69% to 96.78%, determination strategies increased from 86.86% to 98.25%, and finally transformation strategies to action plan increased from 80.52% to 95.64%. And the public health personnel's competency after the intervention was significantly higher than before at 0.01. 4) The level of satisfaction towards the competency development management was at a high level.

It can be confidently concluded that the competency development procedure outlined here in is suitable and can be applied successfully. The format developed by this work can be applied to other virtual offices to enhance their competitiveness and to further develop their human resources.

Keywords: Operational Competency Development of Public health personnel / Virtual Service Provider Office

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงานของบุคลากรสาธารณสุข ในสำนักงานเขตบริการสุขภาพเสมือนจริงของประเทศไทย การวิจัยถูกดำเนินการใน 4 ขั้นตอน คือ (1) การศึกษาและทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องในสถานการณ์ ปัญหา และแนวทางต่างๆ สำหรับการพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงาน (2) การสร้างและตรวจสอบองค์ประกอบรูปแบบของการพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงาน โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้รวบรวมมา

จากขั้นตอนที่หนึ่ง (3) การทดลองและศึกษาผลที่ได้โดยการฝึกอบรม และ (4) การประเมินผลโดยผู้บริหารและบุคลากรสาธารณสุข

ผลสัมฤทธิ์ภายหลังจากดำเนินการฝึกอบรม พบว่า ความรู้ของบุคลากรสาธารณสุขที่ผ่านการฝึกอบรม ระดับสมรรถนะ 1 ความรู้เพิ่มขึ้น 88.35% จากเดิม 75.00% และบุคลากรสาธารณสุขระดับสมรรถนะ 2 มีความรู้เพิ่มขึ้น 87.50% จากเดิม 82.50% ผลสัมฤทธิ์ของทักษะความสามารถ พบว่าบุคลากรสาธารณสุขระดับสมรรถนะ 1 มีทักษะเพิ่มขึ้นที่ระดับ 75.00 จากเดิม 50.30 และบุคลากรสาธารณสุขระดับสมรรถนะ 2 มีทักษะเพิ่มขึ้นที่ระดับ 79.50 จากเดิม 60.50 ส่วนการประเมินผลภาพจากกระบวนการกลุ่ม และรายงานก่อนและหลังที่ได้จากการฝึกอบรม สำหรับ 3 องค์ประกอบหลัก พบว่าปริมาณร้อยละของรายงานด้านการวิเคราะห์องค์การ (SWOT Analysis) เพิ่มขึ้นจาก 76.69% เป็น 96.78% ปริมาณร้อยละของรายงานด้านการกำหนดยุทธศาสตร์ เพิ่มขึ้นจาก 86.86% เป็น 98.25% และปริมาณร้อยละของรายงานด้านการแปลงกลยุทธ์เป็นแผนปฏิบัติงาน (Action Plan) เพิ่มขึ้นจาก 80.52% เป็น 95.64% และพบว่า บุคลากรสาธารณสุขมีสมรรถนะหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีความพึงพอใจต่อการจัดการพัฒนาสมรรถนะตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น อยู่ในระดับมาก

จึงสามารถสรุปได้อย่างมั่นใจได้ว่าขั้นตอนการพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงานของบุคลากรสาธารณสุขนี้ มีความเหมาะสมและสามารถนำมาใช้ได้ประสบความสำเร็จ รูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้กับสำนักงานเสมือนจริง เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในอนาคต

คำสำคัญ: การพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงานของบุคลากรสาธารณสุข / สำนักงานเขตบริการสุขภาพเสมือนจริง

Introduction

In 2013, efforts to reform the health system of Thailand started with the aim of optimizing the management of the health system of the country, improving the management style in the area providing health services in the 12 regions, and promoting solidarity in the management and services of the health services network. In 2014, the Second Regional Health Service, one of the country's 12 service network zones, was defined for Virtual Service Provider Office (VSPO) and was responsible for Tak Province, Phitsanulok Province, Sukhothai Province, Uttaradit Province, and Phetchabun Province. This is similar to having a virtual enterprise, but no clear model operates in a virtual organization and there is no clear format that can be considered appropriate to the context. As a virtual organization, it is a new form of organization challenged to bring the application, but not the definition that is generally accepted by the virtual organization seen 15–20 years ago, when working at home was made possible by the use of technology (Olson, 1983; Venkatesh & Vitalari, 1992). Since then, terms such as virtual office (VO), virtual classroom, and virtual corporation have appeared in the literature (e.g., Giuliano, 1982; Hiltz, 1986; Malone & Davidow, 1992).

The VSPO Management Model (VSPOMM) for service plan (SP) in the Second Regional Health Service in Thailand was composed of 7 factors from 74 selected variables, as follows: (1) providing administration and management for everyone, regardless of time and place, as of media and technologies fit in any way; (2) establishing administration by collaboration and clearing house; (3) supporting technical services both in the system and outside the system in academic administration; (4) instituting

stakeholder support system in the network of general administration; (5) freedom in budget administration, especially in the information technology development; (6) personnel administration with new management and information technology skills; (7) operating support resources management, including management cockpit, document and URL web link, and using web technology applications (Boonda et al., 2014). They put into consideration the concept of virtual reality created by a computer to establish an organization, so it may be of no physical shape, which is a characteristic that is different from traditional organizations in general. However, the definition of virtual organizations refers to the network of organizations linked by information technology in order to share operational skills and resources (Travica, 1997) through the use of telecommunications, technology, social, and community networks, which are interdependent in terms of cooperation, flexibility, trust, and self-organization (Fauchaux, 1997). The scope of the organization has an unclear boundary and location, which is expected to be useful in the adoption of VSPOMM for SP and in performing effectively.

“VSPO” is a new key management mechanism created to realize the health service system development plans and also a mechanism established to bring about integration of all elements of the health system. However, this VSPO to support the work of the executive has not yet been formally deployed (in terms of operations and practitioners), and there are no training programs instituted yet, which are based on necessary factors to develop the competency of public health personnel in each province. Researchers are interested in the education aspect of the operational

competency development model of public health personnel in the VSPO in Thailand, which is a new model intended to solve the problems mentioned above.

Research Objective

The main objective of this study was to develop the operational competency of public health personnel in the VSPO in Thailand, which includes the following six sub-purposes:

1. To analyze the VSPOMM factors for SP in the regional health service in Thailand by using exploratory factor analysis (EFA) and second-order confirmatory factor analysis (2nd Order CFA)
2. To define the operational competency of public health personnel in the VSPO and competency assessment of executives
3. To analyze the need and guidelines for improving competency among executives
4. To analyze the factors of the training program in order to develop the competency of regional operating officers (ROOs) in the VSPO in Thailand using the EFA and 2nd Order CFA.
5. To design an appropriate training program to develop the competency of ROOs in the VSPO in Thailand
6. To develop the operational competency of public health personnel using the program training

Methodology

Scope of Research

Step 1: Study and review of situations, problems and guidelines for operational competency development

1. Analyzing the VSPOMM factors for SP in the regional health service in Thailand

1) The population used in the development of the components consisted of qualified members of the health services system in the VSPO of the regional health service, and the executives and practitioners in the vice chief of the provincial health office in the 12 health service virtualization regions of Thailand.

2) Sampling site used in the study consisted of two groups: (1) group of highly qualified experts of nearby health services system in the VSPO of the regional health service in Thailand, of which 274 were selected by network sampling; (2) to develop the confirmatory factor, 664 administrators and practitioners in the field of health services and VOs were selected by multistage random sampling covering all geographical regions and including executives and workers from other parts of Thailand.

3) Tools used in research: The instrument used for data collection consisted of the questionnaire that the researchers created. Two versions of the questionnaire were distributed among qualified administrators and practitioners in the field offices of the Virtual Health Services. (1) The questionnaire for luminaries was used to collect information for the development of components. It is a survey of the experts' opinions on a list of variables (90) on the form of the VSPOMM for service plans in regional health service in Thailand. (2) The

questionnaire for the management and practitioners in the Virtual Service Provider Office of Thailand was the tool used to collect information for the development of component-oriented confirmation.

4) Data analysis: Developed by two elements: (1) Experts, who created the master of studies and research-related documents, and then used it as a framework to create a query. The survey collected the data from a sample of experts and analyzed it with EFA. (2) CFA, which introduces elements that are developed by experts in the framework of item 1 (above) to create a query, and a questionnaire to collect data from managers and practitioners in the 12 of VSPO of the regional health service in Thailand, and then analyzed with the 2nd Order CFA.

2. Defining the operational competency of public health personnel in the VSPO and competency assessment of executives

1) Population: This includes executives on various aspects, and practitioners in the Vice Chief of the Provincial Health Office in the Second Regional Health Service (Phitsanulok, Tak, Uttaradit, Sukhothai, and Phetchabun).

2) Sampling site: 15 executives were selected by purposive sampling.

3) Tools used in research: 15 executives by focus group discussion.

4) Data analysis: Content analysis was used.

3. Analyzing the need and guidelines for improving competency

1) Population: This consisted of executives on various aspects, and practitioners in the Vice Chief of the Provincial Health Office in the Second Regional Health Service (Phitsanulok, Tak, Uttaradit, Sukhothai, and Phetchabun).

- 2) Sampling site: 15 executives were selected by purposive sampling.
- 3) Tools used in research: 15 executives by focus group discussion
- 4) Data analysis: Content analysis was used.

Step 2: Creation and justification of the operational competency development model components by analysis and synthesis of data gathered from the first stage

1. Analyzing the factors of the training program to develop the competency of ROOs in the VSPO in Thailand.

1) The population used in the development of the components referred to qualified members of the health services system in the VSPO of the regional health service and the executives and practitioners in the vice chief of the provincial health office in the 12 health service virtualization regions of Thailand.

2) Sampling sites used in the study consisted of two groups: (1) 274 highly qualified experts of nearby health services system in the VSPO of the regional health service in Thailand, who were selected by network sampling; (2) to develop the confirmatory factor, 664 administrators and practitioners in the field of health services and VOs who were selected by multistage random sampling covering all geographical regions and including executives and workers from other parts of Thailand.

3) Tools used in research: The instrument used for data collection consisted of a questionnaire that the researchers created. Two versions of the questionnaire were distributed among qualified administrators and practitioners in the field offices of the Virtual Health Services. (1) The questionnaire for luminaries was used to collect information for the development of components.

It is a survey of the experts' opinions on a list of variables (40) on the form of the training program factors to develop the competency of ROOs in the VSPO in Thailand. (2) The questionnaire for administrators and practitioners in the VSPO of Thailand was the tool used to collect information for the development of component-oriented confirmation.

4) Data analysis: Developed by two elements: (1) Experts, who created the master of studies and research-related documents, and then used it as a framework to create a query. The survey collected the data from a sample of experts and analyzed it with EFA. (2) CFA, which introduces elements that are developed by experts in the framework of item 1 (above) to create a query, and a questionnaire to collect data from managers and practitioners in the 12 of VSPO of the regional health service in Thailand, and then analyzed with the 2nd Order CFA.

2. Designing the training program to develop the competency of ROOs in the VSPO in Thailand.

1) Population: Experts in terms of designing the training program to develop competency

2) Sampling site: 15 experts who were selected by purposive sampling

3) Tools used in research: Focus group discussion

4) Data analysis: Content analysis was used

Steps 3-4: Implementation and dissemination of results by training and evaluation of executives and practitioners

3. Developing the operational competency of public health personnel

1) Population: This consisted of executives on various aspects, and practitioners in the Vice Chief of the Provincial Health Office in the Second Regional Health Service (Phitsanulok, Tak, Uttaradit, Sukhothai, and Phetchabun).

2) Sampling site: This consisted of 15 executives, as well as practitioners in the Vice Chief of the Provincial Health Office (regional operating officer) in the five provinces (five for each province, for a total of 25). Groups studied in this research were selected by purposive sampling. These individuals are those who have a deep understanding about the executive office of health services or those who are used to performing tasks related to health services, including in field offices.

3) Tools used in research: By passing the training program of four modules and focus group discussion.

4) Data analysis: Data were analyzed using percentage, mean, and content analysis.

Results

1. Analyzing the VSPOMM factors for SP in the regional health service in Thailand using EFA and the 2nd Order CFA

The results of EFA for testing the suitability of the variables used in this study were analyzed using Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Measure of Sampling Adequacy. The result showed that the KMO of MSA was 0.890, which exceeds

0.80, indicating that the variable series was appropriate to be analyzed at a good level on the basis of Kim and Mueller (1978). Moreover, the Bartlett's test of sphericity found that the variables correlated significantly ($p=0.000$), which shows that different variables can be used to analyze the elements.

Results of the 2nd Order CFA are analyzed to confirm that the 10 elements are classified as major elements of the four aspects as detailed in Figure 1 and Table 1.

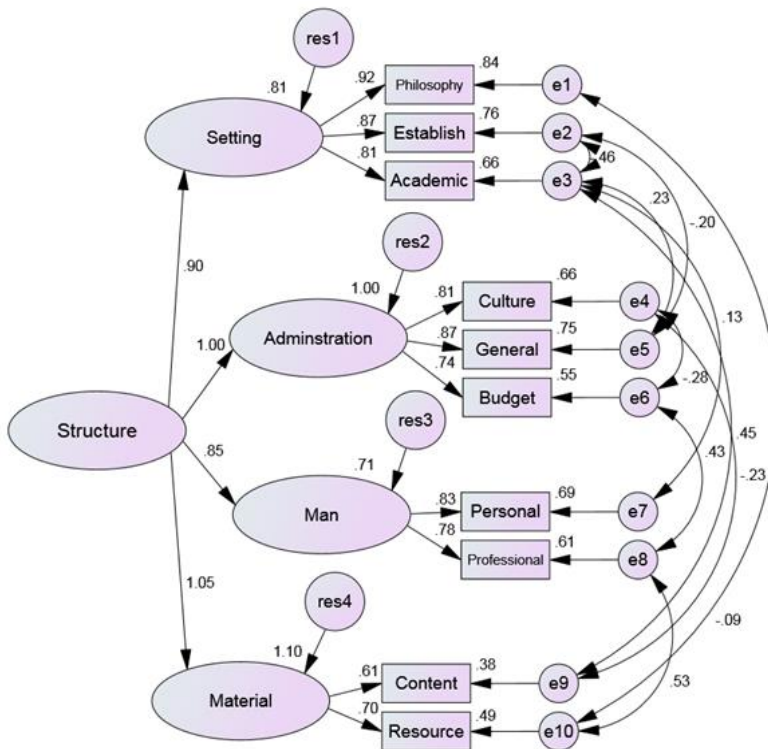

Figure 1 The second confirmatory factor model of the VSPOMM for SP factors in the regional health service in the regional health service in Thailand

Table 1 Statistics measuring the harmony of the model with empirical data of the VSPOMM for SP factors in the regional health service in Thailand

Fit Index	Acceptable Threshold Levels	The values obtained	Consideration	Decision
Chi-square (χ^2)	> 0.05	.076	Meet the criteria	Well
CMIN/DF	< 2.00	1.471	Meet the criteria	Well
GFI	> 0.90	.991	Meet the criteria	Well
AGFI	> 0.90	.976	Meet the criteria	Well
ECVI	<ECVI for Saturated Model (0.290)	0.166	Meet the criteria	Well
Model AIC	<Saturated AIC (110.00)	110.00	Meet the criteria	Well
NFI	> 0.90	.994	Meet the criteria	Well
CFI	> 0.90	.998	Meet the criteria	Well
RMR	< 0.05	.006	Meet the criteria	Well
RMSEA	< 0.05	.027	Meet the criteria	Well

Figure 1 and Table 1 showed that the elements model of VSPOMM factors for service plan in the regional health service in Thailand is desirable and consistent with the empirical data of the administrators and practitioners due to a statistical measure of harmony through them, showing that the variables model has good construct validity. The statistics measure the harmony through all as follows: the resulting management desirable model fits with a chi-square of 30.882, 21 degrees of freedom (DF) and is not statistically significant with a p-value of 0.076 (A good model fit would provide an insignificant result at a 0.05 threshold [Barrett, 2007]), and chi-square statistics and degree of freedom ratio (CMIN/DF) is 1.471 (Although there is no consensus regarding an acceptable ratio for this statistic,

recommendations range from as high as 5.0 [Wheaton et al., 1977] to as low as 2.0 [Tabachnick & Fidell, 2007]). The various goodness of fit indices are also acceptable : the goodness-of-fit index (GFI) is 0.991, and the adjusted goodness-of-fit index (AGFI) is 0.976 (Traditionally an omnibus cut-off point of 0.90 has been recommended for the GFI however, simulation studies have shown that when factor loadings and sample sizes are low a higher cut-off of 0.95 is more appropriate [Miles & Shevlin, 1998]), Expected Cross-Validation Index (ECVI) for Saturated Model is 0.166 (ECVI is a useful indicator of a model's overall fit. The model's ECVI is compared with the ECVI of independent model and the ECVI of saturated model, If the model has good overall fit, its ECVI value should be lower than both the ECVI values of the other 2 models [Byrne, 1998]), Saturated Akaike Information Criterion (AIC) is 110.00 (Probably the best known of these indices is the Akaike Information Criterion [AIC] or the Consistent Version of AIC [CAIC] which adjusts for sample size [Akaike, 1974]). These statistics are generally used when comparing non-nested or non-hierarchical models estimated with the same data and indicates to the researcher which of the models is the most parsimonious. Smaller values suggest a good fitting, parsimonious model however because these indices are not normed to a 0-1 scale it is difficult to suggest a cut-off other than that the model that produces the lowest value is the most superior. It is also worth noting that these statistics need a sample size of 200 to make their use reliable (Diamantopoulos & Siguaw, 2000), the normed-fit index (NFI) is 0.994 [More recent suggestions state that the cut-off criteria should be $NFI \geq .95$ (Hu & Bentler, 1999), the comparative fit index (CFI) is 0.998 (a value of $CFI \geq$

0.95 is presently recognized as indicative of good fit [Hu & Bentler, 1999]), and the root mean square residual (RMR) is 0.006 (Values for the SMR range from zero to 1.0 with well fitting models obtaining values less than 0.05 [Byrne, 1998; Diamantopoulos & Siguaw, 2000]) while the root mean square error of approximation (RMSEA) is 0.027 (more recently, a cut-off value close to 0.06 [Hu & Bentler, 1999] or a stringent upper limit of 0.07 [Steiger, 2007]).

It can be seen that the VSPOM factors for service plan in the regional health service in Thailand is desirable since it includes the four aspects: (1) Material; the tools to support the work of health services consists of two elements; (2) Administration; the general management includes three elements; (3) Setting; the framework for the establishment of the Health Service Virtual Office consists of three elements; and (4) Man; the administrative staff consists of two elements. This leads to a total of ten components: (1) RESOURCE (The resources, operational support, health services); (2) CONTENT (Developing academic subject); (3) GENERAL (General administration); (4) CULTURE (Culture of the organization); (5) BUDGET (budget administration); (6) PHILOSOPHY (Organization philosophy); (7) ESTABLISH (Establishing and administrative in the health service virtualization); (8) ACADEMIC (Academic Administration); (9) PERSONNEL (Personnel administration); and (10) PROFESSIONAL (Professional staff)

2. Defining the operational competency of public health personnel in the VSPO and competency assessment

An inspector of the Ministry of Public Health has determined that a mid-level public health executive must have the following eight traits: (1)

Achievement motivation. (2) Service mind. (3) Expertise. (4) Integrity. (5) Teamwork. (6) Creative and systematic thinking. (7) The consciousness of living by the principles of self-sufficiency. (8) Creating a network of goodwill

A certain level of performance is required for public health personnel in the VSPO which was even more than what was expected from civil servants and the performance of mid-level public health executives. In descending order of importance, the position requires people with the following qualifications: (1) Communication skills, (2) Knowledge broker. (3) System expert.

3. Analyzing the need and guidelines for improving competency

It was the consensus opinion of executives on various aspects, and practitioners in the Vice Chief of the Provincial Health Office in the Second Regional Health Service that there were the needs for operational competency among public health personnel in the following areas (in descending order of importance): (1) communication skills; (2) knowledge broker; and (3) system expert. They also agree that there was a need for operational competency development for public health personnel in the VSPO by training.

4. Analyzing the training program factors to develop competency of ROOs in the VSPO in Thailand (Boonda et al., 2016)

The results of EFA for testing the suitability of the variables used in this study were analyzed using the KMO Measure of Sampling Adequacy. The results showed that the KMO of MSA was 0.959, which exceeds 0.80, showing that the variable series was appropriate to be analyzed at a good level on the basis of Kim and Mueller (1978). Moreover, Bartlett's test of

sphericity found that the variables correlated significantly ($p=0.000$), which showed that different variables can be used to analyze the elements.

Results of the 2nd Order CFA are analyzed to confirm that the 4 elements are the four aspects as detailed in Figure 2 and Table 2.

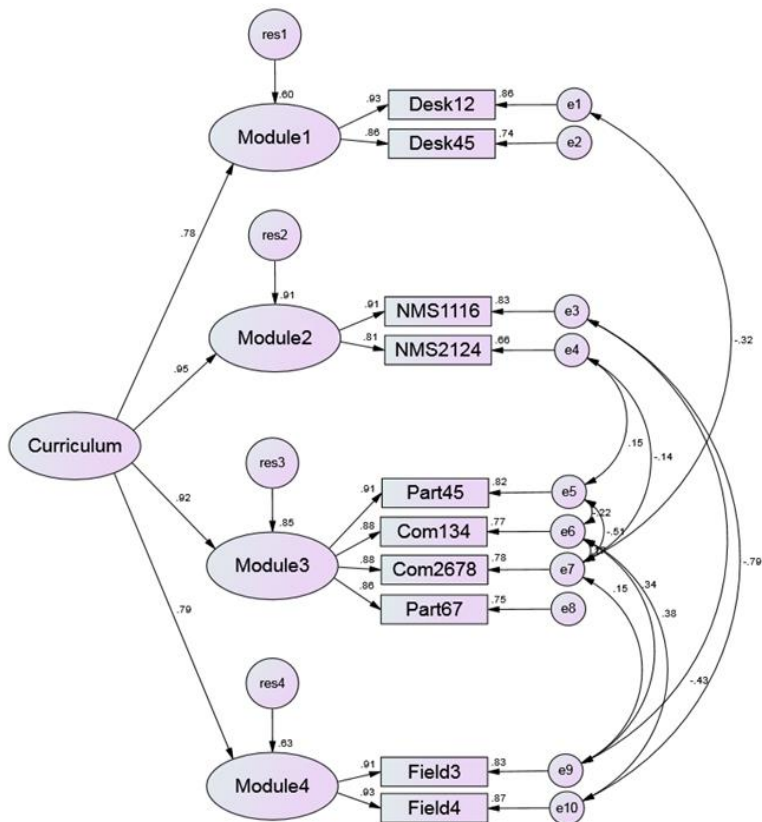

Figure 2 The 2nd Order CFA Model of the Training Program Factors to Develop Competency of ROO in the VSPO in Thailand

Table 2 Statistics measuring the harmony of the model with empirical data of the Training Program Factors to Develop Competency of ROO in the VSPO in Thailand

Fit Index	Acceptable Threshold Levels	The values obtained	Consideration	Decision
Chi-square (χ^2)	> 0.05	.055	Meet the criteria	Well
CMIN/DF	< 2.00	1.550	Meet the criteria	Well
GFI	> 0.90	.991	Meet the criteria	Well
AGFI	> 0.90	.975	Meet the criteria	Well
ECVI	<ECVI for Saturated Model (0.290)	0.166	Meet the criteria	Well
Model AIC	<Saturated AIC (110.00)	110.00	Meet the criteria	Well
NFI	> 0.90	.995	Meet the criteria	Well
CFI	> 0.90	.998	Meet the criteria	Well
RMR	< 0.05	.008	Meet the criteria	Well
RMSEA	< 0.05	.029	Meet the criteria	Well

Table 2 and Figure 2 showed that the elements of the training program that include four aspects are main elements and tensub-elements have good construct validity. Because the model is consistent with the empirical data, it is in good shape. The statistics measure the harmony through all as follows: the resulting management desirable model fits with a chi-square of 30.997, 20 degrees of freedom (DF) and is not statistically significant with a p-value of 0.055, and chi-square statistics and degree of freedom ratio (CMIN/DF) is 1.550 (Although there is no consensus regarding an acceptable ratio for this statistic, recommendations range from as high as 5.0 [Wheaton et al., 1977] to as low as 2.0 [Tabachnick & Fidell, 2007]). The various goodness of fit indices are also

acceptable: the goodness-of-fit index (GFI) is 0.991, and the adjusted goodness-of-fit index (AGFI) is 0.975 (Traditionally an omnibus cut-off point of 0.90 has been recommended for the GFI however, simulation studies have shown that when factor loadings and sample sizes are low a higher cut-off of 0.95 is more appropriate [Miles & Shevlin, 1998]), expected cross-validation index (ECVI) for saturated model is 0.166 (The model's ECVI is compared with the ECVI of independent model and the ECVI of saturated model, If the model has good overall fit, its ECVI value should be lower than both the ECVI values of the other 2 models [Byrne, 1998]), Saturated akaike information criterion (AIC) is 110.00 [Probably the best known of these indices is the Akaike Information Criterion (AIC) or the consistent version of AIC (CAIC) which adjusts for sample size (Akaike, 1974). These statistics are generally used when comparing non-nested or non-hierarchical models estimated with the same data and indicates to the researcher which of the models is the most parsimonious. Smaller values suggest a good fitting, parsimonious model however because these indices are not normed to a 0-1 scale it is difficult to suggest a cut-off other than that the model that produces the lowest value is the most superior. It is also worth noting that these statistics need a sample size of 200 to make their use reliable (Diamantopoulos & Siguaw, 2000), the normed-fit index (NFI) is 0.995 (More recent suggestions state that the cut-off criteria should be $NFI \geq 0.95$ [Hu & Bentler, 1999]), the comparative fit index (CFI) is 0.998 (a value of $CFI \geq 0.95$ is presently recognized as indicative of good fit [Hu & Bentler, 1999]), and the root mean square residual (RMR) is 0.008 (Values for the SMR range from zero to 1.0 with well fitting models obtaining values less than 0.05 [Byrne, 1998; Diamantopoulos & Siguaw, 2000]) while the root mean square error of

approximation (RMSEA) is 0.029 (more recently, a cut-off value close to 0.06 [Hu & Bentler, 1999] or a stringent upper limit of 0.07 [Steiger, 2007]). It can be seen that the Training Program Factors to Develop Competency of ROOs in the VSPO in Thailand is desirable since it includes the following four aspects:

(1) Module 1: Health Sector Reform and Regional Health System, two elements; (2) Module 2: Management, Leadership and Partnership for Regional Health, two elements; (3) Module 3: Competency of ROO, four elements; and (4) Module 4: Field Study, two elements. This yielded a total of 10 components: (1) DESK12 (Service Plan and Personnel Administration); (2) DESK45 (Fiscal and Monetary, Internal Control and Risk Management); (3) NMS1116 (New management skills, System Thinking, Analytical Thinking, Synthesis Thinking, Conflict Management part 1, Leadership); (4) NMS2124 (Positive Thinking, Conflict Management part 2, Negotiation Skill Contingency Management); (5) PART45 (Network Management, Team Building); (6) PART67 (Project Management, Monitoring and data definition); (7) COM134 (Presentation of Methods and Data for monitoring, Presentation skill, Conference management skill); (8) COM2678 (Researching, learning skill, Communication skill exercise, Action plan work shop, Preparation to study in the fields work shop); (9) FIELD3 (Summary to adjust Strategies, KPI and Action Plan); and (10) FIELD4 (Summary to present for Administrators in the VSPO).

5. Designing the training program to develop the competency of ROOs in the VSPO in Thailand

By beginning from steps 1 and 2 in the research process includes studying the data and information, analysis and synthesis of the components of structure in the VSPOMM for SP from data and experts, and

then creation of the components of a new training program. Subsequently, this has brought both the elements of structure and training program analyzed by SEM, which is developed by two elements: (1) EFA and (2) second-order CFA. The results of the second-order CFA from the data of the administrators and practitioners in the VSPO in the regional health service in Thailand indicated that the elements of the training program that include four aspects of main elements and 10 sub-elements have good construct validity. Because the model is consistent with the empirical data, it is in good shape. Then, new training program to develop the competency of ROO in a VSPO in Thailand was created and the optimal training program to develop the competency of ROO in a VSPO in Thailand was determined. The results of the training program to develop the competency of ROO in a VSPO in Thailand are presented with four modules in the following order: (1) Module 1: Health Sector Reform and Regional Health System; (2) Module 2: Management, Leadership, and Partnership for Regional Health; (3) Module 3: Competency of ROO; and (4) Module 4: Field Study as detailed in Table 3.

Table 3 Structure of the Training Program Factors to Develop Competency of ROO in the VSPO in Thailand

Side	Core Component
1) MODULE1	1. Service Plan and Personnel Administration
	2. Fiscal and Monetary, Internal Control and Risk Management
2) MODULE2	3. New management skills, System Thinking, Analytical Thinking, Synthesis Thinking, Conflict Management part1, Leadership
	4. Positive Thinking, Conflict Management part2, Negotiation Skill Contingency Management

Table 3 (continued)

Side	Core Component
3) MODULE3	5. Network Management, Team Building
	6. Project Management, Monitoring and data definition
	7. Presentation of Methods and Data for monitoring, Presentation skill, Conference management skill
	8. Researching, learning skill, Communication skill exercise, Action plan work shop, Preparation to study in the fields work shop
4) MODULE4	9. Summary to adjust Strategies, KPI and Action Plan
	10. Summary to present for Administrators in the VSPO

And results of the data analysis and the opinions of the practitioners in the Vice Chief of the Provincial Health Office in the Second Regional Health Service, and executives in all provinces in Thailand from try out about the training in Step 3 (Implementation using the various practitioners in the Vice Chief of the Provincial Health Office in 5 provinces [25 people] who attended the training courses of the field practitioners of the province) and in Step 4 (Evaluating the 15 executives [Service Provider Board] who managed in VSPO of the Ministry of Public Health in Thailand) found that most practitioners and executives agreed on most issues of the 4 modules.

After that, this study was research and development and was conducted in four stages, as follows: (1) to study the method of operational competency development model based on problem based learning principles from related documents and literatures; (2) to develop and evaluate the quality of the operational competency development model by 5 experts and then a pilot study again was conducted for one group (15 persons); (3) implement the developed operational competency development model to compare public

health personnel's skill before and after attended the activities; (4) investigate the satisfaction of public health personnel towards the developed model. The samples in this study research were one group of public health personnel (15 persons) by purposive sampling technique from the Lampang Provincial Health Office. The instruments used for data collection was lesson plan, skill test, and satisfaction questionnaires. Descriptive statistics such as means, standard deviations were computed, and t-test dependent was used to compare pre-test and post-test means.

And the findings were as follows: (1) the developed operational competency development model consisted of 5 components; principles, objectives, contents, instructional procedures, assessment and evaluation as Figure 3. (2) The quality of the model checked by experts was good. (3) The results of the experiment showed that the operational competency development model following the stage was smooth.

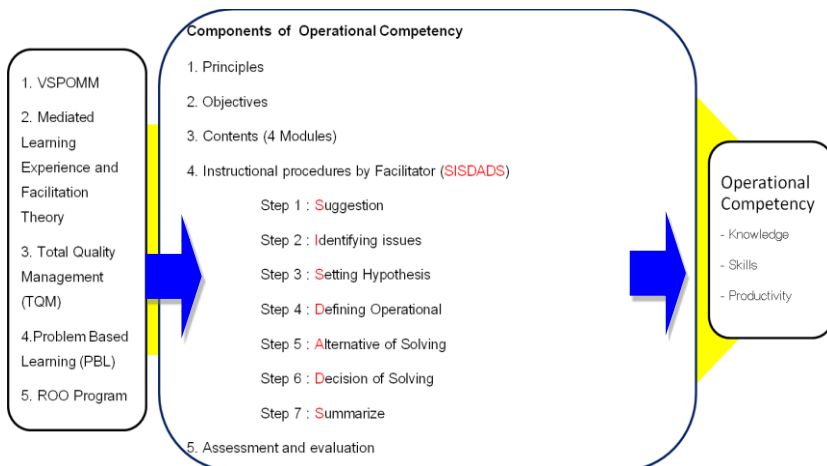

Figure 3 Components of an Operational Competency Development Model of Public Health Personnel in the Virtual Service Provider Office (VSPO) in Thailand

6. Developing the operational competency of public health personnel

The results of achievements for developing the operational competency of public health personnel after training with 4 modules, lesson plan, skill test, and satisfaction questionnaires showed that the knowledge of practitioners who were trained at competency level 1 had improved from 75.00% to 88.35%. The knowledge of practitioners at level 2 increased from 82.50% to 87.50%. The achievement of skills by behavioral observation suggested that practitioners at level 1 had increased their skills from 50.30% to 75.00%. Practitioners at level 2 increased their skills from 60.50% to 79.50%. Evaluation of the productivity from group process and reports before and after the training program for 3 major elements showed that SWOT analysis increased from 76.69% to 96.78%, determination strategies rose from 86.86% to 98.25%, and transformation strategies to action plan rose from 80.52% to 95.64%.

The public health personnel's competency after the intervention was significantly higher than before at 0.01. And the level of satisfaction towards the task analysis management was at a high level.

Discussion and Conclusion

The results of developing a training program to develop the competency of ROO in a VSPO in Thailand, which practitioners and executives agreed with the points on four modules, found that the course focused on adult learning and active learning, which the participants agreed that the course is appropriate and useful, can be applied better. This is in response to VSPO, which is a new key management mechanism created to realize the health service system development plans and also a mechanism established to bring about the

integration of all elements of the health system that is composed of seven factors. These components of variables were analyzed by EFA and second-order CFA to use as a basis of the training program design by creating the components of a new training program. The elements considered are as follows: (1) health sector reforms, (2) regional health system, (3) new management, (4) leadership, (5) partnership for regional health, (6) competency of the regional officer, and (7) field learning. Then, the optimal training program was determined.

In the part of the effectiveness of the training program to develop the competency of ROO in a VSPO in Thailand, achievement evaluation of knowledge, skills, and practices by facilitators and self-assessment of the performance of public administration as well as follow-up comments in a meeting with the trainees found the following results: (1) The role and performance management of the participants before and after the training program have different average scores, which showed statistically significant difference ($P < 0.05$). In terms of the facilitator role, mentor role, innovator role, broker role, producer role, director role, and coordinator role, the average scores of the monitor role were statistically insignificant difference ($P > 0.05$). The role of the regulator that seems like a watchful and intrusive gaze means supervision, and snooping seems like a controlling or nosy activity but is an act to maintain the high performance of the personnel and team. Depending on who is trained, there are a variety of positions, not working directly in the VSPO and not the role full potential because it does not mandate directly. (2) The desirable competencies of ROO in the VSPO equivalent to middle-level public health administrators in eight aspects are (1) achievement orientation, (2) good

service, (3) accumulating expertise in careers but focusing on the knowledge broker, (4) virtue ethics and dignity, (5) cooperation, (6) systems thinking: creative but focusing on the system experts, (7) consciousness of living based on the sufficiency, and (8) building alliances in the management but focusing on communication technology and information. The average comparison before and after the training program in the eight performances showed statistically significant difference ($P < 0.05$). This might be due to the training model, activities to promote teamwork, creating a supportive network mutual help, and teamwork. Learning portfolio is an exchange between members with similar properties. It is an important platform that complements the knowledge and exchange experiences in view of the development of responsibility for the virtual organization.

A reflection of the views from people outside the organization (outside in) helps promote sustainability expertise. In addition, the performance of ROO in the VSPO equivalent to middle-level public health executives in eight aspects is a needed feature of the Ministry of Public Health that administrators at all levels must have developed. Compliance with various executives includes basic, intermediate, and advanced levels. The issue is about the awareness of who is trained.

Suggestions of research findings: (1) The Ministry of Public Health should take this course as a basis for the development of personnel management to move to a higher level. (2) Public health executives can be further developed in various senior management roles. (3) Executives can use this information to consider selecting individuals to move higher or to evaluate the performance for development. (4) Units for the executive development courses can be adapted

to suit with the context and the culture of each organization or guideline development organizations. (5) Agencies and organizations can be used as an impurity in enhancing performance management. Suggestions of a direct connection: (1) Monitoring ROO who were trained in the VSPO. (2) Evaluation of the course in a study group and a control group using experimental research methods. (3) A study of leadership development with a new variety.

It can be confidently concluded that the competency development procedure outlined herein is suitable and can be applied successfully. The format developed by this work can be applied to other virtual offices to enhance their competitiveness and to further develop their human resources.

Acknowledgements

This study was supported and supervised by Sirindhorn College of Public Health, Phisanulok, and The Second Regional Health Service of Ministry of Public Health, Thailand.

References

- Akaike, H. (1974) A new look at the statistical model identification, *IEEE Transactions on Automatic Control*, vol. 19, no. 6, pp. 716-723.
- Barrett, P. (2007) Structural equation modeling: Adjudging model fit, *Personality and Individual Differences*, vol. 42, no. 5, pp. 815-824.
- Byrne, B. M. (1998) Structural equation modeling with LISREL, *PRELIS and SIMPLIS: Basic concepts, applications and programming*, Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

- Boonda, P., et al. (2014) 'Developing an appropriate virtual service provider Office Management Model for Service Plan in the Second Regional Health Service of Ministry of Public Health in Thailand', in *Proceedings of Second International Conference on Global Public Health 2014*, pp. 54-59, 2014 Jul 3-4; Negombo, Sri Lanka.
- Boonda, P., et al. (2016) 'Developing of training program factors to develop competency of Regional Operating Officer (ROO) in the Virtual Service Provider Office (VSPO) in Thailand', in *Proceedings of Sixth Asia-Pacific Conference on Public Health (APCPH)*; 2016 Aug 23-26; Bangkok, Thailand.
- Diamantopoulos, A. & Sigauw, J. A. (2000) *Introducing LISREL*, London: Sage Publications.
- Faucheux, C. (1997) How virtual organizing is transforming management science, *Communication of the ACM*, vol. 40, no. 9, pp. 50–55.
- Giuliano, V. E. (1982) The mechanization of office work, *Scientific American*, vol. 247, pp. 149–164.
- Hiltz, S. (1986) The virtual classroom: Using computer mediated communication for university teaching, *Journal of Communication*, vol. 36, pp. 95–104.
- Miles, J. & Shevlin, M. (1998) Effects of sample size, model specification and factor loadings on the GFI in confirmatory factor analysis, *Personality and Individual Differences*, vol. 25, pp. 85-90.
- Hu, L. T. & Bentler, P. M. (1999) Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives, *Structural Equation Modeling*, vol. 6, no. 1, pp. 1-55.

- Kim, J.-O., & Mueller, C. W. (1978) *Introduction to factor analysis: What it is and how to do it*, Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Malone, M. & Davidow, W. (1992) Virtual corporation, *Forbes*, vol. 150, pp. 102–107.
- Olson, M. H. (1983) Remote office work: Changing work patterns in space and time, *Communications of the ACM*, vol. 26, no. 3, pp. 182–187.
- Steiger, J. H. (2007) Understanding the limitations of global fit assessment in structural equation modeling, *Personality and Individual Differences*, vol. 42, no. 5, pp. 893-898.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2007) *Using multivariate statistics*, 5th edition, New York: Allyn and Bacon.
- Travica, B. (1997) 'The design of the virtual organization: A research model', in *Proceedings of the American Conference on Information Systems*; 1997 August 15-17; Indianapolis: AIS 417-419.
- Venkatesh, A. & Vitalari, N. (1992) An emerging distributed work arrangement: An investigation of computer-based supplemental work at home, *Management Science*, vol. 38, no. 12, pp. 1687–1706.
- Wheaton, B., et al. (1977) Assessing reliability and stability in panel models, *Sociological Methodology*, vol. 8, no. 1, pp. 84-136.

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุขององค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความสามารถทางนวัตกรรมของธุรกิจอาหารฮาลาลในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

The Causal Model of Innovativeness of Halal Food Business in Southern Border Provinces of Thailand

ปาริฉัตร ตู่ดำ¹* และมุหำหมัด सालะบิง¹

Parichat Thudam and Muhammad Salaebing

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบจำลองสมการโครงสร้างของตัวแปรปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถทางนวัตกรรมของธุรกิจอาหารฮาลาลในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือผู้ประกอบการธุรกิจอาหารฮาลาลในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 225 แห่ง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม จากการวิเคราะห์ข้อมูลแบบจำลองสมการโครงสร้างด้วยโปรแกรมลิซเรล ผลการวิเคราะห์พบว่าแบบจำลองที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2 = 181.99$, $df=80$, $\chi^2/df=2.27$, $RMSEA=0.075$, $CFI=0.98$) โดยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการความรู้ และการเรียนรู้ขององค์กรสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรในปัจจัยความสามารถทางนวัตกรรมได้ร้อยละ 58 และพบว่าความสามารถทางนวัตกรรมได้รับอิทธิพลรวมจากการจัดการความรู้มากที่สุด ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.39 และความสามารถทางนวัตกรรมมีอิทธิพลทางตรงต่อผลการดำเนินงานขององค์กร ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.51

คำสำคัญ: โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ / ความสามารถทางนวัตกรรม / ธุรกิจอาหารฮาลาล

¹ Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, Thailand

* Corresponding author E-mail: mmoth19@gmail.com

Abstract

The purposes of this research were to develop a structural equation model of the factors that have an impact on innovativeness halal food business. The research samples were 225 entrepreneurs halal food business in southern border provinces. The data were collected by questionnaire. Data was significantly statistical analyzed by using LISREL program. The results indicated the developed model was valid and fitted to empirical data ($\chi^2= 181.99$, $df=80$, $\chi^2/df=2.27$, $RMSEA=0.075$, $CFI=0.98$). Moreover, the results reveal that transformational leadership, organizational learning and knowledge management were described 58 percent of the variance of innovativeness. Knowledge management had the highest total effect on innovativeness with effect size of 0.39 at the significance level of 0.05 and innovativeness had the direct effect on organizational performance with effect sizes 0.51 at the significance level of 0.05.

Keywords: The Causal Model / Innovation Performance / Halal Food Business

บทนำ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบจำลองสมการโครงสร้างของตัวแปรปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถทางนวัตกรรมของธุรกิจอาหารฮาลาลในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย เพื่อตรวจสอบว่าตัวแปรใดบ้างที่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความสามารถทางนวัตกรรมของธุรกิจอาหารฮาลาล อันจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพขององค์กรในการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์อาหารฮาลาลใหม่ๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดต่อไป ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงใช้การวิเคราะห์ด้วยโมเดลสมการโครงสร้างซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ที่รวมตัวแปรแฝงเข้าไปในโมเดลการวิเคราะห์ ผลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการ

จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพขององค์การในการผลิตสินค้าและบริการฮาลาล เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้แก่ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมฮาลาลต่อไป

ในยุคปัจจุบันสภาพแวดล้อมทางการจัดการมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาความสามารถในการแข่งขันขององค์การ โดยเฉพาะการตอบสนองความต้องการลูกค้า โดยการสร้างความแตกต่างในรูปแบบต่างๆ ดังนั้น การสร้างสรรค์นวัตกรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการแข่งขันทางธุรกิจในปัจจุบัน นวัตกรรมเป็นผลผสมผสานความสัมพันธะระหว่างความต้องการทางการตลาดและการพัฒนาความรู้ ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีเข้าด้วยกัน ความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจในยุคปัจจุบันจึงมาจากการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อสร้างสรรค์สินค้าและบริการในรูปแบบใหม่ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าและผู้บริโภค องค์การจำเป็นต้องมีความสามารถในการนำความรู้ที่มีอยู่มาสร้างนวัตกรรมเพื่อคงความได้เปรียบในการแข่งขัน การจัดการนวัตกรรมจึงเป็นแนวคิดการจัดการธุรกิจที่ได้รับ ความสนใจเป็นอย่างมากในปัจจุบัน องค์การธุรกิจต่างๆ ล้วนแล้วแต่ต้องการนวัตกรรม เพื่อที่จะรักษาส่วนแบ่งทางการตลาดและเพื่อให้ธุรกิจดำเนินต่อไปได้ในอนาคต นวัตกรรมจึงเป็นกลยุทธ์ในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม โดยมุ่งเน้นตอบสนองกลุ่มลูกค้าในการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ แนวทางการผลิตใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ดียิ่งขึ้น

อาหารฮาลาลเป็นอาหารหรือผลิตภัณฑ์อาหารซึ่งอนุมัติตามบัญญัติศาสนาอิสลามให้มุสลิมบริโภคหรือใช้ประโยชน์ได้ ในปัจจุบันประชากรมุสลิมทั่วโลกมีจำนวนประมาณเกือบสองพันล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 30 ของประชากรโลก และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ตลาดสินค้าอาหารฮาลาลจึงเป็นตลาด

ขนาดใหญ่ ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีศักยภาพด้านอาหาร แต่จากข้อจำกัดด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นจากวิกฤติเศรษฐกิจ การกีดกันทางการค้าที่เพิ่มมากขึ้น ความพร้อมของผู้ประกอบการในประเทศ ส่งผลให้ประเทศไทยมียอดส่งออกอาหารฮาลาลน้อยกว่าที่ตั้งเป้าหมายไว้ ประกอบกับสถานการณ์การแข่งขันในตลาดอาหารฮาลาลโลกมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น ส่งผลให้ธุรกิจอาหารฮาลาลในประเทศไทยไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร รัฐบาลจึงมีนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลเพื่อการส่งออก โดยการพัฒนาวัตถุดิบ การส่งเสริมผู้ประกอบการ การแสวงหาตลาด และการพัฒนากลไกการรับรองมาตรฐานอาหารฮาลาลให้เป็นที่น่าเชื่อถือ ยอมรับของผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังนั้นการส่งเสริมศักยภาพขององค์การธุรกิจในการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมสินค้าและบริการฮาลาลใหม่ๆ ที่ได้คุณภาพ ออกสู่ตลาดและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นสิ่งจำเป็นในการแข่งขันในตลาดอาหารฮาลาลซึ่งมีความต้องการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแบบจำลองสมการโครงสร้างของตัวแปรปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถทางนวัตกรรมของธุรกิจอาหารฮาลาลในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย และตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของปัจจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการความรู้ การเรียนรู้ขององค์การที่ส่งผลต่อการเกิดความสามารถทางนวัตกรรมขององค์การ และผลการดำเนินงานขององค์การในธุรกิจอาหารฮาลาลในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

นวัตกรรมและความสามารถทางนวัตกรรม

Uajirapongpun et al. (2010) ได้ให้ความหมายของนวัตกรรมว่าหมายถึง สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรู้ ทักษะ ประสิทธิภาพ และความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ บริการใหม่ หรือกระบวนการใหม่ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม เช่นเดียวกับ Smits (2002) ซึ่งได้กล่าวว่านวัตกรรมเป็นความสำเร็จของการผสมผสานเชื่อมโยงเครื่องมือและความคิดให้เป็นประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและสังคม สอดคล้องกับ Utterback (2004) ซึ่งอธิบายว่านวัตกรรมเป็นการต่อยอดสิ่งประดิษฐ์ให้เป็นที่ยอมรับของตลาด ในลักษณะของผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือเป็นกระบวนการใหม่ที่มีการพัฒนาขึ้นมาใช้เป็นการครั้งแรกและก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ Rogers (1995) ได้ให้ความหมายของนวัตกรรม (Innovation) ว่าเป็นความคิด การกระทำ หรือวัตถุใหม่ๆ ซึ่งถูกรับรู้ว่าเป็นสิ่งใหม่ ด้วยตัวบุคคลแต่ละคนหรือหน่วยอื่นๆ ของการยอมรับในสังคม ในการพิจารณาสิ่งใดว่าเป็นนวัตกรรมนั้น ขึ้นอยู่กับการรับรู้ของแต่ละบุคคล หรือกลุ่มบุคคลว่าเป็นสิ่งใหม่สำหรับบุคคลหรือกลุ่มนั้น จากข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีผู้ให้ความหมายของนวัตกรรมไว้หลากหลาย สามารถสรุปนิยามความหมายของนวัตกรรมได้ว่านวัตกรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นแนวคิด กระบวนการทำงาน สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการใช้ความรู้ ทักษะ ประสิทธิภาพ และความคิดสร้างสรรค์พัฒนาขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่ไม่เคยมีมาก่อนหรือปรับปรุงจากของเดิมที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม

สำหรับความหมายของความสามารถทางนวัตกรรม (Innovativeness) มีผู้ให้ความหมายไว้ในหลายลักษณะ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความหมายของความสามารถทางนวัตกรรม

นักวิชาการ (ปี)	ความหมาย
Lumpkin and Dess (1996)	แนวโน้มขององค์กรที่จะมีส่วนร่วมและสนับสนุนให้เกิดความคิดใหม่ๆ หรือสิ่งแปลกใหม่ การทดลอง ตลอดจนกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ที่อาจส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ บริการหรือกระบวนการทางเทคโนโลยีใหม่ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการโดยอาศัยความคิดสร้างสรรค์
Hurley and Hult (1998)	การเปิดรับความคิดใหม่ๆ จัดเป็นวัฒนธรรมองค์กรแบบหนึ่ง
Calantone et al. (2002)	การเปิดรับความคิดใหม่ๆ เปรียบเสมือนวัฒนธรรมขององค์กรที่เต็มใจจะทดลอง ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการคิดหาวิธีการดำเนินงานใหม่ๆ
Hult, Hurley and Knight (2004)	ความสามารถขององค์กรที่จะนำเสนอกระบวนการใหม่ ผลิตภัณฑ์หรือแนวคิดใหม่ๆ ในองค์กร
Matsuo (2006)	แนวโน้มขององค์กรที่จะสนับสนุนการเกิดนวัตกรรม
Nybakk et al. (2009)	แนวโน้มในการสร้างหรือนำมาซึ่งผลิตภัณฑ์ กระบวนการและระบบการดำเนินงานใหม่ๆ
Moos et al. (2010)	ความสามารถขององค์กรที่จะสร้างและยอมรับนวัตกรรมมาใช้ภายในองค์กร

ดังนั้นจากข้างต้นจะเห็นได้ว่านวัตกรรมมีความหมายแตกต่างจากความสามารถทางนวัตกรรม โดยความสามารถทางนวัตกรรมเป็นความสามารถขององค์กรในการเปิดรับสิ่งใหม่ๆ หรือคิดค้นสิ่งใหม่ๆ แสดงให้เห็นถึงความสามารถขององค์กรที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ความสามารถทางนวัตกรรมจึงเป็นมิติในการอธิบายถึงบรรยากาศองค์กรหรือวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อให้เกิดนวัตกรรม ความสามารถทางนวัตกรรมจึงเป็นพฤติกรรมหรือวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมและมุ่งเน้นการแข่งขันด้วยนวัตกรรมขององค์กร องค์กรจึงจำเป็นต้องมีความสามารถทางนวัตกรรม

เนื่องจากความสามารถทางนวัตกรรมมีความสำคัญในการส่งเสริมก่อให้เกิดการสร้างสรรค์นวัตกรรม ความสามารถทางนวัตกรรมจึงเป็นกลยุทธ์หนึ่งขององค์การที่สนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมและทำให้องค์การบรรลุผลสำเร็จในระยะยาวและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันจากการมีผลการดำเนินงานที่สูงขึ้น ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าความสามารถทางนวัตกรรมหมายถึงวัฒนธรรมองค์การหรือพฤติกรรมระดับองค์การที่แสดงให้เห็นถึงการเปิดรับ การประยุกต์ใช้นวัตกรรมหรือวิธีการใหม่ๆ เพื่อสร้างสรรค์พัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยเกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดแบบจำลองความสามารถทางนวัตกรรมของธุรกิจอาหารฮาลาลในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยประกอบด้วยตัวแปรแฝงภายนอก 1 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรแฝงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ตัวแปรแฝงภายใน 4 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรแฝงการจัดการความรู้ ตัวแปรแฝงการเรียนรู้ขององค์การ ตัวแปรแฝงความสามารถทางนวัตกรรม และตัวแปรแฝงผลการดำเนินงานขององค์การ ซึ่งสามารถพัฒนาขึ้นเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัยดังรูปที่ 1 และมีสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 ตัวแปรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงต่อการจัดการความรู้

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2 ตัวแปรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์การ

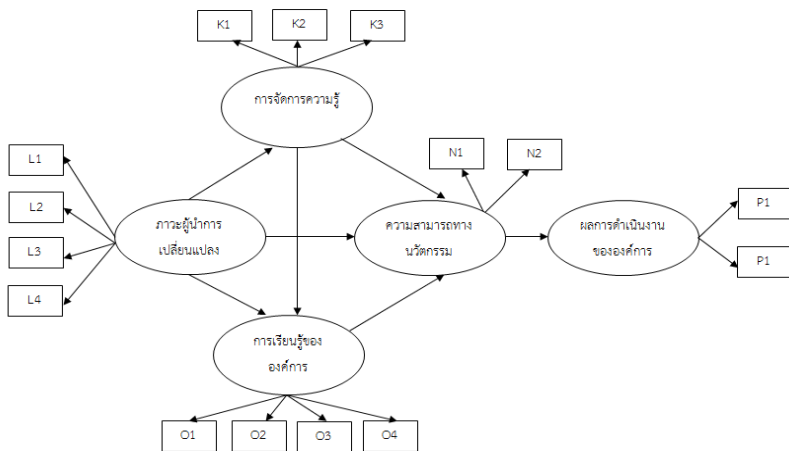
สมมติฐานการวิจัยข้อที่ 3 ตัวแปรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงต่อการเรียนรู้ขององค์การ

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ 4 ตัวแปรการจัดการความรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อการเรียนรู้ขององค์การ

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ 5 ตัวแปรการจัดการความรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์กร

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ 6 ตัวแปรการเรียนรู้ขององค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์กร

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ 7 ตัวแปรความสามารถทางนวัตกรรมขององค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อผลการดำเนินงานขององค์กร

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ สถานประกอบการธุรกิจขนาดเล็กในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยที่จดทะเบียนรับรองมาตรฐานสากล ณ ฝ่ายกิจการสากล สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส จำนวน 269 แห่ง (Darakai et al., 2013) สำหรับการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างระดับองค์การในงานวิจัยนี้ได้พิจารณาจากแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน ได้แก่ Wiratchai (1999) และ Jackson (2003) เสนอว่าอัตราส่วนระหว่างจำนวนตัวอย่างและตัวแปรสังเกตได้ ควรจะเป็น 20:1 ขณะที่

Vanichbuncha (2014) แนะนำว่าขนาดตัวอย่างจะเป็น 10-20 เท่าของจำนวนตัวแปรสังเกตได้ ซึ่งถ้าหากอาศัยเกณฑ์นี้ งานวิจัยนี้มีจำนวนตัวแปรสังเกตได้รวม 15 ตัวแปร ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมเท่ากับ 150-300 ตัวอย่าง ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกกำหนดจำนวนตัวอย่างเท่ากับ 225 ตัวอย่าง ซึ่งเป็นการกำหนดขนาดตัวอย่าง 15 เท่าของจำนวนตัวแปรสังเกตได้ และเป็นขนาดที่เหมาะสมกับการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง โดยทำการเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร หัวหน้าฝ่าย และตำแหน่งอื่นๆ ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรม สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ใหม่ขององค์กร จำนวน 1 คน ต่อสถานประกอบการ

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยตัวแปรแฝง 5 ตัวแปร แบ่งเป็นตัวแปรแฝงภายนอก 1 ตัวแปร คือ ตัวแปรแฝงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ตัวแปรแฝงภายใน 4 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรแฝงการจัดการความรู้ ตัวแปรแฝงการเรียนรู้ขององค์กร ตัวแปรแฝงความสามารถทางนวัตกรรม และตัวแปรแฝงผลการดำเนินงานขององค์กร ตัวแปรแฝงเหล่านี้สามารถวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้รวมทั้งหมด 15 ตัวแปร กล่าวคือ (1) ตัวแปรแฝงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ได้แก่ การมีอิทธิพลทางความคิด การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (2) ตัวแปรแฝงผลการดำเนินงานขององค์กร ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ ผลการดำเนินงานด้านการเงิน และผลการดำเนินงานด้านลูกค้า (3) ตัวแปรแฝงการจัดการความรู้ ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร ได้แก่ การแสวงหาความรู้ การแบ่งปันความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ (4) ตัวแปรแฝงการเรียนรู้ขององค์กร ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์และการเปิดใจทดลองสิ่งใหม่ ปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก การยอมรับความผิดพลาดและความเสี่ยง และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (5) ตัวแปรแฝง

ความสามารถทางนวัตกรรม ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ ความสามารถทางด้านนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ และความสามารถทางด้านนวัตกรรมกระบวนการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม ซึ่งเก็บข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด ซึ่งข้อคำถามเป็นมาตราวัด 5 ระดับ จากนั้นทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในด้านความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้วิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Item-Objective Congruence: IOC) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยผลจากการวิเคราะห์แต่ละข้อคำถามพบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.6 ถึง 1.00 แสดงว่าข้อคำถามในการศึกษาค้างครั้งนี้มีคุณภาพที่เหมาะสม มีความถูกต้องด้านโครงสร้างเนื้อหา ภาษา และสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ หลังจากนั้น ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 แห่ง แล้วนำมาวิเคราะห์ เพื่อดำเนินการหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยการตรวจสอบความสัมพันธ์ของแต่ละข้อคำถามกับคะแนนรวมของแบบสอบถาม (Item-total Correlation) และค่าความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) โดยเกณฑ์มาตรฐานกำหนดค่า Item-total Correlation ควรมากกว่า 0.3 (Field, 2005) และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของแต่ละตัวแปรควรมีค่ามากกว่า 0.70 (Hair et al., 2010) ผลการวิเคราะห์ พบว่า ข้อคำถามมีค่าอำนาจจำแนกรายข้อระหว่าง 0.414-0.893 และค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง 0.705-0.939 แสดงว่าแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพและมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับค่าสถิติพื้นฐาน และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ โดยค่าความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis) เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมในการประมาณค่าด้วยวิธีความเป็นไปได้สูงสุด (Maximum Likelihood Estimate) ด้วยการตรวจสอบการแจกแจงแบบปกติของข้อมูล ซึ่งควรมีค่าความเบ้น้อยกว่า 2.0

และค่าความโต่งน้อยกว่า 7.0 (Kline, 2010) โดยใช้โปรแกรม SPSS for Windows ในการคำนวณ ส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาการวิจัยตามวัตถุประสงค์ โดยเป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถทางนวัตกรรมของธุรกิจอาหารฮาลาลในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถทางนวัตกรรมของธุรกิจอาหารฮาลาลในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป LISREL

ผลการวิจัย

ในการนำเสนอผลการวิจัยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความสามารถทางนวัตกรรมของธุรกิจอาหารฮาลาลในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ประเด็นแรกเป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับค่าสถิติพื้นฐาน ประเด็นที่สองเป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกตได้

ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกตได้ พบว่าค่าเฉลี่ยของตัวแปรส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก การแจกแจงของข้อมูล เมื่อพิจารณาค่าความเบ้ (Sk) ของตัวแปร พบว่าส่วนใหญ่มีค่าความเบ้เป็นลบหรือมีการแจกแจงในลักษณะเบ้ซ้าย แสดงว่าข้อมูลของตัวแปรเหล่านี้สูงกว่าค่าเฉลี่ย โดยมีค่าความเบ้อยู่ระหว่าง -0.739 ถึง 0.586 และเมื่อพิจารณาค่าความโด่ง (Ku) ของตัวแปร พบว่า ส่วนใหญ่มีค่าความโด่งเป็นบวกหรือมีการแจกแจงของข้อมูลในลักษณะที่มียอดสูงหรือโค้งมาก โดยมีค่าความโด่งอยู่ระหว่าง -0.391 ถึง 1.602 เมื่อพิจารณาตามหลักเกณฑ์ซึ่งกำหนดว่าค่าความเบ้ควรน้อยกว่า 2.0 และค่าความโด่งควรน้อยกว่า 7.0 (Kline, 2011) จึงสามารถ

สรุปได้ว่า ตัวแปรสังเกตได้มีการแจกแจงของข้อมูลไม่เบี่ยงเบนมากจากการแจกแจงปกติ และเหมาะสมที่ใช้วิธีการประมาณค่าด้วยวิธีความเป็นไปได้สูงสุด (Maximum Likelihood Estimate)

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิเคราะห์แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถทางนวัตกรรมของอาหารฮาลาลในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย จากผลการวิเคราะห์ความกลมกลืนของแบบจำลองตามกรอบแนวคิดที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่าแบบจำลองมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาจากค่าไค-สแควร์มีค่าเท่ากับ 181.99 ที่องศาอิสระเท่ากับ 80 ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์เท่ากับ 2.27 ดัชนีรากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (RMSEA) มีค่าเท่ากับ 0.075 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) มีค่าเท่ากับ 0.98 และดัชนีวัดความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ 0.90 แสดงว่าโมเดลสมการโครงสร้างความสามารถทางนวัตกรรมมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการความรู้ และการเรียนรู้ขององค์การสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรในปัจจัยความสามารถทางนวัตกรรมได้ร้อยละ 58 และพบว่าความสามารถทางนวัตกรรมได้รับอิทธิพลรวมจากการจัดการความรู้มากที่สุด ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.39 และความสามารถทางนวัตกรรมมีอิทธิพลทางตรงต่อผลการดำเนินงานขององค์การ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.51

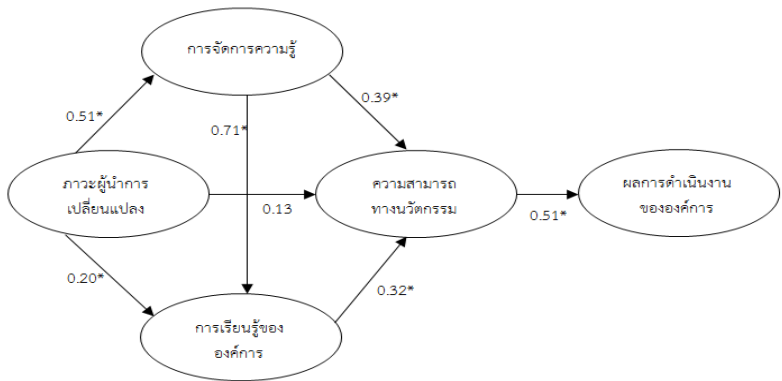
ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงระหว่างตัวแปรแฝงต่างๆ ในแบบจำลองสมการโครงสร้าง มีการยอมรับสมมติฐาน รวม 6 ข้อ กล่าวคือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงต่อการจัดการความรู้ ($\beta=0.51, p<.05$) (ยอมรับ H1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงต่อการเรียนรู้ขององค์การ ($\beta=0.20, p<.05$) (ยอมรับ H3) การจัดการความรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อการเรียนรู้ขององค์การ ($\beta=$

0.71, $p < .05$) (ยอมรับ H4) การจัดการความรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์กร ($\beta = 0.39$, $p < .05$) (ยอมรับ H5) การเรียนรู้ขององค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์กร ($\beta = 0.32$, $p < .05$) (ยอมรับ H6) ความสามารถทางนวัตกรรมขององค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อผลการดำเนินงานขององค์กร ($\beta = 0.51$, $p < .05$) (ยอมรับ H7) และมีการปฏิเสธสมมติฐาน 1 ข้อ คือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์กร ($\beta = 0.13$, $p > .05$) (ปฏิเสธ H₂)

เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางตรงระหว่างตัวแปรแฝงภายนอกและตัวแปรแฝงภายใน พบว่าตัวแปรแฝงภายนอกภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงไม่มีอิทธิพลทางตรงกับตัวแปรแฝงภายในความสามารถทางนวัตกรรม แต่จะมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านการจัดการความรู้และการเรียนรู้ขององค์กร ส่วนผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลทางตรงระหว่างตัวแปรแฝงภายใน พบว่าตัวแปรแฝงภายในการจัดการความรู้มีอิทธิพลทางตรงกับความสามารถทางนวัตกรรมสูงสุด ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.39 และความสามารถทางนวัตกรรมมีอิทธิพลทางตรงต่อผลการดำเนินงานขององค์กร ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.51

เมื่อพิจารณาแต่ละตัวแปร พบว่า ตัวแปรการเรียนรู้ขององค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์กร และตัวแปรการจัดการความรู้มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์กร โดยมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์กร ผ่านตัวแปรการเรียนรู้ขององค์กร ขณะที่ตัวแปรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์กร ผ่านตัวแปรการจัดการความรู้และ

การเรียนรู้ขององค์กร และตัวแปรความสามารถทางนวัตกรรมมีอิทธิพลทางตรงต่อ
ผลการดำเนินงานขององค์กร

รูปที่ 2 ผลการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างความสามารถทางนวัตกรรม

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลของตัวแปรในโมเดล

ตัวแปรเชิงผล	R ²	อิทธิพล	ตัวแปรเชิงสาเหตุ			
			ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	การจัดการความรู้	การเรียนรู้ขององค์กร	ความสามารถทางนวัตกรรม
การจัดการความรู้	0.26	TE	0.51*	-	-	-
		IE	-	-	-	-
		DE	0.51*	-	-	-
การเรียนรู้ขององค์กร	0.70	TE	0.57*	0.71*	-	-
		IE	0.37*	-	-	-
		DE	0.20*	0.71*	-	-
ความสามารถทางนวัตกรรม	0.58	TE	0.51*	0.62*	0.32*	-
		IE	0.38*	0.23*	-	-
		DE	0.13	0.39*	0.32*	-
ผลการดำเนินงานขององค์กร	0.36	TE	0.26*	0.32*	0.16*	0.51*
		IE	0.26*	0.32*	0.16*	-
		DE	-	-	-	0.51*

สรุปผลการศึกษาและการอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างความสามารถทางนวัตกรรมของธุรกิจอาหารฮาลาลในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถทางนวัตกรรม ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าองค์การที่มีความสามารถทางนวัตกรรมจำเป็นต้องมีลักษณะภายในองค์การที่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรม ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดความสามารถทางนวัตกรรม แต่ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงอาจจะไม่ส่งเสริมให้เกิดความสามารถทางนวัตกรรมขององค์การโดยตรง เนื่องจากลักษณะของผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นผู้นำมุ่งเน้นให้ผู้ตามมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีเป้าหมายร่วมกับสมาชิกในองค์การ สร้างแรงจูงใจให้แก่สมาชิกในองค์การ การยอมรับความเสี่ยงและความผิดพลาดเป็นกระบวนการแรกของการสร้างนวัตกรรม ดังนั้นผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องมีศักยภาพในการช่วยสมาชิกในองค์การสร้างและใช้ความรู้ เพื่อพัฒนานวัตกรรม ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงมีบทบาทในการสร้างสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในองค์การ จากข้างต้น สามารถอธิบายได้ว่าการเรียนรู้ขององค์การมีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถทางนวัตกรรมมากกว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ขณะที่ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงต่อการเรียนรู้ขององค์การ และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์การ ผ่านการเรียนรู้ขององค์การ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Aragon-Correa et al. (2007) ซึ่งทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ขององค์การที่มีต่อความสามารถทางนวัตกรรมและผลการดำเนินงานขององค์การในประเทศสเปน พบว่าการเรียนรู้ขององค์การมีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถทางนวัตกรรมมากกว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ขณะที่ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพล

ทางตรงต่อการเรียนรู้ขององค์การ และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์การ ผ่านการเรียนรู้ขององค์การ

การเรียนรู้ขององค์การมีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์การ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่าการเรียนรู้ขององค์การส่งผลต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์การ (Liao & Wu, 2010; Garcia-Morales et al., 2012; Aragon-Correa et al., 2007) ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าการเรียนรู้ขององค์การการช่วยเพิ่มความสามารถขององค์การในการพัฒนาความรู้และความเข้าใจในการจัดการกับสภาพแวดล้อมทางการบริหารขององค์การ ผ่านการศึกษาค้นคว้าความต้องการของลูกค้า กลยุทธ์ของคู่แข่ง และทรัพยากรที่มีภายในองค์การ เพื่อทำความเข้าใจจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคขององค์การ นำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์ ออกแบบและสร้างสรรค์สินค้าและผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าที่เหนือกว่าให้แก่ลูกค้าและสร้างผลการดำเนินงานที่เหนือกว่าขององค์การ

การจัดการความรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์การ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่าการจัดการความรู้ส่งผลต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์การ (Huang & Li, 2009; Liao & Wu, 2010) สามารถอธิบายได้ว่าการจัดการความรู้มีความสำคัญต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์การ เนื่องจากการจัดการความรู้เป็นการรวบรวมความรู้ที่มีอยู่ในองค์การให้เป็นระบบ ส่งผลให้มีการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้สร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ใหม่ภายในองค์การ ทำให้เพิ่มความได้เปรียบในการแข่งขันให้แก่องค์การ

ความสามารถทางนวัตกรรมขององค์การมีอิทธิพลทางตรงต่อผลการดำเนินงานขององค์การ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่าความสามารถทางนวัตกรรมขององค์การมีส่งผลต่อผลการดำเนินงานขององค์การ (Hult, Hurley & Knight, 2004; Rhee et al., 2010) แสดงให้เห็นว่าความสามารถทางนวัตกรรมขององค์การเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันนำองค์การไป

สู่เป้าหมาย ช่วยให้องค์การสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ดีขึ้น และเป็นการเพิ่มผลการดำเนินงานทางการเงินในรูปของผลกำไรและยอดขายที่สูงขึ้น เนื่องจากความสามารถทางนวัตกรรมเป็นพฤติกรรมหรือวัฒนธรรมองค์การที่สนับสนุนให้พนักงานในองค์การคิดสร้างสรรค์สินค้าและผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ รวมทั้งกระบวนการหรือแนวทางในการทำงานเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานให้ดีขึ้น ความสามารถทางนวัตกรรมจึงมีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์นวัตกรรม สินค้าและผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ออกสู่ตลาด องค์การจำเป็นต้องมีความสามารถทางนวัตกรรม ความสามารถทางนวัตกรรมจึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญสำหรับองค์การในการบรรลุผลสำเร็จในระยะยาวและทำให้องค์การสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันจากการมีผลการดำเนินงานที่สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยส่วนแรกเป็นข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ และส่วนที่สองเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานตลอดจนกำหนดกลยุทธ์การบริหารธุรกิจอาหารฮาลาล ดังนี้

1) เมื่อพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวมของตัวแปรแฝงต่างๆ ในแบบจำลอง พบว่า การจัดการความรู้มีอิทธิพลรวมต่อความสามารถทางนวัตกรรมของธุรกิจอาหารฮาลาลมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าในภาพรวมการจัดการความรู้มีความสำคัญต่อความสามารถทางนวัตกรรม และผลการดำเนินงานขององค์การในระดับสูง นอกจากนั้น การจัดการความรู้ยังส่งผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ขององค์การ ซึ่งการเรียนรู้ขององค์การจะนำไปสู่ความสามารถทางนวัตกรรม และผลการดำเนินงานที่สูงขึ้น องค์การควรส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ภายในองค์การ วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ของผู้บริหารระดับสูงในองค์การเป็นแรงผลักดันให้เกิดการจัดการความรู้ในองค์การ ผู้บริหารต้องสร้างบรรยากาศในองค์การสนับสนุนให้มีการแบ่งปันความรู้ภายในองค์การในทุกระดับตั้งแต่ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ระหว่างเพื่อนร่วมงาน และระหว่างหน่วยงาน ทำให้ความรู้ที่มีอยู่แพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งองค์การ ช่วยเพิ่มพูนความรู้ขององค์การที่มีอยู่แล้วให้เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการปฏิบัติจริง โดยเป็นการตอบสนองในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลยุทธ์ การพัฒนากระบวนการผลิต หรือสินค้าและผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ขององค์การ เกิดเป็นการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ขององค์การ เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันขององค์การ

2) จากผลการศึกษา พบว่าการเรียนรู้ขององค์การมีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถทางนวัตกรรมขององค์การ และเป็นตัวแปรคั่นกลางระหว่างตัวแปรการจัดการความรู้ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง กับตัวแปรความสามารถทางนวัตกรรม แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ขององค์การมีความสำคัญต่อความสามารถทางนวัตกรรม และผลการดำเนินงานขององค์การทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากในปัจจุบันธุรกิจอาหารฮาลาลมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทำให้ธุรกิจอาหารฮาลาลมีการแข่งขันที่สูงขึ้น เพื่อให้ธุรกิจสามารถดำเนินการต่อไปได้ จำเป็นต้องมีการพัฒนาธุรกิจโดยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องขององค์การ การเรียนรู้ขององค์การเป็นการเพิ่มความสามารถขององค์การในการพัฒนาความรู้และความเข้าใจในการจัดการกับสภาพแวดล้อมทางการบริหารขององค์การ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ขององค์การ องค์การควรจัดทำกิจกรรมสนับสนุนการเรียนรู้ขององค์การ เช่น การให้คำปรึกษา การให้ข้อมูลป้อนกลับ การฝึกอบรม การสอนงาน ฯลฯ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ของบุคคลในองค์การ รวมทั้งการสร้างวัฒนธรรมการทำงานในองค์การที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกในองค์การมีพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และให้อิสระแก่สมาชิกในองค์การนำวิธีการใหม่ๆ มาใช้ในการทำงาน

และยอมรับความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้น จะส่งผลให้เกิดความรู้ใหม่ๆ และมีการนำความรู้เหล่านั้นมาพัฒนาปรับปรุงวิธีการดำเนินงานภายในองค์กร เกิดเป็นนวัตกรรมและส่งผลให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

3) จากผลการศึกษา พบว่าความสามารถทางนวัตกรรมขององค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อผลการดำเนินงานขององค์กร แสดงให้เห็นว่าความสามารถทางนวัตกรรมขององค์กรเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันนำองค์กรไปสู่เป้าหมาย ช่วยให้องค์กรสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ดีขึ้น ดังนั้นผู้ประกอบการธุรกิจอาหารฮาลาลจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญกับการพัฒนาและสร้างสรรค์นวัตกรรมขององค์กร โดยการพัฒนาความสามารถทางนวัตกรรมขององค์กรให้เป็นวัฒนธรรมหลักขององค์กร ทั้งความสามารถทางนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์ โดยการเปิดรับ การประยุกต์ใช้วิธีการใหม่ๆ เพื่อสร้างสรรค์สินค้าและผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดและผู้บริโภค และความสามารถทางนวัตกรรมด้านกระบวนการ ซึ่งเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนากระบวนการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่องค์กร ในรูปของการลดขั้นตอนการผลิต การเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ การผลิตที่เร็วขึ้น การส่งมอบสินค้าที่รวดเร็วขึ้น รวมถึงการลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำลง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดกระบวนการ วิธีการทำงาน เพื่อพัฒนาระบบการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดการพัฒนาธุรกิจให้เติบโตและแข็งแกร่ง ทำให้องค์กรสามารถแข่งขันกับคู่แข่งได้ในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป นักวิชาการที่สนใจสามารถนำแบบจำลองที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้ไปทดสอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในบริบทของธุรกิจหรือกลุ่มตัวอย่างอื่น โดยเลือกใช้ตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้ที่เหมาะสมกับ

บริบทของธุรกิจนั้น เพื่ออธิบายความสามารถทางนวัตกรรมขององค์การของกลุ่มธุรกิจอื่นต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัยเรื่องแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความสามารถทางนวัตกรรมของธุรกิจอาหารฮาลาลในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ กองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยทักษิณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2558 ผู้วิจัยขอขอบคุณ กองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยทักษิณในการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยมา ณ โอกาสนี้

References

- Aragon-Correa, J. A., et al. (2007) Leadership and organizational learning's role on innovation and performance: Lessons from Spain, *Industrial Marketing Management*, vol. 36, pp. 349-359.
- Calantone, R. J., et al. (2002) Learning orientation, firm innovation, and firm performance, *Industrial Marketing Management*, vol. 31, no. 6, pp. 515-524.
- Darakai, I., et al. (2013) Halal food investment in southern Thailand province (การลงทุนธุรกิจอาหารฮาลาลในจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย), Bangkok: Thailand Research Fund (TRF). (in Thai)
- Field, A. (2005) *Discovering statistics using SPSS*, 2nd edition, Thousand Oaks, CA: Sage Publication.
- García-Morales, V. J., et al. (2012) Transformational leadership influence on organizational performance through organizational learning and innovation, *Journal of Business Research*, vol. 65, pp. 1040-1050.

- Hair, J. F., et al. (2010) *Multivariate data analysis: A global perspective*, 7th edition, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall
- Huang, J.-W. & Li, Y.-H. (2008) The mediating effect of knowledge management on social interaction and innovation performance, *International Journal of Manpower*, vol. 30, no. 3, pp. 285-301.
- Hult, G. T. M., et al. (2004) Innovativeness: Its antecedents and impact on business performance, *Industrial Marketing Management*, vol. 33, pp. 429-438.
- Hurley, R. F. & Hult, G. T. (1998) Innovation, market orientation and organizational learning: An integration and empirical examination, *Journal of Marketing*, vol. 62, pp. 42-54.
- Jackson, D. L. (2003) Revisiting sample size and number of parameter estimates: Some support for the N: Q hypothesis, *Structural Equation Modeling*, vol. 10, no. 1, pp. 128-141.
- Kline, R. B. (2011) *Principles and practice of structural equation modeling*, 3rd edition, New York: The Guilford Press.
- Liao, S. H. & Wu, C. C. (2010) System perspective of knowledge management, organizational learning, and organizational innovation, *Expert Systems with Applications*, vol. 37, pp. 1096-1103.
- Lumpkin, G. T. & G. G. Dess. (1996) Clarifying the entrepreneurial orientation construct and linking it to performance, *Academic Management Review*, vol. 21, no. 1, pp. 135-172.

- Matsuo, M. (2006) Customer orientation, conflict, and innovativeness in Japanese sales departments, *Journal of Business Research*, vol. 59, pp. 242-250.
- Moos, B., et al. (2010) *Suggestions for measuring organizational innovativeness: A review*, Proceedings of the 43rd Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS), Kauai (HI).
- Nybakk, E., et al. (2009) Antecedents to forest owner innovativeness: An investigation of the non-timber forest products and services sector, *Forest Ecology and Management*, vol. 257, pp. 608-618.
- Rhee, J., et al. (2010) Drivers of innovativeness and performance for innovative SMEs in South Korea: Mediation of learning orientation, *Technovation*, vol. 30, pp. 65-75.
- Rogers, E. M. (1995) *Diffusion of Innovation*, 4th edition, New York: The Free Press.
- Smits, R. (2002) Innovation studies in the 21st century: Questions from a user's perspective, *Technological Forecasting & Social Change*, vol. 69, no. 9, pp. 861-883.
- Uajirapongpun, S., et al. (2010) Innovation: Meaning, type, and importance of entrepreneurship (นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ), *Journal of Business Administration*, vol. 33, no. 128, pp. 49-65. (in Thai)
- Utterback, J. M. (2004) The dynamics of innovation, *Educause Review*, vol. 39, no. 1, pp. 42-51.

- Vanichbuncha, K. (2014) *Analysis of the equation of a project with AMOS*
(การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงการด้วย AMOS), 2nd edition, Bangkok:
Three Lada. (in Thai)
- Wiratchai, N. (1999) *LISREL modeling: Analytical statistics for research*
(โมเดลลิสมวล: สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย), Bangkok: Chulalongkorn
University. (in Thai)

การชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากที่ต้องชำระแก่เจ้าหนี้ในสัญญากู้ยืมเงิน:
ศึกษาเปรียบเทียบ กฎหมายของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
กับราชอาณาจักรไทย

An Extinguishment of Obligation by Mean of Performance Another than
Agreed upon Loan Agreement: Comparative Study of the Lao People's
Democratic Republic and the Kingdom of Thailand

ศรจันทร์ วิลัยศักดิ์¹ และไพโรจน์ กัมพูสิริ¹

Sonechanh Vilaysack and Pairojana Kampusiri

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ.2008 ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ในประเด็นปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความหมายหลักการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงิน ตลอดจนสิทธิหน้าที่ ความรับผิด และผลแห่งการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น โดยศึกษาเปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย โดยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทั้งของประเทศไทย และ สปป.ลาว เช่น ตัวบทกฎหมาย หนังสือ วารสาร บทความ วิจัย เป็นต้น เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ. 2008 ยังมีการบัญญัติในเรื่องการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินไว้ไม่ชัดเจน และไม่ได้มีการบัญญัติถึง สิทธิหน้าที่ ความรับผิด รวมทั้งผลแห่งการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นด้วย ความไม่ชัดเจนดังกล่าว ทำให้การบังคับใช้กฎหมาย

¹ School of Law, Mae Fah Luang University, Chiang Rai, Thailand

* Corresponding author E-mail: vilaysonechan@gmail.com

ส่งผลกระทบถึงความยุติธรรม และประโยชน์ของประชาชนทั่วไปใน สปป.ลาว เป็นอย่างยิ่ง

ผู้เขียน จึงเห็นสมควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญา และนอกสัญญา ค.ศ.2008 โดยบัญญัติเพิ่มเติมมาตรา เกี่ยวกับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น แทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงิน และเพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับ สิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบทั้งผลแห่งการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น ให้มีความชัดเจน และกำหนดรายละเอียดมากยิ่งขึ้น ดังเช่นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น แทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินใน สปป.ลาว มีความยุติธรรม และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: กฎหมาย / สัญญากู้ยืมเงิน / การชำระหนี้ / สปป.ลาว

Abstract

This article aims to study on the problems and obstacles in the provisions of law on Contract and Tort in 2008 of the Lao People's Democratic Republic (Lao PDR) with respect to repayment by material goods or other properties arising from a loan agreement It is a comparative study with the Civil and Commercial Code of Thailand by searching the data from both Thailand Lao PDR' documents, such as; laws, textbooks, journals, articles, thesis, etc. in order to find conclusive analysis on this subject.

From the study we found that the law on Contract and Tort in A.D.2008 which enacts repayment with material goods instead of money or other assets is unclear and the said law does not enact rights, duties and liabilities including

the result of repayment with other properties. Consequently, it mostly impacts to the justice and interest of people Lao PDR.

For this reason, it is appropriate to improve the law on Contract and Tort in A.D.2008 by enacting the new the loan repayment with material goods instead of money or other assets and the rights, duties and liabilities including the result of repayment with other properties to make it clear and more details, as same as the civil and Commercial Code of Thailand. Consequently, the low enforcement of the Laos PDR on the repayment with material goods, instead of money or other assets will be more justice. And interest to the people.

Keywords: Legal issues / Loan Agreement / Repayment / Lao PDR.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในระยะแรกหลังจากสถาปนาประเทศแล้วสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ประสบปัญหามากมายประการ ช่วงระยะนี้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินทุกอย่างของรัฐเพื่อให้การควบคุม ต่อมาในปี ค.ศ.1986 ถึงปี ค.ศ.1990 รัฐบาลได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายใหม่ส่งผลให้มาตรการด้านกฎหมายในยุคนั้นมีราชอาณาจักลาวถูกยกเลิกเสียทั้งหมด จึงได้มีการประกาศใช้คำสั่งของนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขข้อขัดแย้งทางด้านเศรษฐกิจ ค.ศ.1976 (Presidential Office and the Declaration from the Presidential Office Economic Disputes Resolution No. 532, 15 October 1976) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดูแลความเรียบร้อยเกี่ยวกับการทำสัญญาต่างๆ ต่อมาเศรษฐกิจที่มีการเจริญเติบโตขึ้นทุกวันจึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้จึงมีการตรากฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญา (Law on Contract) ค.ศ.1990 (The National Assembly of the Lao PDR the Law on Contract (27 July 1990) ใช้บังคับเรื่องการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอัน

เกิดจากสัญญากู้ยืมเงิน และในปี ค.ศ.2008 จึงได้มีการปรับปรุง แก้ไขกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญา โดยรวมกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันนอกสัญญาเข้าด้วยกันซึ่งได้บังคับใช้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ตลอดระยะเวลาของการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ.2008 ภายใน สปป.ลาว สามารถแก้ไขสภาพปัญหาในสังคมได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจในปัจจุบัน และสังคมกำลังมีการขยายตัวอย่างมากจึงยังไม่สามารถแก้ไขสภาพปัญหาภายในประเทศได้อย่างราบรื่น กล่าวคือ กฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ.2008 ยังบกพร่องอันเป็นปัญหาบางประการเกี่ยวกับการชำระหนี้เงินกู้ที่เกิดจากสัญญากู้ยืมเงินในกรณีชำระหนี้ย่อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงิน เป็นต้น เพื่อให้ลูกหนี้ผู้มีวัตถุสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นได้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินของตนที่มีอยู่นำมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แทนเงินสดได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่กฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ.2008 ยังมีการบัญญัติไว้ไม่ชัดเจน กฎหมายไม่มีการบัญญัติถึงสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบ รวมทั้งผลแห่งการชำระหนี้ย่อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงิน เนื่องจากความไม่ชัดเจนของกฎหมายดังกล่าว ทำให้เป็นที่สับสนในสังคมลาว และเป็นอุปสรรคต่อการชำระหนี้ย่อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินของประชาชนทั่วไปและผู้ที่มีวัตถุสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นได้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินที่มีอยู่มาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แทนเงินสดได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันทำให้หนี้ระงับสิ้นไป เพื่อให้ทันกับการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วใน สปป.ลาว และความไม่ชัดเจนของกฎหมายดังกล่าว จึงส่งผลให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่และกระบวนการพิจารณาตัดสินคดีในชั้นศาลอีกด้วย อาจส่งผลให้คำพิพากษาของศาลไม่ชัดเจน และไม่ยุติธรรมต่อเจ้าหนี้และลูกหนี้ตามไปด้วย ดูประการหนึ่งว่าเป็นการบังคับใช้กฎหมายที่ก่อประโยชน์ต่อประเทศชาติ และสังคมของ สปป.ลาว ได้ไม่เต็มที่นัก

ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว จึงได้ทำการศึกษาหา มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจาก สัญญากู้ยืมเงิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย เพื่อนำมา ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ. 2008 ในประเด็นที่เกี่ยวกับการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืม เงินของ สปป.ลาว ให้มีความเหมาะสม และชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งที่ให้การบังคับใช้ กฎหมายเกิดความยุติธรรม และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยรวมด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาเปรียบเทียบหลักกฎหมายว่าด้วยการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้ เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงิน และผลแห่งการชำระหนี้อย่างอื่นของ สปป.ลาว และ ประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทั้งของประเทศไทย เช่น แนวความคิด ทฤษฎี ตัวบทกฎหมายตำราหนังสือ วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ ข้อมูลต่างๆ ในเว็บไซต์ที่มี เนื้อหาเกี่ยวกับงานวิจัย และผลสำรวจในด้านต่างๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลมาประกอบ การศึกษาวิเคราะห์ให้ทราบถึงรายละเอียดที่ต้องการศึกษา อันสามารถนำมาใช้เพื่อ เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย

ผลการศึกษา

จากการศึกษาสามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้

1. หลักการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญา กู้ยืมเงิน

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ. 2008 มาตรา 24 วรรคท้าย ได้บัญญัติถึงการปฏิบัติสัญญาโดยการชำระหนี้ที่มีข้อความว่า “...คู่สัญญามีสิทธิไม่รับเอาการปฏิบัติสัญญาที่ไม่ครบถ้วน ไม่ถูกต้อง และไม่สอดคล้องกับสัญญาหรือกฎหมาย เว้นแต่สัญญาหรือกฎหมายหากได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น” เมื่อเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงิน อันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินของ สปป.ลาว และประเทศไทย ผู้เขียนเห็นว่า กฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ. 2008 มิได้บัญญัติเกี่ยวกับหลักการชำระหนี้อย่างอื่นไว้โดยเฉพาะ เพียงแต่บังคับใช้โดยอนุโลมตามมาตรา 24 วรรคท้ายที่กำหนดไว้ว่า “การปฏิบัติสัญญา” อันหมายถึง การชำระหนี้ บัญญัติว่า “คู่สัญญามีสิทธิไม่รับเอาการปฏิบัติสัญญาที่ไม่ครบถ้วน ไม่ถูกต้องตามสัญญา หรือกฎหมาย เว้นแต่สัญญา หรือกฎหมายได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น” จะเห็นได้ว่าการนำมาตรา 24 วรรคท้ายมาบังคับใช้กับการปฏิบัติสัญญานั้นยังไม่มี ความชัดเจน เนื่องจากว่ากฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะเจาะจง และไม่ให้ความหมายอย่างชัดเจน ทำให้นักกฎหมาย และประชาชนทั่วไปในสังคมนำเข้าใจหลักกฎหมายไปตามแนวความคิดของตนเอง ไม่เหมือนกับ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศ มาตรา 320 ที่มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจน ทำให้นักกฎหมายและประชาชนทั่วไปในสังคมไทยรับรู้ เข้าใจไปแนวทางเดียวกัน

สำหรับสิทธิที่จะรับชำระหนี้เอาไว้ ในกรณีลูกหนี้มีความประสงค์ชำระหนี้ด้วยวัตถุ สิ่งของตามความตกลงเห็นชอบของเจ้าหนี้ ผู้เขียนเห็นว่า กฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ. 2008 มิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ เพียงแต่นำหลักทั่วไปใน มาตรา 28 วรรคแรก มาบังคับใช้โดยอนุโลม โดยการชำระ หมายถึง การชำระหนี้

สำหรับ “...วัตถุสิ่งของ...” จะมีความหมายกว้างแคบเพียงใดกฎหมายก็มิได้บัญญัติขยายความเอาไว้อย่างชัดเจน ถึงแม้ว่า คณะนักวิชาการกฎหมายลาว และญี่ปุ่นได้ให้ความหมายเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของว่าอาจมีความหมายกว้าง โดยรวมทั้งอสังหาริมทรัพย์ และสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน บ้าน อาคารพาณิชย์ รถยนต์ และทองคำ อื่นๆ มาตรา 28 วรรคแรก ได้บัญญัติ ถึงการชำระหลายอย่างไว้ด้วยกัน สิ่งที่สำคัญกฎหมายก็ไม่ได้ให้คำจำกัดความ คำว่า “วัตถุสิ่งของ” เอาไว้อย่างชัดเจนเพื่อทำให้บุคคลทั่วไปในสังคมลาว เข้าใจว่าเป็นการชำระหนี้เช่นอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงิน อาจสร้างความสับสนให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย และไม่ยุติธรรมโดยเฉพาะลูกหนี้และเจ้าหนี้ตามไปด้วย เนื่องจากกฎหมายบัญญัติเพียงแต่เปิดช่องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้หลายวิธีเท่านั้น รวมทั้งการตีราคาวัตถุสิ่งของที่ลูกหนี้นำมาชำระหนี้ของคณะนักวิชาการกฎหมายลาวและญี่ปุ่น ยังไม่ชัดเจน มีหลายรูปแบบ อาจสร้างความสับสนให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ และประชาชนทั่วไปในสังคมลาวที่บังคับใช้หลักกฎหมายได้ (Academic Lawyer of Laos and Japan, 2014, pp. 23-32) เป็นต้น

ในกรณีผู้ให้กู้ยืมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงิน มาตรา 656 วรรคสองแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจน เปิดช่องให้ลูกหนี้สามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้คนในวงการนักกฎหมายและประชาชนทั่วไปในสังคมไทย โดยเฉพาะลูกหนี้และเจ้าลูกหนี้มีแนวความคิดไปในทิศทางเดียวกัน เกิดความยุติธรรมในการบังคับใช้ นอกจากนี้ตัวบทไม่ได้มีการบัญญัติให้ลูกหนี้ชำระเป็นเงินโอน เช็ค หรือแรงงาน และการตีราคาส่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นโดยให้เจ้าหนี้และลูกหนี้ตกลงกันเอง ตั้งคณะกรรมการหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ เช่น เจ้าหน้าที่กระทรวงการคลังหรือหน่วยงานการเงินอื่นก็ไม่ได้มีการกำหนดเอาไว้แต่อย่างใด เพียงแต่ผู้ให้กู้ยืมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นแล้วให้คิดเป็นจำนวนเท่ากับราคาท้องตลาดแห่งสิ่งของ

หรือทรัพย์สินนั้นในเวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ จะคิดเป็นอย่างอื่นไม่ได้ ถือว่าเป็น โฆษะ จะเห็นได้ว่าหากผู้ให้กู้ยืมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นแล้วทำให้หนี้เป็น อันระงับไปตามสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่น แต่หนี้จะระงับไปมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับ สิ่งของหรือทรัพย์สินอื่นเป็นเกณฑ์ หากราคาส่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นจะมี มูลค่าสูงขึ้นกว่าจำนวนเงินที่กู้ หรือน้อยกว่า ก็ไม่ทำให้เจ้าหนี้และลูกหนี้เสียเปรียบต่อกันและกันอันมีความยุติธรรมให้แก่ทั้งสองฝ่าย (Academic Lawyer of Laos and Japan, 2014, p. 132)

จากการวิเคราะห์ ผู้เขียนเห็นว่า กฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอก สัญญา ค.ศ.2008 ได้บัญญัติหลักกฎหมายการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงิน อันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินไว้ ในมาตรา 24 วรรคท้าย ความว่า “คู่สัญญามีสิทธิไม่รับ เอาการปฏิบัติสัญญาที่ไม่ครบถ้วน ไม่ถูกต้องตามสัญญาหรือกฎหมาย เว้นแต่สัญญา หรือกฎหมายหากได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น” จะเห็นได้ว่าได้เนื้อหามาตรานี้เป็นสิทธิปฏิเสธ จึงมีความหมายตรงกับบทบัญญัติมาตรา 320 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ของประเทศไทยซึ่งกำหนดไว้ว่า “อันจะบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้แต่บางส่วนหรือให้ รับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากที่ต้องชำระแก่เจ้าหนี้ นั้นท่านว่าหากจะบังคับได้ ไม่” ส่วนสิทธิที่จะรับชำระหนี้เอาไว้ บังคับใช้โดยอนุโลมตามมาตรา 28 วรรคแรก ซึ่งมีความว่า “การชำระอาจปฏิบัติเป็นเงินสด เงินโอน เช็ค วัตถุ หรือแรงงาน” จะเห็นได้ว่า มีหลักใกล้เคียงกับสิทธิที่เจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้ด้วยวัตถุสิ่งของ สิ่งที่แตกต่างกันคือ การ ชำระด้วยเช็ค หรือแรงงาน ส่วนผลแห่งการชำระหนี้อย่างอื่นกฎหมายของ สปป.ลาว ยัง ไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน ในขณะที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 656 วรรคสอง ได้บัญญัติว่า “ถ้าทำสัญญากู้ยืมเงินกัน และผู้ให้กู้ยืมยอมรับเอาสิ่งของหรือ ทรัพย์สินอย่างอื่นเป็นการชำระหนี้แทนเงินที่กู้ยืมไว้ หนี้อันระงับไปเพราะการชำระ เช่นนั้น ท่านให้คิดเป็นจำนวนเท่ากับราคาท้องตลาดแห่งสิ่งของหรือทรัพย์สินนั้นใน เวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ”

ถึงแม้ว่าการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินของ สปป.ลาว จะบังคับใช้โดยอนุโลมตามมาตรา 24 วรรคท้าย และมาตรา 28 วรรคแรกของกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ. 2008 ก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่ายังไม่มี ความชัดเจนพอที่จะบังคับใช้ต่อไปในอนาคตได้ เนื่องจากกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ซึ่งทำให้คนในสังคมลาวมีแนวความคิดสับสน ส่งผลให้ประชาชนทั่วไปในสังคมลาวโดยเฉพาะลูกหนี้ผู้มีวัตถุสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นไม่อาจใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินที่มีอยู่มาชำระหนี้แทนเงินสดได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังทำให้ต่างคนต่างเข้าใจหลักกฎหมายไปตามแนวความคิดของตนเอง ทำให้เกิดปัญหาต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้บังคับใช้กฎหมาย กล่าวคือ ผู้พิพากษาในการพิจารณาตัดสินคดีมีแนวความคิดและเข้าใจที่แตกต่างกันออกไปส่งผลโดยตรงต่อการพิจารณาตัดสินคดีของศาลและเกิดความไม่ยุติธรรมให้แก่ประชาชนในสังคมลาว โดยเฉพาะลูกหนี้และเจ้าหนี้ตามไปด้วย ในขณะที่หลักการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินของประเทศไทย กฎหมายได้มีการบัญญัติไว้โดยเฉพาะทำให้พนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐตลอดจนบุคคลในวงการกฎหมาย และประชาชนทั่วไปในสังคมไทยต่างก็รับรู้และเข้าใจทำให้แนวความคิดไปในทางเดียวกัน ทำให้ประชาชนในสังคมไทยโดยเฉพาะลูกหนี้ผู้มีสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นของตนที่มีอยู่นำมาชำระหนี้แทนเงินสดได้อันทำให้หนี้จะบังคับไปตามมาตรา 656 วรรคสอง เป็นผลดีต่อการพิจารณาตัดสินคดีที่มีความยุติธรรม เกิดความสะดวกในการบังคับใช้หลักกฎหมายเกี่ยวกับการชำระหนี้ อย่างอื่นแทนหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น ผู้เขียนเห็นสมควรให้มีการนำหลักกฎหมายการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินของประเทศไทยมาบัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ. 2008 ของ สปป.ลาว ให้มีความชัดเจน อันจะมีผลดีต่อการบังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะทำให้ลูกหนี้ผู้มีสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นมีความสะดวกในการนำวัตถุสิ่งของมาชำระหนี้แทนเงินสดได้อย่างมี

ประสิทธิภาพอันทำให้หนี้ระงับสิ้นไป ทำให้ประชาชนทั่วไปในสังคมลาว รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้พิพากษาที่บังคับใช้กฎหมายให้มีความเข้าใจไปแนวทางเดียวกัน อันจะส่งผลให้การพิจารณาคดีของศาลมีความยุติธรรมแก่สังคมมากยิ่งขึ้น จากการบัญญัติกฎหมายที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่าหลักกฎหมายเกี่ยวกับการชำระหนี้ อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินของ สปป.ลาว และประเทศไทย ต่างก็ไม่มีบทบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนเงินสดแต่อย่างใด

2. ผลแห่งการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบผู้เขียนเห็นว่า กฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญา และนอกสัญญา ค.ศ.2008 ไม่ได้บัญญัติถึงผลแห่งการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินไว้โดยเฉพาะ จึงไม่อาจที่จะตีความได้ว่า เมื่อลูกหนี้ นำวัตถุสิ่งของ หรือทรัพย์สินอย่างอื่นมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แทนการชำระหนี้เงินที่ กู้ยืมแล้วจะทำให้หนี้ระงับสิ้นไปหรือไม่ ถึงแม้ว่าจะนำ มาตรา 28 บรรทัดแรก มาบังคับใช้โดยอนุโลม ก็เป็นเพียงบัญญัติให้ลูกหนี้สามารถชำระหนี้ด้วยวิธีอื่นได้เท่านั้น ตาม ข้อความที่เขียนไว้ว่า ตามความตกลงเห็นชอบของเจ้าหนี้ นอกจากนั้นกฎหมายก็ไม่ได้ให้ความหมายของคำว่า “วัตถุสิ่งของ” ว่าจะมีความหมายกว้างแคบเพียงใด และเมื่อนำมาชำระหนี้แล้วมีผลเป็นเช่นไร ฉะนั้นผู้เขียนเห็นว่าบทบัญญัติดังกล่าวเป็นเพียงเปิดโอกาสให้ลูกหนี้สามารถชำระหนี้ได้ด้วยวิธีอื่นหรือหลายวิธีเท่านั้น เนื่องจากว่าไม่มี ข้อความใดบัญญัติว่าจะทำให้หนี้ระงับสิ้นไป จึงไม่อาจตีความได้ว่าทำให้หนี้ระงับสิ้นไป ดังนั้นเจ้าหนี้ยังมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้อีก ซึ่งเป็นการไม่เปิดช่องให้ประชาชนทั่วไปในสังคมลาว โดยเฉพาะลูกหนี้ผู้มีวัตถุสิ่งของหรือทรัพย์สิน อย่างอื่นสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินของตนที่มีอยู่นำมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ แทนเงินสดได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะมีผลทำให้หนี้ระงับสิ้นตามวัตถุสิ่งของ เช่น น้อย เป็นหนี้เงินกู้ เตี้ย อยู่ 30,000 บาท ถึงกำหนดชำระ น้อยไม่มีเงินจึงขอเอาแหวน เพชรชำระแทน ถ้าเตี้ย ยอมรับก็ถือว่าใช้ได้ แต่ไม่อาจตีความได้ว่าหนี้จะระงับสิ้นไป จำนวนเท่าใดและยังจะต้องชำระให้แก่เจ้าหนี้อีกเท่าใดลูกหนี้จึงจะหลุดพ้นจากหนี้

ทำให้เจ้าหนี้ฟ้องเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้อีก และทำตามยังรวมไปถึงความรับผิดชอบเกิดมีความชำรุดบกพร่อง และการรอนสิทธิทำนองเดียวกับผู้ขายสินค้า โดยที่การรอนสิทธิหรือความชำรุดบกพร่องไม่เกิดขึ้นจากความผิดของเจ้าหนี้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 656 วรรคสอง บัญญัติว่า “ถ้าทำสัญญากู้ยืมเงินกัน และผู้ให้กู้ยอมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นเป็นการชำระหนี้ แทนเงินที่กู้ยืมไซ้ หนี้อันระงับไปเพราะการชำระหนี้เช่นนั้น ท่านให้คิดเป็นจำนวนเท่ากับราคาท้องตลาดแห่งสิ่งของหรือทรัพย์สินนั้นในเวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ” (Supanit, 2011 p. 132) และ 322 บัญญัติว่า “ถ้าเอาทรัพย์สินก็ดี สิทธิเรียกร้องจากบุคคลภายนอกก็ดี หรือสิทธิอย่างอื่นก็ดี ให้แทนการชำระหนี้ ท่านว่าลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ เพื่อความชำรุดบกพร่องและเพื่อการรอนสิทธิทำนองเดียวกับผู้ขาย”

จากบทบัญญัติข้างต้นจะเห็นได้ว่าเมื่อผู้ให้กู้ยอมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอื่นแทนการชำระหนี้เงินที่กู้ยืมแล้วยอมทำให้หนี้ระงับสิ้นไป แต่ต้องคิดราคาสิ่งของหรือทรัพย์สินตามท้องตลาดในเวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบเสียก่อนจะคิดเป็นอย่างอื่นไม่ได้ ไม่เช่นนั้นถือว่าเป็นโมฆะตามมาตรา 656 วรรคท้าย ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ความตกลงกันอย่างใดๆ ขัดกับข้อความดังกล่าวมานี้ท่านว่าเป็นโมฆะ” จะเห็นได้ว่าเมื่อผู้ให้กู้ยอมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นแล้วทำให้หนี้ระงับสิ้นไป แต่หนี้ระงับไปมาน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นเป็นเกณฑ์ ถ้าหากสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นนั้นมีมูลค่าเท่ากับจำนวนเงินที่ตกลงกู้ หนี้ก็จะระงับไปทั้งหมด หากสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นนั้นไม่เท่ากับจำนวนเงินที่กู้ยืม ย่อมถือว่าหนี้ยังไม่ระงับไปทั้งหมด ขาดอยู่เท่าใดลูกหนี้ต้องชำระเพิ่มในส่วนที่ขาดให้ครบถ้วนตามจำนวน หากราคาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นมีมูลค่าสูงกว่าจำนวนเงินที่กู้ ผู้ให้กู้ยอมส่งเงินคืนในส่วนที่เกินนั้นให้แก่ผู้กู้ นอกจากนี้ยังประกอบกับคำพิพากษาของศาลฎีกาที่เคยวินิจฉัยไว้ก็มีความสอดคล้องกับกฎหมาย เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4212/2533 ข้อเท็จจริงมีว่า “โจทก์ยอมให้จำเลยชำระหนี้เงินกู้ที่ค้างชำระด้วยไก่ การที่โจทก์รับเอาไก่แทนการชำระหนี้เงินกู้และคิดราคาไก่ตามท้องตลาดการชำระหนี้ดังกล่าวไม่ขัดกับ

มาตรา 656 วรรคสอง ทำให้หนี้เงินกู้จะรับไปตามมาตรา 321 วรรคแรก” (Thanomrot, 2009, p. 82) จากบทบัญญัติกฎหมายประกอบกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่เคยได้วินิจฉัยไว้มีความสอดคล้องกันตรงที่ว่าเมื่อผู้ให้กู้ยอมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินแล้วมีผลทำให้หนี้จะรับไปตามสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่น การที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้ก็เพื่อมิให้คู่สัญญาเกิดการได้เปรียบเสียเปรียบเพราะเหตุแห่งการเคลื่อนไหวของราคาส่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นที่ส่งมอบแทนเงินสดนั้น และเพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ประชาชนทั่วไปในสังคมไทยโดยเฉพาะลูกหนี้และเจ้าหนี้ตามไปด้วย (EaKjariyakorn, 2009, p. 144) นอกจากนี้ยังได้บัญญัติรวมทั้งความรับผิดถึงแม้ว่าหนี้จะรับสิ้นไปก็ตาม ต่อมาหากสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นที่ลูกหนี้นำมาชำระหนี้แก่เจ้าหนี้แทนเงินสดเกิดความชำรุดบกพร่องหรือรอนสิทธิโดยที่ไม่เกิดขึ้นจากความผิดของเจ้าหนี้ ลูกหนี้ก็ต้องรับผิดชอบเหมือนกับผู้ขายตามมาตรา 322

จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ.2008 ของ สปป.ลาว กับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย เกี่ยวกับผลแห่งการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินแล้วผู้เขียนได้เห็นถึงข้อดีของกฎหมายไทยที่มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ เมื่อผู้ให้กู้ยอมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นแล้ว ต้องคิดราคาส่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นตามท้องตลาดในเวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบอันมีผลทำให้หนี้จะรับไปตามสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่น ซึ่งมีความยุติธรรมกว่ากฎหมายของ สปป.ลาว ส่วนผลแห่งการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินของ สปป.ลาว กฎหมายยังไม่มีบัญญัติไว้โดยเฉพาะ จึงส่งผลให้ประชาชนทั่วไปในสังคมลาวโดยเฉพาะลูกหนี้ผู้มีวัตถุประสงค์ของไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินของตนที่มีอยู่เพื่อนำไปชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แทนเงินสดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้โอกาสความได้ว่า จะทำให้หนี้จะรับสิ้นไปหรือไม่ อาจทำให้เจ้าหนี้ฟ้องเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้อีก

ดังนั้น ผู้เขียนเห็นสมควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ.2008 โดยให้มีการเพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับผลแห่งการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินโดยทำให้ลูกหนี้สามารถชำระหนี้ด้วยวัตถุสิ่งของได้ แต่ให้คิดราคาวัตถุสิ่งของตามท้องตลาดในเวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ เท่านั้น จะคิดเป็นอย่างอื่นไม่ได้ถือว่าเป็นโมฆะ อันทำให้หนี้ระงับไปตามวัตถุสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่น รวมทั้งความรับผิดชอบถ้าหากวัตถุสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นที่ลูกหนี้นำไปชำระหนี้ที่กู้ยืมแทนเงินสดหากเกิดความชำรุดบกพร่องโดยไม่เกิดจากความผิดของเจ้าหนี้ ดังเช่นมาตรา 322 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ถ้าเอาทรัพย์สินสิทธิเรียกร้องจากบุคคลภายนอกก็ดี หรือสิทธิอย่างอื่นก็ดี ให้แทนการชำระหนี้ ท่านว่าลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ เพื่อความชำรุดบกพร่องและเพื่อการรอนสิทธิท่านเองเดียวกับผู้ขาย” ไว้ในกฎหมายลาวให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นเหมือนกับกฎหมายของประเทศไทย เพื่อประโยชน์แห่งความเป็นธรรมและความแน่นอนในการเข้าใจหลักกฎหมายให้แก่ประชาชนทั่วไปในสังคมลาวโดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ตัวลูกหนี้และเจ้าหนี้

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผู้เขียนสามารถสรุปและเสนอแนะได้ ดังนี้

1. สรุป

กฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ.2008 ซึ่งมีผลบังคับใช้ภายใน สปป.ลาว สามารถแก้ไขสภาพปัญหาในสังคมได้ในระดับหนึ่ง แต่เนื่องจากการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจุบันสังคมมีการขยายตัวมากยิ่งขึ้น จึงยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นภายในประเทศได้อย่างราบรื่น กล่าวคือ กฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ.2008 ยังมีข้อบกพร่องบางประการในปัญหาเกี่ยวกับการชำระหนี้เงินกู้ที่เกิดจากสัญญากู้ยืมเงิน ปกติการกู้ยืมเงินตามสัญญากู้ยืมแล้วลูกหนี้ได้ชำระหนี้ดังกล่าวด้วยจำนวนเงินที่ได้กู้ยืมไป หนี้ตามสัญญา

กู้ยืมเงินก็ย่อมระงับสิ้นไปด้วยผลแห่งกฎหมายในมาตรา 38 แต่ในกรณีลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามความประสงค์แห่งหนี้โดยลูกหนี้ได้ชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินตามความตกลงเห็นชอบของเจ้าหนี้ ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งที่ประชาชนทั่วไปในสังคมลาวโดยเฉพาะลูกหนี้และเจ้าหนี้ผู้มีวัตถุประสงค์ของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นนิยมใช้เป็นอันมากพอสมควรในการชำระหนี้เพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้อย่างครบถ้วน และลูกหนี้ก็ต้องการหลุดพ้น แต่จะทำให้หนี้ระงับไปหรือไม่นั้นก็ไม่ว่าจะดีหรือไม่ดี เนื่องด้วยบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินตามกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ.2008 ยังบัญญัติไว้ไม่ชัดเจน กล่าวคือ ไม่ได้บัญญัติถึงความรับผิดชอบ และหน้าที่ รวมทั้งผลแห่งการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงิน ทั้งยังไม่ครอบคลุมถึงเหตุจากความชำรุดบกพร่อง การรอนสิทธิในทรัพย์สินที่ลูกหนี้นำมาชำระหนี้ เมื่อกฎหมายบัญญัติไว้ไม่รัดกุม ไม่ชัดเจน จึงส่งผลให้ประชาชนทั่วไปในสังคมลาวโดยเฉพาะลูกหนี้ผู้มีวัตถุประสงค์ของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินของตนที่มีอยู่นำมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แทนเงินสดที่กู้ยืมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งส่งผลให้คนในวงการนักกฎหมายและประชาชนคนทั่วไปในสังคมลาวเข้าใจกฎหมายไปตามแนวความคิดของตนเอง ทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่ก่อความยุติธรรมแก่ประชาชน และไม่เกิดประโยชน์แก่คนทั่วไปในสังคมลาวและประเทศชาติได้เท่าที่ควร ดังเช่นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยที่ที่บัญญัติถึงการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงิน ทั้งได้บังคับใช้มาอย่างยาวนานและมีการปรับปรุงแก้ไขมาโดยตลอด ทำให้กฎหมายที่บังคับใช้มีความชัดเจนและสมบูรณ์เป็นอย่างมาก ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยได้บัญญัติ หลักเกณฑ์ รายละเอียดเกี่ยวกับการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินไว้อย่างชัดเจนและครบถ้วน ทำให้การบังคับใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีประสิทธิภาพ สะดวกต่อการที่ลูกหนี้จะเลือกชำระให้แก่เจ้าหนี้ และเจ้าหนี้ก็มีสิทธิเลือกรับชำระหนี้ได้ระหว่างเงินสด

และสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่น ก่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ประชาชนทั่วไปในสังคมไทยโดยเฉพาะลูกหนี้และเจ้าหนี้เป็นอันมาก จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายของ สปป.ลาว และประเทศไทยแล้วผู้เขียนเห็นว่าควรนำหลักเกณฑ์และรายละเอียดต่างๆ ในการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินของประเทศไทย มาเป็นแบบอย่างในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายของ สปป.ลาว ต่อไป โดยเฉพาะกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ.2008 เพื่อให้มีประสิทธิภาพและมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะ

1) เพื่อให้หลักการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินใน สปป.ลาว เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเป็นที่เข้าใจตรงกันระหว่างคนทั่วไปในสังคมลาวโดยเฉพาะลูกหนี้และเจ้าหนี้ จึงเห็นควรให้มีการบัญญัติความหมายของคำว่า “หลักกฎหมายว่าด้วยการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงิน” ไว้ในกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ.2008 ให้มีความชัดเจนกว่าเดิม เพื่อลดความสับสนเรื่องหลักกฎหมายการชำระหนี้ อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงิน ดังที่มาตรา 320 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยได้บัญญัติว่า “อันจะบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้แต่เพียงบางส่วนหรือให้รับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากที่ต้องชำระแก่เจ้าหนี้ นั้นท่านว่าหากอาจจะบังคับได้ไม่” และมาตรา 656 วรรคสองบัญญัติว่า “ถ้าทำสัญญากู้ยืมเงินกัน และผู้ให้กู้ยอมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นเป็นการชำระหนี้แทนเงินที่กู้ยืมไว้ หนี้อันจะนับไปเพราะการชำระหนี้เช่นนั้น ท่านให้คิดเป็นจำนวนเท่ากับราคาท้องตลาดแห่งสิ่งของหรือทรัพย์สินนั้นในเวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ” หากมีการบัญญัติความหมายการชำระหนี้อย่างอื่นให้ชัดแจ้งไว้ในกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ.2008 จะเป็นผลดีแก่ประชาชนทั่วไปในสังคมลาวโดยเฉพาะลูกหนี้และเจ้าหนี้เข้าใจหลักกฎหมายการชำระหนี้อย่างอื่นแทนหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินอย่างชัดแจ้ง มีความชัดเจน ทำให้พนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ

โดยเฉพาะผู้พิพากษา ที่บังคับใช้กฎหมายมีความรู้ความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน ส่งผลให้การพิจารณาตัดสินคดีของศาลเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน สามารถรับประกันความยุติธรรมให้แก่คนในสังคมลาวได้เป็นอย่างดี

2) ข้อดีของหลักกฎหมายการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย มาตรา 320 ที่ได้บัญญัติว่า “อันจะบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้แต่เพียงบางส่วนหรือให้รับชำระหนี้เป็นอย่างอื่น ผิดไปจากที่ต้องชำระแก่เจ้าหนี้นั้น ท่านว่าหาอาจจะบังคับได้ไม่” มีความหมายว่า วัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นอย่างไรลูกหนี้ก็ต้องปฏิบัติตามการชำระหนี้อย่างจริงจังต่อเจ้าหนี้โดยตรงให้ครบถ้วนตามที่ได้ตกลงกันไว้ อันทำให้หนี้ระงับสิ้นไป ในกรณีผู้ให้กู้ยอมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นตามมาตรา 656 วรรคสองซึ่งบัญญัติ “ถ้าทำสัญญากู้ยืมเงินกัน และผู้ให้กู้ยอมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นเป็นการชำระหนี้แทนเงินที่กู้ยืมไว้ หนี้อันระงับไปเพราะการชำระหนี้เช่นนั้น ท่านให้คิดเป็นจำนวนเท่ากับราคาท้องตลาดแห่งสิ่งของหรือทรัพย์สินนั้นในเวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ” หมายความว่า หากผู้ให้กู้ยอมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นเป็นการชำระแทนการชำระหนี้เงินที่กู้ยืม ให้คิดเป็นจำนวนเท่ากับราคาท้องตลาดแห่งสิ่งของหรือทรัพย์สินในเวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ จะคิดเป็นอย่างอื่นไม่ได้ ถือว่าเป็นโมฆะ

ผู้เขียนเห็นควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญา และนอกสัญญา ค.ศ.2008 โดยให้มีการบัญญัติเพิ่มเติมหลักการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินไว้ในกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญา และนอกสัญญา ค.ศ.2008 ให้มีความชัดเจนกว่าเดิม เพื่อเปิดช่องให้ลูกหนี้สามารถชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินได้ตามความตกลงเห็นชอบของเจ้าหนี้ ทำให้ประชาชนในสังคมลาวโดยเฉพาะลูกหนี้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินที่มีอยู่มาชำระหนี้แทนเงินสดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังเช่น มาตรา 320 และมาตรา 656 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย อันมีผลทำให้ปัญหาความสับสนในเรื่องการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอัน

เกิดจากสัญญากู้ยืมเงินตามที่กล่าวมานั้นสามารถแก้ไขได้อย่างแน่นอน นอกจากนี้ หากมีการบัญญัติหลักกฎหมายการชำระหนี้อย่างอื่นให้ชัดเจนไว้ในกฎหมายว่าด้วย ข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ.2008 จะเป็นผลดีให้แก่ประชาชนทั่วไปใน สังคมลาวโดยเฉพาะลูกหนี้ผู้มีวัตถุสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นได้ใช้ประโยชน์จาก ทรัพย์สินที่มีอยู่มาชำระหนี้แทนเงินสดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้หนี้ระงับไปตาม วัตถุสิ่งของทั้งยังมีผลให้ประเด็นเรื่องหลักการชำระหนี้อย่างอื่นมีความชัดเจน พนักงาน เจ้าหน้าที่ของรัฐตลอดจนประชาชนทั่วไปในสังคมลาว โดยเฉพาะผู้พิพากษา ซึ่งบังคับ ใช้กฎหมายมีความรู้ความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน ส่งผลให้การพิจารณาตัดสินคดี ของศาลเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน สามารถรับประกันความยุติธรรมให้แก่ ประชาชนและสังคมลาวโดยเฉพาะลูกหนี้และเจ้าหนี้ได้เป็นอย่างดี

3) เห็นควรแยกการชำระด้วยวัตถุสิ่งของออกจากมาตรา 28 วรรคแรก ไป บัญญัติรวมไว้กับมาตรา 56 สัญญากู้ยืม และให้ความหมายหรือคำจำกัดความคำว่า “วัตถุสิ่งของ” ให้มีความชัดเจน โดยให้หมายความรวมถึงอสังหาริมทรัพย์ และ สหกรณ์ทรัพย์ด้วย

4) เห็นควรให้มีการบัญญัติความหมายหรือคำจำกัดความคำว่า “ผลแห่งการ ชำระหนี้อย่างอื่นแทนหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงิน” ไว้ในกฎหมายว่าด้วยข้อ ผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ.2008 ของ สปป.ลาว ให้มีความชัดเจน เพื่อลด ความสับสนเรื่องผลแห่งการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญา กู้ยืมเงิน ดังเช่นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย มาตรา 656 วรรค สอง ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า “ถ้าทำสัญญากู้ยืมเงินกัน และผู้ให้กู้ยอมรับเอาสิ่งของหรือ ทรัพย์สินอย่างอื่นเป็นการชำระหนี้แทนเงินที่กู้ยืมไว้ หนี้จะระงับไปเพราะการชำระหนี้ เช่นนั้น ท่านให้คิดเป็นจำนวนเท่ากับราคาท้องตลาดแห่งสิ่งของหรือทรัพย์สินนั้นใน เวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ” หากมีการบัญญัติความหมายหรือคำจำกัดความเกี่ยวกับ ผลแห่งการชำระหนี้อย่างอื่นให้ชัดเจนไว้ในกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและ นอกสัญญา ค.ศ.2008 จะเป็นผลดีให้แก่ประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะลูกหนี้ได้เข้าใจ

อย่างชัดเจนถึงความหมายเรื่องผลแห่งการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น พนักงานเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะผู้พิพากษาที่เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายในการตัดสินคดีมีความสะดวก สามารถตีความเกี่ยวกับเรื่องผลแห่งการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นไปในทิศทางเดียวกัน อันจะทำให้การพิจารณาตัดสินคดีของศาลเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน สามารถรับประกันความเป็นธรรมให้แก่ประชาชนทั่วไปในสังคมลาวได้เป็นอย่างดีต่อไป

5) ข้อดีของผลแห่งการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น

มาตรา 656 วรรคสองแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย บัญญัติไว้ว่า “ถ้าทำสัญญากู้ยืมเงินกัน และผู้ให้กู้ยอมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นเป็นการชำระหนี้แทนเงินที่กู้ยืมไว้ หนี้อันระงับไปเพราะการชำระหนี้เช่นนั้น ท่านให้คิดเป็นจำนวนเท่ากับราคาท้องตลาดแห่งสิ่งของหรือทรัพย์สินนั้นในเวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ”

บทบัญญัติข้างต้นหมายความว่า เมื่อผู้ให้กู้ยอมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นเป็นการชำระหนี้แทนเงินที่กู้ยืมให้คิดเป็นจำนวนเท่ากับราคาท้องตลาดแห่งสิ่งของหรือทรัพย์สินในเวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ จะคิดเป็นอย่างอื่น ไม่ได้ถือว่าเป็นโมฆะ จะเห็นได้ว่าเมื่อเจ้าหนี้ได้รับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินย่อมทำให้หนี้ระงับสิ้นไป แต่หนี้จะระงับไปมาน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นนั้นเป็นเกณฑ์ ถ้าหากราคาส่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นมีมูลค่าเท่ากับจำนวนเงินที่กู้ยืมก็ทำให้หนี้ระงับไปทั้งหมด ประกอบกับข้อเท็จจริงในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4212/2533 สรุปว่า “โจทก์ยอมให้จำเลยชำระหนี้เงินกู้ที่ค้างชำระด้วยไก่ การที่โจทก์รับเอาไก่แทนการชำระหนี้เงินกู้และคิดราคาไก่ตามท้องตลาด การชำระหนี้ดังกล่าวไม่ขัดกับมาตรา 656 วรรคสอง ทำให้หนี้เงินกู้ระงับไปตามมาตรา 321 วรรคแรก” จึงเห็นได้ว่าจากบทบัญญัติของกฎหมายประกอบกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้กล่าวมาได้วางหลักไว้ว่าเมื่อผู้ให้กู้ยอมรับเอาสิ่งของและทรัพย์สินอย่างอื่นเป็นการชำระหนี้แทนเงินแล้วอันทำให้หนี้ระงับไปตามตามสิ่งของหรือทรัพย์สิน นอกจากนั้นถึงแม้ว่าหนี้จะระงับสิ้นไปก็ตาม หากปรากฏว่าสิ่งของหรือ

ทรัพย์สินอย่างอื่นที่ให้แก่การชำระหนี้ นั้นบกพร่อง ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องและเพื่อการรอนสิทธิทำนองเดียวกับผู้ขายตามบทบัญญัติมาตรา 322

ผู้เขียนจึงได้เสนอให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ.2008 ของ สปป.ลาว โดยให้มีการเพิ่มบทบัญญัติที่เกี่ยวกับผลแห่งการชำระหนี้ อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินให้มีความชัดเจน ดังเช่น มาตรา 656 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย อันจะสามารถแก้ไขปัญหาค่าความสับสนเกี่ยวกับผลแห่งการชำระหนี้ อย่างอื่นแทนการชำระหนี้เงินอันเกิดจากสัญญากู้ยืมเงินตามที่กล่าวมานั้นได้อย่างแน่นอน นอกจากนี้ หากมีการบัญญัติผลแห่งการชำระหนี้ อย่างอื่นให้ชัดเจนไปในกฎหมายว่าด้วยข้อผูกพันในสัญญาและนอกสัญญา ค.ศ.2008 จะเป็นผลดีให้แก่ประชาชนและคนทั่วไปในสังคมลาว โดยเฉพาะลูกหนี้ผู้มีวัตถุประสงค์ของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินของตนที่มีอยู่ นำมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แทนเงินสดได้อย่างมีประสิทธิภาพอันจะมีผลทำให้หนี้ระงับสิ้นไปตามวัตถุประสงค์ของ ซึ่งทำให้ประเด็นเรื่องผลแห่งการชำระหนี้ อย่างอื่นมีความชัดเจนแน่นอนกว่าเดิม ทำให้พนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะผู้พิพากษา ซึ่งบังคับใช้กฎหมาย มีความรู้ความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน ส่งผลให้การพิจารณาคดีตัดสินคดีของศาลเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน สามารถรับประกันความยุติธรรมให้แก่ประชาชนและสังคมลาวได้เป็นอย่างดี ทั้งความรับผิดชอบนี้จะระงับสิ้นไปก็ตาม หากวัตถุประสงค์ของที่ลูกหนี้ นำมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ หากเกิดความชำรุดบกพร่องโดยที่ไม่ใช่ความผิดของเจ้าหนี้ ลูกหนี้ก็ต้องรับผิดชอบเดียวกับผู้ขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 322 ด้วย

References

- Academic Lawyer of Laos and Japan. (2014) *Fundamentals of Civil Law*
VIENTIANE Japan International Cooperation Agency JICA,
 Vientiane: Japan International Cooperation Agency JICA.

- Eakjariyakorn, P. (2009) *Credit and deposits* (คำอธิบาย ยืม และฝากทรัพย์), Bangkok: Winyuchon. (in Thai)
- Mae Fah Luang University. (2014) *Civil and commercial code, chapter, 1-6 (update)* (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, บรรพ 1-6 ฉบับทันสมัย), Chiang Rai: School of Law, Mae Fah Luang University. (in Thai)
- Presidential Office. (1976, 15 October). *The Declaration from the Presidential Office Economic Disputes Resolution No. 532* (คำสั่งนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขข้อขัดแย้งทางด้านเศรษฐกิจ ค.ศ.1976. เลขที่ 532/นย), Bangkok: Presidential Office. (in Thai)
- Supanit, S. (2011) *Civil and commercial code, specific contracts 2 loan and deposit* (คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วิชาเอกทศสัญญา ยืม และฝากทรัพย์), 5th edition, Bangkok: Pimdee. (in Thai)
- Thanomrot, P. (2009) *Civil and commercial code, loan, suretyship, mortgage, pledge* (คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย ยืม ค้ำประกัน จำนอง จำนำ), 6th edition, Bangkok: The Thai Bar under The Royal Patronage. (in Thai)
- The National Assembly of the Lao PDR. (1990, 27 July) *The contract law*, Vientiane: The National Assembly of the Lao PDR.

มุมมองนักท่องเที่ยวนานาชาติที่มีต่อร้านกาแฟในจังหวัดเชียงใหม่

International Tourist Perception on Coffee Shop in Chiang Mai, Thailand

รักธิดา ศิริ¹

Raktida Siri

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษาคุณลักษณะร้านกาแฟและการรับรู้ถึงคุณค่าร้านกาแฟจากมุมมองของนักท่องเที่ยวต่างชาติในจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการแบบบังเอิญได้กลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวน 500 คน ผลของการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวต่างชาติส่วนใหญ่ที่มาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่เป็นเพศชาย สถานภาพโสด เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเชียงใหม่เป็นครั้งแรก ส่วนใหญ่มาจากทวีปยุโรป อายุเฉลี่ย 34 ปี มีระดับการศึกษาคอนข้างดีคือระดับปริญญาตรีและโท ประกอบอาชีพลูกจ้างประจำ ร้านกาแฟห้องถิ่นเป็นร้านที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบและเลือกใช้บริการเป็นส่วนใหญ่ โดยภาพรวมนักท่องเที่ยวเห็นว่าร้านกาแฟในเชียงใหม่มีลักษณะเด่นคือมีความยินดีต้อนรับมาเป็นอันดับแรก ความสะอาดเป็นเรื่องที่เด่นอันดับท้ายสุด นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับรู้ถึงคุณค่าร้านกาแฟด้านความหลากหลายของอาหาร/ของหวานและเครื่องดื่มที่ร้านกาแฟให้บริการมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่านักท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์มีการรับรู้ถึงคุณค่าของร้านกาแฟที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ งานวิจัยนี้ได้แนะนำกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาร้านกาแฟและเพิ่มความสามารถทางการแข่งขัน

คำสำคัญ: คุณลักษณะร้านกาแฟ / การรับรู้ถึงคุณค่า / ร้านกาแฟ

¹ School of Tourism Development, Maejo University, Chiang Mai, Thailand,

Abstract

This study investigates on the coffee shop's characteristics and the perceived value of the coffee shop's attributes from the perspective of international tourists in Chiang Mai, Thailand. Surveys were administered to an accidental sample of 500 respondents in the city of Chiang Mai. The respondents were mostly male, single, first-time tourists, Europeans, and well-educated with the average age of 34 years old. They mostly visited the local coffee shops. The result of this study revealed that "being welcoming" was the most profound coffee shop's characteristics, while the "cleanliness" was the least one. The respondents had valued the "variety of food/desserts and drinks" the most among the coffee shop's attributes. The study showed that the respondents had valued the coffee shop's attributes differently according to their diverse demographics, which was statistically significant. This study provides the coffee shop businesses with the insights and understanding of the attributes that can potentially increase the perceived value of coffee shop in order to gain the competitive edge.

Keywords: Coffee shop's characteristics / Perceived values / Coffee shops

บทนำ

ปัจจุบันกาแฟเป็นเครื่องดื่มที่สะท้อนถึงความหรูหราและเป็นหนึ่งในประเภทเครื่องดื่มที่มีการบริโภคมากที่สุดในโลก (Schilter et al., 2001; Wijnands & Kingwell, 2016) สังเกตได้จากสถิติการผลิตกาแฟในตลาดโลกที่มีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นทุกปี เนื่องจากความต้องการของผู้บริโภคที่มีอย่างต่อเนื่องจาก 111.58 ล้านกระสอบ (60-กิโลกรัมต่อกระสอบ) ในปี 2005/06 เป็น 143.37 ล้านกระสอบ (60-กิโลกรัมต่อกระสอบ) ในปี 2015/16 นอกจากนี้ร้านกาแฟแฟรนไชส์ขนาดใหญ่อย่างสตาร์บัคส์

สามารถทำกำไรเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าจาก 10.7 เป็น 19.16 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในช่วงปี 2010-2015 (Statista, 2016) และมีการพยากรณ์ว่าเอเชียแปซิฟิกจะเป็นภูมิภาคที่มีการเติบโตของธุรกิจร้านอาหารแฟมมากที่สุด (Friend, 2016)

ในด้านสถานการณ์การเติบโตของตลาดกาแฟของประเทศไทยในปัจจุบันนั้นไม่สามารถผลิตกาแฟให้เพียงพอกับความต้องการใช้ภายในประเทศ เนื่องจากปริมาณการผลิตลดลงในขณะที่ความต้องการของตลาดกลับเพิ่มสูงขึ้น โดยในปี พ.ศ.2554 ประเทศไทยผลิตเมล็ดกาแฟได้ 42,394 ตัน ในขณะที่ความต้องการใช้ของโรงงานแปรรูปคือ 61,480 ตัน โดยยังไม่รวมถึงความต้องการของโรงคั่วขนาดเล็ก ทำให้เกิดการนำเข้าเมล็ดกาแฟในปี พ.ศ.2554 สูงถึง 34,374 ตัน นอกจากนี้ยังมีผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมกาแฟบางส่วนให้ความสำคัญกับตลาดต่างประเทศควบคู่กับตลาดในประเทศ ทำให้เกิดการส่งออกผลิตภัณฑ์กาแฟของไทยทั้งในรูปแบบเมล็ดกาแฟ กาแฟคั่ว และกาแฟสำเร็จรูป นอกจากสถานการณ์ความต้องการผลิตกาแฟที่เพิ่มสูงขึ้นแล้วยังพบปรากฏการณ์จำนวนร้านกาแฟสดทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่รวมถึงร้านกาแฟฟรีเมียมทั้งที่เป็นแฟรนไชส์จากต่างประเทศและในประเทศมีจำนวนเพิ่มขึ้นในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา อันเนื่องมาจากกระแสนิยมดื่มกาแฟในชุมชนเมืองในประเทศไทย (National Food Institute, 2014)

หากกล่าวถึงในส่วนของภูมิภาค จังหวัดเชียงใหม่นอกจากมีศักยภาพโดดเด่นด้านการท่องเที่ยวยังมีชื่อเสียงในฐานะเป็นเมืองแห่งวัฒนธรรมกาแฟอีกด้วย กล่าวคือ เชียงใหม่เป็นเมืองมีบริการด้านการท่องเที่ยวในระดับสากลที่ได้รับการจัดอันดับอยู่ในอันดับต้นๆ มากมาย เช่น ในปี พ.ศ.2553 นิตยสาร Travel & Leisure ประเทศสหรัฐอเมริกาได้จัดอันดับให้เป็นเมืองน่าท่องเที่ยวอันดับ 2 ของโลก และเป็น 1 ใน 10 สุดยอดเมืองแห่งปีจากการจัดอันดับนิตยสาร Lonely Planet นอกจากนี้ในปี พ.ศ.2554 Euromonitor International จัดอันดับให้เป็น 1 ใน 100 เมืองที่มีนักท่องเที่ยวต่างประเศมาเยือนจำนวนมากที่สุดของโลก (Euromonitor, 2015) นอกจากนี้ชื่อเสียงที่โดดเด่นด้านการท่องเที่ยวดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ในฐานะ “เมืองกาแฟ” เชียงใหม่มี

อัตราการเติบโตแบบก้าวกระโดดถึง 100% ในช่วงระยะ 5 ปีที่ผ่านมา ทุกมุมในเขตเมืองเชียงใหม่มีร้านกาแฟทุกรูปแบบทั้งกาแฟระดับไฮเอนด์จนถึงกาแฟริมถนนที่สามารถตอบสนองกลุ่มผู้บริโภคได้ทุกระดับชั้น มีมูลค่าทางการตลาดต่อปีมากถึง 1,000 ล้านบาท นายไกรสิทธิ์ พุสุวรรณ ซีอีโอของกาแฟวารี กล่าวว่า “แนวโน้มธุรกิจกาแฟในเชียงใหม่ ผมมองว่ายังมีแนวโน้มที่ดีและจะโตขึ้นเรื่อยๆ เพราะคนดื่มกาแฟมากขึ้น มีสโตร์มากขึ้น ร้านกาแฟที่จะเปิดใหม่จะไม่ใช้ร้านกาแฟธรรมดาๆ แต่ต้องมีแคแรกเตอร์ของตัวเอง มีสโตร์กาแฟของตัวเองที่เด่นชัด และอยู่ในโลเคชั่นที่ดี เข้าถึงง่าย” (Watch out for Thai Coffee, 2015) เชียงใหม่จึงเป็นเมืองหนึ่งที่เต็มไปด้วยกลิ่นอายของวัฒนธรรมกาแฟ (Tanitnon, 2015)

การเติบโตของอุตสาหกรรมกาแฟดังกล่าวข้างต้นส่งผลให้เกิดสภาวะการแข่งขันที่สูง ดังนั้นการปรับตัวและการเตรียมตัวพร้อมรับเป็นสิ่งที่จำเป็นทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชน โดยในส่วนของภาครัฐนั้นได้มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมกาแฟคือ ยุทธศาสตร์เมล็ดกาแฟไทยภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ด้านการเพิ่มมูลค่าและส่งเสริมการบริโภคกาแฟไทยเพื่อพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์ สุตรกาแฟ และบรรจุภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานตรงตามความต้องการของตลาด รวมถึงการสร้างเอกลักษณ์ของกาแฟไทย เพื่อกำหนดเอกลักษณ์ ทั้งกลิ่น รสชาติ และถิ่นที่ปลูก (The Center for International Trade Studies of UTCC, 2012) ส่วนภาคเอกชนนั้น การปรับตัวและการวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพรวมถึงการทำตลาดเชิงรุกเป็นสิ่งที่สำคัญต่อความอยู่รอดของธุรกิจ

การศึกษานี้เล็งเห็นถึงความสำคัญของผลกระทบเชิงบวกทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นกับอุตสาหกรรมกาแฟไทยทั้งต่อเกษตรกรผู้ผลิตรวมถึงผู้ประกอบการร้านกาแฟท้องถิ่น จึงมุ่งศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคกาแฟที่เป็นกลุ่มตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติเกี่ยวกับประสบการณ์ร้านกาแฟในจังหวัดเชียงใหม่ในด้านคุณลักษณะร้านกาแฟ และด้านการรับรู้ถึงคุณค่า (Perceived Value) ร้านกาแฟ โดยหวังว่าจะสามารถ

สนองต่อยุทธศาสตร์ของประเทศ รวมถึงเพื่อนำเสนอข้อมูลด้านการบริหารและกลยุทธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อธุรกิจร้านค้าแฟในการเพิ่มความสามารถทางการแข่งขัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักท่องเที่ยวต่างชาติรวมถึงรูปแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยว
2. เพื่อศึกษาคุณลักษณะร้านค้าแฟ และการรับรู้ถึงคุณค่าของร้านค้าแฟของนักท่องเที่ยว

การพิสูจน์สมมติฐาน

นักท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์มีการรับรู้ถึงคุณค่าของร้านค้าแฟที่แตกต่างกัน

วิธีการศึกษา

1. กลุ่มตัวอย่างและการเก็บข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยนี้คือนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จากอ้างอิงข้อมูลทางสถิติ Department of Tourism (2014) ในปี พ.ศ.2554 พบว่ามีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางมาเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 1,848,946 คน ในปี พ.ศ.2557 พบว่ามีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางมาเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ในช่วงครึ่งปีแรกของปี พ.ศ.2557 เป็นจำนวน 285,501 คน การกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างการศึกษารั้งนี้ได้จากการอ้างอิงสถิติดังกล่าวและใช้สูตรในการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างงานวิจัยเชิงปริมาณของ Yamanae ปี ค.ศ.1973 ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนจำนวนของประชากรทั้งหมดอยู่ที่ 500 คน และได้เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ในเดือนสิงหาคมถึงธันวาคม ปี 2558 ด้วยวิธี Self-administered Survey ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

2. การออกแบบเครื่องมือการวิจัย

แบบสอบถามได้รับการออกแบบโดยอ้างอิงจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาของแบบสอบถามได้รับการตรวจสอบจากนักวิจัยผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านพฤติกรรมศึกษาและมีการปรับแก้เนื้อหาตามคำแนะนำเพื่อเพิ่มความถูกต้องและความเชื่อมั่นของข้อมูล (Content Validity and Reliability) รวมถึงการทดสอบแบบสอบถามดังกล่าวเบื้องต้นกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเพื่อตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง แบบสอบถามประกอบด้วยเนื้อหา 3 ส่วน ดังนี้

1) นักท่องเที่ยว (1) ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ สถานภาพ สมรส ภูมิลำเนา อาชีพ รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน การศึกษา อายุ และ (2) รูปแบบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

2) ร้านกาแฟ (1) คุณลักษณะร้านกาแฟ โดยวัดระดับความคิดเห็นด้วยวิธีวัดค่าคะแนนเป็น 7 ระดับแบบ Bipolar Items (Josiam et al., 2005) เช่น ร้านกาแฟในเชียงใหม่เป็นร้านธรรมดา/มีเอกลักษณ์ ไม่เป็นมิตร/เป็นมิตร ถูก/แพง เป็นต้น และ (2) การรับรู้ถึงคุณค่าของร้านกาแฟของนักท่องเที่ยว ซึ่งแยกเป็นองค์ประกอบของร้านกาแฟ 8 ด้าน ได้แก่ ความหลากหลายของอาหาร/ของหวาน/เครื่องดื่ม บาร์ิสต้าได้รับการรับรอง/ได้รับรางวัล บรรยากาศร้านกาแฟ ความตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมของร้านกาแฟ การให้บริการของพนักงาน คุณภาพกาแฟ ความคุ้มค่าเงิน และประสบการณ์การใช้บริการโดยรวม (Chen & Hu, 2010) โดยใช้วิธี Five Point Likert Scale โดยให้ค่าความสำคัญของการรับรู้ถึงคุณค่าของร้านกาแฟจาก 1 ถึง 5 (1=แย่มาก 2=แย่มาก 3=ปานกลาง 4=ดี 5=ดีมาก)

3) คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับความคิดเห็นรวมถึงคำแนะนำของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับร้านกาแฟ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยใช้โปรแกรมทางสถิติ Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ Descriptive Analysis (Frequency, Mean Scores) และ Analysis of Variance (ANOVA)

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ (1) ข้อมูลพื้นฐานและรูปแบบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว (2) ร้านกาแฟจากมุมมองของนักท่องเที่ยว และ (3) การพิสูจน์สมมติฐาน: นักท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์มีการรับรู้ถึงคุณค่าของร้านกาแฟที่แตกต่างกัน มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1

1. นักท่องเที่ยว

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยว

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน	(500)	(%)
เพศ			
ชาย	285	498	57.2
หญิง	213		42.8
สถานภาพสมรส			
สมรส	124	487	25.5
โสด	363		74.5
ภูมิลำเนา			
ทวีปแอฟริกา	5	481	1.0
ทวีปเอเชีย	64		13.3
ทวีปยุโรป	253		52.6
ทวีปอเมริกาเหนือ	105		21.8
ทวีปอเมริกาใต้	13		2.7
ทวีปโอเชียเนีย	41		8.5

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน	(500)	(%)
อาชีพ			
ลูกจ้าง	214	498	43.0
เจ้าของธุรกิจ	96		19.3
นักเรียน/นักศึกษา	47		9.4
เกษียณ	86		17.3
แม่บ้าน	4		0.8
อื่นๆ	51		10.2
รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน			
น้อยกว่า USD1000	58	496	11.7
USD1001-2000	111		22.4
USD2001-3000	101		20.4
USD3001-4000	56		11.3
USD4001-5000	65		13.1
USD 5001 หรือมากกว่า	105		21.2
การศึกษา			
มัธยมศึกษาตอนปลาย	76	498	15.3
ปริญญาตรี	190		38.2
ปริญญาโท	185		37.1
ปริญญาเอก	47		9.4
อายุ			
น้อยที่สุด 18 ปี มากที่สุด 80 ปี	อายุเฉลี่ย 34 ปี	490	SD 13.897

หมายเหตุ: ผลรวมมีความแตกต่างเนื่องจากข้อมูลไม่ครบถ้วน

ตารางที่ 1 แสดงการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 500 คน พบว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติเกินครึ่งเป็นเพศชายร้อยละ 57.2 และเพศหญิงร้อยละ 42.8 นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 74.5 มีสถานภาพโสด พบว่ามีอายุน้อยที่สุดคือ 18 ปี

และมากที่สุดคือ 80 ปี โดยมีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 34 ปี นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาจากหลากหลายทวีปโดยเกินกว่าครึ่งมาจากทวีปยุโรป คิดเป็นร้อยละ 52.6 รองลงมาตามลำดับได้แก่ ทวีปอเมริกาเหนือ (21.8) ทวีปเอเชีย (13.3) ทวีปโอเชียเนีย (8.5) ทวีปอเมริกาใต้ (2.7) และทวีปแอฟริกา (1.0) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพลูกจ้างร้อยละ 43 รองลงมาได้แก่ เจ้าของธุรกิจร้อยละ 19.3 ผู้เกษียณอายุร้อยละ 17.3 ตามด้วยอาชีพอื่นๆ ได้แก่ อาสาสมัคร นักเดินทาง 10.2 นักเรียน/นักศึกษาร้อยละ 9.4 และแม่บ้านร้อยละ 0.8 ตามลำดับ รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนส่วนใหญ่ร้อยละ 22.4 อยู่ที่ 1,001-2,000 ดอลลาร์สหรัฐหรือ 36,326-72,580 บาท (อัตราแลกเปลี่ยนเมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2559: 36.29 บาทต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐ) รองลงมาได้แก่ มากกว่า 5,001 ดอลลาร์สหรัฐ (ร้อยละ 21.2) 2,001-3,000 ดอลลาร์สหรัฐ (ร้อยละ 20.4) 4,001-5,000 ดอลลาร์สหรัฐ (ร้อยละ 13.1) น้อยกว่า 1,000 ดอลลาร์สหรัฐ (ร้อยละ 11.7) และ 3,001-4,000 ดอลลาร์สหรัฐ (ร้อยละ 11.3) ตามลำดับ นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวต่างชาติจบการศึกษาในระดับสูง โดยส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 38.2 รองลงมาได้แก่ ปริญญาโท (ร้อยละ 37.1) มัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 15.3) และปริญญาเอก (ร้อยละ 9.4) ตามลำดับ

2. รูปแบบพฤติกรรมท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 2 รูปแบบพฤติกรรมท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

รูปแบบพฤติกรรมท่องเที่ยว	จำนวน (500)	รวม	(%)
การเดินทางมาเชียงใหม่			
เดินทางครั้งแรก	339	499	67.9
เดินทางซ้ำ (น้อยที่สุด 1 ครั้ง มากที่สุด 50 ครั้ง ค่าเฉลี่ย 5.82 ครั้ง SD 7.380)	160		32.1
ประเภทร้านค้าแฟที่เข้าใช้บริการ			
แฟรนไชส์ต่างชาติ	105	489	21.5
ท้องถิ่น	384		78.5

ตารางที่ 2 (ต่อ)

รูปแบบพฤติกรรมท่องเที่ยว	จำนวน (500)	รวม	(%)
ประเภทร้านค้าแฟที่ประสงค์เข้าใช้บริการ			
แฟรนไชส์ต่างชาติ	116	493	23.5
แฟรนไชส์ระดับชาติ	88		17.8
ท้องถิ่น	289		58.6

หมายเหตุ. ผลรวมมีความแตกต่างเนื่องจากข้อมูลไม่ครบถ้วน

จากตารางที่ 2 พบว่านักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นกลุ่มที่เดินทางมาจังหวัดเชียงใหม่เป็นครั้งแรกถึงร้อยละ 67.9 ที่เหลือเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางซ้ำโดยมีการเดินทางซ้ำน้อยที่สุดคือ 1 ครั้ง และมากที่สุดคือ 50 ครั้ง โดยมีค่าเฉลี่ยของการเดินทางซ้ำอยู่ที่ 5.82 ครั้ง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้เข้าใช้บริการของร้านค้าแฟท้องถิ่นมีสัดส่วนมากถึงร้อยละ 78.5 เมื่อสอบถามนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับร้านค้าแฟที่ประสงค์เข้าใช้บริการพบว่าเกินครึ่งเลือกที่จะเข้าใช้บริการร้านค้าแฟท้องถิ่น (ร้อยละ 58.6) รองลงมาได้แก่ แฟรนไชส์ต่างชาติ (ร้อยละ 23.5) และแฟรนไชส์ระดับชาติ (17.8) ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ร้านกาแฟจากมุมมองของนักท่องเที่ยว

ในตอนี่ 2 นี้ นักท่องเที่ยวต่างชาติแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับมุมมองของตนเองเกี่ยวกับคุณลักษณะร้านค้าแฟในเชียงใหม่ ดังแสดงในตารางที่ 3 รวมถึงการรับรู้ถึงคุณค่า (Perceived Value) ร้านกาแฟจากประสบการณ์การเข้าใช้บริการร้านกาแฟครั้งล่าสุดในจังหวัดเชียงใหม่ดังตารางที่ 4

1. คุณลักษณะร้านค้ากาแฟในเชียงใหม่

ตารางที่ 3 คุณลักษณะร้านค้ากาแฟในเชียงใหม่

คุณลักษณะร้านค้ากาแฟในเชียงใหม่	ค่าเฉลี่ย (จำนวนนักท่องเที่ยว 495 คน)	SD
ความไม่ยินดีต้อนรับ-ความยินดีต้อนรับ	5.28	1.380
ความไม่มีระเบียบวินัย-ความมีวินัย	5.25	1.448
ความไม่เป็นระเบียบ-ความเป็นระเบียบ	5.07	1.371
ความเคยชิน-ความแปลกใหม่	4.91	1.422
ความวุ่นวาย-ความสงบ	4.79	1.355
ความเป็นธรรมชาติสามัญ-ความเป็นเอกลักษณ์	4.78	1.340
ความถูก-ความแพง	4.78	1.387
ความไม่เป็นมิตร-ความเป็นมิตร	4.45	1.340
ความล้าสมัย-ความทันสมัย	4.40	1.308
ความสกปรก-ความสะอาด	4.24	1.451

จากตารางที่ 3 นักท่องเที่ยวต่างชาติได้รับการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของร้านค้ากาแฟในเชียงใหม่จากคู่คุณลักษณะ 10 ลักษณะตามตารางที่ 3 ด้านบน โดยนักท่องเที่ยวระดับค่าคะแนนของความคิดเห็นจาก 1 (คุณลักษณะเชิงลบ) ถึง 7 (คุณลักษณะเชิงบวก) พบว่าค่าเฉลี่ยของคุณลักษณะเด่นของร้านค้ากาแฟในเชียงใหม่ที่เบี่ยงเบนในเชิงบวก (ยกเว้นความถูก/แพง) โดยมีค่าเฉลี่ยเกินครึ่งหรือเกิน 3.50 ทุกข้อ หากเรียงตามลำดับจากคุณลักษณะที่เด่นที่สุดไปถึงน้อยที่สุดนั้น ได้แก่ ความยินดีต้อนรับ (5.28) ความมีวินัย (5.25) ความเป็นระเบียบ (5.07) ความแปลกใหม่ (4.91) ความสงบ (4.79) ความเป็นเอกลักษณ์ (4.78) ความแพง (4.78) ความเป็นมิตร (4.45) ความทันสมัย (4.40) และความสะอาด (4.24)

2. คุณลักษณะร้านกาแฟในเชียงใหม่

ตารางที่ 4 การรับรู้ถึงคุณค่าร้านกาแฟในจังหวัดเชียงใหม่ของนักท่องเที่ยว

การรับรู้ถึงคุณค่าร้านกาแฟ ในเชียงใหม่	ค่า ต่ำสุด	ค่า สูงสุด	จำนวน (500)	ค่าเฉลี่ย	SD
ความหลากหลายของอาหาร/ ของหวานและเครื่องดื่ม	1	5	484	3.97	0.862
บาร์ิสต้าได้รับการรับรอง/ได้รับรางวัล	1	5	480	3.89	0.821
บรรยากาศร้านกาแฟ	1	5	484	3.86	0.793
ความตระหนักถึงสิ่งแวดล้อม ของร้านกาแฟ	1	5	479	3.80	0.917
การให้บริการของพนักงาน	1	5	468	3.74	0.804
ประสบการณ์การใช้บริการโดยรวม	1	5	478	3.71	0.867
คุณภาพกาแฟ	1	5	448	3.49	0.927
ความคุ้มค่าเงิน	1	5	434	3.43	0.930

หมายเหตุ. ผลรวมมีความแตกต่างเนื่องจากข้อมูลไม่ครบถ้วน

ตารางที่ 4 แสดงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการรับรู้ถึงคุณค่า (Perceived Value) ร้านกาแฟ โดยนักท่องเที่ยวระดับค่าคะแนนของความคิดเห็น จาก 1 ถึง 5 (1=แย่มาก 2=แย่ 3=ปานกลาง 4=ดี 5=ดีมาก) พบว่าค่าเฉลี่ยของการรับรู้ถึงคุณค่าของร้านกาแฟในเชียงใหม่ นั้นเป็ยเบนในเชิงบวก โดยมีค่าเฉลี่ยเกินครึ่งหรือเกิน 2.50 ทุกข้อ หากเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยการรับรู้ถึงคุณค่าในระดับดีที่สุดไปถึงน้อยที่สุดนั้น ได้แก่ ความหลากหลายของอาหาร/ของหวานและเครื่องดื่ม (3.97) บาร์ิสต้าได้รับการรับรอง/ได้รับรางวัล (3.89) บรรยากาศร้านกาแฟ (3.86) ความตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมของร้านกาแฟ (3.80) การให้บริการของพนักงาน (3.74) ประสบการณ์การใช้บริการโดยรวม (3.71) คุณภาพกาแฟ (3.49) และความคุ้มค่าเงิน (3.43) กล่าวโดยภาพรวมได้ว่านักท่องเที่ยวต่างชาติให้คะแนนองค์ประกอบของร้านกาแฟทุกข้ออยู่ในระดับปานกลางถึงดี

ตอนที่ 3 การพิสูจน์สมมติฐาน นักท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์มีการรับรู้ถึงคุณค่าของร้านอาหารที่แตกต่างกัน

ตารางที่ 5 ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์กับการรับรู้คุณค่าร้านอาหาร

(%)	ค่าเฉลี่ยการรับรู้คุณค่าร้านอาหาร								
	คุณภาพกาแฟ	ความหลากหลายอาหารเครื่องดื่ม	บรรยากาศ	การบริการ	บริการพิเศษที่ได้รับ	การรับรอง	ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	ความคุ้มค่าเงิน	ภาพรวม
เพศ									
ชาย (57.2)	3.77	3.68	3.86	3.93	3.46	3.47	3.79	3.87	
หญิง (42.8)	3.70	3.75	3.86	4.02	3.41	3.52	3.81	3.91	
P	.367	.369	.952	.238	.587	.593	.773		
สถานภาพ									
สมรส (25.5)	3.89	3.78	3.85	4.02	3.52	3.61	3.88	3.91	
โสด (74.5)	3.69	3.68	3.86	3.95	3.40	3.44	3.77	3.87	
P	.016*	.286	.856	.443	.242	.103	.259		
ภูมิลำเนา									
ทวีปแอฟริกา (1.0)	4.00	4.40	4.40	4.60	3.00	3.40	4.00	4.20	
ทวีปเอเชีย (13.3)	3.61	3.74	3.79	3.71	3.30	3.52	3.68	3.66	
ทวีปยุโรป (52.6)	3.67	3.69	3.81	3.98	3.46	3.54	3.81	3.87	
ทวีปอเมริกาเหนือ (21.8)	3.86	3.68	3.91	3.96	3.45	3.36	3.83	3.99	
ทวีปอเมริกาใต้ (2.7)	3.46	3.50	3.69	3.92	3.69	3.30	3.31	3.38	
ทวีปโอเชียเนีย (8.5)	3.95	3.69	3.90	4.25	3.26	3.42	3.82	4.00	
P	.070	.543	.465	.027*	.458	.656	.423		
อาชีพ									
รับจ้าง (43.0)	3.73	3.71	3.79	3.99	3.44	3.42	3.77	3.80	
เจ้าของธุรกิจ (19.3)	3.71	3.67	3.84	3.90	3.41	3.58	3.80	3.84	
เกษียณ (9.4)	3.89	3.67	3.93	3.96	3.57	3.36	3.89	4.20	
นักเรียน/นักศึกษา (17.3)	3.70	3.77	4.01	4.02	3.38	3.64	3.76	3.96	
แม่บ้าน (0.8)	3.00	3.00	3.25	3.50	3.75	3.50	3.25	3.50	
อื่นๆ (10.2)	3.84	3.80	3.92	3.98	3.42	3.47	3.88	3.96	
P	.300	.569	.177	.816	.890	.441	.775		

ตารางที่ 5 (ต่อ)

(%)	ค่าเฉลี่ยการรับรู้คุณค่าร้านกาแฟ								
	คุณภาพกาแฟ	ความหลากหลายอาหารเครื่องดื่ม	บรรยากาศ	การบริการ	บริการที่ได้ประทับใจ	การรับรอง	ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	ความคุ้มค่าเงิน	ภาพรวม
รายได้เฉลี่ยครอบครัว /เดือน									
น้อยกว่า USD1000 (11.7)	3.77	3.68	3.84	3.91	3.26	3.24	3.50	3.82	
USD1001-2000 (22.4)	3.53	3.75	3.85	3.99	3.43	3.54	3.71	3.82	
USD2001-3000 (20.4)	3.68	3.66	3.85	3.94	3.59	3.60	3.85	3.93	
USD3001-4000 (11.3)	3.65	3.74	3.63	3.91	3.38	3.53	3.64	3.66	
USD4001-5000 (13.1)	3.92	3.75	3.98	3.97	3.44	3.69	3.84	3.86	
USD 5001 หรือมากกว่า (21.2)	3.98	3.69	3.95	4.06	3.43	3.35	4.05	4.10	
P	.001*	.972	.190	.877	.489	.067	.005*		
การศึกษา									
มัธยมศึกษาตอนปลาย	3.65	3.93	3.82	3.96	3.39	3.52	3.74	3.81	
ปริญญาตรี	3.79	3.67	3.88	3.97	3.56	3.51	3.73	3.92	
ปริญญาโท	3.72	3.69	3.87	3.99	3.38	3.46	3.90	3.88	
ปริญญาเอก	3.83	3.66	3.85	3.91	3.22	3.44	3.74	3.91	
P	.538	.153	.963	.950	.104	.937	.269		
อายุ									
18-25	3.66	3.73	3.92	3.92	3.37	3.47	3.64	3.75	
26-35	3.69	3.71	3.84	4.03	3.49	3.57	3.87	3.88	
36-55	3.89	3.73	3.80	3.88	3.36	3.45	3.76	4.01	
56+	3.88	3.64	3.84	4.04	3.48	3.31	3.98	4.08	
P	.083	.937	.695	.439	.614	.334	.056		

หมายเหตุ. ผลรวมมีความแตกต่างเนื่องจากข้อมูลไม่ครบถ้วน

*Significant at $p < .005$.

ตารางที่ 5 แสดงการพิสูจน์สมมุติฐานการวิจัยพบว่าสมมุติฐานเป็นจริง กล่าวคือ นักท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์มีการรับรู้ถึง

คุณค่าของร้านกาแฟแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p \leq .05$) กล่าวคือนักท่องเที่ยวที่มีสถานภาพสมรสแสดงระดับการรับรู้ถึงคุณค่าร้านกาแฟ “ด้านคุณภาพกาแฟ” สูงกว่านักท่องเที่ยวที่มีสถานภาพโสด (กลุ่มนักท่องเที่ยวสถานภาพสมรสค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 และกลุ่มนักท่องเที่ยวสถานภาพโสดค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69, $p = .016$) นอกจากนี้การศึกษานี้ได้ใช้การเปรียบเทียบเชิงซ้อนโดยใช้เทคนิค LSD เพื่อวิเคราะห์หาความแตกต่างภายในกลุ่มเพิ่มเติมสำหรับองค์ประกอบที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p \leq .05$) คือด้านภูมิลำเนาและรายได้เฉลี่ยครอบครัว/เดือน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 6 ความแตกต่างภายในกลุ่มด้านภูมิลำเนา

องค์ประกอบ	ภูมิลำเนา	ค่าเฉลี่ย	ภูมิลำเนา	ค่าเฉลี่ย	p
ด้านการบริการ	เอเชีย	3.71	แอฟริกา	4.60	.026
ด้านการบริการ	เอเชีย	3.71	โอเซเนีย	4.25	.002
ด้านการบริการ	เอเชีย	3.71	ยุโรป	3.98	.028

หมายเหตุ. *Significant at $p < .005$.

ภูมิลำเนา

ตารางที่ 6 แสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p \leq .05$) ระหว่างนักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาอยู่ในทวีปเอเชียกับนักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาอยู่ในทวีปแอฟริกา โอเซเนีย และยุโรปในด้านการบริการ โดยนักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาอยู่ในทวีปเอเชียรับรู้ถึงคุณค่าการบริการน้อยกว่านักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาจากแอฟริกา โอเซเนีย และยุโรป

ตารางที่ 7 ความแตกต่างภายในกลุ่มด้านรายได้เฉลี่ยครอบครัว/เดือน

องค์ประกอบ	รายได้เฉลี่ย ครอบครัว/เดือน	ค่าเฉลี่ย	รายได้เฉลี่ย ครอบครัว/เดือน	ค่าเฉลี่ย	p
คุณภาพกาแฟ	USD 5001 หรือ มากกว่า	3.98	USD1001-2000	3.53	.000
คุณภาพกาแฟ	USD 5001 or more	3.98	USD2001-3000	3.68	.009
คุณภาพกาแฟ	USD 5001 or more	3.98	USD3001-4000	3.65	.018
คุณภาพกาแฟ	USD4001-5001	3.92	USD1001-2000	3.53	.002
ความคุ้มค่าเงิน	น้อยกว่า USD1000	3.5	USD 5001 หรือ มากกว่า	4.05	.000
ความคุ้มค่าเงิน	น้อยกว่า USD1000	3.5	USD2001-3000	3.85	.021
ความคุ้มค่าเงิน	น้อยกว่า USD1000	3.5	USD4001-5000	3.84	.041
ความคุ้มค่าเงิน	USD 5001 หรือ มากกว่า	4.05	USD1001-2000	3.71	.007
ความคุ้มค่าเงิน	USD 5001 หรือ มากกว่า	4.05	USD3001-4000	3.64	.008

หมายเหตุ. *Significant at $p < .005$.

รายได้เฉลี่ยครอบครัว/เดือน

ตารางที่ 7 แสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p \leq .05$) ในด้านคุณภาพกาแฟและด้านความคุ้มค่าเงิน ระหว่างนักท่องเที่ยวที่มีรายได้เฉลี่ยครอบครัวต่อเดือนในหลากหลายกลุ่ม โดยด้านคุณภาพกาแฟนั้นผลการศึกษพบความแตกต่างใน 4 กลุ่มรายได้ ส่วนด้านความคุ้มค่าเงินนั้นพบความแตกต่างใน 5 กลุ่มรายได้ กล่าวคือนักท่องเที่ยวที่มีรายได้เฉลี่ยครอบครัวต่อเดือนสูงรับรู้ถึงคุณค่าด้านคุณภาพกาแฟสูงกว่านักท่องเที่ยวที่มีรายได้เฉลี่ยครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า และในทำนองเดียวกันนักท่องเที่ยวที่มีรายได้เฉลี่ยครอบครัวต่อเดือนสูงรับรู้ถึงด้านความคุ้มค่าเงินสูงกว่านักท่องเที่ยวที่มีรายได้เฉลี่ยครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า

อภิปรายผลการศึกษา

ตอนที่ 1 นักท่องเที่ยว

งานวิจัยนี้พบว่านักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาท่องเที่ยวเชียงใหม่ (กลุ่มตัวอย่าง 500 คน) มีสัดส่วนเพศชายต่อเพศหญิงเป็น 3:2 และประมาณ 3 ใน 4 ของกลุ่มตัวอย่างมีสถานภาพโสด นักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีอายุน้อยที่สุดคือ 18 ปี และมากที่สุดคือ 80 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 34 ปี นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาจากหลากหลายทวีป โดยประมาณครึ่งหนึ่งของนักท่องเที่ยวมาจากทวีปยุโรป รองลงมาตามลำดับได้แก่ ทวีปอเมริกาเหนือ เอเชีย โอเชียเนีย อเมริกาใต้ และแอฟริกา

หากเปรียบเทียบผลการศึกษาด้านข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยวในงานวิจัยนี้ กับสถิติที่เปิดเผยล่าสุดของกรมการท่องเที่ยวประจำเดือนพฤษภาคม ปี 2559 (Department of Tourism, 2016) พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเป็นสัดส่วนสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลประจำเดือนพฤษภาคมของปี 2557, 2558 และ 2559 ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่มาจากเอเชียตะวันออก (สามอันดับแรกในเดือนพฤษภาคม 2559 ได้แก่ จีน มาเลเซีย และเกาหลี) รองลงมาได้แก่ ยุโรป (สามอันดับแรก ได้แก่ รัสเซีย สหราชอาณาจักร และเยอรมัน) อเมริกา (สามอันดับแรก ได้แก่ อเมริกา แคนาดา และอเจนตินา) เอเชียใต้ (สามอันดับแรก ได้แก่ อินเดีย บังกลาเทศ และปากีสถาน) โอเชียเนีย (สองอันดับแรก ได้แก่ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์) ตะวันออกกลาง (สามอันดับแรก ได้แก่ อิสราเอล สหรัฐอาหรับเอมิเรต และคูเวต) และแอฟริกา (อันดับแรกได้แก่แอฟริกาใต้) ตามลำดับ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงใหม่ (Chiang Mai Provincial Office of Tourism and Sports, 2016) เปิดเผยข้อมูลสถิติปีล่าสุดคือ ปี 2557 พบว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่มาจากทวีปเอเชีย ยุโรป อเมริกา โอเชียเนีย ตะวันออกกลาง และแอฟริกา ตามลำดับ จึงอาจกล่าวได้ว่าสัดส่วนของนักท่องเที่ยวของงานวิจัยนี้ค่อนข้างสอดคล้องกับสถิติของภาครัฐดังกล่าวข้างต้น

นอกจากนี้งานวิจัยนี้พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพลูกจ้าง รองลงมา ได้แก่เจ้าของธุรกิจ ผู้เกษียณอายุ อาชีพอื่นๆ (ได้แก่ อาสาสมัคร นักเดินทาง เป็นต้น) นักเรียน/นักศึกษา และแม่บ้าน รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนส่วนใหญ่คิดเป็น 1 ใน 4 ของนักท่องเที่ยวทั้งหมด อยู่ที่ 1,001-2,000 ดอลลาร์สหรัฐหรือ 36,326-72,580 บาท (อัตราแลกเปลี่ยนเมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2559: 36.29 บาทต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐ) รองลงมาได้แก่ มากกว่า 5,001, 2,001-3,000, 4,001-5,000, น้อยกว่า 1,000 และ 3,001-4,000 ดอลลาร์สหรัฐ นอกจากนี้นักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาเยือนจังหวัดเชียงใหม่และใช้บริการร้านอาหารส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีเกือบร้อยละ 40 และปริญญาโทเกือบร้อยละ 40 ที่เหลือในอันดับรองลงมา ได้แก่ มัธยมศึกษาตอนปลาย และปริญญาเอกตามลำดับ หากเปรียบเทียบผลการศึกษานี้กับสถิติของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยประจำปี 2550 (Tourism Authority of Thailand, 2007) พบความสอดคล้องกล่าวคือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยรายงานว่ามีนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวในเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง (57:42) ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มช่วงอายุ 25-34 ปี (ร้อยละ 34.26) 35-44 ปี (ร้อยละ 26.01) 15-24 ปี (ร้อยละ 18.84) 45-54 ปี (ร้อยละ 13.70) 65 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 3.65) และ 55-64 ปี (ร้อยละ 3.54) (Tourism Authority of Thailand, 2007) อย่างไรก็ตามพบข้อแตกต่างในด้านพฤติกรรมการเดินทางโดยงานวิจัยนี้พบว่านักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่มากกว่าสองในสามเป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางเป็นครั้งแรก (สัดส่วน 67:33) สำหรับนักท่องเที่ยวที่เคยมาเชียงใหม่แล้วมีจำนวนการมาเที่ยวซ้ำเฉลี่ยประมาณ 6 ครั้ง (ต่ำสุด 1 ครั้ง สูงสุด 50 ครั้ง) ซึ่งแตกต่างจากการรายงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเมื่อปี 2550 ที่พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวเชียงใหม่ซ้ำ (ร้อยละ 53) มากกว่าการเที่ยวครั้งแรก (ร้อยละ 47) เฉลี่ย 2.19 ครั้งต่อปี (Tourism Authority of Thailand, 2007) สำหรับภาพรวมทั้งประเทศในปี 2555 พบว่าสัดส่วนกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางซ้ำกับกลุ่มที่เดินทางเป็นครั้งแรกอยู่ที่ 38:62 (Tourism Authority of Thailand, 2013) การท่องเที่ยว

แห่งประเทศไทยจึงมียุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวในปี 2558 ที่ได้กำหนดสัดส่วนที่เหมาะสมของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาเที่ยวประเทศไทยเป็นครั้งแรกกับนักท่องเที่ยวที่เดินทางซ้ำอยู่ที่ 45:55 กล่าวคือเป็นการเร่งขยายตัวของกลุ่มเดินทางครั้งแรกและรักษาอัตราการเติบโตของกลุ่มเดินทางซ้ำโดยได้เจาะกลุ่มลูกค้าใหม่เป็นตลาดยุโรป 5 ประเทศ ได้แก่ สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี และเนเธอร์แลนด์ (Tourism Authority of Thailand, 2013) ดังนั้นหากเปรียบเทียบพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของงานวิจัยนี้กับข้อมูลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าสัดส่วนของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเชียงใหม่เป็นครั้งแรกมีสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้นอีกทั้งเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวจากยุโรป ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นผลที่เกิดจากยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็เป็นได้

จากผลการศึกษายังพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้ใช้บริการของร้านกาแฟท้องถิ่นมีสัดส่วนมากถึงเกือบ 5 ใน 6 จำนวนส่วนน้อยที่เหลือได้ใช้บริการของร้านกาแฟประเภทแฟรนไชส์ต่างชาติ เมื่อสอบถามนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับร้านกาแฟที่ประสงค์ใช้บริการพบว่าเกินครึ่งของนักท่องเที่ยวเลือกที่จะใช้บริการร้านกาแฟท้องถิ่น ดังนั้นจึงเป็นโอกาสทางธุรกิจที่เปิดกว้างสำหรับการเติบโตของร้านกาแฟท้องถิ่น

ตอนที่ 2 ร้านกาแฟจากมุมมองของนักท่องเที่ยว

ในตอนี่ 2 นี้ นักท่องเที่ยวต่างชาติแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับมุมมองของตนเองเกี่ยวกับคุณลักษณะร้านกาแฟในเชียงใหม่ รวมถึงการรับรู้ถึงคุณค่า (Perceived Value) ขององค์ประกอบร้านกาแฟ ทั้งด้านสินค้า การบริการ และประสบการณ์การเข้าใช้บริการร้านกาแฟครั้งล่าสุดในจังหวัดเชียงใหม่

ผลการศึกษาพบว่าคุณลักษณะเด่นของร้านกาแฟในเชียงใหม่จากมากที่สุดถึงน้อยที่สุดเรียงตามลำดับ 10 คุณลักษณะ ได้แก่ ความยินดีต้อนรับ (5.28) ความมีวินัย (5.25) ความเป็นระเบียบ (5.07) ความแปลกใหม่ (4.91) ความสงบ (4.79) ความเป็น

เอกลักษณ์ (4.78) ความแพง (4.78) ความเป็นมิตร (4.45) ความทันสมัย (4.40) และความสะอาด (4.24) การศึกษาของ Waxman (2006) พบคุณลักษณะของร้านอาหารที่พึงประสงค์เรียงตามลำดับ ได้แก่ ความสะอาด กลิ่นที่ดึงดูด แสงที่เพียงพอ เฟอร์นิเจอร์ที่สะดวกสบาย วิวด้านนอกร้าน เสียง (Acoustic) ที่ดึงดูด เพลงที่ดึงดูด การเข้าถึงแสงธรรมชาติ การตกแต่งที่น่าดึงดูด สีที่น่าดึงดูด รูปลักษณ์ (visual) ที่น่าดึงดูด จะเห็นได้ว่าความสะอาดเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์เป็นอันดับแรกจากการศึกษาของ Waxman (2006) แต่ผลของการศึกษารั้ครั้งนี้พบว่านักท่องเที่ยวต่างชาติประเมินร้านอาหารในเชียงใหม่ว่ามีลักษณะเด่นที่สุดด้านความยินดีต้อนรับในขณะที่ความสะอาดนั้นได้รับการประเมินคุณลักษณะเด่นเป็นอันดับสุดท้าย จึงเป็นสิ่งที่น่าสังเกตว่าร้านอาหารในเชียงใหม่สมควรเพิ่มความโดดเด่นเรื่องความสะอาดหรือไม่ เนื่องจากเป็นลักษณะร้านอาหารที่พึงประสงค์ของผู้บริโภคตามผลการศึกษาของ Waxman (2006)

การรับรู้ถึงคุณค่าของสินค้า (Perceived Value) นั้นคือการที่ผู้บริโภคเล็งเห็นถึงคุณภาพของสินค้าซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค กล่าวคือการที่ผู้บริโภคเปรียบเทียบระหว่างความคาดหวังที่เกิดขึ้นก่อนที่จะทำการซื้อสินค้ากับประสบการณ์จริงที่ได้รับ จากนั้นจึงเกิดเป็นความรู้สึกหลังการซื้ออันได้แก่ ความรู้สึกทางบวกหรือลบด้านความพึงพอใจ ความตั้งใจในการแนะนำสินค้าและความภักดีในตัวสินค้าต่อไป หากมองเป็นลักษณะของลำดับขั้นของกระบวนการในการเกิดขึ้นก่อนหลังแล้วจะมีลำดับดังนี้คือ ความคาดหวัง การรับรู้ถึงคุณค่า ความพึงพอใจ ความตั้งใจในการกลับมาซื้อซ้ำ และการแนะนำ จากแนวคิด "Experience Economy" ของ Pine and Gilmore (2000, อ้างใน Yu & Fang, 2009) กล่าวว่า การรับรู้ถึงคุณค่าโดยปกติเกิดขึ้นมาจากสินค้า การบริการ และประสบการณ์ที่ได้รับจากการบริโภคสินค้า

ผลการศึกษานี้พบว่านักท่องเที่ยวระดับค่าคะแนนการรับรู้ถึงคุณค่าของร้านอาหารในเชียงใหม่เป็ยเบนในเชิงบวก หากเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยการรับรู้ถึงคุณค่าในระดับดีที่สุดไปถึงแย่ที่สุดนั้น ได้แก่ ความหลากหลายของอาหาร/ของหวานและ

เครื่องดื่ม (3.97) บาร์ิสต้าได้รับการรับรอง/ได้รับรางวัล (3.89) บรรยากาศร้านกาแฟ (3.86) ความตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมของร้านกาแฟ (3.80) การให้บริการของพนักงาน (3.74) ประสิทธิภาพการให้บริการโดยรวม (3.71) คุณภาพกาแฟ (3.49) และความคุ้มค่าเงิน (3.43) กล่าวโดยภาพรวมได้ว่านักท่องเที่ยวต่างชาติให้คะแนนองค์ประกอบของร้านกาแฟทุกข้ออยู่ในระดับปานกลางถึงดี งานวิจัยของ Chen and Hu (2010) ศึกษา ร้านกาแฟในเมืองเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย พบว่าองค์ประกอบร้านกาแฟที่ลูกค้า ร้านกาแฟให้ความสำคัญและใช้พิจารณาในการเลือกเข้ารับบริการร้านกาแฟนั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญเรียงตามลำดับดังนี้คือ การบริการ คุณภาพกาแฟ บรรยากาศ อาหารและเครื่องดื่ม และสิทธิประโยชน์ เมื่อเปรียบเทียบกับผลการศึกษาของ Chen and Hu (2010) พบว่ามีข้อแตกต่างกับการศึกษานี้กล่าวคือ การบริการและคุณภาพกาแฟที่นักท่องเที่ยวได้รับจากร้านกาแฟในเชียงใหม่ได้รับการประเมินการรับรู้ถึงคุณค่าจากนักท่องเที่ยวต่างชาติอยู่ในอันดับท้ายๆ ส่วนองค์ประกอบด้านความหลากหลายของอาหาร/ของหวานและเครื่องดื่มนั้นได้รับการประเมินอยู่ในอันดับแรก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าร้านกาแฟในเชียงใหม่มีความโดดเด่นในองค์ประกอบด้านคุณภาพของความหลากหลายของอาหาร/ของหวานและเครื่องดื่ม นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าจากมุมมองของนักท่องเที่ยวต่างชาติมองว่าองค์ประกอบด้านการบริการ (ลำดับที่ 5 ใน 8) และคุณภาพกาแฟ (ลำดับที่ 7 ใน 8) นั้นมีความโดดเด่นน้อยกว่าองค์ประกอบอื่นๆ จึงอาจกล่าวได้ว่าร้านกาแฟในเชียงใหม่ยังมีช่องว่างที่สามารถเติมเต็มได้ในการพัฒนาองค์ประกอบร้านด้านบริการและคุณภาพกาแฟรวมถึงด้านอื่นๆ ตามการศึกษาของ Chen and Hu (2010) เพื่อสร้างปัจจัยดึงดูดในการเลือกเข้าใช้บริการร้านกาแฟ

ตอนที่ 3 การพิสูจน์สมมติฐาน นักท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์มีการรับรู้ถึงคุณค่าของร้านกาแฟที่แตกต่างกัน

งานวิจัยนี้ศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ 7 ตัวแปร ได้แก่ เพศ สถานภาพ ภูมิฐานะ อาชีพ รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน การศึกษา และอายุของกลุ่มนักท่องเที่ยวตัวอย่าง และคุณค่าของร้านกาแฟ 8 ด้าน ได้แก่ คุณภาพกาแฟ อาหาร

และเครื่องดื่ม บรรยากาศ การบริการ บาร์สด้าที่ได้รับการรับรอง ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ความคุ้มค่าเงิน และภาพรวม ผลการศึกษาพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p \leq .05$) 3 ใน 7 ตัวแปร ได้แก่ สถานภาพ ภูมิฐานะ และรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน ในคุณค่าร้านกาแฟด้านต่างๆ ดังนี้

ภูมิฐานะกับการบริการ

ผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวที่มีภูมิฐานะอยู่ในทวีปเอเชียรับรู้ถึงคุณค่าการบริการน้อยกว่านักท่องเที่ยวที่มีภูมิฐานะจากแอฟริกา โอเชียเนีย และยุโรป จากทฤษฎีความเหลื่อมล้ำทางวัฒนธรรมของ Hofstede (2011) ระบุว่าวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันส่งผลต่อความคิด ทศนคติ ตลอดจนพฤติกรรม ซึ่งมีวัฒนธรรมของ Hofstede (2011) นั้นประกอบด้วย 5 มิติ คือ (1) การเหลื่อมล้ำของอำนาจ (Power Distance) (2) ความเป็นปัจเจกบุคคลและกลุ่มนิยม (Individualism-Collectivism) (3) การหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน (Uncertainty Avoidance) (4) ความเป็นชายกับความเป็นหญิง (Masculinity-Femininity) และ (5) การมุ่งเน้นเป้าหมายระยะยาว (Long Term Orientation) สำหรับสังคมตะวันตกนั้นค่าของความเหลื่อมล้ำทางอำนาจ ความหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน และกลุ่มนิยมจะต่ำ ผลของการศึกษานี้พบว่านักท่องเที่ยวชาวเอเชียรับรู้ถึงคุณค่าการบริการน้อยกว่านักท่องเที่ยวที่มีภูมิฐานะอื่น เมื่อวิเคราะห์ผ่านมิติวัฒนธรรมของ Hofstede (2011) เป็นที่น่าสังเกตว่าการยึดถือความเท่าเทียมกันของสังคมตะวันตกหรือการที่สังคมตะวันตกมีความเหลื่อมล้ำทางอำนาจสังคมต่ำ อาจเป็นสาเหตุหนึ่งในการไม่คาดหวังที่จะได้รับการปฏิบัติหรือได้รับการบริการเป็นพิเศษเนื่องจากยึดถือว่าทุกคน ทุกอาชีพมีความเท่าเทียมกันทางสังคม ดังนั้นเมื่อนักท่องเที่ยวจากสังคมตะวันตกเปรียบเทียบความคาดหวังของตนที่หล่อหลอมขึ้นมาจากวัฒนธรรมตะวันตกกับการบริการที่ได้รับจากร้านกาแฟในเชียงใหม่โดยผู้ให้บริการชาวเอเชีย จึงทำให้การรับรู้ในคุณค่าของการบริการที่ได้รับอยู่ในระดับสูงเกินกว่าความคาดหวัง ในทางตรงกันข้ามในสังคมตะวันออกที่นักท่องเที่ยวชาวเอเชียผู้ซึ่งเติบโตอยู่ในวัฒนธรรมที่มีความเหลื่อมล้ำทางอำนาจสูง เมื่อได้รับการบริการจากพนักงานร้านกาแฟ

ในประเทศเอเชียที่มีธรรมเนียมการปฏิบัติที่เหมือนกัน เช่นความอ่อนน้อม การโค้งคำนับ เป็นต้น จึงอาจไม่ใช่เรื่องแปลกหรือมีความพิเศษ ทำให้ประเมินความคาดหวังกับการบริการจากประสบการณ์จริงที่ได้รับไม่มีความแตกต่างกัน ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาอยู่ในทวีปเอเชียจึงรับรู้ถึงคุณค่าการบริการน้อยกว่านักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาจากแอฟริกา โอเชียเนีย และยุโรป

สถานภาพกับคุณภาพกาแฟ, รายได้เฉลี่ยครอบครัว/เดือนกับคุณภาพกาแฟและความคุ้มค่าเงิน

ผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวผู้ที่มีสถานภาพสมรสมีการรับรู้ถึงคุณค่าร้านกาแฟด้านคุณภาพกาแฟสูงกว่าผู้ที่มีสถานภาพโสด และยังพบความแตกต่างด้านรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนของกลุ่มนักท่องเที่ยวใน 4 กลุ่มรายได้ในด้านคุณภาพกาแฟ รวมถึงความแตกต่างของนักท่องเที่ยวใน 5 กลุ่มรายได้ในด้านความคุ้มค่าเงิน กล่าวคือนักท่องเที่ยวที่มีรายได้เฉลี่ยครอบครัวต่อเดือนสูงรับรู้ถึงคุณค่าด้านคุณภาพกาแฟสูงกว่านักท่องเที่ยวที่มีรายได้เฉลี่ยครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า และในทำนองเดียวกันนักท่องเที่ยวที่มีรายได้เฉลี่ยครอบครัวต่อเดือนสูงรับรู้ถึงด้านความคุ้มค่าเงินสูงกว่านักท่องเที่ยวที่มีรายได้เฉลี่ยครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า

จากผลการศึกษาดังกล่าวนี้ อาจอธิบายได้จากการที่ผู้ที่มีสถานภาพสมรสนั้นมีสถานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าผู้ที่มีสถานภาพโสด (Waite, 1995; Waite & Gallagher, 2000) ทำให้อำนาจในการใช้จ่ายหรือกำลังซื้อของผู้ที่มีสถานภาพสมรสมีสูงกว่า รวมถึงความสามารถในการเข้าเลือกใช้บริการร้านกาแฟที่หลากหลายในด้านราคา มากกว่าหรือเลือกซื้อสินค้า/บริการในราคาที่สูงกว่า รวมถึงความสามารถในการบริโภคกาแฟที่มีคุณภาพมากกว่าด้วย โดยคุณภาพกาแฟดังกล่าวนี้ประกอบด้วยหลายองค์ประกอบ เช่น การชงกาแฟผ่านเครื่องชงกาแฟที่มีคุณภาพสูงสามารถกำหนดที่มีแรงดันที่เหมาะสมในการกลั่นกาแฟออกจากผงกาแฟ เมล็ดกาแฟที่มีรสชาติดีจากการเพาะปลูกบนพื้นที่สูงและคว้ในอุณหภูมิที่เหมาะสม เป็นต้น (Suwanwisolkiet, 2012) ดังนั้นร้านที่มีศักยภาพด้านการเงินสามารถสั่งซื้ออุปกรณ์ เครื่องใช้ในร้าน หรือวัตถุดิบ

ที่มีคุณภาพในการผลิต ซึ่งส่งผลถึงต้นทุนและการกำหนดราคากาแฟต่อแก้วที่มีความแตกต่างกันตามต้นทุนของแต่ละร้าน การบริโภคกาแฟที่มีคุณภาพและราคาสูงนั้นถือเป็นเรื่องง่ายสำหรับผู้บริโภคที่มีความสามารถในการใช้จ่ายและถือว่าสิ่งแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่ได้มาคือคุณภาพกาแฟนั้นมีความคุ้มค่า ยกตัวอย่างร้านกาแฟในจังหวัดเชียงใหม่ เช่น ร้านพาคามาร่า ร้าน Impresso เป็นต้นนั้น ที่ขยายทางเลือกให้ผู้บริโภคได้เลือกความต้องการบริโภคกาแฟที่ขงจากเมล็ดกาแฟทั่วไป หรือจากเมล็ดกาแฟพรีเมียมที่มีราคาสูงกว่า

ผลการศึกษางานวิจัยนี้แตกต่างกับงานวิจัยของ Melkis et al. (2014) ที่ศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของสถานภาพสมรสที่มีต่อร้านอาหารจานด่วน (Fast Food) โดยพบว่าลูกค้าที่มีสถานสมรสและโสดไม่มีความแตกต่างในการรับรู้ถึงคุณภาพองค์ประกอบด้านต่างๆ ของร้านอาหารจานด่วน อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าลักษณะของร้านอาหารจานด่วนกับร้านกาแฟนั้นมีความแตกต่างกัน โดยร้านร้านอาหารจานด่วนเป็นร้านอาหารที่ทุกกลุ่มรายได้สามารถเข้าถึงได้ เป็นสินค้าราคาไม่แพงโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับชาวตะวันตก ทำให้สถานภาพสมรสและรายได้ไม่มีผลต่อการรับรู้ถึงคุณค่าบริการที่ได้รับจากร้านอาหารประเภทนี้ หากแต่ร้านกาแฟในเชียงใหม่หลายแห่งนั้นมีราคาที่ค่อนข้างสูงเนื่องจากหลายปัจจัย เช่น การขายกาแฟโดยมีทางเลือกให้กับลูกค้าในการเลือกเมล็ดกาแฟที่จะนำมาทำเป็นเครื่องดื่มโดยเฉพาะเมล็ดกาแฟจากต่างประเทศที่เป็นแหล่งปลูกที่มีชื่อเสียงอย่างเอธิโอเปีย หรือเมล็ดจากโรงคั่วกาแฟที่มีชื่อเสียงที่ได้รับรางวัลระดับโลก จึงทำให้ต้นทุนการผลิตสูงส่งผลต่อราคากาแฟต่อแก้วที่สูงขึ้นตามด้วย

ข้อเสนอแนะ

โดยภาพรวมเมื่อสอบถามถึงความประสงค์ในการเข้าใช้บริการร้านกาแฟแล้ว นักท่องเที่ยวมีความประสงค์เข้าใช้บริการร้านกาแฟท้องถิ่น ดังนั้นจึงถือเป็นโอกาสทางธุรกิจของร้านกาแฟท้องถิ่นในเชียงใหม่ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ระบุถึงความชื่นชอบใน

การบริการและบรรยากาศของร้านกาแฟเป็นเอกลักษณ์อันหมายถึงเพลง ศิลปะท้องถิ่น การตกแต่ง และวิถีที่เป็นธรรมชาติ รวมถึงความหลากหลายของอาหารและเครื่องดื่ม ดังนั้นสิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ธุรกิจควรรักษาไว้ให้เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ส่วนสิ่งที่นักท่องเที่ยวระบุว่าเป็นจุดบกพร่องของร้านกาแฟนั้น ได้แก่ รายการอาหารและเครื่องดื่มหรือป้ายที่ควรเป็นภาษาอังกฤษ การบริการอันเนื่องมาจากความด้อยความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของพนักงาน คุณภาพของกาแฟที่ยังไม่ได้มาตรฐาน เช่น อุณหภูมิ ความเข้มข้นของบดดีกาแฟที่มีลักษณะเป็นน้ำมันเกินไป ความหวานของเครื่องดื่มที่เกิดจากส่วนผสมคือน้ำตาลและนมข้นหวานที่มีมากเกินไป การขาดความหลากหลายในการเสนอทางเลือกของนมที่ใช้ เช่น นมไขมันต่ำ หรือนมถั่วเหลือง นอกจากนี้ยังระบุถึงเสียงรบกวนของการจราจรและลูกค้าอื่นๆ ในร้าน มาตรฐานความสะอาดต่ำ การรบกวนของแมลงวัน ขาดการให้บริการ wifi ดังนั้นประเด็นที่เป็นข้อบกพร่องเหล่านี้ร้านกาแฟควรให้ความสนใจในการปรับปรุงการให้บริการเพื่อให้เป็นมาตรฐานมากขึ้น

การศึกษานี้ได้รวบรวมประเด็นสำคัญจากคำแนะนำของนักท่องเที่ยวจากคำถามแบบปลายเปิดในแบบสอบถามเพื่อใช้ในการปรับปรุงการให้บริการของร้านกาแฟในด้านต่างๆ โดยสรุปเป็นประเด็นเพื่อการพัฒนาส่วนผสมทางการตลาด 7P's คือ ด้านผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด คน กระบวนการ และกายภาพ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลิตภัณฑ์

วัตถุดิบหลักคือกาแฟนั้นควรมีมาตรฐาน มีคุณภาพ ควรมีทั้งเมล็ดกาแฟของท้องถิ่นควบคู่กับเมล็ดกาแฟจากต่างชาติในการให้บริการ สำหรับประเภทของนมที่ใช้ในการผลิตเครื่องดื่ม เช่น กาแฟประเภทลาเต้ ควรมีทางเลือกในการใช้นมสำหรับผู้บริโภคที่มีความต้องการแตกต่างกัน เช่น นักท่องเที่ยวชาวอเมริกันบางคนจะคุ้นเคยกับการใช้ครีมประเภท Half and Half (ครีมประเภทที่มีส่วนผสมของนม 50% และครีม 50%) จะไม่คุ้นเคยกับการใช้นม 100% เป็นส่วนผสมกับเครื่องดื่มกาแฟ ดังนั้นจึงเสนอ

ให้ใช้ครีมประเภทนี้เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของร้านกาแฟ นักท่องเที่ยวยังระบุถึงข้อจำกัดในการบริโภคขนมบางประเภท ดังนั้นร้านกาแฟควรมีทางเลือกให้กับผู้บริโภคโดยมีบริการนมไขมันต่ำ หรือนมถั่วเหลือง เป็นต้น ในเรื่องของรสชาติของเครื่องดื่มนั้น ควรเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคได้บริโภคเครื่องดื่มที่ปรับรสชาติเข้ากับความต้องการของผู้ดื่มได้ ไม่ว่าจะเป็นระดับความหวาน และความเข้มข้นของกาแฟ นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังระบุความต้องการถึงทางเลือกผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ออร์แกนิก เมล็ดกาแฟที่มาจากแหล่งเพาะปลูก กาแฟประเภทไม่มีคาเฟอีน เครื่องดื่มแช่เย็นที่ไม่มีส่วนผสมของน้ำตาล เป็นต้น นอกจากนี้ร้านกาแฟควรเพิ่มความหลากหลายของรายการอาหาร เช่น คูกี้ อาหารเช้า ขนมไทย ขนมท้องถิ่น เครื่องดื่มประเภทอื่นๆ ที่ไม่ใช่กาแฟ รวมถึงเครื่องดื่มพิเศษของท้องถิ่น

2. ราคา

แม้นักท่องเที่ยวต่างชาติจะมีความได้เปรียบด้านความแตกต่างในอัตราค่าแลกเปลี่ยนเงินแต่ยังมีนักท่องเที่ยวบางส่วนที่ระบุถึงราคาของเครื่องดื่มกาแฟในเชียงใหม่ที่มีราคาค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับราคาอาหารและเครื่องดื่มประเภทอื่นๆ ยกตัวอย่างเช่น ร้าน Marks & Spencer ในประเทศอังกฤษเป็นร้านขายของชำแบบพรีเมียม ขายแซนวิชซึ่งเป็นอาหารพื้นฐานของคนอังกฤษราคาต่ำสุดอยู่ที่ 1.3 ปอนด์ (Marks & Spencer, 2015) หรือประมาณ 56 บาท จะเห็นได้ว่าราคานี้เท่ากับหรือสูงกว่าราคาเครื่องดื่มกาแฟที่ให้บริการในร้านพรีเมียมส่วนใหญ่ในเชียงใหม่ และหากเทียบกับราคาอาหารในเชียงใหม่นักท่องเที่ยวสามารถใช้จ่ายเงินในจำนวนเดียวกันนี้บริโภคอาหารท้องถิ่น เช่น ข้าวเหนียวหมูบึ่งราคาเฉลี่ยคือ 25 บาท ก๋วยเตี๋ยว 40-50 บาท เป็นต้น ดังนั้นการตั้งราคาที่เหมาะสมจึงเป็นเรื่องที่ร้านกาแฟควรให้ความสำคัญ

3. ช่องทางการจัดจำหน่าย

สถานที่ตั้งร้านกาแฟควรอยู่ห่างไกลจากการจราจรที่คับคั่ง หากไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้สามารถแก้ไขได้โดยการให้บริการหุ้มเพื่อใช้สำหรับการฟังเพลง

ช่วงเวลาเปิดปิดควรเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานขึ้นเนื่องจากกาแฟเป็นเครื่องดื่มที่ผู้คนต้องการยามเช้า โดยควรเปิดร้านในเวลา 6 โมงเช้า

4. การส่งเสริมการตลาด

ร้านกาแฟควรใช้ป้ายโฆษณาหน้าร้านในการส่งเสริมการขาย ข้อความที่ดึงดูดใจที่ควรระบุอยู่บนป้ายหน้าร้านคือการใช้เมล็ดกาแฟท้องถิ่น ควรทำการตลาดด้วยการโฆษณาที่ใช้จุดเด่นในด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของเชียงใหม่ ควรมีโปรแกรมสิทธิพิเศษ เช่น การสะสมแต้มเพื่อแลกเครื่องดื่มฟรี บริการฟรี wifi บริการนำดื่มฟรี มีกาแฟทดลองฟรี ซึ่งจะเพิ่มความประทับใจในประสบการณ์การดื่มกาแฟมากยิ่งขึ้น

5. คน

บาร์ิสต้าที่ดีควรทราบว่ากาแฟที่ดีมีรสชาติอย่างไร และพยายามที่จะปรับปรุงเพื่อให้รสชาติดีขึ้น ร้านกาแฟจึงควรพัฒนาความเชี่ยวชาญของบาร์ิสต้าโดยอบรมด้านการผลิตกาแฟที่ได้คุณภาพ อาจใช้การศึกษาดูงานจากร้านกาแฟที่ได้ระดับมาตรฐาน นอกจากนี้ควรมีการอบรมบาร์ิสต้าด้านภาษาอังกฤษ เนื่องจากข้อจำกัดด้านการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติทำให้เกิดความบกพร่องในการให้บริการและการเพิ่มขึ้นของต้นทุนการผลิต เช่น บาร์ิสต้าไม่สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ถูกต้องทำให้มีการผลิตรายการเครื่องดื่มผิดพลาด เป็นต้น

6. กระบวนการ

ความสะดวกเป็นเรื่องที่สำคัญในกระบวนการผลิต เช่น เครื่องชงกาแฟไม่สะดวกพอจะมีผลต่อคุณภาพของรสชาติกาแฟแก้วนั้นๆ ในกระบวนการผลิตควรให้ความสำคัญกับทุกขั้นตอน เช่น สัดส่วนผงกาแฟกับปริมาณน้ำที่ใช้ควรเป็นสัดส่วนที่เหมาะสมซึ่งจะส่งผลต่อ body ของกาแฟ นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญกับวิธีการเก็บเมล็ดกาแฟ โดยการใช้บรรจุภัณฑ์สุญญากาศและคำนึงถึงอายุการเก็บเมล็ดกาแฟที่คั่วแล้วซึ่งไม่ควรเกิน 1 อาทิตย์

7. กายภาพ

ร้านกาแฟควรปรับปรุงบรรยากาศให้มีความน่าดึงดูด มีขนาดบรรยากาศที่หลากหลาย ควรลดการใช้พลาสติก เปลี่ยนมาใช้บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ ควรรณรงค์การใช้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ หรือการให้ผู้บริโภคนำแก้วส่วนตัวมาใช้ แก้วที่ใช้ในร้านควรเป็นแก้วที่ล้างสะอาด โดยในร้านควรมีมุมที่ออกแบบไว้สำหรับผู้บริโภคที่นิยมดื่มกาแฟตามลำพัง ดังนั้นการจัดเก้าอี้ที่นั่งได้คนเดียวและมุมส่วนตัวจึงมีความจำเป็น นอกจากนี้ควรมีมุมกาแฟทั้งในอาคารที่ติดเครื่องปรับอากาศและมุมกลางแจ้งสำหรับผู้รักแสงแดดและอากาศธรรมชาติ ควรมีมุมอ่านหนังสือพร้อมบริการหนังสือพิมพ์หลากหลายภาษา นอกจากนี้ควรเพิ่มป้ายและเมนูภาษาอังกฤษ รวมทั้งแหล่งที่มาของกาแฟ เน้นบรรยากาศร้านที่สื่อถึงความเป็นท้องถิ่นด้วยการตกแต่งและเพลงในการสร้างบรรยากาศ

ข้อจำกัดของงานวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

การศึกษานี้เสนอแง่มุมที่น่าสนใจจากประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวต่างชาติในฐานะผู้ดื่มกาแฟในร้านกาแฟที่เชียงใหม่ อย่างไรก็ตามการศึกษาคั้งนี้พบข้อจำกัดในการศึกษาคือ ร้านกาแฟในจังหวัดเชียงใหม่ค่อนข้างมีความหลากหลายในด้านสไตล์และคุณลักษณะ ด้วยข้อจำกัดในความสามารถเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจึงไม่สามารถที่จะเก็บข้อมูลได้ครอบคลุมความหลากหลายของร้านกาแฟประเภทต่างๆ ได้ รวมถึงไม่สามารถควบคุมปัจจัยต่างๆ ในการศึกษาได้หมด เช่น แหล่งปลูกกาแฟ สไตล์ของร้านกาแฟ หรือบรรยากาศร้านกาแฟ เป็นต้น นอกจากนี้การศึกษานี้ศึกษาองค์ประกอบร้านกาแฟเพียง 8 องค์ประกอบ ซึ่งอาจไม่ครอบคลุมองค์ประกอบอื่นๆ ซึ่งอาจมีผลต่อการรับรู้ถึงคุณภาพร้านกาแฟในมุมมองของนักท่องเที่ยวต่างชาติในประเด็นอื่นๆ ได้ เช่น เวลาเปิดปิด เพลง การตกแต่ง เป็นต้น นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างมีการกระจายตัวที่ไม่เท่ากัน ดังนั้นผลการศึกษาคั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คือนักท่องเที่ยวชาวยุโรป การศึกษาในอนาคตควรศึกษาถึง

องค์ประกอบร้านกาแฟอื่นๆ ที่ได้รับรู้ไว้ในการศึกษานี้เข้าใจด้วย นอกจากนี้การศึกษาเปรียบเทียบกับมุมมองของเจ้าบ้านต่อการดื่มกาแฟในท้องถิ่นยังเป็นการศึกษาที่น่าสนใจในอนาคตอีกด้วย

สรุป

กาแฟเป็นเครื่องดื่มประเภทหนึ่งที่มีผู้บริโภคมากที่สุดในโลกและสร้างผลกระทบเชิงบวกด้านเศรษฐกิจตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำของห่วงโซ่อุปทานคือจากเกษตรกรผู้เพาะปลูกไปจนถึงธุรกิจร้านกาแฟซึ่งเป็นสถานที่สุดท้ายในการส่งมอบผลิตภัณฑ์แก่ผู้บริโภค อุตสาหกรรมกาแฟมีมูลค่าสูงและเติบโตอย่างรวดเร็วทั้งในระดับนานาชาติและระดับชาติส่งผลถึงการแข่งขันที่เพิ่มสูงขึ้น ดังนั้นการศึกษาถึงพฤติกรรมและความคิดเห็นของผู้บริโภคจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมกาแฟและธุรกิจกาแฟ การศึกษานี้จึงมุ่งศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคกาแฟที่เป็นกลุ่มตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติเกี่ยวกับประสบการณ์ร้านกาแฟในจังหวัดเชียงใหม่ในด้านคุณลักษณะร้านกาแฟ และด้านการรับรู้ถึงคุณค่า (Perceived Value) ร้านกาแฟ ผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวต่างชาติส่วนใหญ่ที่มาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่เป็นเพศชาย สถานภาพโสด เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเชียงใหม่เป็นครั้งแรก ส่วนใหญ่มากจากทวีปยุโรป อายุเฉลี่ย 34 ปี มีระดับการศึกษาค่อนข้างดีคือระดับปริญญาตรีและโท ประกอบอาชีพลูกจ้างประจำ ร้านกาแฟท้องถิ่นเป็นร้านที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบและเลือกใช้บริการเป็นส่วนใหญ่ โดยภาพรวมนักท่องเที่ยวเห็นว่าร้านกาแฟในเชียงใหม่มีลักษณะเด่นคือมีความยินดีต้อนรับมาเป็นอันดับแรกส่วนความสะดวกเป็นเรื่องที่เด่นอันดับท้ายสุด นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับรู้ถึงคุณค่าร้านกาแฟด้านความหลากหลายของอาหาร/ของหวาน และเครื่องดื่มที่ร้านกาแฟให้บริการมากที่สุด

นอกจากนี้ผลการพิสูจน์สมมุติฐานเป็นจริง กล่าวคือ นักท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์มีการรับรู้ถึงคุณค่าของร้านกาแฟที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบความแตกต่างในลักษณะทางประชากรศาสตร์

ด้านสถานภาพ ภูมิลำเนา และรายได้เฉลี่ยครอบครัว/เดือนงานวิจัยนี้ได้แนะนำกลยุทธ์ทางการตลาดที่สังเคราะห์ได้จากข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์ 7Ps (ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด คน กระบวนการ และกายภาพ) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาร้านกาแฟและเพิ่มความสามารถทางการแข่งขัน

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ประจำปี 2558 (มจ3-58-003)

References

- Chen, P. & Hu, H. (2010) How determinant attributes of service quality influence customer-perceived value: An empirical investigation of the Australian coffee outlet industry, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, vol. 22, no. 4, pp. 535-551.
- Chiangmai Provincial Office of Tourism and Sports. (2016) *Tourist statistic (สถิตินักท่องเที่ยว)*, Available: <http://www.cm-mots.com/news/view/1417592284.html> [6 July 2016] (in Thai)
- Department of Tourism. (2014) *International tourist summary of 2014 (สรุปสถานการณ์นักท่องเที่ยว ปี 2557)*, Available: http://www.m-society.go.th/article_attach/12133/16378.pdf [13 January 2015] (in Thai)

Department of Tourism. (2016) *International tourist summary of May 2016*

(สรุปสถานการณ์นักท่องเที่ยว พฤษภาคม 2559), Available:

<http://newdot2.samartmultimedia.com/home/details/11/222/26061>

[6 July 2016] (in Thai)

Euromonitor. (2015) *Euromonitor Home Page*, Available:

<http://www.euromonitor.com/thailand> [12 December 2016]

Friend, E. (2016) *Coffee shops around the world: Three key insights for*

2016, Available: [http://blog.euromonitor.com/2016/04/coffee-](http://blog.euromonitor.com/2016/04/coffee-shops-around-the-world-three-key-insights-for-2016.html)

[shops-around-the-world-three-key-insights-for-2016.html](http://blog.euromonitor.com/2016/04/coffee-shops-around-the-world-three-key-insights-for-2016.html)

[12 December 2016]

Hofstede, G. (2011) Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in

context, *Online Readings in Psychology and Culture*, vol.2, no.1,

<http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1014>

Josiam, B. M., et al. (2005) Involvement and the tourist shopper: Using the involvement construct to segment the American tourist shopper at the mall, *Journal of Vacation Marketing*, vol. 11, no. 2, pp. 135-154.

Marks & Spencer. (2015) *Sandwiches, rolls & wraps*, Available:

<http://www.marksandspencer.com/> [2 January 2017]

Melkis M., et al. (2014) The influence of marital status and age on the

perception of fast food consumer in an emerging market,

International Journal of Business and Innovation, vol. 1, no. 3,

pp. 33-42.

- National Food Institute. (2014) *The overview of coffee in Thailand* (สถานการณ์ตลาดกาแฟในประเทศไทย), Available: http://fic.nfi.or.th/food/upload/pdf/10_206.pdf [13 January 2016] (in Thai)
- Prachachat Online. (2015, 13 May) *Watch out for Thai coffee* (จับตาดูกาแฟไทย), Available: http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1431321951 [6 July 2016] (in Thai)
- Schilter, B., et al. (2001) 'Health effects and safety consideration', in R. J. Clarke & O. G. Vitzthum (eds.), *Coffee recent developments*, p. 166, Ames, IA: Blackwell Science Company.
- Statista. (2016) *Statistics and facts on the coffee house industry*, Available: <https://www.statista.com/topics/1670/coffeehouse-chain-market/> [22 December 2016]
- Suwanwisolkrit, P. (2012) *San Sara Kafea* (สรรสาระกาแฟ), Bangkok: Numtapun Printing. (in Thai)
- Tanitnon, P. (2015, March 25) Why Chiang Mai's a booming coffee capital, *The Insider's Guide to Bangkok*, Available: <http://bk.asia-city.com/travel/news/chiang-mai-coffee-capital> [2 December 2016]
- The Center for International Trade Studies of UTCC. (2012) *The overview of Thai coffee after the opening of AEC* (ภาพรวมสถานการณ์เมล็ดกาแฟของไทยเมื่อเปิด AEC), Available: <http://www.thai-aec.com/56> [6 July 2016] (in Thai)
- Tourism Authority of Thailand. (2007) *Statistic of domestic travel* (สถิติการท่องเที่ยวภายในประเทศ), Available: http://www2.tat.or.th/stat/web/static_tst.php [6 July 2016] (in Thai)

- Tourism Authority of Thailand. (2013) *TAT Review Magazine in 2013*, Available: <http://etatjournal.com/web/menu-read-web-etatjournal/menu-2007/menu-read-web-etatjournal/menu-2013/menu-2013-jul-sep/528-32556-income-market> [6 July 2016]
- Waite, J. L. (1995) Does marriage matter?, *Demography*, vol. 32, pp. 483–507.
- Waite, J. L. & Gallagher, M. (2000) *The case for marriage: Why married people are happier, healthier and better off financially*, New York: Doubleday.
- Waxman, L. (2006) The coffee shop: Social and physical factors influencing place attachment, *Journal of Interior design*, vol. 11, no. 3, pp. 35-53.
- Wijnands, J. M. A., & Kingwell, E. (2016) Time to wake up and smell the coffee? Coffee consumption and multiple sclerosis, *J Neurol Neurosurg Psychiatry*, vol 87, pp. 454-460.
- Yu, H. & Fang, W. (2009) Relative impacts from product quality, service quality, and experience quality on customer perceived value and intention to shop for the coffee shop market, *Total Quality Management & Business Excellence*, vol. 20, no. 11, pp. 1273-1285.

**ศักยภาพชุมชนและการมีส่วนร่วมพลเมืองในการจัดการการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนบ้านแม่กำปอง
จังหวัดเชียงใหม่**

Community Potentials and Citizen Participation in Ecotourism Management
towards Learning Resources on Community Enterprise of
Ban Mea Kam Pong, Chiang Mai

ชรินทร์ มั่งคั่ง¹

Charin Mangkhong

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนและการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนบ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการฝังตัวแบบมีส่วนร่วมในชุมชน ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัย จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และข้อมูลทุติยภูมิเป็นข้อมูลเชิงเอกสาร กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 15 คน ประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 9 คน และผู้แทนชาวบ้าน จำนวน 6 คน ผลการวิจัยพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนนั้นได้ค้นพบศักยภาพของชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมพลเมือง ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ (1) ผู้นำชาวบ้านมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (2) ชาวบ้านมีการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (3) ชาวบ้านมีการสืบเสาะหาความรู้แบบเสริมพลัง และ (4) ชาวบ้านมีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ

¹ Department of Curriculum, Teaching and Learning, Faculty of Education,

การมีส่วนร่วมของพลเมืองในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน พบว่า กลไกการนำไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เข้มแข็งประกอบด้วย (1) การเสริมพลังชาวบ้าน (2) การปรับกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน (3) การถอดบทเรียนของชาวบ้าน และผลงานการศึกษายังพบว่าชุมชนมีทุนทางสังคม อันเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน ได้แก่ มรดกวัฒนธรรมชุมชน ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจกันของคนในชุมชน ผู้นำชุมชนมีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองวิถีเขียว ผู้นำที่เป็นต้นแบบของนักคิดริเริ่มเพื่อสังคม มีความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์ มีมนุษยสัมพันธ์ มีทักษะตัดสินใจเชิงสาธารณะ มีความเสียสละเพื่อชุมชนจึงทำให้ชุมชนบ้านแม่กำปองได้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนที่สำคัญของประเทศไทย

คำสำคัญ: ศักยภาพชุมชน / การมีส่วนร่วมพลเมือง / การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ / แหล่งเรียนรู้ / วิสาหกิจชุมชน

Abstract

The aim of this research was to study community potentials and citizen participation in ecotourism management towards learning resources on community enterprise of Ban Mea Kam Pong, Chiang Mai. This research was a qualitative research method using participatory community immersion. The data used in the research are classified in two categories (1) Primary data was information from the participatory workshop (2) Secondary data was documentary. The target groups were 2 groups including 9 community enterprise stakeholders and 6 villager representatives. The total target groups was 15 people.

The results of the study revealed that the ecotourism management towards learning resources on community enterprise was the community has the potential to create the learning process and knowledge management in the tourism development of the community enterprise as a learning community that emphasizes citizen participation consisting 4 components: (1) community leader was transformation leaderships (2) learning community (3) collaborative inquiry and (4) action learning. The citizen participation in ecotourism management towards learning resources on community enterprise it was found that the approach leads to a strenuous learning resources were (1) empowerment of villagers (2) learning paradigm shift of villagers (3) lesson-learned of villagers. In addition the study indicated that community social capital was factor supporting to the development of a learning resource on enterprise community consist community cultural heritage, harmoniousness, truth, reliance, and community leaders have a consciousness of “green citizen”, role model of original thought for society, justice, trusty, human relationship, public decision making, and sacrifice for village. Therefore the Ban Mea Kam Pong community has been the outstanding learning resource on community enterprise in Thailand.

Keyword: Community Potential / Citizen Participation / Ecotourism Management / Learning Resources / Community Enterprise

บทนำ

ชุมชนบ้านแม่กำปองได้ใช้แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อสังคมน้อยที่สุด แนวคิดนี้ได้นำไปสู่การปฏิบัติในหลากหลายประเทศนับตั้งแต่ พ.ศ.2530 เป็นต้นมา โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การสหประชาชาติและองค์การการท่องเที่ยวโลก ประเทศไทยก็ได้รับเอาแนวคิดนี้มาศึกษาและดำเนินการจนปรากฏผลเป็นรูปธรรมในระดับพื้นที่จากการศึกษาถึงผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีต่อประเทศไทยในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่ามีทั้งผลกระทบในทางบวก และผลกระทบในทางลบ ผลกระทบในทางบวก คือ ทำให้เกิดรายได้จากการจับจ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยว มีรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเพิ่มขึ้น มีการกระจายความมั่งคั่งไปสู่ท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ ทำให้เศรษฐกิจของท้องถิ่นดีขึ้น นอกจากผลดีทางด้านเศรษฐกิจแล้วยังก่อผลให้เกิดผลดีทางด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนและเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น ในส่วนผลกระทบในทางลบ คือ อาจทำให้สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเกิดความเสื่อมโทรมจากการไม่ระมัดระวังของนักท่องเที่ยวหรือเนื่องด้วยขาดการวางแผนที่ดีของหน่วยงานในท้องถิ่น ในด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่นั้นอาจไม่ได้รับการจัดสรรผลประโยชน์ตอบแทนที่คุ้มค่า เนื่องจากไม่ได้รับโอกาสเข้าร่วมในการจัดการและการให้บริการ ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ไปตกอยู่กับผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวที่มีเงินทุนมากและเป็นคนภายนอกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนนั้นๆ ส่วนชุมชนในท้องถิ่นกลับต้องประสบกับปัญหาต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวนำมาเข้ามา เช่น ปัญหาการส่งเสียงดังรบกวนของนักท่องเที่ยว ปัญหาการจราจร ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาขยะ และปัญหาค่าครองชีพในท้องถิ่นสูงขึ้นเพื่อลดผลกระทบในทางลบให้น้อยลงจึงเสนอทางเลือกใหม่ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยอาศัยหลักการที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก ต้องเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และประการที่สองต้องเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

จากหลักการ ทั้ง 2 ประการนี้ จึงเป็นจุดเริ่มต้นการท่องเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การมีส่วนร่วมพลเมืองจึงเป็นขบวนการพัฒนาที่สมาชิกในชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจมติชน ไม่ว่าจะ เป็นทางตรงหรือทางอ้อม ที่อำนาจในการตัดสินใจไม่ควรเป็นของกลุ่มคนจำนวนน้อย แต่อำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชน เพื่อทุกๆ คนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อการดำเนินการเพื่อให้เกิดพลังกลุ่มต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมส่วนรวม โดยมีเงื่อนไขพื้นฐานในการมีส่วนร่วมของ นั้นประกอบด้วย (1) การมีอิสรภาพในการเข้าร่วมที่เป็นไปด้วยความสมัครใจ (2) ความเสมอภาคในการเข้าร่วมโดยผู้ที่เข้าร่วมต้องมีสิทธิเท่าเทียมกัน และ (3) ผู้เข้าร่วมต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งต้องมีความเข้าใจในเรื่องการดำเนินการเป็นอย่างดีหากกิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย ก็จะต้องมีการพัฒนาศักยภาพ เพื่อให้สมาชิกชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ (Vachanasvasti, 2007; Uwanoo & Bureekul, 2005; Bureekul, 2009)

แหล่งเรียนรู้วิถีสาธิตชุมชนบ้านแม่กำปอง ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว เป็นหมู่บ้านขนาดเล็กตั้งอยู่ที่อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ประวัติศาสตร์ของชุมชนตั้งขึ้นมานานกว่า 100 ปี อยู่ในพื้นที่ที่เป็นป่าต้นน้ำและเป็นแหล่งพืชพรรณไม้หายาก พันธุ์ บริเวณที่หมู่บ้านตั้งอยู่ มีลำห้วยสายหนึ่งพืชพันธุ์ชื่อ “แม่กำปอง” เกิดขึ้นอยู่ทั่วบริเวณ ประชาชนในพื้นที่นี้จึงเรียก ลำห้วยสายนั้นว่า “แม่กำปอง” และเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านแม่กำปอง” ในอดีตบ้านแม่กำปองมีรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โดยชาวบ้านมีอาชีพหลัก ได้แก่ การทำเหมือง การทำสมุนไพรและการปลูกกาแฟ ประกอบกับสภาพภูมิลักษณะ (Topography) ของหมู่บ้านแม่กำปองที่ตั้งอยู่ในหุบเขา มีภูเขาโอบล้อมรอบชุมชน มีลำธารไหลผ่าน ทำให้หมู่บ้านแม่กำปองมีอากาศเย็นสบาย

อุดมภูมิค่อนข้างเย็นในฤดูหนาว และมีทัศนียภาพที่สวยงาม ชาวบ้านใช้วิถีชีวิตแบบเรียบง่าย บ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้สะอาดร่มเย็น มีการจัดที่พักอาศัยให้แก่ผู้ที่มาเยือนได้พักผ่อนอย่างสบายแต่ก็ไม่ละทิ้งวิถีชีวิตแบบเดิมของตน จึงเป็นที่ตั้งใจของนักท่องเที่ยวที่เล่าขานบอกต่อกันมา ทั้งนี้สภาพบรรยากาศบ้านแม่กำปองยังมีความเหมาะสมที่จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางธรรมชาติอีกแห่งหนึ่ง ในปัจจุบันบ้านแม่กำปองมีประชากรประมาณ 400 คน มีบ้านเรือนกว่า 130 หลัง อาชีพหลักคือ เก็บใบเหมี้ยงผลิตกาแฟพันธุ์อาราบิก้าส่งขายให้โครงการหลวง มีอาชีพเสริมคือ การเปิดบ้านเป็นโฮมสเตย์ ต้อนรับนักท่องเที่ยวประมาณ 20 หลังคาเรือน ที่นี้มีป่าที่ยังคงสภาพและมีธรรมชาติที่สวยงาม สามารถเดินป่าเพื่อศึกษาธรรมชาติได้ทั้งระยะใกล้และระยะไกล โดยระยะใกล้นั้นสามารถเดินขึ้นไปถึง “ดอยม่อนล้าน” สูงจากระดับทะเลประมาณ 1,700 เมตร ในวันที่ท้องฟ้าปลอดโปร่งสามารถมองเห็นทิวทัศน์ได้ 3 จังหวัด คือ เชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง นอกจากนั้นบนยอดดอยม่อนล้านก็ยังมีสวนป่าสนสวนสมเด็จย่า และลานกิจกรรมของศูนย์พิทักษ์ป่า สามารถกางเต็นท์พักแรมชมบรรยากาศเสภาพความงามบนยอดดอยได้ ในช่วงฤดูหนาวประมาณเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคมมีต้นพญาเสือโคร่งหรือ “ซากุระ” ที่จะออกดอกสีชมพูบานสะพรั่งสวยงามต้อนรับผู้มาเยือน การปลูกกาแฟผสมกับป่าเหมี้ยงในดงไม้ก่อ จึงเป็นการสร้าง “คุณค่า” ให้กับชุมชนบ้านแม่กำปอง เนื่องจากการผลิตกาแฟที่ส่งเสริมระบบการอนุรักษ์ป่าไม้ที่มีการพึ่งพาความชุ่มชื้นของป่าเหมี้ยงและกลิ่นหอมของดอกไม้ป่าได้ทำให้กาแฟของบ้านแม่กำปองมีเอกลักษณ์ความหอมเย็นชุ่มคอ มีกลิ่นอายหอมของดอกไม้และกลิ่นหอมดอกไม้ก่อ พลังความสดชื่นที่ได้จากต้นเหมี้ยงที่ส่งสารหอมระเหยกลืนกลืนใจให้กับเมล็ดกาแฟในทรีที่มีรสชาติแห่งคุณค่าจากป่าดึกดำบรรพ์ ซึ่งแสดงถึงสิ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications: GI) เป็นทรัพย์สินทางปัญญาของชุมชนบ้านแม่กำปองที่เกิดจากธรรมชาติและคนในชุมชนได้อาศัยลักษณะเฉพาะของสภาพความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ ลักษณะดินฟ้าอากาศที่เย็นสบายตลอดปีมาใช้ประโยชน์ในการผลิตกาแฟในป่าเหมี้ยงที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้าง

“สิทธิชุมชนเกษตร” ของตนขึ้นมา ซึ่งภูมิปัญญาของชุมชนที่อนุรักษ์ป่าเพื่อสร้างมูลค่าให้กับกาแฟนั้นได้แสดงให้เห็นว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ชุมชนเป็นเจ้าของในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่จะส่งผลให้ผู้ผลิตที่อาศัยอยู่ในสถานที่หรือแหล่งภูมิศาสตร์เฉพาะถิ่นเท่านั้นที่มีสิทธิผลิตภักดิ์โดยใช้ชื่อกาแฟแม่กำปอง หรือ เหมียงแม่กำปอง ได้ ตลอดเส้นทางการศึกษารวมชาติ ชาวบ้านแม่กำปองได้รับมรดกทางวัฒนธรรมจากบรรพชนว่า การเก็บใบเหมียงในแต่ละช่วงเวลา จะได้คุณสมบัติของเหมียงที่แตกต่างกัน ถ้าเก็บช่วงหน้าร้อนในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนมิถุนายน ใบเหมียงจะแข็ง รสชาติฝาดเพราะได้รับน้ำฝนน้อย ถ้าเก็บในช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม เรียกว่า เหมียงกลางปี จะมีรสชาติจืดกว่าเหมียงหัวปี แต่ถ้าเลือกเก็บช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนตุลาคมเรียกว่า เหมียงช้อย เป็นผลผลิตช่วงท้ายฝนทำให้เหมียงมีรสชาติดีที่สุดในช่วงที่ต้องการของตลาด และในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมกราคมใบเหมียงจะมีขนาดเล็กให้ผลผลิตน้อยกว่าช่วงอื่น การเก็บใบเหมียงจะเก็บเพียงสองในสามส่วนเหลือไว้อีกหนึ่งส่วนของใบเพื่อจะให้ต้นเหมียงได้ใช้สังเคราะห์แสงสร้างอาหารเพื่อเลี้ยงลำต้นต่อไป หากเก็บทั้งใบ จะทำให้ต้นเหมียงไม่เจริญเติบโตให้ผลผลิตน้อย ในอดีตชาวบ้านจะใช้มือเก็บใบเหมียง แต่ปัจจุบันชาวบ้านได้พัฒนาอุปกรณ์ที่เรียกว่า “ปลอก” ซึ่งเป็นการเอาใบมีดโกนมาเชื่อมกับห่วงวงกลมแล้วใส่ไว้ในนิ้วเพื่อช่วยตัดใบเหมียงทำให้การเก็บใบเหมียงทำได้รวดเร็วขึ้น ช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคมชาวบ้านไม่ได้เก็บเหมียงก็จะใช้เวลาจัดเตรียมอุปกรณ์ที่จะใช้เก็บผลผลิตในครั้งต่อไป ก็จะเหลาไม้ไผ่ให้เป็นตอกสองขนาด ได้แก่ “ตอกมัด” เป็นตอกเส้นเล็กใช้มัดใบเหมียงที่เก็บจากสวน และ “ตอกกำเหมียง” เป็นตอกขนาดกว้างประมาณ 1 นิ้ว ใช้มัดเหมียงให้เป็นกำก่อนนำไปหมัก หรือเมื่อนำมาแต่งเป็นกำก่อนออกขาย ซึ่งกิจกรรมเศรษฐกิจในรอบปีล้วนแต่ใช้ประโยชน์จากการพึ่งพาธรรมชาติจึงแสดงให้เห็นภูมิปัญญาความเป็น “พลเมืองวิถีเขียว (Green Citizens)” ของชาวบ้านในชุมชนได้เป็นอย่างดี และเป็นทุนทางสังคมที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะสามารถจัดการทรัพยากรชุมชนให้เป็นแหล่งแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจได้

ศักยภาพชุมชนที่มีบริบทการพึ่งตนเองด้วยเศรษฐกิจชุมชนอย่างเข้มแข็งคือการ จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยมีสหกรณ์ออมทรัพย์เป็นสถาบันที่สร้างความมั่นคงทาง เศรษฐกิจและการพึ่งตนเองของชุมชน มีการนำความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้าง รายได้ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชุมชนมีความสามารถในการจัดการที่ทำให้ชุมชน พึ่งพาตนเองได้ (Community Enterprise Act, 2005) ในปัจจุบันชุมชนบ้านแม่กำปองมี หลากหลายกลุ่มอาชีพ ทุกกลุ่มก็จะส่งผู้นำและกรรมการเข้าเป็นสภาชุมชน โดย สภาชุมชนก็จะมีหน้าที่พิจารณาทิศทางการพัฒนาบ้านแม่กำปอง เช่น กรณีชาวบ้าน ประสงค์จะกู้ยืมเงินเพื่อพัฒนาอาชีพก็ต้องได้รับความยินยอมจากกลุ่ม และนำเรื่องเข้า สภาชุมชนพิจารณาอนุมัติ คัดดอกเบี้ยยร้อยละ 2 ต่อปี ถ้าชำระเงินทุนคืนภายใน 2 ปี จะไม่คิดดอกเบี้ย ปัจจุบันสหกรณ์ออมทรัพย์มีเงินหมุนเวียนในระบบประมาณ 3 ล้าน บาท ส่วนการบริหารจัดการโฮมสเตย์ที่ได้จากนักท่องเที่ยวรายหัวละ 550 บาท จะถูก หักเข้าสหกรณ์บางส่วน และในทุกวันที่ 1 ของทุกเดือนชาวบ้านจะได้รับจัดสรรรายได้ ด้วยเพราะสหกรณ์และกองทุนต่างๆ จะสรุปรายรับรายจ่ายที่เกิดขึ้น เมื่อสหกรณ์มีกำไร ก็จ่ายปันผลให้กับสมาชิก การจะสร้างบ้านหรือสิ่งปลูกสร้างในหมู่บ้านก็ต้องผ่าน “สภาชุมชน” ว่าพื้นที่บริเวณนั้นสมควรก่อสร้างหรือไม่ สิ่งปลูกสร้างทับเส้นทางน้ำผ่าน หรือไม่ ถ้าทำอะไรขัดต่อข้อกำหนดก็จะก่อสร้างไม่ได้ มีการสร้างโรงงานผลิตไฟฟ้าพลัง น้ำ เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าใช้ภายในหมู่บ้าน มีระบบประปาภูเขา วิถีชีวิตในยามเย็น พ่อหลวงและชาวบ้านได้จัดพิธีร้องขวัญมัดมือเพื่อเป็นการเรียกขวัญกลับสู่ตัวตนและ เป็นการต้อนรับนักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับชาวบ้านดูญาติมิตร ชุมชนจัดอาหารใส่ ขันโตกและมีการแสดงของชาวบ้าน อาหารสุขภาพที่ใช้พืชผักพื้นถิ่นในชุมชน เช่น แกงแคผักลิงลาว น้ำพริกถ่อ ยำใบเหมี้ยงสมุนไพร ผัดผักยอดมะเขือเครือ ความสุข จากการพึ่งตนเองของชุมชนบ้านแม่กำปองได้แสดงให้เห็นพลังของการมีส่วนร่วม ของพลเมืองในการจัดการทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Wanapaisan et al., 1997; Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization [DASTA]), 2012)

การปรับตัวของชุมชนบ้านแม่กำปองตลอดระยะเวลา 20 กว่าปีที่ผ่านมา ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนจากหมู่บ้านเล็กๆ แห่งหนึ่งที่ท่ามกลางภูเขาห่างไกลความเจริญ และมีรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงชีพ ปัจจุบันสภาพการดำรงอยู่ของบ้านแม่กำปองมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวให้ทันต่อกระแสความเจริญก้าวหน้าด้วยปัจจัยต่างๆ มากมาย และปัจจุบันนับได้ว่าชุมชนบ้านแม่กำปองได้พัฒนามาเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงองค์รวม (Holistic Learning Community) ที่เปิดพื้นที่ให้กับองค์กรและสถานศึกษาได้เข้ามาศึกษาดูงาน จัดเวทีแลกเปลี่ยนในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนได้ปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้มรดกชนให้กับหน่วยงานภายนอก ดังนั้นจึงน่าจะศึกษาศักยภาพชุมชนและการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิถีชุมชนบ้านแม่กำปอง เพื่อการเรียนรู้และการสร้างศักยภาพชุมชนที่เข้มแข็งยังคงมีรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ปรับเปลี่ยนเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชุมชนที่คืนพลังอำนาจให้ชุมชนได้มีสิทธิในการจัดการทรัพยากรชุมชนที่สามารถสร้างมูลค่าการตอบแทนการบริการของระบบนิเวศจากภูมิปัญญาไปสู่การพึ่งตนเองได้ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่สามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทอื่นได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนและการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีสหกิจชุมชนบ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ชุมชนบ้านแม่กำปองมี 128 หลังคาเรือน ประกอบด้วยประชากรทั้งหมด 418 คน เป็นชาย 216 คน เป็นหญิง 202 คน และกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในการวิจัยนี้ประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ได้จากผู้แทนกลุ่มและมี

ความสมัครใจซึ่งผู้แทนกลุ่มต้องมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องในการดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในบ้านแม่กำปอง ประกอบด้วย ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ผู้นำกลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ผู้นำกลุ่มสหกรณ์ไฟฟ้าแม่กำปอง จำกัด ผู้นำกลุ่มสตรีแม่บ้าน ผู้นำกลุ่มเยาวชนแม่กำปอง ผู้นำกลุ่มท่องเที่ยวโฮมสเตย์ และผู้นำกลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น จำนวน 9 คน สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่ 2 ได้จากผู้แทนชาวบ้านที่ได้รับการยอมรับด้วยฉันทามติของหมู่บ้านแม่กำปอง ได้แก่ ผู้แทนชุมชนปางนอก ผู้แทนชุมชนปางกลาง และผู้แทนชุมชนปางโตน จำนวน 6 คน รวมกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยทั้งสิ้น 15 คน

พื้นที่ในการศึกษา

ชุมชนบ้านแม่กำปองหมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางจากตัวอำเภอแม่ออน ประมาณ 20 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 50 กิโลเมตร และอีกเส้นทางหนึ่งที่ผ่านมา อำเภอดอยสะเก็ด เลี้ยวขวามือตรงสามแยกไปงัดดิน ระยะทางจากตัวเชียงใหม่ประมาณ 51 กิโลเมตร สภาพพื้นที่ชุมชนร้อยละ 98 เป็นภูเขาและเนินเขา อยู่สูงจากระดับทะเลเฉลี่ยประมาณ 1,300 เมตร บริบทชุมชนมีพื้นที่ป่าไม้ และสวนเหมี้ยงอุดมสมบูรณ์ เป็นป่าต้นน้ำและมีอากาศเย็นสบายตลอดปี อุณหภูมิเฉลี่ย 25 องศาเซลเซียส ชุมชนนี้เป็นหมู่บ้านต้นแบบ (OTOP) เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นจากการวิจัยของชาวบ้านที่ต้องการจัดการทรัพยากรชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งกระบวนการวิจัยได้พัฒนาศักยภาพของชาวบ้านได้นำองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญาตามวิถีชีวิตของชุมชน รวมทั้งการพัฒนา นักคิดริเริ่มเพื่อสังคมที่สามารถนำเอาองค์ความรู้ไปต่อยอดพัฒนาไปสู่รูปแบบการท่องเที่ยวภายใต้การจัดการของคนในชุมชนอย่างเป็นระบบในการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเป็นแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในรายการการท่องเที่ยว การสร้างกฎระเบียบข้อบังคับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นโดยชุมชน คณะกรรมการด้านการท่องเที่ยว การบริหารจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชน เน้นการกระจายรายได้อย่างเสมอภาค

และเป็นธรรม พัฒนาอาชีพและผลประโยชน์ที่ลงสู่ชุมชนอย่างสมดุล ซึ่งการถอดบทเรียนจากชุมชนจะช่วยให้เห็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ในปัจจุบันชุมชนบ้านแม่กำปองได้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีสหกิจชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้และมีการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพิ่มมากขึ้นเป็นต้นแบบในการเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรภาครัฐและสถาบันการศึกษาทั่วประเทศ

นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ศักยภาพชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นในชุมชนบ้านแม่กำปอง และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน โดยรวมถึงการท่องเที่ยววิถีเขียว (Green-tourism) ที่เป็นการท่องเที่ยวสถานที่ทางธรรมชาติโดยใช้สีเขียวเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงชีวภาพ (Bio-tourism) ที่เน้นการศึกษาสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism) แปลว่า เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นในด้านเกษตรกรรม เพื่อให้เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของพืชผลไร่นา และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรในชุมชน

การมีส่วนร่วมพลเมือง หมายถึง ประชาชนในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้ชาวบ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และการควบคุมดูแลกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับสามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรีและสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชน/ชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการจัดการและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้

และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระ การทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่างๆ บรรลุสำเร็จตามความมุ่งหมายได้

แหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน หมายถึง องค์ความรู้เชิงพื้นที่ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชน และเทคโนโลยีพื้นบ้านที่ใช้ทุนชุมชนในการจัดการทรัพยากรชุมชนทั้งสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิตเพื่อสร้างสรรคกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าและพัฒนาอาชีพ การให้บริการหรือบริการอื่นๆ ที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันเป็นกลุ่มในชุมชน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันกลุ่มประกอบการไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้ที่ตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมและเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเข้าฝังตัวแบบมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ข้อมูลที่ใช้ประกอบในการศึกษาวิจัย จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย การจัดเวทีชาวบ้าน การสนทนากลุ่มแบบเสริมพลัง การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์บุคคลและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง และได้มีการใช้กล้องถ่ายภาพบันทึกภาพ และได้มีการใช้เทปบันทึกเสียงเพื่อช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลเชิงเอกสารที่ได้เก็บรวบรวมไว้แล้วโดยบุคคล กลุ่มบุคคล และสถาบันต่างๆ เช่น เอกสาร รายงานวิจัย บทความวารสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ หนังสือ รวมถึง ข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

การเก็บข้อมูล การวิจัยครั้งนี้มีกระบวนการเก็บข้อมูลดังนี้ คือ (1) การวิเคราะห์เอกสารข้อมูลที่มีการเก็บรวบรวมไว้แล้วจากการวิจัยที่ชาวบ้านทำเสร็จแล้วและจาก

หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (2) การสัมภาษณ์ (Interview) โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน (3) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) เป็นการสังเกตปรากฏการณ์ในขณะที่ได้ดำเนินกิจกรรมวิจัยทั้งการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การสัมภาษณ์ และได้มีการบันทึกกระบวนการไปพร้อมๆ กัน (4) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory Observation) เป็นการสังเกตการณ์โดยที่ผู้วิจัยไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนแต่มีโอกาสได้ร่วมในกิจกรรมในฐานะผู้สังเกตการณ์เท่านั้น (5) การสนทนากลุ่มแบบเสริมพลัง (Focus Group Emperment) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) (Buosonte, 2012)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้กรอบทุนทางสังคม (Social Capital) ของ Grootaert and van Bastelaer (2001) เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย เครื่องบันทึกเสียง แบบบันทึกภาคสนาม แบบบันทึกการสนทนากลุ่มภายหลังการสัมภาษณ์ การบันทึกภาคสนาม หลังจากได้ข้อมูลภาคสนามแล้วผู้ศึกษาได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการการท่องเที่ยวสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ตามจุดประสงค์การวิจัยที่กำหนด (Potisook, 2007; Pothisita, 2007)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เริ่มดำเนินการโดยเข้าไปนัดหมายกับผู้นำชุมชนผู้นำกลุ่มและเข้าฝังตัวอยู่กับชุมชนอย่างมีส่วนร่วมกับกิจกรรมกับชุมชน สร้างความคุ้นเคยด้วยการเข้าไปพักอาศัยที่หมู่บ้าน ร่วมเดินป่าเพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ เข้าร่วมประชุมกลุ่มวิสาหกิจจนกระทั่งชาวบ้านมีความคุ้นชินก่อนเพื่อให้การสัมภาษณ์ปลายเปิดมีความเป็นกันเองด้วยการสื่อสารที่ให้ความเคารพ การให้เกียรติ การมีความเป็นกัลยาณมิตร และขออนุญาตบันทึกภาพ บันทึกเสียง คำถามไม่มีชี้นำแต่เป็นการรอคำตอบด้วย

ความเต็มใจจากผู้ให้ข้อมูล โดยนำคำตอบตามสภาพจริงที่ชาวบ้านกำลังดำเนินการตามวิถีชีวิตที่เป็นอยู่มาวិเคราะห์ข้อมูลเชิงหาประเด็น (Thematic Analysis) โดยอ่านข้อมูลอย่างละเอียดแล้วจัดกลุ่มข้อมูลที่เหมือนกันหรือสัมพันธ์กันและหาประเด็นร่วมเพื่อหาข้อมูลมาสนับสนุนองค์ประกอบสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness) และนำเสนอข้อมูลที่ได้ออกมาให้ผู้ให้ข้อมูลได้ยืนยันและเพิ่มเติมในข้อมูลที่ยังขาดหายไปเพื่อให้ผลการวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์การวิจัยด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งนำข้อมูลที่ศึกษาเอกสารและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามสภาพจริงจากการสังเกตภาคสนาม การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มมาจัดระบบข้อมูลเป็นหมวดหมู่ การให้ความหมายกับข้อมูลโดยตีความจากข้อมูลที่ได้ให้ออกมาเป็นคำสำคัญหรือข้อความที่สื่อความหมายของข้อมูลที่รวบรวมมาแล้วสร้างข้อสรุปและจัดหมวดหมู่จากข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นลักษณะตีความเพื่อหาความหมายหรือแปลความหมายที่สอดคล้องกับคำถามการวิจัย (Pothisita, 2007; Chantavanich, 2007)

ผลการวิจัย

1. ศักยภาพชุมชนที่ทำให้กลุ่มวิสาหกิจในชุมชนสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมพลเมืองมี 4 องค์ประกอบ คือ (1) ผู้นำชาวบ้านมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformation Leaderships) ที่ผู้นำชุมชนมีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) และใช้ความรู้ ฝังลึก (Tacit Knowledge) ที่มีอยู่ผสมผสานกันเป็นจุดเริ่มต้นนำไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ซึ่งประสิทธิภาพของผู้นำที่สำคัญ คือ (1.1) ผลสำเร็จของการปฏิบัติงานกลุ่มที่บรรลุจุดประสงค์ ความสามารถในการแก้ปัญหาของกลุ่มและความพึงพอใจของสมาชิกที่มีต่อผู้นำ (1.2) เจตคติของสมาชิกกลุ่มที่ให้การยอมรับและให้ความร่วมมือกับผู้นำ (1.3) คุณภาพของกระบวนการกลุ่มที่พบจากความพร้อมของกลุ่มที่จะรับมือกับการ

เปลี่ยนแปลงที่เกิดวิกฤตในชุมชน มีการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของการทำงาน สร้างความมั่นใจ เพิ่มพูนทักษะเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (2) ชาวบ้านมีการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) โดยการเรียนรู้เกิดจากปรีชาหาหรือแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่นเพื่อการตัดสินใจและได้ตรงร่วมนกันที่เชื่อว่าทุกคนมีศักยภาพในชุมชนทำงานอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีเสมอกันที่เน้นให้เกิดพลังการร่วมมือและกระบวนการทำงานที่ดีเพื่อทำให้สมาชิกมีทักษะกลยุทธ์การรู้คิด (Cognitive Strategy) มีแรงบันดาลใจที่จะเพิ่มขีดความสามารถเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ มีพลังและพร้อมจะเปลี่ยนแปลงของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder) รวมทั้งวิเคราะห์งานที่ดำเนินการอย่างเที่ยงตรง เสริมความสามารถในการสื่อสารเพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการคิดให้เหมาะสมกับความจำเป็นของสถานการณ์ที่เกิดขึ้น (3) ชุมชนมีการสืบเสาะหาความรู้แบบเสริมพลัง (Collaborative Inquiry) ชุมชนมีการจัดการความรู้แบบผสมผสานนวัตกรรมการเรียนรู้แบบรวมพลัง (Collaborative Learning) กับการเรียนรู้แบบเสาะหาความรู้เข้าด้วยกันเกิดการเรียนรู้ในลักษณะของกลุ่มวิสาหกิจในชุมชนในลักษณะ (Team Learning) เพื่อยกระดับและพัฒนาความรู้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญ คือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสะท้อนผล (Reflection) และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning Network) (4) ชุมชนมีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ (Action Learning) ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ คือ (4.1) กำหนดปัญหาที่สนใจร่วมกัน (4.2) มีการกำหนดกฎเกณฑ์และกติกาและวิธีการทำงานร่วมกัน การกำหนดเวลาพบกัน การกำหนดบทบาทความรับผิดชอบของสมาชิก (4.3) การนำเสนอเสนอข้อมูลปัญหาที่ต้องการแก้ไขร่วมกัน (4.4) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาข้อมูล การตั้งคำถาม การอภิปรายร่วมกันที่สมาชิกทุกคนเป็นมีหน้าที่กระตุ้นและท้าทายให้ช่วยกันคิดและลงมือทำ (4.5) การมีส่วนร่วมได้ตรงร่วมนพิจารณาบทวนและตัดสินใจ (4.6) การร่วมมือในการปฏิบัติ และ (4.7) การถอดบทเรียนที่ได้จากกระบวนการคิด การปฏิบัติเพื่อสร้างแนวทางปฏิบัติที่ดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมพลเมืองได้มีองค์ประกอบที่สำคัญการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจในชุมชนให้กลายเป็น

แหล่งเรียนรู้ต้นแบบในการส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมในการเรียนรู้เชิงพื้นที่ งานวิจัยยังพบว่าชุมชนมีทุนทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน ได้แก่ มรดกวัฒนธรรมชุมชน ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจกันของคนในชุมชน ผู้นำชุมชนมีจิตสำนึกความความเป็นพลเมืองวิถีเขียว ผู้นำเป็นแบบอย่างของนักคิดริเริ่มเพื่อสังคม มีความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์ มีมนุษยสัมพันธ์ การตัดสินใจเชิงสาธารณะ มีความเสียสละเพื่อชุมชน ดังนั้นจึงทำให้ชุมชนบ้านแม่กำปองได้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของประเทศไทย

2. การมีส่วนร่วมของพลเมืองในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน ได้พบว่า กลไกการนำไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เข้มแข็ง คือ (1) การเสริมพลังชุมชน โดยการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และร่วมกันสำรวจและวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของชุมชน สร้างพลังการมีส่วนร่วมโดยการบูรณาการวิถีชีวิตร่วมกับแผนชุมชนและแผนพัฒนาท้องถิ่นรวมไปถึงการพัฒนาศักยภาพแกนนำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนทั้งผู้นำที่เป็นทางการ และผู้นำทางธรรมชาติ (2) การปรับกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาในชุมชนร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนแบบมีส่วนร่วม และการสร้างปฏิญญาทางสังคม หรือข้อตกลงร่วมกันของชุมชนโดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้ชาวบ้านมองเห็นศักยภาพชุมชน (3) การถอดบทเรียนเพื่อการจัดการทุนทางสังคมให้เกิดการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ประกอบด้วย (3.1) มิติทุนสะสม (Stock) ได้แก่ (3.1.1) ชาวบ้านมีความสามัคคีและความไว้วางใจ (Trust and Solidarity) คือ ผู้นำและชาวบ้านมีความเชื่อมั่นในศักยภาพซึ่งกันและกัน (3.1.2) ชาวบ้านมีกลุ่มและองค์กรชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน คือ สหกรณ์ไฟฟ้าโครงการหลวงแม่กำปอง จำกัด กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองบ้านแม่กำปอง กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และโฮมสเตย์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแม่กำปอง กองทุนโครงการแก้ปัญหาความยากจนบ้านแม่กำปอง กลุ่มหมอน

สมมุติโพรไบซา และกลุ่มนวดแผนไทย (3.1.3) ชาวบ้านมีเครือข่ายและการเชื่อมโยง (Network and Linkage) การมีส่วนร่วมได้ส่งผลให้เกิดการติดต่อ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการควบคุมแบบพึ่งพิง มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน การสร้าง “เครือข่าย” ช่วยเปิดโอกาสให้กลุ่มสมาชิกได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารรวมทั้งบทเรียนและประสบการณ์กับบุคคลหรือองค์กรที่อยู่นอกหน่วยงานของตน ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ให้ความร่วมมือและทำงานในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน เสมือนการเปิดประตูสู่โลกภายนอก (3.1.4) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร (Information Sharing and Communication) สมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์การสื่อสารระหว่างกัน มีการพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และมีกิจกรรมประชุมสัมมนาร่วมกัน โดยที่ผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย ลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกมีการแลกเปลี่ยนกัน (Reciprocal Exchange) มากกว่าที่จะเป็นผู้ให้หรือเป็นผู้รับฝ่ายเดียว (Unilateral Exchange) ซึ่งทำให้สมาชิกเกิดความผูกพันระหว่างกันมีการเชื่อมโยงแนบแน่นมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้นสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างดี (2) มิติช่องทาง (Channel) ได้แก่ (2.1) ความร่วมมือและการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม (Collective Action and Cooperation) (2.2) ชาวบ้านมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและข่าวสาร (Information Sharing and Communication) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เป็นเงื่อนไขทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็ง ดังนั้นสถานะของสมาชิกในเครือข่ายควรมีความเท่าเทียมกัน ทุกคนอยู่ในฐานะ “หุ้นส่วน (Partner)” ของเครือข่าย เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ (Horizontal Relationship) คือความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน มากกว่าความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (Vertical

Relationship) ในลักษณะเจ้านายลูกน้อง ซึ่งบางครั้งก็ทำได้ยากในทางปฏิบัติเพราะต้องเปลี่ยนกรอบความคิดของสมาชิกในเครือข่ายโดยการสร้างบริบทแวดล้อมอื่นๆ เข้ามาประกอบ แต่ถ้าทำได้จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมาก (3) มิติผลลัพธ์ (Outcome) ได้แก่ (3.1) ชวบ้านมีแรงยึดเหนี่ยวทางสังคม (Social Cohesion) การสร้างให้ชาวบ้านมีคุณสมบัติของการสร้างความสมานฉันท์ ยอมรับการอยู่ร่วมกับผู้อื่น การเข้าไปใช้ชีวิตสาธารณะร่วมกับผู้อื่นได้ โดยรวมกลุ่มทำกิจกรรม มีการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น โดยไม่มีความตึงเครียดในระหว่างคนต่างสถานภาพ รวมทั้งยอมเสียสละเวลาทรัพยากรส่วนตัวเพื่อส่วนรวมได้ (3.2) ประชาชนและชุมชนได้รับการเสริมพลัง (Empowerment) เป็นการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านให้เข้าใจสิทธิในทรัพยากรชุมชน เสรีภาพในการแสดงออก และความคิดเห็นได้รับการตอบสนอง การได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกของกลุ่ม ตลอดจนมีการเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ดีงาม การสร้างคุณค่าให้ตัวเองและผู้อื่น

การอภิปรายผล

1. ศักยภาพชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนได้แสดงให้เห็นว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนนับเป็นวิถีคิดของผู้นำชุมชนที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างมากเนื่องจากเป็นผู้นำที่แสดงถึงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ที่ปฏิบัติให้เห็นในการจัดการหรือการทำงานเป็นกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานโดยการเปลี่ยนสภาพหรือเปลี่ยนแปลงความพยายามของผู้ร่วมงานให้สูงขึ้นกว่าความพยายามที่คาดหวัง พัฒนาศักยภาพของผู้ร่วมงานไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและมีศักยภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในภารกิจและวิสัยทัศน์ของกลุ่ม จูงใจให้ผู้ร่วมงานมองไกลเกินกว่าความสนใจของพวกเขาไปสู่ประโยชน์ของกลุ่ม หรือสังคมในพื้นที่ การนำนวัตกรรมการท่องเที่ยวเข้าจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนี้เริ่มบนฐานการวิเคราะห์ชุมชนที่จะใช้ความได้เปรียบทางทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อหนุน เพื่อนำไปสู่การสร้างรายได้

เสริมให้กับชุมชน โดยหวังว่ารายได้จากการท่องเที่ยวจะช่วยลดการบุกรุกพื้นที่ป่าซึ่งกำลังจะกลายเป็นปัญหาใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนตามมาอีกมากมาย แต่ในการจัดการจะเห็นได้ว่า ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะในขณะที่รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยก็มีกลุ่มคนเล็กๆ ที่ได้ประโยชน์โดยตรง ในขณะที่สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นผู้ได้รับประโยชน์โดยอ้อมนั้นมีแนวโน้มการเผชิญกับปัญหาค่าครองชีพสูงขึ้นเรื่อยๆ การมุ่งเน้นเฉพาะการจัดการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว จึงอาจจะไม่สามารถทำให้กฎระเบียบว่าด้วยการห้ามขายพื้นที่ทำกิน ห้ามล่าสัตว์ป่า การห้ามทำลายพืชสมุนไพรที่สำคัญ หรือแม้แต่การกำหนดปฏิญญาชุมชนมิให้สมาชิกของชุมชนขายที่ดินให้กับนายทุนภายนอก เพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่ม นำไปสู่การปฏิบัติจริงได้ เพราะฉะนั้นกระบวนการใช้การมีส่วนร่วมใน “การจัดการท่องเที่ยว” เพื่อจุดประกายสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม และนำไปสู่กระบวนการถนอมรักษาคุณค่าทรัพยากรร่วมกันของคนในชุมชนและคนนอกชุมชนจะช่วยให้เกิดมูลค่าที่ได้จากการท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Panyanuwat et al. (2014) ที่พบว่าการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเป็นการพัฒนาและค้นหาจุดเด่นของชุมชนเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวให้เอื้อต่อการสร้างอาชีพ การจ้างงานและเอื้อให้นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และคุณค่าไปพร้อมๆ กัน ประเด็นสำคัญคือ สอดคล้องกับงานศึกษาของ Mangkhang et al. (2016) การพัฒนาศักยภาพของชุมชนจะต้องให้พลังอำนาจกับชาวบ้านเป็นกลไกหลักเพื่อความยั่งยืนในการพัฒนาเชิงพื้นที่ การหนุนเสริมศักยภาพจะทำให้ชาวบ้านในชุมชนเกิดความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรชุมชน และสำนึกสาธารณะว่าได้รับประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวร่วมกันอย่างแท้จริง ซึ่งนับเป็นกระบวนการพัฒนาที่ทำทายนอกไม่เพียงต่อชุมชนบ้านแม่กำปองเท่านั้น หากยังเป็นโจทย์ที่ทำทายนอกคิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในชุมชนอื่นได้อีกด้วย

ระบบคิดของผู้นำชุมชนได้สะท้อนให้เห็น “ความเป็นพลเมืองเข้มแข็ง” ของผู้นำที่สามารถแก้ไขปัญหามาของชุมชนที่กำลังอยู่ในสถานการณ์ท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านแม่กำปอง จึงกำลังเผชิญความท้าทายจากการผนวกชุมชนเข้าสู่ระบบตลาดเสรี ที่มี

ลักษณะความสัมพันธ์ในรูปแบบการแลกเปลี่ยนเป็นสำคัญ ในขณะเดียวกันปัจจัยผลักดันหนึ่งของกระแสการท่องเที่ยวชุมชนก็มาจากความโหยหาของคนชั้นกลางในเมือง ที่ต้องการใกล้ชิดกับธรรมชาติและวิถีชีวิตผู้คนในท้องถิ่นมากขึ้น การซื้อที่ดินเพื่อสร้างบ้านพักตากอากาศ จึงเป็นเสมือนภาพสะท้อนพฤติกรรมของคนชั้นกลางในเมืองจำนวนหนึ่งที่มาพร้อมกับการคุกคามและลดรอนสิทธิของชุมชนและนักท่องเที่ยวอื่น ซึ่งท้ายที่สุด จะนำไปสู่การเผชิญหน้าและความขัดแย้ง แต่อย่างไรก็ตามผู้ นักก็สามารถใช้วิธีการมีส่วนร่วมพลเมืองเพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์สูงสุดอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ดังที่ Office of the Royal Society (2015) ได้เสนอศักยภาพของผู้นำชุมชนตามแนวคิดของ สุริยเดว ทริปาติ และคณะ ไว้ว่าทุนชีวิต (Life Assets) นั้นประกอบด้วยทุนภายใน (Internal Assets) และทุนชีวิตภายนอก (External Assets) ซึ่งผู้นำชุมชนนั้นมีทุนชีวิตภายใน คือ พลังตัวตน (Power of Self) เป็นพลังที่แต่ละคนมีอยู่และเพิ่มขึ้นจากการหล่อหลอมและเรียนรู้ พลังตัวตนมีความสำคัญมากเพราะแสดงออกถึงการเห็นคุณค่าของตนเอง การยึดมั่นในพฤติกรรมที่ดี และการมีทักษะสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น สำหรับชุมชนบ้านแม่กำปองถือได้ว่ามีทุนชีวิตภายนอกที่แสดงถึง พลังครอบครัว (Power of the Family) พลังกลุ่มและกิจกรรม (Power of Peer: Creative Activity) พลังชุมชน (Power of Community) และพลังสร้างปัญญา (Power of Wisdom) ที่ใช้ในการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาในชุมชน

การเสริมพลังอำนาจคนในชุมชนให้เป็นผู้แสวงหาความร่วมมือและการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก จึงเป็นสร้างภูมิคุ้มกันไม่ได้เกิดจากการรุกคืบเข้ามาจัดการการท่องเที่ยวของนายทุนภายนอกชุมชน ทุนสังคมเดิมที่มีผู้คนเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านเพื่อชมธรรมชาติอยู่บ้างแล้ว แต่ชุมชนไม่ได้มีการจัดการเพื่อรองรับอย่างเป็นระบบ เป้าหมายเบื้องต้น คือ เพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว และเพื่อไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้านโดยเฉพาะผืนป่า เนื่องจากชุมชนมีการขยายตัวขึ้น มีการปรับเปลี่ยนจากอาชีพการทำสวนหมัียง ไปทำสวนกาแฟ เนื่องจากมีผู้บริโภคหมัียงลดลง และมีแนวโน้มว่าในอนาคตอาจจะมีตลาดรองรับ

ป่าไม้ชุมชนถูกทำลายลง เนื่องจากการโค่นต้นไม้เพื่อทำบ้านเรือน และขยายพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ การเข้ามาซื้อสิทธิการครอบครองที่ดินของชาวบ้านจากคนภายนอกชุมชนเพื่อทำบ้านพักตากอากาศ และทำสวนก็อาจจะเป็นอีกส่วนที่อาจนำไปสู่การบุกรุกป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำกินด้วยเช่นกัน ความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า แม่กำปองที่ลดลงมีปริมาณน้ำในลำห้วยแม่กำปองเป็นตัวชี้วัดที่ชัดเจน การลดลงของปริมาณน้ำในลำห้วยแม่กำปอง ทำให้คนแม่กำปองต่างเริ่มวิตก ทั้งนี้เพราะชาวบ้านต้องอาศัยน้ำในลำน้ำแม่กำปองเพื่อดำรงชีวิตและผลิตกระแสไฟฟ้าเพื่อใช้ในหมู่บ้านในอนาคต การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุกภาคส่วนในชุมชนที่ใช้การมีส่วนร่วมในคิดวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติ ทบทวน ประยุกต์ ปรับใช้มุ่งสร้างชุมชนพึ่งตนเองทั้งระบบที่นำไปกำหนดในแผนปฏิบัติการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะช่วยหนุนเสริมชุมชนให้มีศักยภาพในการปฏิบัติงานได้อย่างยั่งยืน (Duangkaewruan et al., 2016) ดังนั้นชุมชนจึงเกิดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ (Action Learning) เพื่อกำหนดกฎเกณฑ์การปฏิบัติที่ชัดเจนเพื่อเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้น เพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาของชุมชน เช่นการป้องกันการลักลอบนำพืชพรรณไม้ออกจากหมู่บ้าน โดยการตั้งจุดตรวจขึ้นเพื่อบันทึก และตรวจพินิจของนักท่องเที่ยวที่เข้า-ออกหมู่บ้าน การกำหนดความเร็วในการขับเคลื่อนพาหนะในเขตหมู่บ้านไม่เกิน 35 กิโลเมตรต่อชั่วโมง อีกทั้งมีการจัดทำป้ายจราจร และสัญญาณเตือนภัยตามจุดที่เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย กำหนดให้มัคคุเทศก์นำเที่ยวต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ และการปฏิบัติตัวให้เหมาะสม ปัญหาขยะได้ถูกจัดการให้เป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น โดยในส่วนของชุมชน ได้การจัดการขยะอย่างเป็นที่เป็นทาง การแยกขยะ ไม่ทิ้งขยะลงลำน้ำสำหรับนักท่องเที่ยวได้มีการจัดบริการถังขยะไว้ตามจุดท่องเที่ยวที่สำคัญๆ อย่างทั่วถึงเป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมพลเมืองในการจัดการการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน นับว่าคนในชุมชนได้มีกระบวนการสร้างองค์ความรู้จากการปฏิบัติจนนำไปสู่การสร้างชุดความรู้เพื่อแบ่งปันแนวคิดการท่องเที่ยวที่คิดริเริ่มโดยชุมชนบริหารจัดการ

กันเองโดยชุมชน ถือว่าเป็นการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวมหรือแบบบูรณาการได้อีกทางหนึ่ง คือ เกิดการพัฒนาทั้งพื้นฐานอาชีพหลัก อาชีพเสริม กลุ่มองค์กรต่างๆ ตลอดจนพัฒนาบุคลากรในชุมชน ส่งผลให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็ง และยังสามารถลดปัญหาการว่างงาน แก้ปัญหาความยากจน การจัดการการท่องเที่ยวส่งผลให้เพิ่มการพัฒนาองค์ความรู้ภายในชุมชนและการก่อตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อช่วยต่อการบริหารจัดการภายในชุมชน โดยเริ่มจากการค้นหาองค์ความรู้เดิมที่มีในหมู่บ้านและอบรมพัฒนาจนเกิดอาชีพเสริมขึ้นในหมู่บ้านรองจากอาชีพหลัก คือ การเก็บใบเหมี้ยง องค์ความรู้เดิม เช่น กลุ่มเครื่องเรือนไม้ไผ่ กลุ่มตีเหล็ก กลุ่มสมุนไพรพื้นบ้าน กลุ่มนวดแผนโบราณ กลุ่มดนตรีพื้นเมือง กลุ่มพ้อนรำ กลุ่มมัดคุเทศก์ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ชาใบเหมี้ยง กาแฟดอกเหมี้ยง มันฝรั่งทอดกรอบ กลุ่มจักสานหมวกและตะกร้าใส่ไข่ ซึ่งทุกแหล่งเรียนรู้ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนล้วนแล้วได้เกิดขึ้นอย่างสัมพันธ์และเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในชุมชนทั้งสิ้น ภูมิปัญญาในชุมชนหลายๆ สิ่งที่เราเคยมองข้ามความสำคัญเวลานี้กลับมีคุณค่ากลายเป็นแหล่งเรียนรู้ เช่น มรดกวัฒนธรรมการเก็บใบเหมี้ยงที่ชาวบ้านออกไปเก็บทุกวันจนเป็นวิถีชีวิตปกติของชุมชนนี้ แต่นักท่องเที่ยวกลับเห็นคุณค่าเกี่ยวกับการดูแลทรัพยากรธรรมชาติเชิงระบบที่เห็นความสัมพันธ์ในการอนุรักษ์ น้ำ ดิน และป่าไม้เพื่อแก้ปัญหาภาวะโลกร้อน เป็นองค์ความรู้ที่น่าสนใจอยากมาศึกษาอยากมาสัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชนแห่งนี้ ทางหมู่บ้านจึงต้องมีรูปแบบที่เหมาะสมกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้การท่องเที่ยวมีระบบระเบียบ กฎเกณฑ์และไม่ส่งผลต่อทรัพยากรธรรมชาติภายในหมู่บ้าน เมื่อหมู่บ้านมีรายได้การจัดสรรผลประโยชน์ก็ต้องคำนึงถึงชาวบ้านในชุมชนให้มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงทางคณะกรรมการกำหนดให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้ เป็นกิจกรรมหนึ่งของสหกรณ์การไฟฟ้า โครงการหลวงแม่กำปอง จำกัด เนื่องจากผู้นำของหมู่บ้านต้องการให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นธุรกิจบริการเพื่อสร้างรายได้ และนำผลประโยชน์กระจายสู่ชุมชนอย่างทั่วถึง เพราะชาวบ้านของบ้านแม่กำปองเป็นสมาชิกของสหกรณ์ทั้งหมดทุกหลังคาเรือน รายได้ที่เหลือหลังหักค่าใช้จ่ายแล้วก็เป็นรายได้ของสหกรณ์

และทุกปีจะมีการสรุปกำไรขาดทุนของสหกรณ์ ฉะนั้นเมื่อสหกรณ์มีกำไร กำไรนี้จะออกมาในเรื่องของเงินปันผลให้แก่สมาชิกทุกคน นอกจากนั้นการท่องเที่ยวยังเอื้อต่อการนำทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ มาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนเอง สร้างรายได้ สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนและยังส่งผลให้ทุกคนในชุมชนมีจิตสำนึก และเห็นความสำคัญในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชนและพร้อมที่จะช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่ตลอดไป ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Watcharakiettaisak (2017) ที่พบว่าทุกภาคส่วนที่รับประสบการณ์การทำงานร่วมกันจะเกิดการเรียนรู้และเข้าใจในกิจกรรมการบูรณาการระหว่างหน่วยงานเพื่อการขับเคลื่อนภารกิจการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการกิจของแต่ละหน่วยงานได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันเมื่อชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว รายได้ทั้งหมดจะถูกนำมารวมอยู่ที่สหกรณ์การไฟฟ้า เพื่อการแบ่งปันผลกำไรให้กับสมาชิก หลังดำเนินโครงการท่องเที่ยวชุมชนมาเกือบสิบปี บ้านแม่กำปองมีโฮมสเตย์ที่ได้มาตรฐาน และได้รับรางวัลผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยนำการท่องเที่ยวเป็นผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากการท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เสริม และสามารถคงวิถีชีวิตและยึดอาชีพหลักเป็นการทำไร่เหมาเลี้ยงเพื่อดูแลป่าต้นน้ำตามวิถีดั้งเดิม และยังได้รับประโยชน์จากสาธารณูปโภคไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า ประปาหมู่บ้าน และถนนลาดยางที่พัฒนาขึ้นพร้อมๆ กับการเปิดการท่องเที่ยวชุมชนแต่กระนั้น ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง ก็ไม่สามารถหนีพ้นตรรกะของทุนที่แสวงกำไร เพราะเมื่อระบบสาธารณูปโภคพร้อมมูลและชุมชนได้รับความนิยม และการกล่าวขานถึงแล้ว นายทุนจากนอกหมู่บ้านก็เริ่มเข้าจับจองพื้นที่เพื่อแสวงผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

การสร้างกระบวนทัศน์ใหม่เพื่อคนในชุมชนเป็นเจ้าของพื้นที่ท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนด้วยตนเอง ในขณะเดียวกันการสร้างนักท่องเที่ยวที่รู้จักเคารพและให้คุณค่าธรรมชาติในท้องถิ่นที่ตนไปเยือน และเห็นคุณค่าวิถีชีวิต วัฒนธรรมของท้องถิ่นอื่นๆ โดยไม่จำเป็นต้องตีค่าออกมาเป็นมูลค่าเงิน

หรือครอบครองสิ่งเหล่านั้นไว้แต่เพียงผู้เดียว น่าจะเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การ
 ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอนาคต จากนโยบายของภาครัฐที่ประกอบกับการผลักดันให้เปิด
 หมู่บ้านแม่กำปอง เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวขึ้น เป็นเหมือนดาบสองคมที่ส่งผลถึงชุมชน
 เพราะในขณะนั้น ชุมชนยังไม่มีความพร้อมในการจัดการด้านต่างๆ เพื่อที่จะรองรับคน
 ภายนอกเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมทั้งยังไม่มีกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อตกลงต่างๆ และเมื่อ
 รัฐบาลประชาสัมพันธ์ออกไป ก็มีคนเข้ามาท่องเที่ยว ปัญหาต่างๆ ก็ตามมา ไม่ว่าจะเป็น
 เป็นผลกระทบที่มีต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ ปัญหาขยะและอื่นๆ อีกมากมาย ดังนั้น
 ชาวบ้านจึงต้องหันกลับมาจัดการชุมชนของตนเอง พร้อมกับเตรียมความพร้อมในด้าน
 ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการทั้งเรื่องทรัพยากรชุมชน คน และรายได้ เพื่อรองรับ
 สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Chandang
 and Adivadhanasit (2012) ที่ค้นพบว่าคุณลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย
 (1) ชุมชนมีความเป็นเอกภาพ สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
 รู้จักแสวงหาแนวทางในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจแบบมีส่วนร่วม และภูมิปัญญา
 ที่มีบารมีในการยึดโยงคนในชุมชนให้มีความเป็นเอกภาพ ยอมรับความคิดเห็นระหว่าง
 กันและมองเห็นประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนเป็นสำคัญ (2) ชุมชนมีความสมานฉันท์
 มีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลในด้านอาชีพ สวัสดิการ และการดำรงชีพ กระจาย
 อำนาจในการตัดสินใจและส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมสูง มีการประสานความร่วมมือ
 และการสื่อสารระหว่างกัน และมีกฎกติกาของชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข
 (3) ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ
 ในการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีระบบการจัดการ
 ทรัพยากรที่มีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ที่มีการอนุรักษ์และฟื้นฟู
 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง (4) ชุมชนมีการปรับตัวและ
 พัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีพื้นบ้านและเทคโนโลยี
 สมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม โดยไม่ละทิ้งวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิม
 มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดหาวัสดุอุปกรณ์การผลิตที่เป็นเทคโนโลยีใหม่เป็นของส่วนร่วม

เพื่อให้สมาชิกได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน (5) ชุมชนมีการใช้นวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่าทรัพยากรท้องถิ่น มีการจัดระบบการผลิต การจำหน่ายที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันให้สมาชิกในชุมชนได้รับประโยชน์สูงสุดในรูปแบบของการรวมกลุ่ม การแปรรูปการผลิตโดยมีระบบการผลิตที่มุ่งตอบสนองความต้องการในการดำรงชีพของชุมชนเป็นหลักและการผลิตเพื่อการจำหน่ายตลาดภายนอกตามลำดับ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1) การถอดกระบวนการพัฒนาชุมชนแบบวิจัยเป็นฐาน (Research-Based Community Development: RBCD) โดยชาวบ้านได้แสดงให้เห็นศักยภาพของชุมชนที่ได้รับการหนุนเสริมศักยภาพจากภูมิปัญญาชน (Organic Intellectual) ที่ได้พัฒนาทักษะการคิดเชิงระบบของการจัดการทรัพยากรในชุมชนที่สามารถใช้กลุ่มอาชีพอันเกิดจากการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยกลไกของภาครัฐและสถาบันอุดมศึกษาได้ให้การหนุนเสริมและต่อเนื่องเพื่อให้ชุมชนได้มีการทบทวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีสานักชุมชนได้สะท้อนให้เห็นพลังที่เข้มแข็งของชุมชน

2) การสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการพัฒนาชุดความรู้ในรูปแบบคู่มือ วิธีการ และสื่อสารสนเทศนั้นว่ามีความสำคัญในการเข้าไปในแหล่งเรียนรู้วิถีสานักชุมชน และควรมีการพัฒนาสื่อทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในการให้ข้อมูลของกลุ่มวิถีสานักชุมชนเพื่อเพิ่มองค์ความรู้เชิงวิชาการในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งเป็นการเพิ่มกลุ่มเป้าหมายของนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในหมู่บ้านให้มากขึ้น

3) การสร้างข้อตกลง (MOU) ระหว่างชุมชนกับสถาบันอุดมศึกษาเพื่อใช้เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิถีสานักศึกษาและการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครูในการพัฒนาสื่อและแหล่งการเรียนรู้

4) การพัฒนาทักษะชาวบ้านให้มีสมรรถนะที่หลากหลาย เช่น ทักษะการบริการ ทักษะภาษาต่างประเทศ ทักษะการใช้เทคโนโลยี ทักษะการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจตรงกัน การผลิตสื่อภาพยนตร์สั้นหรือรายการโทรทัศน์ชุมชนที่แสดงให้เห็นพลังภายในของชุมชนที่แท้จริง การสร้างสำนึกจิตเชื้อเพื่อมีความเป็นมิตรไมตรีเพื่อก่อให้เกิดความประทับใจของนักท่องเที่ยวอันจะทำให้ก่อเกิดรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

2. ข้อเสนอสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมพลเมืองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในด้านอื่น เช่น แหล่งเรียนรู้พรรณไม้บ้านแม่กำปอง แหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมเหมี้ยงในชุมชน แหล่งเรียนรู้สมุนไพรในป่าเหมี้ยง แหล่งเรียนรู้แมลงและนกในชุมชน แหล่งอาหารพื้นบ้าน เป็นต้น

2) ควรมีการศึกษานวัตกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเรื่องราวและประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิตชุมชนวนเกษตรที่สอดคล้องกับความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ สวนเหมี้ยง และการปลูกกาแฟให้เห็นคุณค่าของการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและอยู่ร่วมกับป่าดึกดำบรรพ์ ความสมดุลของสรรพสิ่งที่ทำให้การท่องเที่ยวเป็นการเรียนรู้เพื่อรักษาระบบนิเวศในพื้นที่การท่องเที่ยว

3) ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อสืบค้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านแม่กำปองเพื่อสร้างเรื่องราวการย้ายถิ่นของคนพื้นราบเพื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่สูงและมีการปรับตัว การดำรงอัตลักษณ์วัฒนธรรม ประเพณีที่แตกต่างชาติพันธุ์ในพื้นที่สูงอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นมิติใหม่ของชาวพื้นราบในบนพื้นที่สูง การศึกษาระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติของคนพื้นที่สูงและคนพื้นราบ เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นการสังเคราะห์งานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์โครงสร้างการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของบ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมี อาจารย์ ดร.เชษฐภูมิ วรรณไพศาล เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยและคณะผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่สนับสนุนทุนการวิจัย และคุณวฤทธิชาติ ปาณชู ผู้ร่วมวิจัยพร้อมด้วยผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและชาวบ้านแม่กำปอง ที่เสียสละเวลาในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้

References

- Buosonte, R. (2012) *Qualitative research in education* (วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา), Nakhon Sawan: Riming Press, The Department Bluntly Ltd. (in Thai)
- Bureekul, T. (2009) *Dynamic participation of the Public: From the past to the constitution of Thailand B.E. 2550* (พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชน: จากอดีตจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550), Bangkok: A.P Graphic Design and Press. (in Thai)
- Chandang, V. & Adivadhanasit, C. (2012) *The development of the model for a strong community management in line with sufficiency economy in upper central Thailand* (การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน), Available: http://research.kpru.ac.th/old/Journal_HSS/images/TGT/2555/pats2/3.pdf [16 December 2017] (in Thai)
- Chantavanich, S. (2007) *Qualitative research methods* (วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ), Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)

Christiaan, G. & Thierry van, B. (2001) *Understanding and measuring social capital: A synthesis of finding and recommendations form the social capital initiative*, Washington, DC: The World Bank.

Community Enterprise Act. (2005) *Royal Thai Government Gazette* (ราชกิจจานุเบกษา), vol. 122 Part 6(a). p. 1. (in Thai)

Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization). (2012) *"Ban Mea Kampong" heaven on earth at Chiang Mai* (สวรรค์บนดินที่ "บ้านแม่กำปอง" จ.เชียงใหม่), Available: <http://www.dasta.or.th/th/> [28 December 2017] (in Thai)

Duangkaewruan, N., et al. (2016) Knowledge management for ensuring land security and reducing environment-destroying behavior of people in community: A case study in Mae Tha sub-district, Mae On district, Chiang Mai province (การจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงในที่ดินและลดพฤติกรรมทำลายสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชน: กรณีศึกษาตำบลแม่ท่า อำเภอมะฮ่อน จังหวัดเชียงใหม่), *MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences*, vol. 5, no. 2, pp. 45-70. (in Thai)

Grootaert, C. & van Bastelaer, T. (2001) *Understanding and measuring social capital: A synthesis of findings and recommendations from the social capital initiative*, Washington, DC: The World Bank.

Mangkhang, C., et al. (2016) *A study project of the royal project's knowledge transfer and capacity building for highland communities* (รายงานผลโครงการการถ่ายทอดความรู้โครงการหลวงและพัฒนาศักยภาพชุมชนบนพื้นที่สูง), Chiang Mai: Highland Research and Development Institute (Public Organization). (in Thai)

- Office of the Royal Society. (2015) *Dictionary of contemporary education, The Royal Society* (พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ร่วมสมัย ฉบับราชบัณฑิตยสภา), Bangkok: Partnership Jiahua Press. (in Thai)
- Panyanuwat, A., et al. (2014) *Assessing the cost of administering the designated areas for sustainable tourism* (รายงานผลการประเมินความคุ้มค่าในการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน), Bangkok: Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization). (in Thai)
- Pothisita, C. (2007) *Art and science of qualitative research* (ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ), Bangkok: Amarin Printing Press. (in Thai)
- Potisook, P. (2007) *The group discussion at full capacity for researchers in schools and communities* (แนวทางการใช้สนทนากลุ่มอย่างเต็มศักยภาพสำหรับการวิจัยในสถานศึกษาและชุมชน), Available: http://research.kpru.ac.th/old/Journal_HSS/images/TGT/2551/pats2/2.pdf [12 December 2017] (in Thai)
- Uwanno, B. & Bureekul, T. (2005) *Participatory democracy* (ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม), Bangkok: King Prajadhipok's Institute. (in Thai)
- Vachanasvasti, K. (2007) *The participation of the public policy of the government employment service* (การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลด้านการบริการจัดหางาน), Bangkok: Department of Employment, Ministry of Labour. (in Thai)

Wanapaisan, C., et al. (1997) *An analysis of the management structure used for conservation tourism of Ban Mea Kampong in Chiang Mai Province* (รายงานผลการวิเคราะห์โครงสร้างการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของบ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่), Chiang Mai: Faculty of Education, Chiang Mai University. (in Thai)

Watcharakiettaisak, T. (2017) Community economic strengthening by developing community enterprise group at Tambonpolsongkram administration organization, Nonsung district, Nakhornratchasima province (การสร้างเสริมพลังทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา), *Journal of Business Administration, The Association of Private Higher Education Institution of Thailand*, vol. 5, no. 1, pp. 43-54. (in Thai)

การพัฒนากฎหมายเพื่อให้ตราสารทางการเงินที่ใช้ในการระดมทุน มีลักษณะเป็นตราสารเปลี่ยนมือ

The Development of Thai Negotiable Instrument Law for Investment

ปกป้อง กลัภิเศษ¹

Pokpong Klubwiset

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ต้องการที่จะศึกษาแนวคิดและทฤษฎีของตราสารเปลี่ยนมือตามนิยามที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ประกอบกับการศึกษาความคุ้มครองของผู้ทรงตราสารตามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม อีกทั้งศึกษาประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ที่ถือว่าเป็นอุปสรรคในการที่จะพัฒนาตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุนให้มีความแพร่หลาย เพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับ The Uniform Commercial Code ของประเทศสหรัฐอเมริกา และ The Negotiable Instrument Act ของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม การศึกษาค้นคว้าโดยวิธีรวบรวมข้อมูลเอกสารทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ เช่น ตำบัทกฎหมาย ตำรา และข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนวทางในการพัฒนากฎหมายเพื่อให้ตราสารทางการเงินที่ใช้ในการระดมทุน ได้รับความคุ้มครองและมีสถานะในทางกฎหมายที่ชัดเจนต่อไป

จากการศึกษาพบว่า มีประเด็นปัญหาที่สำคัญหลายประการในอันที่เป็นข้อจำกัดทางกฎหมายที่ไม่ส่งเสริมให้ตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุนนั้นมีลักษณะเป็นตราสารเปลี่ยนมือโดยผลของกฎหมายที่แท้จริง แต่ที่สำคัญนั้นมีด้วยกัน 3 ประการ กล่าวคือ ประการแรกข้อจำกัดทางกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ บรรพที่

¹ School of Law, Mae Fah Luang University, Chiang Rai, Thailand,

3 เห็นได้ชัดว่ามาตรา 898 ที่เจาะจงชัดเจนว่าตัวเงินหรือตราสารเปลี่ยนมือที่ประมวลกฎหมายดังกล่าวให้การยอมรับ มีเพียง 3 ชนิด ประการที่สองข้อจำกัดตามพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ.2551 ที่กำหนดให้สถาบันการเงินเท่านั้นที่มีสิทธิในการออกบัตรเงินฝาก และประการสุดท้าย ข้อจำกัดตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 ที่ไม่ได้มีการบัญญัติเรื่องความคุ้มครองของผู้ทรงตราสารเอาไว้อย่างชัดเจน ตลอดจนไปถึงสถานะในทางกฎหมายของตราสารดังกล่าว ด้วยสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้ตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุนชนิดต่างๆ มีฐานะเป็นเพียงสัญญาโดยทั่วไปเท่านั้น อันเป็นการส่งผลโดยตรงต่อสภาพคล่องของตราสาร และความคุ้มครองในทางกฎหมาย

เช่นนั้นแล้ว จึงสมควรมีการพัฒนากฎหมายเพื่อให้ตราสารทางการเงินที่ใช้ในการระดมทุน หากมีลักษณะของความเป็นตราสารเปลี่ยนมือแล้วนั้น ก็สมควรได้รับความรับรองสถานะทางกฎหมาย การคุ้มครองผู้ทรงตราสาร โดยการบัญญัติกฎหมายกลางขึ้นมา ที่มีความครอบคลุมตั้งแต่ตราสารทางการเงินในปัจจุบัน จนถึงตราสารทางการเงินที่ออกขึ้นใหม่ ซึ่งไม่จำเป็นต้องทำการแก้ไขกฎหมายทุกฉบับ โดยเทียบเคียงจากบทกฎหมายจากประเทศสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

คำสำคัญ: ตราสารเปลี่ยนมือ / การระดมทุน / ผู้ทรงตราสาร

Abstract

This article aims to study idea of the negotiable instrument under Thai Commercial code, study principle of holder protect under The securities and Exchange Act B.E.2535 and study Securities and Exchange Commission announcement. Besides, this article seek for a comparative study on the idea of the negotiable instrument under The Uniform Commercial Code from United states of America and The negotiable Instrument Act from The Socialist

Republic of Vietnam. The study was conducted by gathering information and documents both in Thai and English documents namely legislations, textbooks, and any other concerning information under in order to rectify or development of Thai negotiable instrument law to make principle of holder protect and make all of instrument for become to the effect of the negotiable instrument law.

According to the study, It is found many disadvantage to make instrument for investment in effect of the negotiable instrument law especially in 3 points. Firstly, limitation in Thai Commercial Code. Thai commercial code in article 898 has limited in 3 kinds of negotiable instruments only. Secondly, limitation in Financial Institution Business Act B.E.2551. This Act has permitted only Financial Institution to make Certificate of deposit (one of the kind negotiable instrument for investment in Thai legal). Thirdly, limitation in the Securities and Exchange Act B.E.2535. This Act has not had covenant in definition of negotiable instrument for investment, right of holder's instrument, and idea of holder's protect. The development of Instrument for investment is limited by that advantages and has directly effect to investor and liquidity risk in Instrument.

As a result, it is recommended that the legislate the Negotiable Instrument law for investment and should be legislate following the Uniform Commercial code from United State of America and The negotiable instrument Act form The socialist republic of Vietnam.

Keywords: Negotiable Instrument / Investment / Holder

บทนำ

การระดมทุนของบริษัทเอกชนต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินกิจการของตนนั้น มีหลากหลายแนวทาง แต่ในทางปฏิบัติที่นิยมกระทำกันอยู่สองวิธีการ วิธีการแรกคือการกู้ยืมเงินโดยตรงจากแหล่งบรรดาสถาบันการเงินโดยตรง ซึ่งวิธีการดังกล่าวมีความยุ่งยากและสร้างภาระแก่ผู้ประกอบการที่ต้องการเงินทุนเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการที่จะต้องจัดเตรียมหลักทรัพย์ค้ำประกันการชำระหนี้ การจัดทำเอกสารโครงการ ซึ่งนับวันมีความยุ่งยากซับซ้อนเพื่อใช้ในการเสนอเพื่อขอสินเชื่อ ทั้งยังต้องเผชิญกับดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมต่างๆ ที่แพงมาพร้อมกัน ที่มักจะก่อให้เกิดภาระทางการเงินเพิ่มเติมแก่ผู้ประกอบการอย่างมาก และอีกวิธีการหนึ่งที่กำลังเป็นที่นิยมนั้นก็คือการระดมทุนโดยการออกหลักทรัพย์ ในรูปของตราสารทางการเงิน² ซึ่งเป็นการเสนอขายแก่บุคคลผู้มีเงินออม และต้องการลงทุน ซึ่งการระดมทุนในลักษณะดังกล่าวนี้จัดได้ว่าเป็นแหล่งทุนที่กว้างขวาง ทั้งนี้หากผู้ประกอบการประสงค์ในเงินทุนก็ทำการออกตราสารทางการเงินเพื่อระดมทุนได้โดยตรงจากผู้มีเงินออม ซึ่งวิธีการดังกล่าวลดต้นทุนได้เป็นอย่างมาก (Kongsomboon, 2011a, p. 11)

ตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุนที่มีคุณลักษณะที่ดีนั้นมักประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐาน เช่น (1) มีความคล่องตัวสูงในตลาดเงิน (2) สามารถนำมาใช้เป็นหลักประกันในธุรกิจได้ (3) สามารถใช้แทนเงินสดได้ (4) มีความมั่นคงปลอดภัยสูงทั้งแก่ผู้ถือและผู้โอน ซึ่งปัจจัยดังกล่าว สามารถพบได้ในตราสารเปลี่ยนมือ (Negotiable

² ตราสารทางการเงินในที่นี้หมายถึง หลักทรัพย์ตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พุทธศักราช 2535 อันประกอบด้วย ตัวแลกเงิน ตัวสัญญาใช้เงิน หุ้นกู้ เป็นต้น ซึ่งตราสารทางการเงินดังกล่าวเป็นการระดมทุนผ่านทางตลาดการเงิน (Financial Market) ซึ่งมีหน้าที่เป็นตัวกลางทางการเงิน (Financial Intermedia) ทั้งนี้ตราสารทางการเงินที่ได้รับการนิยมนั้นมักปรากฏในรูปของตราสารทางการเงินระยะสั้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการช่วยให้ผู้ประกอบการภาคเอกชน มีเงินทุนหมุนเวียนเพื่อเสริมสภาพคล่องทางการเงินของบริษัท โดยมีเป้าประสงค์ที่จะระดมทุนจากผู้มีเงินออม ซึ่งประสงค์ที่จะลงทุน

Instrument) ในทางทฤษฎีแล้วนั้น การที่จะกำหนดให้ตราสารใดเป็นตราสารเปลี่ยนมือนั้น จะต้องพิจารณาในเบื้องต้นให้ได้ว่า ตราสารนั้นมีคุณสมบัติครบทั้งสี่ประการหรือไม่ ซึ่งประกอบไปด้วย (1) ตราสารนั้นมีความเป็นตราสารสิทธิ (Document of Title) (2) ตราสารนั้นสามารถโอนส่งมอบแก่กันได้ (Deliverable State) (3) เป็นที่ยอมรับกันในการการค้า (Mercantile Usage) (4) ผู้รับโอนได้สิทธิโดยสมบูรณ์และฟ้องร้องได้ในนามตนเอง (Sue in His Own Name) (Kongsomboon, 2011b, p. 25)

อาจกล่าวได้ว่าตราสารทางการเงินในส่วนของตราสารหนี้้นั้น ก็ย่อมถือได้ว่าเป็นตราสารเปลี่ยนมือ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาการศึกษากฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น ตราสารเปลี่ยนมือถูกจัดเอาไว้ในส่วนของตัวเงิน ซึ่งตัวเงินในปัจจุบันที่ได้รับความคุ้มครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น มีเพียง 3 ชนิด กล่าวคือ (1) ตัวแลกเงิน (2) ตัวสัญญาใช้เงิน (3) เช็ค ซึ่งต่อมามีบัตรเงินฝาก ซึ่งได้รับการอนุมัติโดยผลของพระราชบัญญัติสถาบันการเงิน อีกทั้งพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีผลบังคับโดยตรงแก่ตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุนนั้น ก็ได้กำหนดเอาไว้อย่างชัดเจนเพียงพอและยังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการที่ไม่เอื้อต่อการที่จะทำให้ตราสารดังกล่าวนี้มีลักษณะเป็นตราสารเปลี่ยนมือด้วย ปัญหาดังกล่าวย่อมส่งผลถึงสภาพคล่องของตราสารทางการเงินดังกล่าวอย่างชัด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาให้ทราบถึงความสำคัญของการออกตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุนของผู้ประกอบการ
2. เพื่อศึกษาว่าหากตราสารทางการเงินที่ออกเพื่อการระดมทุนนี้มีความเป็นตราสารเปลี่ยนมือจะก่อให้เกิดผลดี ทำให้ผู้ลงทุนสนใจที่จะลงทุนในตราสารดังกล่าวนี้
3. ศึกษาว่าในปัจจุบันนี้ บทกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ยังมีขอบเขตจำกัด ที่ไม่เอื้อให้ตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุนมีลักษณะความเป็นตราสารเปลี่ยนมือ

4. ศึกษาเพื่อค้นหาแนวทางพัฒนากฎหมายเพื่อรองรับให้ตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุนนี้มีความเป็นตราสารเปลี่ยนมือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ โดยใช้วิธีวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลทั้งจากภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เช่น แนวคิด ทฤษฎี ตัวอย่างกฎหมาย ตำรา หนังสือ และข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

ลักษณะของความเป็นตราสารเปลี่ยนมือโดยผลทางกฎหมาย

1. ตราสารเปลี่ยนมือคืออะไร

คำว่าตราสารเปลี่ยนมือ มาจากคำสองคำ กล่าวคือ มาจากคำว่า “ตราสาร” (Instrument) และคำว่าเปลี่ยนมือ (Negotiable) โดยสามารถอธิบายแยกย่อยได้ดังต่อไปนี้

1) ตราสาร (Instrument) เอกสารที่จัดทำขึ้นเป็นทางการ (Formal) ซึ่งหมายถึง สมบูรณ์แบบอย่างจริงจัง แต่ไม่ต้องเป็นแบบที่กำหนดโดยกฎหมายแต่อย่างใด (Tingsapat, 1984) เพียงแต่ตัวตราสารเป็นเอกสารที่ก่อตั้งสิทธิและหน้าที่ (Document of Title) ซึ่งทำให้ผู้ครอบครองตราสาร หรือผู้ที่ได้รับโอนมา มีสิทธิที่จะบังคับในทรัพย์สินใดๆ ที่ปรากฏตามเอกสารนั้นๆ เช่น ใครเป็นเจ้าของเช็ค ก็เสมือนเป็นเจ้าของเงินจำนวนที่ปรากฏบนเช็คในบัญชีธนาคาร (Sarapong, 2014, p. 11)

2) เปลี่ยนมือ (Negotiable) การโอนตราสารด้วยการส่งมอบ (To Transfer by Delivery) ในกรณีตราสารผู้ถือ หรือส่งมอบโดยการสลักหลัง (Indorsement) ในกรณีตราสารระบุชื่อ ซึ่งผู้รับโอน (Transferee) ต้องรับโอนตราสารมาโดยเสียค่าตอบแทน และสุจริต อีกทั้งไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวการโอนสิทธิเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ใดๆ (Sarapong, 2014, p. 12)

Black Law Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า Negotiable Instrument เอาไว้ว่า . . . to transfer (an instrument) by delivery or indorsement, whereby the transferee takes the instrument for value, in good faith, and without notice of conflicting title claims or defense.

ดังนั้นแล้ว ความหมายของตราสารเปลี่ยนมือ จึงมีความหมายและคำจำกัดความเอาไว้ ดังต่อไปนี้

1) ศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทัย ให้ความหมายว่า เอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ ซึ่งเพียงแต่ส่งมอบเอกสารให้แก่กันก็อาจโอนกรรมสิทธิ์แห่งเอกสารนั้นรวมทั้งหนี้ ที่ปรากฏในเอกสารนั้น ไปยังผู้อื่นโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งทำให้ผู้รับโอนมีสิทธิยึดถือเอกสาร และบังคับตามหนี้โดยไม่ต้องคำนึงถึงเหตุบกพร่องในสิทธิของผู้โอน (Tingsapat, 1985, p. 35)

2) รองศาสตราจารย์ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์ ให้ความหมายว่า เอกสารที่ไม่ใช่เพียงแค่หลักฐานแห่งหนี้เท่านั้นแต่ยังเป็นเอกสารสิทธิ์ที่ก่อตั้งสิทธิและหน้าที่ขึ้นมาอีกด้วย ซึ่งเพียงแค่สลักหลังโอนสิทธิที่มีอยู่ตามตราสาร และส่งมอบให้แก่ผู้รับโอน หรือในบางกรณีเพียงแค่ส่งมอบเอกสารนั้นแก่กันก็เพียงพอแล้วที่สิทธิในเอกสารรวมทั้งหนี้ที่ปรากฏในเอกสารจะโอนไปแก่ผู้อื่นโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งมีผลให้ผู้รับโอนมีสิทธิยึดตามเอกสาร และบังคับตามหนี้โดยไม่ต้องคำนึงถึงเหตุบกพร่องในสิทธิของผู้โอน (Kongsomboon, 2005, p. 14)

เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว จะพบว่าคำว่า “ตราสารเปลี่ยนมือ” (Negotiable Instrument) จึงมีความหมายว่า เอกสารที่บ่งบอกถึงหลักฐานแห่งหนี้ ซึ่งสามารถเปลี่ยนมือ โอนหรือส่งมอบแก่กันได้ โดยในกรณีของตราสารออกให้แก่ผู้ถือ ก็โอนด้วยการส่งมอบตราสารแก่กัน ส่วนในกรณีที่ตราสารที่ออกโดยระบุชื่อผู้รับประโยชน์ ก็โอนด้วยการสลักหลังและส่งมอบแก่ผู้รับประโยชน์ ซึ่งทั้งสองลักษณะนั้นผลที่ได้ก็คือ ทำให้เกิดการโอนกรรมสิทธิ์ในเอกสารนั้น รวมไปถึงหนี้ที่ปรากฏในตราสารไปยังผู้อื่นโดยชอบด้วยกฎหมาย (Sarapong, 2014, p. 13) อีกทั้งยังไม่มีผลจำเป็นที่จะต้องบอกกล่าวแก่

ลูกหนี้ หรือบุคคลภายนอกแต่อย่างใด ซึ่งมีความแตกต่างจากการโอนหนี้ในกรณีทั่วไป ซึ่งจะต้องมีการทำหนังสือบอกกล่าวแก่ลูกหนี้ หรือจะต้องมีหนังสือคำยินยอมจากลูกหนี้ และผู้รับโอนที่สุจริตมีสิทธิตามเอกสาร และบังคับชำระหนี้โดยไม่ต้องคำนึงถึงเหตุบกพร่องในสิทธิของผู้โอน (Tingsapat, 1985, p. 35) ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าเป็น “หลักผู้รับโอนโดยสุจริตมีสิทธิดีกว่าผู้โอน”

2. ลักษณะของตราสารเปลี่ยนมือ

จากการที่กล่าวถึงนิยามของตราสารเปลี่ยนมือไปข้างต้นแล้วนั้น การพิจารณาว่าเอกสารใดจัดเป็นตราสารเปลี่ยนมือ มีหลักการพิจารณา ดังต่อไปนี้

1) ตราสารเปลี่ยนมือเป็นเอกสารก่อตั้งสิทธิ์ ตราสารเปลี่ยนมือแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ ประเภทแรก คือ ตราสารที่มีวัตถุประสงค์หนึ่งเป็นการส่งมอบทรัพย์สิน และประเภทที่สอง คือ ตราสารที่มีวัตถุประสงค์หนึ่งเป็นการชำระเงิน (Sarapong, 2014, p. 14) ซึ่งคำว่าการก่อตั้งสิทธิ์นั้น หรือในภาษาอังกฤษ เรียกว่า Document of Title คือ สิทธิที่แสดงความเป็นเจ้าของ จำหน่าย จ่าย โอนหรือติดตามเอาคืนจากผู้ที่ไม่มียุติกรรม ดังนั้นแล้วจึงอาจสรุปได้ว่าตราสารเปลี่ยนมือไม่ใช่เพียงแค่หลักฐานแห่งหนี้ (Evidence of Debt) เท่านั้น

2) ตราสารนั้นสามารถโอนแก่กันได้ด้วยการส่งมอบ หรือสลักหลังพร้อมส่งมอบ อีกทั้งยังไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวการโอนดังกล่าวไปยังลูกหนี้ หรือคู่สัญญาอีกฝ่ายที่ต้องมีความรับผิดชอบตามตราสารดังกล่าวอีกด้วยและส่งผลให้ผู้รับโอนมีสิทธิยึดถือเอกสารแล้วบังคับตามหนี้โดยไม่ต้องคำนึงถึงเหตุบกพร่องในสิทธิของผู้โอน (Tingsapat, 1985, p. 35)

เช่นนี้แล้วหลักการดังกล่าวส่งผลให้ ตราสารเปลี่ยนมือมีความแตกต่างอย่างชัดเจนจากสัญญาโดยปกติอย่างชัดเจน เนื่องจาก “ผู้รับโอนโดยสุจริตมีสิทธิดีกว่าผู้โอน” โดยปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 “ในมูลหนี้อันพึง

ต้องชำระตามเขาสั่งนั้น ลูกหนี้จะยกข้อต่อสู้ซึ่งมีต่อเจ้าหนี้เดิมขึ้นเป็นข้อต่อสู้ผู้รับโอน โดยสุจริตนั้นหาได้ไม่...”³

3) ผู้รับโอนจะได้รับโอนสิทธิโดยสมบูรณ์ และสามารถฟ้องร้องตามสิทธิในตราสารนั้นได้ในนามของตนเอง เมื่อเกิดปัญหาอันเนื่องมาจากเหตุใดก็ตาม ผู้รับโอนสามารถที่จะฟ้องคดีในนามของตนเองได้ เนื่องจากการโอนตราสารมีผลทำให้สิทธิในตราสารนั้นโอนตกทอดมายังผู้รับโอนด้วย (Sarapong, 2014. p. 15) ซึ่งในที่นี้ก็คือสิทธิความเป็นเจ้าหนี้

4) ผู้รับโอนโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน (Bona Fide Transferee for Value หรือ a Holder in Due Course) ซึ่งไม่รู้ถึงความบกพร่องแห่งสิทธิของผู้โอนย่อมได้รับโอนสิทธิโดยสมบูรณ์ คือ “ผู้รับโอนโดยสุจริตมีสิทธิดีกว่าผู้โอน” หลักการดังกล่าวมุ่งที่จะคุ้มครองผู้รับโอนที่สุจริต ซึ่งแม้ผู้โอนจะไม่มีสิทธิในตราสารนั้นโดยสมบูรณ์ ผู้รับโอนก็ไม่ได้รับความเสียหายแต่อย่างใด เพราะกฎหมายต้องการให้ผู้รับโอนสามารถเกิดความมั่นใจได้ว่าผู้ที่โอนตราสารให้แก่ตนนั้นได้รับโอนมาโดยมีสิทธิและไม่ต้องเสียเวลาตรวจสอบถึงความสมบูรณ์แต่อย่างใด (Kongsomboon, 2011a, p. 26) เช่นนี้แล้วหากผู้รับโอนตราสาร ได้รับการโอนภายใต้วิธีการตามที่กฎหมายกำหนด และได้รับมาด้วยความสุจริต ผู้รับโอนจะได้สิทธิในตัวนั้นโดยสมบูรณ์ แม้ผู้ที่โอนตราสารนั้นจะมีสิทธิไม่สมบูรณ์หรือมีข้อบกพร่องก็ตาม และลูกหนี้ตามตราสารจะยกข้อต่อสู้ที่ตนมีต่อผู้โอนขึ้นต่อสู้กับผู้รับโอนตราสารที่สุจริตนั้นไม่ได้ เว้นแต่ข้อต่อสู้นั้นจะเป็นข้อต่อสู้ที่ปรากฏในตัวตราสารเอง โดยในส่วนของคำว่า “สุจริต” นั้น หมายถึงการไม่รู้ถึงความบกพร่องหรือการไม่ได้รับการบอกกล่าวถึงความบกพร่อง ในสิทธิของผู้โอนก่อนหรือในขณะที่ได้รับตราสารมา โดยมีใช้การไม่รู้โดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง (Kongsomboon, 1978, p. 77)

³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321

3. ลักษณะเด่นของการบัญญัติกฎหมายตราสารเปลี่ยนมือในต่างประเทศ

1) การบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับตราสารทางการเงินเพื่อสนับสนุนการระดมทุนของประเทศสหรัฐอเมริกา

ถึงแม้ว่าในแต่ละมลรัฐของสหรัฐอเมริกามีอำนาจในการตรากฎหมายขึ้นใช้ภายในมลรัฐของตนได้ตราได้ที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติใดๆ ของรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา แต่อย่างไรก็ตามเมื่อแต่ละรัฐสามารถกำหนดกฎเกณฑ์เป็นการเฉพาะได้เหล่านี้ย่อมเกิดปัญหาในทางการค้า หากทำการค้าการลงทุนระหว่างมลรัฐ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือจะต้องนำบทบัญญัติใดมาบังคับใช้ จึงเกิดเป็นประเด็นที่รัฐบาลกลางได้นำมาหยิบยกและพยายามหาทางแก้ปัญหา ด้วยเหตุนี้ The American Law Institute ได้ร่วมมือกับ The National Conference of Commission on Uniform State Laws จึงได้ร่วมกันจัดทำ Uniform Commercial Code ขึ้นมาและประกาศใช้ในปี ค.ศ.1962 (Kongsomboon, 2011b, p. 20) ซึ่งภายในบทบัญญัติของ Uniform Commercial Code (UCC) นั้นก็ได้มีหลักกฎหมายเกี่ยวกับตราสารเปลี่ยนมือเอาไว้ด้วยและมีความน่าสนใจยิ่งกล่าวคือ ใน “Article 3 Commercial paper” มีการกล่าวถึงการรับรองสถานะของตราสารพาณิชย์ เอาไว้ว่ามีความเป็นตราสารเปลี่ยนมือ และมีสถานะเป็นตราสารเปลี่ยนมือ (Negotiable Instrument) ซึ่งบัญญัติเอาไว้ใน Article 3-104⁴ ว่าด้วยเรื่อง Form of Negotiable Instrument โดยบัญญัติเพียงแค่ตราสารใดก็ตามที่เข้าคุณลักษณะทั้ง 4 ประการ ตามข้อ a, b, c, d ย่อมจัดเป็นตราสารเปลี่ยนมือ และได้รับความคุ้มครองตามหลักกฎหมาย UCC กล่าวคือ (1) ต้องมีการลงลายมือชื่อผู้ออกตราสารหรือผู้ส่งจ่าย (2) มีคำสั่งอันปราศจากเงื่อนไขหรือคำสั่งให้จ่ายเงินตามจำนวนที่

⁴Article 3-104 บัญญัติเอาไว้ว่า “Any writing to be a negotiable instrument within this Article must (a) be signed by the maker or drawer; and (b) contain an unconditional promise or order to pay a sum certain in money and no other promise, order, obligation or power given by the maker or drawer except as authorized by this Article; and (c) be payable on demand or at a definite time; and (d) be payable to order or to bearer”

กำหนด และปราศจากคำสัญญา คำสั่ง ความผูกมัดหรืออำนาจใดๆ ที่ให้ไว้โดยผู้ออกตราสารหรือผู้สั่งจ่าย นอกจากจะได้รับอนุญาตตามกฎหมาย (3) จ่ายเมื่อทวงถามหรือเมื่อครบกำหนดชำระ และ (4) จ่ายตามคำสั่งหรือจ่ายผู้ถือ ดังนั้นแล้วจะพบว่าสหรัฐอเมริกาค่อนข้างที่จะเปิดกว้างในเรื่องของการลงทุนในลักษณะดังกล่าว โดยกำหนดลักษณะทั่วไปของตราสารเปลี่ยนมือ ว่าควรจะมีลักษณะเป็นอย่างไร (Characteristic of Negotiable Instrument) หากองค์ประกอบครบ ก็ถือเป็นตราสารเปลี่ยนมือตามบทนิยามของ UCC เช่นนี้แล้วตราสารใดๆ ก็ตามที่มีลักษณะตรงตาม Article 3-104 แล้วนั้น ตราสารนั้นย่อมเป็นตราสารเปลี่ยนมือ โดยไม่ต้องคำนึงถึงเลย ว่าตราสารนั้นจะมีชื่อเรียกว่าอย่างไร (Kongsomboon, 2011b, p. 21) การที่สหรัฐอเมริกาบัญญัติกฎหมายในลักษณะเปิดกว้างดังกล่าว ย่อมส่งผลในเชิงบวกต่อการพัฒนา ตราสารทางการเงินให้มีความหลากหลาย ความหลากหลายดังกล่าวย่อมส่งผลให้การลงทุนมีมากมายหลายช่องทาง และสามารถนำเอาข้อดี เช่น ความคุ้มครอง การมีสภาพคล่องสูงของตราสารเปลี่ยนมือมาเป็นจุดขายที่ส่งเสริมการลงทุนได้ดีอีกประการหนึ่ง โดยที่ตราสารทางการเงินที่จะนำออกมาเสนอขายเพื่อการระดมทุนหากมีลักษณะครบตามหลักเกณฑ์ที่ UCC กำหนดไว้ ตราสารนั้นย่อมถือเป็นตราสารเปลี่ยนมือ และอยู่ในความคุ้มครองและความบังคับของกฎหมายดังกล่าว ซึ่งปรากฏใน ARTICLE 3 Commercial Paper อีกทั้งยังไม่ต้องเสียเวลาในการแก้ไขกฎหมายในแต่ละครั้งเพื่อให้รองรับสถานะของความเป็นตราสารเปลี่ยนมือให้แก่ตราสารพาณิชย์ต่างๆ ที่ออกมาในชื่อหรือรูปแบบใหม่ๆ ส่งผลให้ตลาดการเงินของสหรัฐอเมริกามีตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุนหลากหลายรูปแบบ

การคุ้มครองการลงทุนในลักษณะตราสารเปลี่ยนมือของสหรัฐอเมริกา
โดยสังเขป จากการที่ได้ศึกษาในส่วนของ UCC จากตำราทั้งในและต่างประเทศ จึงทำให้สามารถอธิบายได้ถึงความคุ้มครองต่อผู้ลงทุนในกลุ่มตราสารเปลี่ยนมือ (Negotiable Instrument) ได้โดยสังเขปต่อไปนี้

2) Signature Creates Liability (Richard & Steven, 1993, p. 81) หลักการคุ้มครองดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับหลักการคุ้มครองผู้รับโอนตัวเงิน ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ของประเทศไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งหลักดังกล่าวเป็นหลักสากลที่พบได้ในหลักกฎหมายพาณิชย์ในหลายประเทศ กล่าวคือ เป็นหลักการที่กำหนดว่า ผู้ลงชื่อในตราสารเปลี่ยนมือย่อมมีความรับผิดชอบ หากตราสารดังกล่าวมีความบกพร่อง อันนำมาซึ่งความเสียหายประโยชน์ของผู้ทรงตราสาร โดยหลักการดังกล่าวปรากฏใน Article 3-401(a) ของ UCC⁵ ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์สำคัญเอาไว้ในใจความที่ว่า “บุคคลใดก็ตามที่ได้ลงนามในตราสาร หรือเข้าผูกพันด้วยวิธีการอันมีลักษณะของการลงนามด้วยวิธีอื่นใด ย่อมมีเกิดความรับผิด...”

3) Nature of Liability as Determined by Capacity of Signer (Richard & Steven, 1993, p. 90) หลักความคุ้มครองดังกล่าว เป็นการจำกัดความรับผิดชอบตามภาระหน้าที่ ซึ่งปรากฏตามการลงนาม เช่น ผู้โอน ผู้รับรอง เป็นต้น⁶ โดยทั้งนี้ขอบเขตของการรับผิด UCC ได้กำหนดเอาไว้ใน Article 3 โดยแบ่งเป็นระดับขั้นของความรับผิด ซึ่งมีสองระดับ คือ ระดับ Primary (ขั้นต้น) และ Secondary (ขั้นรอง) กล่าวคือ ผู้ส่งจ่ายหรือผู้เป็นคนทำตราสารขึ้นมา (Maker) และผู้รับรอง (Acceptor) จะจัดอยู่ในขั้น Primary ส่วนผู้จ่ายเงิน (Drawee) ซึ่งมีหน้าที่ชำระเงินตามที่ปรากฏในตราสารและผู้โอนสลักหลัง (Indorsers) จะจัดอยู่ในขั้น Secondary ซึ่งสาเหตุของการจัดลำดับขั้น

⁵ Article 3-401 (a) บัญญัติเอาไว้ว่า “A person is not liable on an instrument unless (i) the person signed the instrument, or (ii) the person is represented by an agent or representative who signed the instrument and the signature is binding on the represented person under Section 3-402”

⁶ A person's signature on an instrument subjects her to prima facie liabilities on the instrument, but the nature of this liability is not the same for every signer. Article 3 impose conditions on liability which vary with the capacity in which the person signed the instrument. Capacity refers to the role the signer plays....

ของความรับผิดชอบนั้นมีจุดประสงค์เพื่อกำหนดบุคคลที่จะต้องรับผิดชอบหากตราสารดังกล่าวมีความบกพร่อง หรือนำไปซึ่งการสูญเสียเปล่าของตราสารว่าผู้ใดจัดเป็นบุคคลในชั้นแรกที่จะต้องรับผิดชอบ แต่ในส่วนของชั้น Secondary นั้น มีจุดประสงค์ในกรณีหากไม่อาจจะตามหรือเรียกความรับผิดชอบจากชั้น Primary ซึ่งก็คือ ผู้ส่งจ่ายหรือผู้ทำตราสาร และผู้รับรองได้ (Richard & Steven, 1993, p. 93)

4) การบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับตราสารทางการเงินเพื่อสนับสนุนการระดมทุนของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

แม้ว่าในอดีตเวียดนามเป็นประเทศที่ไม่ได้รับความสนใจมากนักในสายตาของนักลงทุนชาวต่างชาติ แต่ในปัจจุบันเป็นที่น่าตกใจอย่างยิ่งว่าสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งนี้กำลังได้รับความสนใจยิ่งจากนักลงทุนทั่วทุกสารทิศ มีความเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูงเป็นอันดับต้นๆ ในอาเซียน เหล่านี้ล้วนมาจากความตั้งใจและวิสัยทัศน์ของประชาชนชาวเวียดนาม อีกทั้งปัจจัยทางกฎหมายที่เอื้อต่อการลงทุนเป็นอย่างมาก โดยจากการศึกษาการลงทุนในลักษณะตราสารหนี้ของประเทศเวียดนามนั้น จะพบว่า ตราสารเปลี่ยนมือตามนิยามของกฎหมายเวียดนามมีลักษณะเปิดกว้าง ให้ความสำคัญคุ้มครองครอบคลุมเอาไว้วางขวาง ไม่ใช่เพียงแค่ ตัวแลกเงิน ตัวสัญญาใช้เงิน และเช็คเท่านั้น แต่ยังมีารกล่าวไปถึง “ตราสารเปลี่ยนมือชนิดอื่นๆ” (Other Negotiable Instruments)⁷ อีกด้วย ใกล้เคียงกับ UCC ของประเทศสหรัฐอเมริกา Law on Negotiable Instrument 2005 ของเวียดนามได้ให้ความสำคัญคุ้มครอง การยอมรับถึงการ

⁷ Law on Negotiable Instrument 2005 ของประเทศเวียดนาม Article 1 ได้บัญญัติเอาไว้ว่า Article 1. Governing scope This Ordinance regulates negotiable instrument relationships with respect to issuance, acceptance, guarantee, endorsement, pledge, collection, payment, recourse, and initiation of legal action. Negotiable instruments stipulated in this Law include bills of exchange, promissory notes, cheques and other negotiable instruments, excluding long-term negotiable instruments issued by organizations aimed at raising capital on the market.

มีตัวตนของตราสารเปลี่ยนมือชนิดอื่น โดยไม่ได้กำหนดอย่างตายตัวเป็นชื่อเรียกต่างๆ เพื่อให้มีความทันสมัย และรองรับการเติบโตของตราสารเปลี่ยนมือประเภทต่างๆ ที่ในปัจจุบันมีความหลากหลาย ซึ่งข้อดีของการกฎหมายในลักษณะดังกล่าวจะช่วยให้การลงทุนในลักษณะดังกล่าวมีความแพร่หลาย กฎหมายครอบคลุม โดยมีจำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายบ่อยครั้ง อันนำมาซึ่งความเสียโอกาสที่จะได้รับประโยชน์จากการลงทุนในหลากหลายรูปแบบ

สรุปผลการศึกษา

1. จากการศึกษาพบว่า การออกตราสารทางการเงินในปัจจุบันนั้นมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากต่อการจัดหาทุน เพื่อใช้ในการดำเนินกิจการของบรรดาบริษัท ทั้งนี้แหล่งเงินทุนที่สำคัญแหล่งหนึ่งซึ่งใช้ต้นทุนในการจัดหาและมีขั้นตอนที่น้อยกว่าการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน ก็คือการกู้ยืมเงินโดยตรงจากประชาชนผู้มีเงินออม โดยการระดมในลักษณะดังกล่าวเรียกว่า การออกตราสารหนี้ประเภทหุ้นกู้ (Debt Instrument)

2. จากการศึกษาพบว่า หากตราสารทางการเงินที่ในการระดมทุนในปัจจุบันนี้มีลักษณะของความเป็นตราสารเปลี่ยนมือโดยผลทางกฎหมาย จะเกิดผลดีต่อนักลงทุนเป็นอย่างมาก กล่าวคือ การลงทุนในตราสารหนี้ปัจจุบันนั้นมีความเสี่ยงมากมาย ไม่ว่าจะเป็นทั้งความเสี่ยงในเรื่องของสภาพคล่อง ความเสี่ยงในการที่ไม่ได้รับความคุ้มครองในฐานะเงินฝาก จากสถาบันคุ้มครองเงินฝากจึงตกอยู่ในความเสี่ยงในกรณีหากผู้ประกอบการหรือสถาบันการเงินที่ออกตราสารเกิดปัญหาไม่อาจทำการชำระหนี้หรือคืนเงินจำนวนดังกล่าวได้ แต่หากมีการพัฒนากฎหมายดังกล่าวขึ้นมา นักลงทุนจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายโดยมีความคุ้มครองเช่นเดียวกับกฎหมายตัวเงินบริวารที่ 3 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยถือเป็นตราสารทางการเงินที่มีลักษณะของความเป็นตราสารเปลี่ยนมือตามผลของกฎหมาย ซึ่งทำให้ลูกหนี้ตามตราสารนั้นจะต้องรับผิดชอบหลักกฎหมายตัวเงิน ซึ่งมีความเป็นสากล โดยไม่ต้องมี

การร่างสัญญาใดๆ เพิ่มเติม อีกทั้งในฐานะเจ้าหนี้ตามตราสารก็ได้รับสิทธิประโยชน์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามผลของกฎหมาย แม้กระทั่งการโอนเปลี่ยนมือหากผู้ลงทุนประสงค์จะทำการเปลี่ยนมือก็สามารถกระทำได้โดยง่ายเพียงการสลักหลัง ทั้งยังมีหลักผู้รับโอนโดยสุจริตมีสิทธิดีกว่าผู้โอน ซึ่งทำให้มีความแตกต่างจากสัญญาโดยทั่วไปที่ในปัจจุบันตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุน โดยเฉพาะในส่วนของหุ้นกู้ยังเป็นลักษณะของสัญญาโดยทั่วไปซึ่งไม่มีหลักการดังกล่าวคุ้มครองอยู่

3. จากการศึกษาพบว่า บทกฎหมายที่บังคับใช้กับตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุนในปัจจุบันนี้ ยังไม่มีความเพียงพอในการสร้างความคุ้มครองผู้ทรงตราสารและยังไม่ความชัดเจนในเรื่องของสถานะทางกฎหมายของตราสารทางการเงินที่มีความหลากหลายในตลาดเงินและตลาดทุน ตลอดจนสิทธิในทางกฎหมายของผู้ทรงตราสารเหล่านี้อีกด้วย อีกทั้งปัจจัยของกฎหมายที่เกี่ยวข้องยังส่งผลให้ตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุนไม่ว่าจะเป็นตัวเงินก็ตามจัดเป็นช่องทางในการลงทุนในวงจำกัด กล่าวคือ

1) บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพที่ 3 ลักษณะตัวเงินที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันนั้น ยังไม่ครอบคลุมถึงตราสารเปลี่ยนมือที่มีชื่อ ชนิดรูปแบบ ที่แตกต่างจากที่ มาตรา 898 กำหนดเอาไว้ ในลักษณะที่ปิดกันอย่างชัดเจน จึงทำให้ตัวเงิน หรือตราสารเปลี่ยนมือตามนิยามของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีเพียง 3 ชนิดเท่านั้น ส่งผลให้ตราสารชนิดอื่นๆ ไม่ได้อยู่ในนิยามของความเป็นตัวเงิน ทั้งที่ในโลกของความจริงแล้วนั้นตราสารทางการเงินรูปแบบใหม่ถือกำเนิดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ มากมายทั้งที่มีลักษณะความเป็นตราสารเปลี่ยนมือ อย่างชัดเจนแต่กลับไม่ได้รับความคุ้มครอง หรือมีสภาพรับรองตามกฎหมาย

2) บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน บทบัญญัติตามมาตรา 44 ของพระราชบัญญัตินี้กำหนดเอาไว้อย่างชัดเจนว่าผู้ที่มีสิทธิในการออกบัตรเงินฝาก (Certificate of Deposit) มีเพียงสถาบันการเงินเท่านั้น ซึ่งบทบัญญัตินี้ดังกล่าวส่งผลให้เอกชนรายอื่นไม่อาจนำเอาข้อดีของบัตรเงินฝากที่ตามผลของกฎหมาย

นั้นมีความเป็นตราสารเปลี่ยนมือได้ ส่งผลให้ตราสารเปลี่ยนมือชนิดนี้ถูกนำมาใช้เพื่อการระดมทุนในวงจำกัด

3) บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 เมื่อทำการศึกษาแล้วพบว่าพระราชบัญญัตินี้มีเนื้อหาที่ครอบคลุมไปถึงหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการที่ผู้ประกอบการซึ่งประสงค์จะออกและเสนอขายตราสารทางการเงินที่เป็นหลักทรัพย์ต่อประชาชนต้องปฏิบัติ แต่อย่างไรก็ตามกลับไม่พบว่ามียกเว้นหรือข้อยกเว้นใดที่เกี่ยวกับเรื่องของการระดมทุนในส่วนของการสถานะทางกฎหมายว่ามีความเป็นลักษณะของตราสารเปลี่ยนมือหรือไม่เพียงไร แม้ว่าจะมีการกำหนดนิยามเพิ่มเติมออกมา แต่ก็ไม่มีประกาศใดที่ระบุถึงความคุ้มครองสิทธิที่ผู้ทรงตราสารพึงจะได้รับ

4) ประกาศคณะกรรมการกำกับตลาดทุน ที่ พจ.16/2555 จากการศึกษาพบว่า ประกาศดังกล่าวได้มีการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการออกและเสนอขายหลักทรัพย์ประเภทตั๋วเงินเพื่อการระดมทุนเอาไว้ว่า (1) กำหนดให้สถาบันการเงินที่ออกตั๋วแลกเงินเพื่อการระดมทุนนั้นต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (2) เพื่อป้องกันไม่ให้ตั๋วแลกเงินที่ออกกระจายสู่ผู้ลงทุนรายย่อยในวงกว้าง จึงกำหนดให้ตั๋วเงินที่เสนอขายต้องมีมูลค่าหน้าตั๋วขั้นต่ำ 10 ล้านบาท (เว้นแต่เป็นตั๋วเงินที่ระดมทุนในวงแคบ คือ มีจำนวนคงค้างไม่เกิน 10 ฉบับ ณ ขณะใดขณะหนึ่ง) (3) ในกรณีที่ผู้ออกตั๋วเป็นสถาบันการเงินต้องมีคำเตือนว่าตั๋วแลกเงินนี้ไม่ได้รับความคุ้มครองจากสถาบันคุ้มครองเงินฝาก เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้ลงทุนที่ซื้อตั๋วจากสถาบันการเงินเข้าใจผิด (4) เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้สืบทอดตั๋วเงินถูกไล่เบี้ยโดยผู้ซื้อในทอดต่อไป ในกรณีที่ผู้จ่ายเงินไม่ยอมชำระหนี้ตามตั๋วหรือไม่ยอมรับรองตั๋วจึงจำกัดความเสี่ยงโดยการกำหนดให้ตั๋วเงินต้องมีการเงื่อนไขห้ามเปลี่ยนมือ หรือหากไม่กำหนดเงื่อนไขดังกล่าวก็ต้องมีข้อความที่จำกัดความรับผิดชอบของผู้โอน (5) ไม่ต้องนำตั๋วแลกเงินที่ออกไปขึ้นทะเบียนกับสมาคมตลาดตราสารหนี้ไทย เพื่อให้การออกตั๋วมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า

แม้ตัวเงินโดยสภาพแล้วจะมีความเป็นตราสารเปลี่ยนมือที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างชัดเจน แต่ก็กลับถูกควบคุมให้มีการระดมทุนในวงจำกัด ซึ่งส่งผลให้การลงทุนด้วยตราสารเปลี่ยนมือที่มีสภาพคล่องสูง กลับถูกจำกัดวงในการลงทุนอันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การระดมทุนด้วยช่องทางดังกล่าวไม่ได้รับความนิยมนเท่าที่ควร ทั้งๆ ที่มีความคุ้มครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อยู่แล้ว จึงเป็นที่น่าเสียดายยิ่ง

5) จากการศึกษาพบว่า แนวทางในการพัฒนากฎหมายเพื่อที่จะให้ตราสารทางการเงินที่ใช้ในการระดมทุนมีลักษณะของความเป็นตราสารเปลี่ยนมือโดยสมบูรณ์นั้น จะต้องมีการบัญญัติกฎหมายกลางขึ้นมาเพื่อที่จะเป็นการแก้ปัญหาทั้งในระยะสั้น กลาง และยาวไปในคราวเดียวกัน สาเหตุที่จะต้องพัฒนากฎหมายในลักษณะดังกล่าวก็เนื่องมาจากปัจจัยทางด้านฝ่ายนิติบัญญัติของประเทศไทยเอง ที่ขั้นตอนมากมายอีกทั้งระยะเวลาในการออกกฎหมายขึ้นมาสักหนึ่งฉบับนั้นกินเวลานานพอสมควร เช่นนั้นแล้วหากจะต้องแก้ไขกฎหมายตราสารหนี้ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องทุกฉบับจะใช้ระยะเวลานานพอสมควร และไม่ทันแก่การเปลี่ยนแปลงของตลาดทางการเงินที่นับวันมีการพัฒนาอยู่เสมอ หรือแม้กระทั่งหากจะออกกฎหมายให้ทันต่อตราสารทุกชนิดในอนาคต ก็คงเป็นการฟันทึบ เช่นนั้นแล้วจึงเป็นการเหมาะสมที่สุดหากมีการตรากฎหมายกลางขึ้นมา โดยพิจารณาว่าตราสารทางการเงินใดจะได้รับความคุ้มครอง หรืออยู่ในนิยามของกฎหมายฉบับนี้ ที่จะมีการพิจารณาจากลักษณะของตราสารเหล่านั้นเป็นหลัก จะไม่มีการพิจารณาจากชื่อแต่อย่างใด หากตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุนใดมีลักษณะที่เข้าข่ายก็ย่อมได้รับความคุ้มครองโดยอัตโนมัติ ทั้งนี้เห็นสมควรว่า มีความจำเป็นจะต้องนำเอาบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 มาบังคับใช้โดยอนุโลม และนำเอาหลักกฎหมายที่ปรากฏใน UCC มาปรับใช้ โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้

6) บทบัญญัติทั่วไปที่กำหนดนิยามและขอบเขตว่าด้วยตราสารทางการเงินที่ใช้ในการระดมทุนที่มีลักษณะของความเป็นตราสารเปลี่ยนมือ

ในส่วนนี้เห็นว่าสมควรใช้แนวทางในการกำหนดนิยาม จาก UCC ตาม Article 3-104 ของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีลักษณะของความเป็นกฎหมายกลาง อย่างชัดเจน กล่าวคือ ไม่มีการกำหนดการพิจารณาหรือขอบเขตจากชื่อเรียก แต่จะพิจารณาจากลักษณะว่าตราสารชนิดนั้น เข้าข่ายที่จะได้รับการคุ้มครองและได้รับสถานะทางกฎหมายตามกฎหมายดังกล่าวหรือไม่อย่างไร เช่น

(1) ต้องมีลักษณะของความเป็นตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุน ซึ่งก็คือมีลักษณะความเป็นตราสาร และมีวัตถุประสงค์ที่ออกมาเพื่อการระดมทุนจากประชาชน โดยการออกและเสนอขายนั้นอยู่ภายใต้กฎหมายพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ หรือกฎหมายที่ใกล้เคียงกันนี้

(2) ต้องมีคุณลักษณะ (Characteristic) ของความเป็นตราสารเปลี่ยนมือ

- 1) ตราสารต้องเป็นตราสารทางการเงินนั้นเป็นที่ยอมรับในวงการค้า (Mercantile Usage) ต้องมีลักษณะของเอกสารสิทธิ (Document of title)
- 2) เป็นตราสารที่ก่อหนี้ผูกพันระหว่างบุคคล
- 3) สามารถโอนส่งมอบแก่กันได้ (Deliverable State) (ไม่ว่าจะในรูปแบบของการสลักหลังและส่งมอบ หรือเพียงแค่การส่งมอบ)
- 4) ผู้รับโอนได้สิทธิโดยสมบูรณ์และฟ้องร้องได้ในนามตนเอง (Sue in His Own Name)

ทั้งนี้การออกกฎหมายที่กำหนดนิยามด้วยการพิจารณาจากลักษณะ ผู้เขียนเชื่อว่าจะทำให้กฎหมายดังกล่าวมีความทันสมัยอยู่เสมอ โดยไม่ต้องคำนึงถึงชื่อหรือชนิดของตราสารที่ออกมาแต่อย่างใด ขอเพียงแต่มีลักษณะที่ตรงตามบทบัญญัตินั้นย่อมได้อยู่ภายใต้กฎหมายฉบับดังกล่าวแล้ว

7) บทบัญญัติทั่วไปที่กำหนดความรับผิดชอบของลูกหนี้ หรือผู้ที่เข้ามาผูกพันตามตราสารทางการเงินที่ใช้ในการระดมทุน

ในบทบัญญัติส่วนดังกล่าวนี้ผู้เขียนเห็นว่าสมควรมีการนำเอาบทบัญญัติทั่วไปของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้ ซึ่งมีความเพียงพอและครอบคลุมในตัวอยู่แล้ว โดยสามารถบัญญัติหลักกฎหมายภายใต้แนวคิด ดังนี้

ความรับผิดตามสัญญาเกิดขึ้นเพราะการลงลายมือชื่อ (Liability Based on Signature) ซึ่งมีการบัญญัติเอาไว้ในมาตรา 900 และมาตรา 901 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ โดยหลักการดังกล่าวกำหนดว่าผู้ที่ลงลายมือชื่อในตัวเงินตกอยู่ในฐานะเป็นลูกหนี้ต้องรับผิดชอบต่อผู้ทรงตัวเงิน ซึ่งมีฐานะเป็นเจ้าของหนี้ ทั้งนี้ความรับผิดอย่างไรก็สุดแต่จะมีการกำหนดเอาไว้หรือระบุลงในตัวนั้น ทั้งนี้หลักกฎหมายตามมาตรา 900 ยังกำหนดชัดเจนว่าบุคคลที่ลงลายมือชื่อต้องรับผิดชอบตามเนื้อความที่ปรากฏบนตัว และมาตรา 901 เป็นในกรณีที่บุคคลผู้ลงลายมือชื่อไม่ได้ทำการระบุข้อความใดๆ ลงในตัวเงินดังกล่าว ก็ต้องรับผิดชอบจากการลงลายมือชื่อเอาไว้บนตัวเงินนั้น ทั้งสองมาตราจะช่วยให้ตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุนนี้ได้รับความน่าเชื่อถือเป็นอย่างมากจากผู้ลงทุน อีกทั้งเป็นการลดภาระเรื่องบรรดาเอกสารสัญญาต่างๆ ที่อาจจะต้องแนบมาพร้อมกับตราสารทางการเงิน เพียงแค่มีลายมือชื่อ หรือตราประทับจากผู้ออกหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง บรรดาผู้ลงลายมือชื่อก็ย่อมเกิดความรับผิดชอบต่อผู้ทรงโดยอัตโนมัติ

8) บทบัญญัติทั่วไปในเรื่องของสิทธิผู้ทรงตราสารทางการเงินที่ใช้ในการระดมทุนที่มีความเป็นตราสารเปลี่ยนมือ

ทั้งนี้บทบัญญัตินี้ดังกล่าวนี้ผู้เขียนเห็นว่าสมควรจะนำแนวคิดของมาตรา 904 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้ กล่าวคือ

ส่วนของนิยามคำว่าผู้ทรง ทั้งนี้ตามมาตรา 904 ได้แบ่งผู้ทรงเอาไว้ 3 ประเภท กล่าวคือ (1) ผู้รับเงิน (2) ผู้รับหลักหนี้ และ (3) ผู้ถือ (ในกรณีที่เงินตัวเงินประเภทส่งจ่ายให้แก่ผู้ถือ) ซึ่งหลักดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับตราสารทางการเงินที่ใช้ในการระดมทุนรูปแบบอื่นๆ เช่นกัน เช่น หุ้นกู้ ซึ่งมีทั้งประเภทจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือ และแก่ผู้ที่ชื่อปรากฏบนตราสาร อีกทั้งบทกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังมีการกำหนดหลักของผู้ทรงโดยชอบด้วยกฎหมายอีกด้วย โดยมีการบัญญัติเอาไว้ในมาตรา ในส่วนดังกล่าวนี้ผู้เขียนเห็นว่า หากมีการบัญญัติเรื่องผู้ทรงตราสารทางการเงินเอาไว้อย่างชัดเจนจะช่วยให้เกิดความชัดเจนในส่วนของกฎหมายมากยิ่งขึ้น

ในส่วนสิทธิของผู้ทรงตราสารทางการเงิน ทั้งนี้สิทธิของผู้ทรงตามหลักกฎหมายตราสารเปลี่ยนมือ ผู้ทรงจะต้องมีสิทธิ ดังนี้ (1) สิทธิในการโอนตราสารนั้นต่อไป (ตามมาตรา 917-918 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) (2) สิทธิที่จะครอบครองตราสารนั้น ตลอดทั้งสิทธิในการติดตามเอาคืนตราสารจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิ (3) สิทธิในการยื่นตัวเงินนั้นให้ผู้จ่ายรับรอง (4) สิทธิที่จะปฏิเสธการชำระเงินตามตราสารก่อนตราสารนั้นถึงกำหนด (ตามมาตรา 942) (5) สิทธิในการบังคับใช้เงินตามตัวนั้น (มาตรา 959) ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่าสามารถนำเอาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้ให้มีความเหมาะสมกับตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุนได้ ซึ่งหลักที่สำคัญที่ผู้เขียนเชื่อว่าจะเป็นการเพิ่มความมั่นใจให้แก่ผู้ลงทุนด้วยตราสารทางการเงินดังกล่าวได้ ที่สำคัญยิ่งก็คือ สิทธิในการโอนตราสารนั้นต่อไป (โดยรายละเอียดในการวิเคราะห์ผู้เขียนจะกล่าวในหัวข้อต่อไป) และสิทธิในการบังคับใช้เงินตามตราสาร ซึ่งในเรื่องหลังผู้เขียนเห็นว่าในปัจจุบันยังไม่มีหลักกฎหมายใดที่กำหนดสิทธิดังกล่าวนี้เอาไว้อย่างชัดเจน จึงถือเป็นหลักที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้อกฎหมายดังกล่าวเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้ลงทุนตามตราสารทางการเงินทุกประเภทที่มีลักษณะเป็นตราสารเปลี่ยนมือ

9) บทบัญญัติทั่วไปในเรื่องการโอนสิทธิเรียกร้องตามตราสารเปลี่ยนมือ

ในส่วนนี้ผู้เขียนเห็นว่าเป็นส่วนที่สำคัญยิ่งในตลาดทางการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของการตลาดรอง ซึ่งสมควรมีบทบัญญัติดังกล่าวที่กำหนดถึงการโอนสิทธิเรียกร้องตามตราสารว่าจะต้องทำการโอนในลักษณะใด ถึงจะมีผลโดยสมบูรณ์ โดยหลักดังกล่าวมีความแตกต่างไปจากสัญญาโดยทั่วไป หรือที่เรียกว่าการโอนแบบสามัญอย่างสิ้นเชิง ซึ่งในปัจจุบันนั้นการโอนตราสารทางการเงินที่ใช้เพื่อการระดมทุนนั้นยังเป็นในเรื่องของการโอนสิทธิเรียกร้องตามสัญญาทั่วไปอยู่ ซึ่งเป็นอุปสรรคหนึ่งที่ทำให้ตราสารทางการเงินที่ใช้เพื่อการระดมทุนนั้นมีข้อจำกัด และทำให้ไม่ได้รับความแพร่หลายเท่าที่ควรโดยเฉพาะในกลุ่มผู้มีเงินออมเนื่องด้วยสภาพคล่องนั่นเอง โดยอุปสรรคดังกล่าวสามารถแก้ปัญหาได้โดยบทบัญญัตินี้ กล่าวคือ

เนื่องจากแนวคิดดั้งเดิมของตราสารเปลี่ยนมือถูกใช้เป็นการชำระหนี้และการใช้ในวงการธุรกิจจึงส่งผลให้ตราสารเปลี่ยนมือเป็นตราสารที่สามารถโอนกันได้ง่ายและคล่องตัว มีความสะดวกและยุ่งยากน้อยที่สุด (Asawaroj, 2000, p. 26) โดยทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่าสมควรนำเอาบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 917, 918 และ 919 มาปรับใช้ โดยแบ่งออกเป็น หากเป็นตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุนที่มีลักษณะเป็นตราสารเปลี่ยนมือที่เป็นชนิดจ่ายเงินแก่ผู้ถือ ทำการโอนได้ด้วยการส่งมอบให้ผู้รับโอน (ตามมาตรา 918) หรือหากเป็นในกรณีเป็นตราสารทางการเงินประเภทจ่ายผลตอบแทนโดยระบุชื่อ ก็สามารถโอนกันได้ด้วยการสลักหลังและส่งมอบ (ตามมาตรา 917 และมาตรา 918)

จากหลักกฎหมายดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าสามารถกระทำได้โดยง่ายและสะดวกกว่าการโอนหนี้โดยทั่วไปซึ่งเป็นการชำระหนี้เฉพาะเจาะจง (ตามมาตรา 306) มีกระบวนการที่ยุ่งยากและต้องมีการทำเอกสารเกี่ยวเนื่องต่างๆ เช่นหนังสือบอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้ เป็นต้น

10) การคุ้มครองผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องตามตราสารเปลี่ยนมือ

หากการโอนอยู่ภายใต้หลักกฎหมายของตราสารเปลี่ยนมือนั้นผลของการโอนย่อมมีความแตกต่างจากการโอนสามัญโดยทั่วไปตามกฎหมายลักษณะสัญญา กล่าวคือ หากอยู่ภายใต้การโอนโดยทั่วไปผลที่ได้รับจะอยู่ภายใต้หลัก “ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน” แต่หากตราสารทางการเงินที่ใช้ในการระดมทุน มีลักษณะของความเป็นตราสารเปลี่ยนมือแล้วนั้น การโอนสิทธิเรียกร้องย่อมได้รับความคุ้มครองโดยหลัก “ผู้รับโอนที่สุจริตอาจมีสิทธิดีกว่าผู้โอน” ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 905 วรรคสอง มาตรา 916 ประกอบมาตรา 985 วรรคแรก ซึ่งจะเกิดผลดีอย่างมากต่อผู้ลงทุน โดยจะเกิดผลดีทั้งแก่ผู้ลงทุนในตลาดแรก และตลาดรอง ดังนี้

ผลดีที่จะเกิดต่อนักลงทุนในตลาดรอง นักลงทุนในตลาดรองจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์เป็นอย่างมากต่อความคุ้มครองดังกล่าวอย่างชัดเจนที่สุด กล่าวคือ ทำให้นักลงทุนเกิดความมั่นใจว่า หากตราสารทางการเงินที่ตนได้รับโอนสิทธิต่อจากผู้โอน

ซึ่งอาจเกิดจากการซื้อขายตราสารกัน เกิดความบกพร่องในสิทธิซึ่งเกิดขึ้นโดยผู้โอน ผู้รับโอนที่มีทราบถึงความบกพร่องของสิทธิดังกล่าวยังสามารถได้รับประโยชน์จาก ผลตอบแทนในตราสารนั้นได้ สิทธินั้นไม่อาจโต้แย้งได้โดยลูกหนี้ ซึ่งในที่นี้คือผู้ออก ตราสารทางการเงินนั่นเอง ผลดีที่ตามมานั้นส่งผลโดยตรงต่อสภาพคล่องในการเปลี่ยน มือของตราสารทางการเงินเหล่านี้อย่างมาก

ผลดีที่จะเกิดต่อนักลงทุนในตลาดแรก ตามที่ได้กล่าวเอาไว้ในประเด็นก่อน หากผู้ลงทุนในตลาดรองมีความเชื่อมั่นในความปลอดภัย อันเกิดจากความน่าเชื่อถือที่ เพิ่มขึ้นในตัวตราสารทางการเงินนั้นแล้ว สภาพคล่องของตราสารย่อมเพิ่มขึ้น เช่นนั้น หากผู้ลงทุนในตลาดแรกประสงค์จะทำการขายตราสารทางการเงินที่ตนมีอยู่ เช่นมี ความจำเป็นที่จะใช้เงินอย่างเร่งด่วนก็สามารถนำไปเปลี่ยนมือในตลาดรอง หรือ ต้องการลงทุนในตราสารทางการเงินชนิดอื่นๆ หรือการลงทุนอื่นๆ ก็สามารถกระทำได้ ง่าย มีตลาดหรือผู้ต้องการซื้อต่อจำนวนมากขึ้น อีกทั้งเมื่อความเสี่ยงในตลาดรองต่ำ ราคาที่ผู้ทรงตราสารทางการเงินจะได้รับก็ย่อมได้มากกว่าเพราะตราสารทางการเงิน เหล่านี้มีความน่าเชื่อถือ

นอกจากหลักผู้รับโอนโดยสุจริตอาจมีสิทธิดีกว่าผู้โอนแล้ว ความคุ้มครองที่ เห็นได้ชัดต่อผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องตามตราสารเปลี่ยนมือ ซึ่งมีความแตกต่างจากการ โอนนั้นเป็นการเฉพาะหรือการโอนแบบสามัญ คือ ผู้โอนมิได้หลุดพ้นจากสัญญาแต่ อยางใด ผู้โอนยังต้องรับผิดชอบผู้รับโอน ในฐานะผู้สละหลักอีกด้วย กล่าวคือหาก ตราสารทางการเงินเหล่านั้นเกิดปัญหาไม่ว่าจะด้วยเหตุบกพร่องใดๆ ก็ตามและผู้ออก ตราสารสามารถปฏิเสธความรับผิดชอบได้ หรือเหตุด้วยเพราะตราสารทางการเงินนั้น เป็นของปลอม ตราสารขาดความน่าเชื่อถือ ไม่ว่าด้วยเหตุใดก็ตาม ผู้รับโอนยังสามารถ มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้โอนรับผิดชอบได้ โดยทั้งนี้ความรับผิดชอบของผู้สละหลักเป็นความผิด เช่นเดียวกับผู้ส่งจ่าย กล่าวคือ ไม่ใช่ความรับผิดชอบในฐานะลูกหนี้ขั้นต้น แต่จะรับผิดชอบ เมื่อ ตัวนั้นขาดความน่าเชื่อถือ ซึ่งหลักดังกล่าวปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและ พาณิชย์ บรรพ 3 มาตรา 900 มาตรา 901 และมาตรา 914

หากตราสารทางการเงินที่ใช้ในการระดมทุนนี้มีลักษณะความเป็นตราสารเปลี่ยนมือด้วยผลของกฎหมายดังกล่าว จะช่วยสนับสนุนให้เกิดผลดีทั้งต่อผู้ประกอบการ ผู้ลงทุนในตลาดแรก และผู้ลงทุนในตลาดรอง เป็นอย่างมาก สิ่งแรกที่จะพบได้ภายหลังการพัฒนากฎหมายก็คือ สภาพคล่องที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งหมดนี้เนื่องด้วยปัจจัยทางกฎหมายที่เกื้อหนุนให้ตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุนนี้มีลักษณะความเป็นตราสารเปลี่ยนมือ

11) หากสถานะทางกฎหมายมีความชัดเจนแล้วก็ย่อมที่จะมีบทบาทปฏิบัติในทางกฎหมายที่ให้สิทธิในการนำตราสารทางการเงินที่ใช้ในการระดมทุนซึ่งมีลักษณะความเป็นตราสารเปลี่ยนมือ สามารถนำมาใช้เป็นหลักประกันทางธุรกิจได้เช่นเดียวกับตัวเงิน

ในหัวข้อนี้เห็นว่า หนึ่งในเป้าหมายของการลงทุน ก็คือการมีสินทรัพย์เอาไว้เพื่อใช้ในเวลาจำเป็น หรือใช้เป็นหลักประกันในทางธุรกิจได้ในอนาคต ซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้อตราสารทางการเงินที่ใช้เพื่อการระดมทุนบรรลุเป้าหมายของการเป็นสินทรัพย์อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ภายใต้หลักของตราสารเปลี่ยนมือในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าตัวเงินสามารถนำมาใช้เป็นหลักประกันทางธุรกิจได้ เช่นนั้นหากตราสารทางการเงินที่ใช้ในการระดมทุน มีลักษณะของความเป็นตราสารเปลี่ยนมือ ก็ย่อมมีสถานะในทางกฎหมายชัดเจน และย่อมใช้เป็นหลักประกันได้อีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งทั้งนี้จะต้องนำความในมาตรา 926 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้ กล่าวคือ ผู้รับจำนำตราสารทางการเงินจะมีฐานะเป็นผู้ทรงตราสารดังกล่าว ซึ่งมีอำนาจในฐานะผู้ทรงเช่นเดียวกับผู้ทรงตราสารโดยทั่วไป แต่อาจจะถูกจำกัดสิทธิในบางประการ เช่นการห้ามสลักหลังต่อไปไม่ได้ ทั้งนี้อาจมีการนำหลักกฎหมายเรื่องการจำนำของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับประเภทหรือชนิดของตราสารทางการเงินฉบับดังกล่าวได้อีกด้วย

สำหรับในประเด็นดังกล่าวนี้เห็นว่าจะเกิดขึ้นในภายหลังจากที่กฎหมายฉบับดังกล่าวได้รับการพัฒนาแล้ว และเป็นที่ยอมรับในทางการค้าการลงทุนจึงอาจจะ

ค่อยมีการพัฒนาต่อยอดในอีกระดับเพื่อเป็นการบรรลุมิติประสงค์ของการลงทุนให้ครบทุกด้านนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

เมื่อพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 ที่ เป็นกฎหมายหลักในการควบคุมตราสารทางการเงินที่ในการระดมทุนในปัจจุบันยังไม่มี ความชัดเจนครอบคลุมเพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นทั้งความชัดเจนในสถานะทางกฎหมายของตราสารทางการเงิน รวมไปถึงการให้ความคุ้มครองผู้ทรงตราสารและสิทธิของผู้ทรงตราสารทางการเงินเหล่านั้นหรือแม้แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เองก็มีการบัญญัติกฎหมายเอาไว้อย่างแคบๆ ไม่สามารถตอบสนองการเพิ่มขึ้นของชนิดตราสารที่เพิ่มมากขึ้นในตลาดทุน เช่นนี้แล้วผู้เขียนเห็นว่าสมควรที่จะมีการพัฒนากฎหมายกลางขึ้นมาหนึ่งฉบับเพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของตลาดเงินและตลาดทุน อีกทั้งเป็นการแก้ปัญหาได้ทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยไม่ต้องมีกังวลในการตรากฎหมายเพื่อให้ทันต่อตราสารในอนาคต อีกทั้งไม่ต้องใช้ระยะเวลาและงบประมาณจำนวนมากไปกับการแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่เดิม เพื่อให้ตราสารทางการเงินทุกชนิดที่ใช้เพื่อการระดมทุนซึ่งมีความเป็นตราสารเปลี่ยนมือ ได้รับสถานะทางกฎหมาย ความคุ้มครองต่างๆ โดยการพัฒนากฎหมายดังกล่าวมีความจำเป็นจะต้องอาศัยแนวทางในการตรากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะในเรื่องของการกำหนดนิยามของตราสารเปลี่ยนมือเอาไว้กว้างๆ ไม่พิจารณาจากชื่อเรียกของตราสาร และจะเป็นการเหมาะสมไปพลางก่อนหากจะนำเอาบทบัญญัติในบางมาตราของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 มาบังคับใช้เป็น การอนุโลม และส่วนกฎหมายใดที่เป็นอุปสรรคต่อการที่จะสนับสนุนให้ตราสารเปลี่ยนมือโดยผลของกฎหมายที่ใช้ระดมทุนอยู่ก่อนแล้ว เช่น ตัวเงิน ตัวแลกเงิน ก็สมควรจะต้องปรับแก้ยกเลิกออกไปเสีย เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้การระดมทุนมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ไม่จำกัดวงแคบผู้มีรายได้สูง หรือนักลงทุนประเภทสถาบันเท่านั้น

จากที่ผู้เขียนได้กล่าวเอาไว้ทั้งหมดนี้ ผู้เขียนเชื่อมั่นว่า หากมีการพัฒนากฎหมายดังกล่าวขึ้นมาประโยชน์ที่เกิดขึ้นจะไม่ได้ตกแก่ผู้ลงทุน ผู้มีเงินออมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังเกิดประโยชน์อย่างมหาศาลแก่ผู้ประกอบการที่กำลังแสวงหาแหล่งทุนเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินธุรกิจของตนอีกด้วย

References

- Asawaroj, S. (2000) *Thai civil and commercial code, law descriptive for bills of exchange* (คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยตั๋วเงิน), 4th edition, Bangkok: Thammasat University Press. (in Thai)
- Kongsomboon, P. (1978) The struggle to raise claims to debtors who would not bills (ข้อต่อสู้ที่ลูกหนี้จะยกขึ้นอ้างเพื่อใช้ยันผู้ทรงตั๋วเงินไม่ได้), *Chulalongkorn Law Journal*, vol. 4, no. 3, p. 77. (in Thai)
- Kongsomboon, P. (2005) *Thai civil and commercial code, law descriptive for bills of exchange* (คำอธิบายกฎหมายลักษณะตั๋วเงิน), Bangkok: Nititham. (in Thai)
- Kongsomboon, P. (2011a) *Thai civil and commercial code, law descriptive for bills of exchange* (คำอธิบายกฎหมายลักษณะตั๋วเงิน), 3rd edition, Bangkok: Nititham. (in Thai)
- Kongsomboon, P. (2011b) The legislative instruments: Principles and concepts in the development of financial instruments for funding (การบัญญัติกฎหมายว่าด้วยตราสารเปลี่ยนมือ: หลักและแนวคิดในการพัฒนาตราสารทางการเงินเพื่อการระดมทุน), *Dhurakijpundit Law Journal*, vol. 9, no.1, pp. 11-25. (in Thai)
- Richard, E. S., & Steven H. N. (1993) *Negotiable instrument and check collection*, 4th edition, Minnesota: West Publishing.

Sarapong, T. (2014) *Law of bills (กฎหมายลักษณะตั๋วเงิน)*, 7th edition,

Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani University Press. (in Thai)

Tingsapat, J. (1984) *Note in the supreme court judgment on the petition 311/*

1984 (หมายเหตุท้ายคำพิพากษานฎีกาที่ 311/2527 ใน คำพิพากษานฎีกา

ประจำพุทธศักราช 2527), Bangkok: Thai Bar Association under the

Royal Patronage. (in Thai)

Tingsapat, J. (1985) *Thai civil and commercial code, current account and bills*

(กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบัญชีเดินสะพัดและตั๋วเงิน), 16th edition,

Bangkok: Thammasat University Press. (in Thai)

มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองเงินฝาก และเงินค้ำหุ้น ของสมาชิกสหกรณ์การเงินในประเทศไทย**

Legal Measure for Protection of Deposits and Shares of Financial Co-operative's Members in Thailand

นุรัตน์ ปวนคำมา¹, ฤทธิภัฏ กัลยาณภทรศิษฐ์¹ และรุ่ง ศรีสมวงษ์¹

Nurat Puankhamma, Ridthipat Kallayanapatharasit and Rung Srisomwong

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้นำเสนอผลจากงานวิจัยที่ได้ศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมในการให้ความคุ้มครองเงินฝากและเงินค้ำหุ้นของสมาชิกสหกรณ์การเงินในประเทศไทย โดยศึกษาเปรียบเทียบกับมาตรการทางกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ เพื่อนำมาวิเคราะห์และนำเสนอมาตรการที่เหมาะสมกับสภาพของสหกรณ์การเงินในประเทศไทย โดยในงานวิจัยได้เสนอให้มีการจัดตั้งสถาบันคุ้มครองเงินฝากสำหรับสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนโดยเฉพาะแยกต่างหากจากสถาบันคุ้มครองเงินฝากของสถาบันการเงินอื่น โดยสถาบันดังกล่าวจะทำหน้าที่รับประกันเงินฝากและเงินค้ำหุ้นของสมาชิกสหกรณ์และให้มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลการดำเนินงานของสหกรณ์การเงิน รวมไปถึงการให้ความช่วยเหลือทางการเงินและเข้าไปแก้ไขปัญหาเมื่อสหกรณ์นั้นประสบปัญหาการดำเนินงานอีกด้วย

คำสำคัญ: กฎหมายคุ้มครองเงินฝาก / สหกรณ์การเงิน/ สหกรณ์ออมทรัพย์ / สหกรณ์เครดิตยูเนียน

¹ School of Law, Mae Fah Luang University, Chiang Rai Thailand

* Corresponding author E-mail: nurat.pua@mfu.ac.th

** This article is based on the author's research on "Legal Measure for Protection of Deposits and Shares of Financial Co-operative's Members in Thailand", Funded by Mae Fah Luang University.

Abstract

This research has studied the legal measure concerning the protection of the deposit and payment of shares for the member of Financial Co-operatives in Thailand. The methodology of this research is a comparative study, by comparing the legal measures of the U.S.A, England and Thailand, in order to analyze and make a suggestion for an appropriate legal measure for Thailand. This research suggests that a Deposit Insurance Agency specifically for the Credit Union and Saving Co-operatives should be established separately from the current Deposit Insurance Agency for the financial institutions. The new agency should be responsible for the deposit and shares insurance and also have a duty to regulate the operation, give financial assistant and make an intervention to the financial co-operatives which have problems in their operation.

Keywords: Deposit Protection Law / Financial Co-operatives / Saving and Credit Co-operatives / Credit Union

บทนำ

สหกรณ์การเงิน (Financial Cooperative) เป็นสหกรณ์รูปแบบหนึ่งที่ก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักในการให้บริการทางการเงินแก่สมาชิก โดยที่สมาชิกเป็นทั้งเจ้าของกิจการและเป็นผู้ใช้บริการผ่านการออมเงินและกู้ยืมเงินจากสหกรณ์อันมีลักษณะการประกอบกิจการคล้ายคลึงกับสถาบันการเงินที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางทางการเงินให้กับประชาชนทั่วไป ในประเทศไทยสหกรณ์ที่เป็นสหกรณ์การเงินอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ “สหกรณ์ออมทรัพย์ (Saving and Credit Cooperative)” และ “สหกรณ์เครดิตยูเนียน (Credit Union Cooperative)”

ในปัจจุบัน สหกรณ์การเงินในประเทศไทยมีบทบาทในการเป็นทางเลือกให้แก่ประชาชนผู้ต้องการออมเงินเพิ่มมากขึ้นดังจะเห็นได้จากสถิติการออมเงินของสมาชิกสหกรณ์การเงินในปี พ.ศ.2559 สมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์มีการสะสมเงินออมไว้กับสหกรณ์จำนวน 1.56 ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.2558 ร้อยละ 10.65 ประกอบด้วยเงินสะสมค่าหุ้น จำนวน 869,701.90 ล้านบาท และเงินรับฝากจากสมาชิกจำนวน 694,025.42 ล้านบาท เงินออมต่อสมาชิกโดยเฉลี่ยเท่ากับ 489,405.78 บาท เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.2558 ร้อยละ 5.93 (Financial Data Analysis Group Information and Communication Technology Center, 2017a) ส่วนสหกรณ์เครดิตยูเนียน ในปี พ.ศ.2559 สมาชิกสหกรณ์เครดิตยูเนียนมีการสะสมเงินออมทรัพย์ไว้กับสหกรณ์ จำนวนเงินรวม 46,202.27 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อนร้อยละ 4.11 ประกอบด้วย เงินสะสมค่าหุ้น 23,812.32 ล้านบาท และเงินรับฝากจากสมาชิก 22,389.95 ล้านบาท สมาชิกมีเงินออมต่อสมาชิกโดยเฉลี่ยเท่ากับ 52,785.23 บาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อนร้อยละ 2.13 (Financial Data Analysis Group Information and Communication Technology Center, 2017b)

แต่อย่างไรก็ดี การดำเนินการของสหกรณ์การเงินหลายแห่งในปัจจุบันกลับประสบปัญหาการดำเนินงานดังที่ปรากฏอยู่ในข่าวอย่างสม่ำเสมอ กรณีล่าสุดคือ กรณีของสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น จำกัด ที่มีปัญหาการดำเนินงานภายในจนไม่สามารถจ่ายเงินฝากและเงินค่าหุ้นให้แก่สมาชิกของตนได้ ทำให้แก่สมาชิกของสหกรณ์ที่มีกว่า 50,000 ราย ต้องประสบกับความเดือดร้อนจากการขาดเงินไปใช้สอยในชีวิตประจำวัน ยิ่งไปกว่านั้นปัญหาดังกล่าวยังได้ส่งผลกระทบต่อนสหกรณ์การเงินอื่นและธนาคารพาณิชย์ด้วย เนื่องจากสหกรณ์การเงินหลายแห่งมีการนำเงินไปฝากไว้ในสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหากับสหกรณ์แห่งนี้ก็ส่งผลกระทบต่อไปในลักษณะโดมิโน (Domino Effect) ที่กระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนผู้ออมเงินในระบบของสหกรณ์การเงินโดยรวม และก่อให้เกิดปรากฏการณ์แห่ถอนเงิน (Bank Run) ในสหกรณ์การเงินหลายแห่งในหลายจังหวัดจนเกือบจะทำให้สหกรณ์

เหล่านี้นั้นต้องปิดกิจการลงไปด้วย (Thaipublica, 2013) เหตุการณ์ในลักษณะนี้ไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก แต่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าในระบบสหกรณ์ของไทย

ปัญหาการที่สถาบันการเงินแห่งหนึ่งไม่สามารถจ่ายเงินฝากคืนให้แก่ผู้ฝากเงินได้ เป็นปัญหาที่ร้ายแรงอย่างยิ่ง เนื่องจากส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นต่อระบบสถาบันการเงินและยังสามารถที่จะลุกลามไปกระทบต่อความเชื่อมั่นของระบบการเงินของประเทศโดยรวมได้ ในต่างประเทศจึงได้มีการสร้างมาตรการทางกฎหมายเพื่อรองรับปัญหานี้ โดยเรียกว่า “ระบบการคุ้มครองเงินฝาก” (Deposit Protection System) ระบบดังกล่าวนี้จะก่อตั้งองค์กรขึ้นมาองค์กรหนึ่งให้ทำหน้าที่ในการจ่ายเงินคืนให้แก่ผู้ฝากเงินแทนสถาบันการเงิน หากมีเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนด เช่น สถาบันการเงินที่รับฝากเงินถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบกิจการ หรือสถาบันการเงินล้มละลายหรือต้องชำระบัญชี เป็นต้น

ในประเทศไทยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาตราเป็นพระราชบัญญัติสถาบันคุ้มครองเงินฝาก ปี พ.ศ.2551 เพื่อก่อตั้งสถาบันคุ้มครองเงินฝากขึ้นให้ทำหน้าที่จ่ายเงินคืนให้แก่ผู้ฝากเงินในสถาบันการเงินในกรณีที่สถาบันการเงินที่รับฝากเงินนั้นถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจการเงินในจำนวนเงินไม่เกินรายละ 1 ล้านบาท (Royal Decree, B.E.2559) แต่ความคุ้มครองนี้ไม่ได้ครอบคลุมถึงสมาชิกผู้ฝากเงินในสหกรณ์การเงินแต่อย่างใด (Deposit Protection Agency, 2017) ทำให้เมื่อสหกรณ์การเงินประสบปัญหาการดำเนินงานจนไม่สามารถจ่ายเงินฝากคืนให้แก่สมาชิกได้หรือถึงขนาดต้องปิดกิจการลง สมาชิกของสหกรณ์ก็มีเพียงสิทธิเรียกร้องต่อสหกรณ์ที่ปิดกิจการไปแล้วให้คืนเงินฝากมาเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วก็จะไม่ได้รับเงินฝากก้อนนั้นคืนกลับมา หรือได้รับอาจจะได้รับแต่เพียงบางส่วน แต่กว่าจะได้รับคืนกลับมาก็ต้องรอจนกระทั่งกระบวนการทางกฎหมายเสร็จสิ้นซึ่งกระบวนการดังกล่าวใช้เวลาค่อนข้างยาวนาน ไม่สามารถบรรเทาความเดือดร้อนเสียหายของสมาชิกแต่อย่างใด นอกจากนี้การขาดระบบคุ้มครองเงินฝากในสหกรณ์การเงินยังทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการแข่งขันระหว่างสหกรณ์การเงินและสถาบันการเงินทั่วไป เนื่องจากหากนำเงินไป

ฝากไว้กับธนาคารพาณิชย์จะได้รับความคุ้มครองเงินฝากตามอัตราที่กฎหมายกำหนด แต่หากฝากเงินในสหกรณ์การเงินจะไม่ได้รับความคุ้มครองใดๆ จึงทำให้สมาชิกผู้ฝากเงินในสหกรณ์การเงินมีความเสี่ยงสูงกว่าประชาชนผู้ฝากเงินในระบบของสถาบันการเงินอื่น กล่าวโดยสรุป การมีระบบการคุ้มครองเงินฝากที่เหมาะสมจะเป็นหลักประกันให้แก่สมาชิกของสหกรณ์ และช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความสามารถในการแข่งขันให้กับระบบสหกรณ์การเงินของไทยได้อีกด้วย

ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงศึกษามาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการคุ้มครองเงินฝากของสมาชิกสหกรณ์การเงินในประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยคุณภาพโดยวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่บรรดาด่วนบทกฎหมายต่างๆ ตลอดจนเอกสารวิชาการทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ และใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกันเงินฝากและสหกรณ์การเงินในประเทศไทยเพื่อให้ได้ข้อมูลในภาคปฏิบัติ โดยบทความชิ้นนี้จะนำเสนอถึงผลการศึกษาดังกล่าวโดยแยกออกเป็น 3 เรื่องหลัก ได้แก่ (1) ระบบคุ้มครองเงินฝากของสหกรณ์การเงินในต่างประเทศ (2) บทวิเคราะห์สภาพปัญหาและความเหมาะสมในการก่อตั้งระบบคุ้มครองเงินฝากของสหกรณ์การเงินในประเทศไทย และ (3) ข้อเสนอแนะระบบคุ้มครองเงินฝากและเงินค้ำประกันของสมาชิกสหกรณ์การเงินที่เหมาะสม

ระบบคุ้มครองเงินฝากของสหกรณ์การเงินในต่างประเทศ

การศึกษามาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองเงินฝากของสมาชิกสหกรณ์ในต่างประเทศได้เลือกประเทศสหรัฐอเมริกาที่เป็นต้นกำเนิดของระบบคุ้มครองเงินฝากในสถาบันการเงิน และเป็นต้นแบบของการใช้ระบบคุ้มครองเงินฝากของสมาชิกสหกรณ์การเงินที่แตกต่างจากจากระบบคุ้มครองเงินฝากของสถาบันการเงินทั่วไป และศึกษาระบบคุ้มครองเงินฝากของสหกรณ์การเงินในอังกฤษที่ใช้ระบบเดียวคุ้มครองทั้งสถาบันการเงินทั่วไปและสหกรณ์การเงิน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ระบบการคุ้มครองเงินฝากในสหกรณ์การเงินในประเทศสหรัฐอเมริกา

สหกรณ์การเงินในสหรัฐอเมริกาเรียกว่า “เครดิตยูเนียน” (Credit Union) แบ่งออกสองระดับ ได้แก่ เครดิตยูเนียนระดับสหพันธ์ที่จดทะเบียนก่อตั้งตามรัฐบัญญัติสหพันธ์ว่าด้วยเครดิตยูเนียนสหพันธ์ ค.ศ. 1934 (Federal Credit Union Act 1934) และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลกลาง (Federal Government) และเครดิตยูเนียนระดับมลรัฐ (State Credit Union) ที่จดทะเบียนตามกฎหมายของมลรัฐและอยู่ภายใต้การกำกับของรัฐบาลมลรัฐแต่ละแห่ง โดยในที่นี้จะศึกษาเฉพาะเครดิตยูเนียนสหพันธ์เท่านั้น

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่เป็นประเทศแรกๆ ของโลกที่ก่อตั้งระบบประกันเงินฝากมาใช้คุ้มครองเงินฝากในสถาบันการเงิน ในปัจจุบันสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ใช้ระบบคุ้มครองเงินฝากแบบหลายระบบ (Multiple Deposit Insurance System) กล่าวคือ สำหรับเงินฝากในสถาบันการเงินทั่วไป เช่น ธนาคารพาณิชย์นั้นจะอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบขององค์กรเฉพาะที่มีชื่อว่า Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) ก่อตั้งตามรัฐบัญญัติบริษัทประกันเงินฝากสหพันธ์ ค.ศ. 1950 (Federal Deposit Insurance Corporation 1950)² ส่วนระบบการคุ้มครองเงินฝากของเครดิตยูเนียนสหพันธ์นั้นจะถูกแยกต่างหากตามรัฐบัญญัติว่าด้วยเครดิตยูเนียนสหพันธ์ ค.ศ. 1934 (The Federal Credit Union Act 1934; FCUA) ที่ได้รับบัญญัติแยกเรื่องการประกันเงินฝากไว้โดยเฉพาะในส่วนที่ 2 ว่าด้วยการประกันหุ้น³ (Title II Share Insurance)

² มีงานศึกษาหลายชิ้นที่ศึกษาระบบการประกันเงินฝากของสถาบันการเงินระบบนี้โดยเฉพาะ โปรดดู Vaewpatch (2002) และ Singhon (2003)

³ เนื่องจากเงินที่ฝากของสมาชิกในเครดิตยูเนียนจะอยู่ในรูปของหุ้น (Share) จึงทำให้เรียกการประกันเงินฝากในเครดิตยูเนียนว่าเป็นการประกันหุ้น (Share Insurance) แทนที่จะเป็นการประกันเงินฝาก (Deposit Insurance) ดังนั้นเพื่อป้องกันความสับสนและให้สอดคล้องกับเนื้อหาในบทอื่นๆ ในงานวิจัยชิ้นนี้จะขอเรียกว่าเป็นการประกันหุ้นว่าการประกันเงินฝาก

ในการคุ้มครองเงินฝากนั้น กฎหมายฉบับดังกล่าวได้กำหนดให้ “คณะกรรมการเครดิตยูเนียนแห่งชาติ” (National Federal Credit Union Administration Board: NFCUA Board) ที่มีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลการดำเนินงานของเครดิตยูเนียนให้มาทำหน้าที่คุ้มครองเงินฝากและเงินค่าหุ้นของสมาชิกเครดิตยูเนียนด้วยในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้ คณะกรรมการชุดนี้ยังได้รับมอบอำนาจหน้าที่ทั้งการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของเครดิตยูเนียนให้ความช่วยเหลือทางการเงินและมีอำนาจเข้าแทรกแซงการดำเนินงานของเครดิตยูเนียนที่มีปัญหาได้ด้วย

ระบบคุ้มครองเงินฝากเครดิตยูเนียนนี้เป็นระบบแบบบังคับ (Compulsory System) ที่กำหนดให้เครดิตยูเนียนระดับสหพันธ์ (Federal Credit Union) ทุกแห่งต้องเป็นสมาชิกของระบบ ส่วนเครดิตยูเนียนอื่นๆ เช่น เครดิตยูเนียนมลรัฐต่างๆ (State Credit Union, State-Chartered Credit Union) ที่ประสงค์จะได้รับความคุ้มครองก็ยังสามารถยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการเครดิตยูเนียนให้พิจารณารับคุ้มครองเงินฝากด้วยก็ได้ (FCUA, 1934) แต่อย่างไรเพื่อป้องกันปัญหาความเสี่ยงทางจริยธรรม (Moral Hazard) ตามกฎหมายจึงได้ให้อำนาจแก่คณะกรรมการในตรวจสอบถึงสภาพการดำเนินงานและความเหมาะสมของเครดิตยูเนียนที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกของระบบประกันเงินฝากเสียก่อน หากพบว่ามีปัญหาการดำเนินงาน คณะกรรมการมีอำนาจสั่งให้เครดิตยูเนียนแห่งนั้นไปดำเนินการแก้ไขให้เรียบร้อยภายในระยะเวลาที่กำหนด และหากไม่ดำเนินการตามกำหนดเวลา คณะกรรมการมีอำนาจสั่งยกเลิกการคุ้มครองเงินฝากเครดิตยูเนียนแห่งนั้นได้ (FCUA, 1934)

ส่วนของกองทุนที่ใช้ในการประกันเงินฝากนั้น ตามกฎหมายได้ก่อตั้งกองทุนประกันเงินฝากในเครดิตยูเนียน (National Credit Union Share Insurance Fund: NCUSIF) โดยมีคณะกรรมการเครดิตยูเนียนแห่งชาติรับผิดชอบบริหารจัดการเงินในกองทุนซึ่งมีที่มาจาก 2 แหล่งหลัก ได้แก่ ค่าเบี้ยประกัน (Premium) ที่เครดิตยูเนียนที่เป็นสมาชิกจะต้องจ่ายให้กองทุนในอัตราที่คณะกรรมการกำหนด (FCUA, 1934) และเงินฝาก (Deposit) ของเครดิตยูเนียนเองที่กฎหมายบังคับให้เครดิตยูเนียนจะต้องนำ

เงินมาฝากไว้ในกองทุนในอัตราที่คณะกรรมการกำหนดซึ่งในปัจจุบันกำหนดไว้ที่อัตราร้อยละ 1 ของจำนวนเงินฝากทั้งหมดที่เครดิตยูเนียนมีอยู่ (FCUA, 1934)

การจ่ายเงินคืนแก่ผู้ฝากเงินจะเกิดขึ้นเมื่อเครดิตยูเนียนต้องถูกชำระบัญชี (Liquidation) ซึ่งคณะกรรมการจะสั่งชำระบัญชีได้ก็ต่อเมื่อเครดิตยูเนียนนั้นล้มละลายหรือมีหนี้สินล้นพ้นตัว หรือเครดิตยูเนียนมีเงินทุนต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานอย่างมีนัยสำคัญและไม่มีหนทางที่จะทำให้เงินทุนกลับมาอยู่ในระดับที่เพียงพอได้ หรือมีเงินทุนต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานอย่างรุนแรงตามมาตรการแก้ไขปัญหาเงินทุนต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน (Prompt Corrective Action) ที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยคณะกรรมการจะดำเนินการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีและจ่ายเงินคืนให้แก่ผู้ฝากเงินของเครดิตยูเนียนนั้น โดยมีการกำหนดจำนวนจำกัดไว้ที่ 250,000 เหรียญสหรัฐต่อคน ซึ่งเมื่อคณะกรรมการได้จ่ายเงินให้แก่ผู้ฝากเงินในเครดิตยูเนียนไปแล้วจะเข้ารับช่วงสิทธิของผู้ฝากเงินที่มีต่อเครดิตยูเนียนเพื่อดำเนินการไต่เบี่ยกับเครดิตยูเนียนต่อไป นอกจากนี้กฎหมายยังให้อำนาจแก่คณะกรรมการเครดิตยูเนียนแห่งชาติในการเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งแก่ผู้ที่มีส่วนทำให้เครดิตยูเนียนจะต้องถูกชำระบัญชีนี้ด้วย

บทบาทของคณะกรรมการเครดิตยูเนียนแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาในการคุ้มครองเงินฝากได้ถูกกำหนดไว้เป็นแบบ Supervisory Model จึงทำให้คณะกรรมการยังมีอำนาจอื่น ๆ ในการคุ้มครองเงินฝากเพิ่มเติมอีก 3 ประการ อันได้แก่

ประการแรก อำนาจในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของเครดิตยูเนียน โดยเครดิตยูเนียนที่ได้รับประกันจะต้องส่งรายงานสถานะทางการเงินและรายงานการดำเนินงานต่อคณะกรรมการตามระยะเวลาที่กำหนด (FCUA, 1934) และคณะกรรมการยังมีอำนาจเข้าตรวจสอบกิจการด้วยในกรณีที่คณะกรรมการพบว่ามีความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปตรวจสอบ ณ สถานที่ทำการ (FCUA, 1934)

ประการที่สอง อำนาจในการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่เครดิตยูเนียนที่ประสบปัญหาการดำเนินงาน เพื่อให้เครดิตยูเนียนนั้นสามารถกลับมาดำเนินงานได้ตามปกติ โดยคณะกรรมการอาจให้กู้ยืมเงิน หรือซื้อสินทรัพย์ของเครดิตยูเนียนหรือเข้า

รับประกันหนี้ของเครดิตยูเนียน (FCUA, 1934) ในการให้ความช่วยเหลือนี้ ตามกฎหมายยังได้ก่อตั้งกองทุนอีก 2 กองทุน ที่ให้คณะกรรมการนำไปใช้ดำเนินการได้ ได้แก่ กองทุนรักษาเสถียรภาพชั่วคราวของเครดิตยูเนียนรายใหญ่ (Temporary Corporate Credit Union Stabilization Fund) ที่คณะกรรมการมีอำนาจให้เครดิตยูเนียน รายใหญ่กู้ยืม (FCUA, 1934) และกองทุนเสริมสภาพคล่องเครดิตยูเนียนแห่งชาติ (National Credit Union Administration Central Liquidity Facility) ที่ให้เครดิตยูเนียนสามารถกู้ยืมเงินไปใช้รักษาสภาพคล่องชั่วคราวได้ (FCUA, 1934)

ประการที่สาม อำนาจในการเข้าแทรกแซงเพื่อแก้ไขปัญหาในเครดิตยูเนียนที่มีการดำเนินงาน ในกรณีที่เครดิตยูเนียนประสบปัญหาการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่กฎหมายกำหนด เช่น เครดิตยูเนียนได้ดำเนินงานในลักษณะที่ไม่ปลอดภัย (Unsafe and Unsound) ที่อาจส่งผลทำให้เครดิตยูเนียนมีหนี้สินล้นพ้นตัวหรือทำให้เกิดการสูญเสียทรัพย์สินหรือรายได้ของเครดิตยูเนียนอย่างมีนัยสำคัญ หรืออาจทำให้สภาพของเครดิตยูเนียนอ่อนแอลง (Weaken the Condition of Credit Union) หรืออาจเป็นอันตรายต่อผลประโยชน์ของสมาชิก หรือฝ่าฝืนต่อกฎหมายหรือเงื่อนไขหรือข้อตกลงที่เครดิตยูเนียนได้ทำไว้กับคณะกรรมการเครดิตยูเนียนแห่งชาติ หรือเครดิตยูเนียนมีเงินกองทุนต่ำกว่าที่กำหนดไว้ในกฎหมาย (Undercapitalized) และไม่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจะสามารถฟื้นฟูเงินกองทุนดังกล่าวขึ้นมาให้อยู่ในระดับปกติได้ ซึ่งหากเกิดเหตุการณ์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ คณะกรรมการเครดิตยูเนียนแห่งชาติจะมีอำนาจในการดำเนินการกับเครดิตยูเนียนนั้นเพื่อแก้ไขสถานการณ์ให้เครดิตยูเนียนกลับมามีการดำเนินงานเป็นปกติ เช่น อำนาจในการออกคำสั่งให้เครดิตยูเนียนถอนถอนออกจากผู้บริหารออกจากตำแหน่ง (FCUA, 1934) หรือ อำนาจในการสั่งให้ยุติและแก้ไขการดำเนินงาน (Cease and Desist Order) ที่มีลักษณะที่ไม่ปลอดภัย (Unsafe and Unsound) นั้น หรืออำนาจในการสั่งยกเลิกการประกันเงินฝาก หรืออำนาจในการเข้าควบคุมกิจการ (FCUA, 1934)

2. การคุ้มครองเงินฝากในสหกรณ์การเงินในประเทศอังกฤษ

สหกรณ์การเงินในประเทศอังกฤษ มี 2 ประเภทหลัก คือ “เครดิตยูเนียน (Credit Union)” ที่ให้บริการทางการเงินแก่สมาชิกในเรื่องทั่วไปและสหกรณ์เคหะ (Building Society) ที่จะให้บริการทางการเงินแก่สมาชิกเฉพาะในเรื่องการกู้ยืมเงินเพื่อนำไปจัดหาที่พักอาศัยเท่านั้น ในงานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาสหกรณ์ที่ให้บริการทางการเงินทั่วไปเท่านั้นจึงจะขอกล่าวถึงแต่เฉพาะเครดิตยูเนียน

ระบบการคุ้มครองเงินฝากของอังกฤษนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นการอนุวัติการตาม EU Direction on the Deposit Guarantee Scheme 94/19/EC (Hanumas, 2015) ที่เป็นกฎหมายของสหภาพยุโรปที่กำหนดมาตรฐานกลางของการคุ้มครองเงินฝากในประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปที่จะต้องจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการประกันเงินฝากอย่างน้อยหนึ่งฉบับและต้องมีการกำหนดการคุ้มครองผู้ฝากเงินในสถาบันการเงินไม่ว่าในประเภทใด (DIRECTIVE 94/19/EC, 1994) โดยกำหนดอัตราชดเชยขั้นต่ำให้ชัดเจนเพื่อประกันความมั่นใจให้กับผู้บริโภค (Hanumas, 2015) ซึ่งระบบคุ้มครองเงินฝากของอังกฤษก่อตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติตลาดการเงินและการให้บริการทางการเงิน ค.ศ.2000 (Financial Services and Markets Act 2000: FSMA) กฎหมายฉบับนี้ได้ก่อตั้งโครงการชดเชยความเสียหายจากการให้บริการทางการเงิน (Financial Services Compensation Scheme: FSCS) ให้ทำหน้าที่เป็น “สถาบันประกันเงินฝาก” ของสถาบันการเงินที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการจากองค์กรกำกับดูแลสถาบันการเงินของอังกฤษ (Financial Services Authority: FSA) โดยมีสถานะเป็นหน่วยงานที่สามารถดำเนินงานได้โดยอิสระ ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากการจ่ายเงินสมทบ (Levy) ของสถาบันการเงินที่ได้รับอนุญาตในการประกอบกิจการให้บริการทางการเงินโดยได้เริ่มดำเนินการจ่ายเงินชดเชยความเสียหายมาตั้งแต่ ปี ค.ศ.2001

สถาบันประกันเงินฝากของอังกฤษนี้ถูกกำหนดให้มีบทบาทหน้าที่เป็นแบบ Pay Box กล่าวคือทำหน้าที่เพียงจ่ายเงินคืนให้แก่ลูกค้าของสถาบันการเงินที่ได้รับการรับรองเท่านั้น ไม่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมหรือกำกับตรวจสอบการ

ดำเนินการ หรือการลดความเสี่ยงหรือลดความเสียหายจากกรณีการประสบปัญหาในการดำเนินธุรกิจของสถาบันการเงินแต่อย่างใด โดยอำนาจหน้าที่เหล่านั้นเป็นขององค์กรกำกับดูแลสถาบันการเงิน 3 แห่งของอังกฤษ ได้แก่ Financial Conduct Authority: FCA, Prudential Regulator Agency: PRA และธนาคารกลางอังกฤษ (Bank of England)

ระบบประกันเงินฝากอังกฤษเป็นระบบแบบบังคับ (Compulsory System) ที่กำหนดให้สถาบันการเงินที่จดทะเบียนในสหราชอาณาจักรจะต้องเป็นสมาชิกของระบบประกันเงินฝาก (Deposit Guarantee Scheme: DGS Members) โดยอัตโนมัติ ซึ่งสถาบันการเงินนี้หมายถึงธนาคารพาณิชย์ต่างๆ และรวมไปถึงสหกรณ์เคหะ (Building Society) และสหกรณ์เครดิตยูเนียน (Credit Union) ด้วย (PRA Rulebook, 2015)

เงินที่ใช้ในการดำเนินงานของสถาบันจะมาจากการเรียกเก็บเงินสมทบ (Levy) จากสถาบันการเงินที่เป็นสมาชิกโครงการ โดยมีประเภทหลัก 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทแรก เงินสมทบต้นทุนการจ่ายเงินชดเชย (DGS Compensation Costs Levy) จะเรียกเก็บเงินสมทบประเภทนี้ตามสัดส่วนของจำนวนเงินฝากรวมทั้งหมดของแต่ละสถาบันการเงิน ในการกำหนดจำนวนเงินสมทบประเภทนี้สถาบันจะคำนวณต้นทุนในการจ่ายเงินคืนให้แก่ผู้ฝากเงินในการประกันเงินฝาก (DGS Compensation Costs) นี้ก่อนแล้วนำไปคำนวณเงินสมทบที่ต้องจ่ายตามสัดส่วนกับจำนวนเงินฝากของสถาบันการเงินแต่ละแห่ง (PRA Rulebook, 2015) และประเภทที่สอง เงินสมทบต้นทุนการดำเนินงาน (DGS Management Expenses Levy) ซึ่งจะเรียกเก็บเงินสมทบประเภทนี้จากสมาชิกได้ถ้ามีเหตุที่เหมาะสมเพียงพอที่จะเชื่อว่าเงินทุนที่มีอยู่จะไม่สามารถนำไปใช้จ่ายในการดำเนินการได้อย่างเพียงพอ เงินสมทบประเภทนี้จะต้องนำไปใช้เป็นรายจ่ายสำหรับการบริหารจัดการสถาบันเท่านั้น จะนำไปใช้จ่ายค่าสินไหมทดแทนให้ผู้ฝากเงินไม่ได้ (PRA Rulebook, 2015)

กรณีที่ต้องจ่ายเงินค่าเงินคืนให้แก่ผู้ฝากเงินในอังกฤษนี้แตกต่างไปจากของสหรัฐอเมริกาที่ต้องรอให้สถาบันการเงินนั้นมีการชำระบัญชีก่อน แต่สถาบันประกันเงินฝากสามารถจ่ายเงินคืนให้แก่ผู้ฝากเงินได้ทันทีที่เงินฝากที่สถาบันการเงินรับฝากไว้กลายเป็น “เงินฝากที่ไม่สามารถจ่ายคืนได้” (Unavailable Deposit) ซึ่งหมายถึงเงินฝากที่ครบกำหนดจะต้องจ่ายคืนและสถาบันการเงินที่มีหน้าที่ต้องจ่ายคืน แต่สถาบันการเงินไม่ได้จ่ายคืน และองค์การกำกับดูแลทางการเงิน (Prudential Regulatory Agency: PRA) ได้วินิจฉัยว่าสถาบันการเงินนั้นไม่มีความสามารถที่จะจ่ายเงินคืนได้ในเวลานั้นอันมีเหตุจากสถานการณ์ทางการเงินของสถาบันการเงินนั้นเองหรือองค์กรที่มีอำนาจตุลาการได้มีคำสั่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสถานะทางการเงินของสถาบันการเงินและคำสั่งนั้นมีผลเป็นการระงับสิทธิของผู้ฝากเงินไม่ให้เรียกร้องเงินฝากนั้น (PRA Rulebook, 2015)

การจ่ายเงินคืนของสถาบันประกันเงินฝากของอังกฤษนี้มีจุดเด่นที่แยกเงินฝากออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เงินฝากธรรมดาที่จะได้รับการจ่ายเงินคืนในอัตราปกติที่กำหนด ในปัจจุบันเป็นจำนวนเงิน 85,000 ปอนด์ ส่วนประเภทที่สองคือเงินฝากพิเศษที่มีลักษณะพิเศษ (Temporary High Balance) ซึ่งเป็นเงินฝากของบุคคลผู้ทุพพลภาพหรือไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ หรือเงินฝากที่ถูกฝากไว้เพื่อวัตถุประสงค์พิเศษที่กฎหมายกำหนด เช่น เงินค่าชดเชยต่างๆ ตามกฎหมาย เงินค่าชดเชยความเสียหายจากการกระทำความผิด เงินที่เกี่ยวกับการสมรส หรือเงินที่จ่ายเมื่อเกษียณอายุทำงาน เป็นต้น เงินฝากประเภทนี้ ผู้ฝากเงินมีสิทธิจะได้รับเงินคืนเป็นจำนวนเงินถึง 1,000,000 ปอนด์ แต่ผู้ฝากเงินจะต้องยื่นหลักฐานพิสูจน์ลักษณะของเงินประเภทนี้ (PRA Rulebook, 2015) และเช่นเดียวกับระบบของสหรัฐอเมริกา เมื่อสถาบันประกันเงินฝากได้จ่ายเงินคืนแก่ผู้ฝากเงินแล้ว สถาบันก็จะระงับสิทธิของผู้ฝากเงินไปไต่เบี่ยงกับเครดิตยูเนียนแห่งนั้นต่อไป

บทวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดในการก่อตั้งระบบคุ้มครองเงินฝากของ สหกรณ์การเงินในประเทศไทย

จากการศึกษาในหัวข้อที่ 2 พบว่ามาตรการทางกฎหมายที่นำมาใช้ในการคุ้มครองเงินฝากของสมาชิกสหกรณ์การเงิน คือ การก่อตั้งระบบประกันเงินฝาก (Deposit Insurance System) ให้แก่สหกรณ์ แต่ก่อนที่จะนำระบบดังกล่าวมาใช้ในประเทศไทย จำต้องทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาและข้อจำกัดในการสร้างระบบการคุ้มครองเงินฝากในสหกรณ์การเงินเสียก่อน โดยมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณา 3 ประการ ได้แก่ (1) ปัญหาความจำเป็นของระบบคุ้มครองเงินฝากของสหกรณ์การเงิน (2) ปัญหา ระบบคุ้มครองเงินฝากที่เหมาะสมกับสหกรณ์การเงิน (3) ปัญหาบทบาทที่เหมาะสมในการคุ้มครองเงินฝากและเงินค่าหุ้นของสหกรณ์การเงิน

1. ปัญหาความจำเป็นของระบบคุ้มครองเงินฝากของสหกรณ์การเงิน

ในต่างประเทศได้ยอมรับถึงบทบาทที่เพิ่มมากขึ้นของสถาบันการเงินทางเลือก รวมถึงสหกรณ์การเงินด้วยจึงได้จัดให้มีระบบคุ้มครองเงินฝากแก่สถาบันเหล่านี้ เนื่องด้วยเหตุผล 3 ประการ (Vaewpatch, 2002) ได้แก่ ประการแรก เพื่อสร้างความเสมอภาคในการแข่งขันทางธุรกิจระหว่างสถาบันการเงินอื่นกับสหกรณ์การเงิน ทำให้การฝากเงินในสหกรณ์การเงินก็ได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกับการฝากเงินในสถาบันการเงินอื่น ประการที่สอง ในปัจจุบันสถาบันการเงินไม่ว่าประเภทใดต่างมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกันเป็นระบบ ดังนั้นหากสถาบันการเงินไม่ว่าประเภทใดประสบปัญหาย่อมส่งผลกระทบต่อสถาบันการเงินประเภทอื่นๆ ด้วยไม่มากนักน้อย และประการสุดท้าย สถาบันประกันเงินฝากมีวัตถุประสงค์จัดตั้งขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพของระบบการเงินทั้งระบบ ดังนั้นจึงควรมีระบบประกันเงินฝากของสถาบันการเงินอื่นที่ไม่ใช่ธนาคารพาณิชย์เช่นเดียวกัน

หากพิจารณาในบริบทประเทศไทยจะพบว่าสภาพของระบบสหกรณ์การเงินในประเทศไทยก็ไม่ได้แตกต่างไปจากสหกรณ์การเงินในต่างประเทศที่สหกรณ์การเงินมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นและมีความเชื่อมโยงกับสหกรณ์การเงินและสถาบันการเงินแห่งอื่น

ด้วย จากการเก็บข้อมูลพบว่าในปี พ.ศ.2559 ประชาชนที่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเงินเหล่านี้มีจำนวนมากถึง 4,075,288 คน และมีเงินฝากอยู่ในระบบสหกรณ์ทั้งหมด 1,609,929.59 ล้านบาท Financial Data Analysis Group Information and Communication Technology Center (2017a, 2017b) ซึ่งนับว่าเป็นปริมาณที่ค่อนข้างสูง หากระบบของสหกรณ์การเงินมีปัญหาย่อมส่งผลกระทบต่อระบบการเงินโดยรวมได้ ดังนั้นสหกรณ์การเงินจึงเป็นองค์กรที่สามารถเป็นองค์กรที่ใหญ่เกินกว่าที่จะล้ม (Too Big To Fail) ได้ เพียงแต่ยังไม่ได้รับความสนใจจากภาครัฐเท่าที่ควร นอกจากนี้จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้จัดการสหกรณ์การเงินต่างๆ พบว่าเมื่อสหกรณ์แห่งหนึ่งประสบปัญหาจะส่งผลกระทบต่อสหกรณ์แห่งอื่นด้วย โดยตัวอย่างที่เห็นได้ชัดสำหรับกรณีนี้คือ กรณีของสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น เมื่อประสบปัญหาจนไม่สามารถจ่ายเงินฝากคืนให้แก่ผู้ฝากเงินได้นั้นส่งผลกระทบต่อสหกรณ์การเงินแห่งอื่นๆ ด้วย โดยมีการแห่ถอนเงิน (Bank Run) ออกจากสหกรณ์หลายแห่งจนขาดสภาพคล่องอย่างรุนแรงและไม่มีเงินจ่ายคืนให้แก่สมาชิกได้ในขณะนั้น สหกรณ์เหล่านี้ต้องแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าโดยทำสัญญากับผู้ฝากเงินว่าจะทยอยจ่ายเงินคืนให้แก่สมาชิกและไปขอกู้ยืมเงินฉุกเฉินจากสถาบันการเงินอื่นเพื่อประคับประคองสถานการณ์ โดยการกู้ยืมเงินในช่วงเวลานั้นทำได้ยากลำบากเพราะธนาคารพาณิชย์ทั่วไปปฏิเสธที่จะให้สหกรณ์การเงินกู้ยืมเนื่องจากเกรงจะมีปัญหาเหมือนกับกรณีของสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น จนกระทั่งได้รับอนุมัติเงินกู้จากสหกรณ์ขนาดใหญ่ฉุกเฉินที่ผู้จัดการสหกรณ์มีสายสัมพันธ์ส่วนตัว และจากนั้นก็ต้องใช้เวลาหลายปีกว่าสถานะทางการเงินจะกลับคืนมาเป็นปกติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นว่าความเข้าใจที่ว่าปัญหาการดำเนินงานของสหกรณ์แห่งหนึ่งจะไม่มีผลกระทบต่อสหกรณ์อื่นในลักษณะโดมิโนไม่เป็นจริงเสมอไป และเหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่จำเป็นต้องมีระบบการคุ้มครองเงินฝากเป็นอย่างยิ่ง เพราะหากมีระบบการคุ้มครองเงินฝากในสหกรณ์ อย่างน้อยก็ยังทำให้สมาชิกและผู้ฝากเงินในสหกรณ์เกิดความเชื่อมั่นได้ในระดับหนึ่งว่าเงินฝากหรือหุ้นของ

ตนในสหกรณ์จะไม่สูญเสียไปทั้งหมด และหากเป็นระบบค้ำครองเงินฝากแบบที่องค์กรผู้ค้ำครองเงินฝากที่มีสามารถให้ความช่วยเหลือทางการเงินได้ด้วยก็จะเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่สหกรณ์จะประสบปัญหาและยังช่วยให้ระบบสหกรณ์มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นด้วย

2. ปัญหาองค์กรที่เหมาะสมในการหน้าที่ค้ำครองสหกรณ์การเงิน

ประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาต่อไปคือ หากต้องมีการก่อตั้งระบบค้ำครองเงินฝากให้แก่สหกรณ์การเงินแล้ว องค์กรใดที่มีความเหมาะสมจะมาทำหน้าที่เป็นผู้ค้ำครองเงินฝากแก่สหกรณ์การเงิน ในการพิจารณาว่าองค์กรใดมีความเหมาะสมนั้น ควรเริ่มจากองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประกันเงินฝากในปัจจุบัน อันได้แก่ สถาบันค้ำครองเงินฝากที่ก่อตั้งตามพระราชบัญญัติสถาบันค้ำครองเงินฝาก พ.ศ. 2551 และองค์กรกำกับดูแลสหกรณ์ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

สำหรับสถาบันค้ำครองเงินฝากที่ทำหน้าที่ค้ำครองเงินฝากของสถาบันการเงินทั่วไปอยู่แล้ว หากให้ขยายขอบเขตมาให้ความค้ำครองแก่สหกรณ์การเงินด้วยจะมีข้อดีในแง่ที่เป็นองค์กรมีอำนาจหน้าที่ในเรื่องค้ำครองเงินฝากอยู่แล้ว และเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามหลักการก่อตั้งระบบการค้ำครองเงินฝากที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างดี แต่ระบบค้ำครองเงินฝากโดยสถาบันค้ำครองเงินฝากในปัจจุบันอาจไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับการค้ำครองเงินฝากของสหกรณ์การเงิน ด้วยเหตุผล 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก สหกรณ์การเงินกับธนาคารพาณิชย์มีรูปแบบการดำเนินงานที่แตกต่างกันและอยู่ภายใต้ระบบการกำกับดูแลที่แตกต่างกันจึงไม่เหมาะสมที่จะอยู่ภายใต้ระบบความค้ำครองเงินฝากแบบเดียวกัน กล่าวคือ โดยปกติแล้วธนาคารพาณิชย์จะถูกกำกับกับการดำเนินงานอย่างเคร่งครัดตามมาตรฐานสากลของการประกอบธุรกิจทางการเงินโดยธนาคารแห่งประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 การดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ทั้งหลายที่มีเงินฝากอยู่ในความค้ำครองของสถาบันค้ำครองเงินฝากจึงค่อนข้างมีความมั่นคงปลอดภัยและมีความเสี่ยงน้อย แต่ในขณะที่สหกรณ์การเงินอยู่ภายใต้การกำกับกับการดำเนินงานของ

กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ที่กำกับดูแลสหกรณ์การเงินอย่างในฐานะของสหกรณ์ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 โดยไม่ได้เคร่งครัดในการควบคุมการประกอบธุรกิจการเงินมากนัก เนื่องจากหากใช้กฎระเบียบควบคุมการดำเนินงานในมาตรฐานเดียวกับธนาคารพาณิชย์หรือสถาบันการเงินทั่วไปก็จะทำให้สหกรณ์ไม่สามารถดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์เองอันได้แก่การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิกได้

ประการที่สอง ปัญหาบทบาทตามกฎหมายของสถาบันคุ้มครองเงินฝากที่พระราชบัญญัติคุ้มครองเงินฝากกำหนดไว้เป็นแบบ Pay Box Plus คือมีอำนาจหน้าที่ในการจ่ายเงินคืนให้แก่ผู้ฝากเงินและมีหน้าที่ชำระบัญชีของธนาคารล้มละลายหรือเลิกกิจการเป็นหลัก และมีอำนาจหน้าที่เพิ่มเติมบางเรื่อง ส่วนการให้ความช่วยเหลือทางการเงินเมื่อธนาคารประกอบปัญหาการดำเนินงานจะเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรอื่นๆ ได้แก่ ธนาคารแห่งประเทศไทยหรือกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงิน โดยจะให้ความช่วยเหลือเฉพาะแต่ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลเท่านั้น ในขณะที่สหกรณ์การเงินของไทย นอกจากจะต้องการระบบการคุ้มครองเงินฝากแล้ว ยังต้องการระบบการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ ระบบการให้ความช่วยเหลือสภาพคล่องในยามวิกฤตอีกด้วยซึ่งบทบาทเหล่านี้ ไม่ปรากฏในพระราชบัญญัติคุ้มครองเงินฝาก พ.ศ.2551 ดังนั้นแม้จะมีการแก้ไขกฎหมายให้สถาบันคุ้มครองเงินฝากขยายขอบเขตไปคุ้มครองเงินฝากในสหกรณ์การเงินด้วย สหกรณ์การเงินก็จะได้รับประโยชน์แต่เพียงการได้รับประกันเงินฝากเท่านั้น แต่จะไม่ได้ได้รับประโยชน์จากความช่วยเหลือทางการเงินจากธนาคารแห่งประเทศไทย หรือกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงินแต่อย่างใด

ประการที่สาม ปัญหาขอบเขตการคุ้มครองเงินฝากของสถาบันคุ้มครองเงินฝากที่จะคุ้มครองเฉพาะเงินฝากในสถาบันการเงินเท่านั้น ในขณะที่การออมเงินของสมาชิกสหกรณ์การเงินนั้น มี 2 รูปแบบ คือ การฝากเงินและการจ่ายเงินค่าหุ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหกรณ์ออมทรัพย์ที่ใช้ระบบการบังคับออมโดยหักจากเงินเดือนของสมาชิก

เพื่อจ่ายเป็นค่าหุ้นเป็นประจำทุกเดือน ดังนั้นเงินออมหลักที่มีปริมาณและความสำคัญอีกประเภทหนึ่งของสมาชิกสหกรณ์คือเงินค่าหุ้น แต่การคุ้มครองของสถาบันคุ้มครองเงินฝากกลับคุ้มครองเพียงเงินฝากเท่านั้นไม่รวมถึงเงินค่าหุ้นของสมาชิกด้วยการคุ้มครองดังกล่าวจึงไม่สามารถครอบคลุมถึงเงินฝากที่แท้จริงของสมาชิกสหกรณ์ได้ทั้งหมด

องค์กรที่สอง องค์กรกำกับดูแลสหกรณ์ ได้แก่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ซึ่งทำหน้าที่กำกับดูแลสหกรณ์การเงินอยู่แล้ว หากกำหนดให้ทำหน้าที่ให้ความคุ้มครองเงินฝากและหุ้นของสหกรณ์การเงินด้วยก็จะมีข้อดีอย่างน้อยสองประการ ได้แก่ ประการแรกในแง่ของความรู้ความชำนาญในเรื่องที่เกี่ยวกับสหกรณ์ เนื่องจากเป็นองค์กรที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์อยู่แล้ว ย่อมทราบธรรมชาติขององค์กรแบบสหกรณ์ได้ ดังนั้นการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเงินฝากย่อมสอดคล้องกับลักษณะขององค์กรแบบสหกรณ์ได้ดี และในแง่ของการประหยัดต้นทุนในการดำเนินการ เนื่องจากมีหน่วยงานและบุคลากรกระจายอยู่ตามท้องที่ต่างๆ ทั่วประเทศจึงทำให้มีความพร้อมในแง่บุคลากรและทรัพยากรที่จะทำหน้าที่คุ้มครองเงินฝากเพิ่มเติมได้ แต่มีข้อจำกัดที่สำคัญในการให้ความคุ้มครองเงินฝากและหุ้นของสหกรณ์การเงินคือ ระบบการคุ้มครองเงินฝากและหุ้นจะแตกต่างจากระบบการกำกับดูแลทั่วไป กล่าวคือระบบคุ้มครองเงินฝากมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการรักษาเสถียรภาพของระบบการเงินที่มีความจำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านการเงินมาทำหน้าที่เพื่อให้การคุ้มครองเงินฝากดำเนินการต่อไปได้อย่างมีเสถียรภาพ และหากพิจารณาจากภาระหน้าที่เดิมของทั้งสององค์กรที่ต้องกำกับดูแลสหกรณ์ทุกประเภททั่วทั้งประเทศที่มีมากกว่า 8,000 แห่ง ไม่เฉพาะแต่สหกรณ์การเงินเท่านั้น อีกทั้งยังต้องกำกับดูแลทุกๆ กิจกรรมของสหกรณ์แล้วจะพบว่า เป็นภาระงานที่หนักมากอยู่แล้ว หากเพิ่มภาระหน้าที่ในการให้การคุ้มครองเงินฝากเพิ่มขึ้นไปอีก อาจจะทำให้ระบบการคุ้มครองเงินฝากไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประการที่สำคัญที่สุด คือตามหลักการสร้างระบบการคุ้มครอง

เงินฝากกำหนดว่าองค์กรที่ทำหน้าที่คุ้มครองเงินฝากควรเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระในการดำเนินงานจากระบบราชการทั้งหลาย เพื่อให้สามารถตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงโดยปราศจากการแทรกแซงใดๆ แต่องค์กรกำกับดูแลทั้งสององค์กรต่างก็มีสถานะเป็นองค์กรในระบบราชการที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาอย่างเข้มข้นจากรัฐบาล ดังนั้นโดยลักษณะขององค์กรจึงไม่สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองเงินฝากที่ต้องการ

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากจุดเด่นจุดด้อยขององค์กรที่มีอยู่แล้วจึงพบว่าทั้งสององค์กรไม่เหมาะสมที่จะทำหน้าที่คุ้มครองเงินฝากได้ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรมีการจัดตั้งองค์กรที่ให้ความคุ้มครองเงินฝากและเงินค่าหุ้นของสหกรณ์การเงินขึ้นใหม่เป็นการเฉพาะแยกต่างหากจากองค์กรเดิมที่มีอยู่จะเป็นหนทางที่เหมาะสมที่สุด

3. ปัญหาบทบาทที่เหมาะสมขององค์กรคุ้มครองเงินฝากและเงินค่าหุ้นของสหกรณ์การเงิน

ประเด็นปัญหาประการสุดท้ายที่ต้องพิจารณาคือสถาบันคุ้มครองเงินฝากสำหรับสหกรณ์การเงินที่ก่อตั้งขึ้นใหม่นี้ควรจะต้องมีบทบาทแบบใด ระหว่างมีบทบาทอย่างแคบเป็น Pay Box Model⁴ แบบสถาบันประกันเงินฝากของอังกฤษ (Financial Services Compensation Scheme: FSCS) หรือบทบาทอย่างกว้างแบบ The Supervisor Model⁵ แบบคณะกรรมการเครดิตยูเนี่ยนแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (National Credit Union Administration Board: NCUA Board)

⁴ Pay Box คือ องค์กรที่ทำหน้าที่คุ้มครองเงินฝากมีอำนาจหน้าที่เพียงการจ่ายเงินฝากคืนให้แก่ผู้ฝากเงินในสถาบันการเงินที่ประสบปัญหาไม่สามารถจ่ายเงินคืนให้แก่ผู้ฝากเงินได้หรือล้มละลายเท่านั้น และไม่มีอำนาจหน้าที่อื่นใด (Bemet & Walter, 2009)

⁵ The Supervisor Model ที่ให้อำนาจแก่องค์กรที่ทำหน้าที่คุ้มครองเงินฝากอย่างกว้างขวางที่สุดทั้งการประกันเงินฝาก เข้าแทรกแซงเพื่อแก้ไขปัญหา ให้ความช่วยเหลือแก่สถาบันการเงินและทำหน้าที่กำกับดูแลการดำเนินงานของสถาบันการเงินโดยตรงด้วย (Bemet & Walter, 2009)

เมื่อพิจารณาหลักการกำกับดูแลสถาบันการเงินในปัจจุบัน สถาบันการเงินจะสามารถทำงานเป็นตัวกลางทางการเงินที่มีประสิทธิภาพได้นั้นจะต้องมีตาข่ายความมั่นคงทางการเงิน (Financial Safety Net) รองรับตาข่ายดังกล่าวประกอบไปด้วยระบบกำกับดูแลทางการเงิน 4 ระบบ (Apinyawatr et al., 2011) ได้แก่ ระบบการกำกับดูแลและตรวจสอบสถาบันการเงิน (Regulation and Supervision) การมีผู้ให้กู้ยืมแหล่งสุดท้าย (Lender of Last Resort) ระบบการแก้ไขปัญหาของสถาบันการเงิน (Resolution Law and Resolution Process) และระบบการประกันเงินฝาก (Deposit Insurance) และจากคำแนะนำของสมาคมผู้รับประกันเงินฝากระหว่างประเทศ (International Association of Deposit Insurers: IADI) ที่ว่าระบบคุ้มครองเงินฝากจะมีประสิทธิภาพได้ องค์กรในตาข่ายความมั่นคงทางการเงินจะต้องทำงานสอดประสานซึ่งกันและกัน ตามสถานการณ์และบทบาทอำนาจหน้าที่ หากในสภาวะปกติ ระบบที่จะมีบทบาทคือระบบการกำกับดูแลและตรวจสอบสถาบันการเงินที่จะคอยกำกับดูแลดำเนินงานของสถาบันการเงินให้มีความมั่นคงปลอดภัย แต่หากสถาบันการเงินมีปัญหาการดำเนินงานจนขาดสภาพคล่องก็จะเป็นบทบาทของระบบการให้กู้ยืมเงินแหล่งสุดท้าย และหากสถาบันการเงินนั้นยังคงไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ก็จะเป็นหน้าที่ของระบบการแก้ไขปัญหาของสถาบันการเงิน และสุดท้ายหากสถาบันการเงินนั้นไม่สามารถแก้ไขปัญหาจนต้องถึงขั้นล้มละลายก็จะเป็นหน้าที่ของระบบประกันเงินฝากที่จะจ่ายเงินคืนแก่ผู้ฝากเพื่อป้องกันการแห่ถอนเงิน (Bank Run) อันเป็นการปกป้องระบบสถาบันการเงินโดยรวมและให้ความคุ้มครองแก่ผู้ฝากเงินรายย่อยอีกด้วย

เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาที่สหกรณ์การเงินของไทยในฐานะที่เป็นสถาบันการเงินประเภทหนึ่งจะพบว่าสหกรณ์การเงินของไทยนอกจากจะยังไม่มีระบบคุ้มครองเงินฝากแล้ว ยังขาดตาข่ายความมั่นคงทางการเงินอื่นที่มีประสิทธิภาพอีก 2 ระบบอีกด้วย กล่าวคือ

ประการแรก สหกรณ์การเงินในระบบกฎหมายไทยขาดการกำกับดูแลที่เหมาะสม การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเงินไทยในปัจจุบันถูกกำกับดูแลโดยกรมส่งเสริม

สหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ภายใต้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งตามกฎหมายดังกล่าวได้ให้อำนาจองค์กรทั้งสองในการกำกับดูแลสหกรณ์ในหลายรูปแบบ ทั้งอำนาจในการตรวจสอบสหกรณ์ (Cooperative Act, 2542) อำนาจในการยับยั้งหรือเพิกถอนมติของสหกรณ์ที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมาย (Cooperative Act, 2542) อำนาจในการควบคุมผู้บริหาร (Cooperative Act, 2542) และอำนาจในการให้ความช่วยเหลือแก่สหกรณ์ที่เพิ่งตั้งขึ้นใหม่หรือมีผลการดำเนินงานขาดทุนติดต่อกันเกินสองปี (Cooperative Act, 2542) แต่อย่างไรก็ดี มาตรการทางกฎหมายและการกำกับดูแลสหกรณ์ดังกล่าวเป็นการกำกับในมาตรฐานเดียวกับสหกรณ์ประเภทอื่น เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ร้านค้า เป็นต้น ทำให้สหกรณ์การเงินที่ให้บริการทางการเงินเป็นหลัก ไม่ถูกกำกับดูแลในฐานะที่เป็นสถาบันการเงิน เช่น การขาดมาตรการกฎหมายในการกำกับดูแลสถานะทางการเงิน การทำธุรกิจ การลงทุน ตลอดจนการคัดสรรกรรมการที่มีความเชี่ยวชาญในการบริหารจัดการธุรกิจการเงินดังเช่นสถาบันการเงิน เป็นต้น (Puankhamma, 2013)

ประการที่สอง สหกรณ์การเงินไม่มีระบบการให้ความช่วยเหลือทางการเงินเมื่อประสบปัญหาการดำเนินงาน กล่าวคือ หากพิจารณาพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 จะเห็นได้ว่ายังคงขาดมาตรการในการให้ความช่วยเหลือปัญหาการขาดสภาพคล่องของสหกรณ์ ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้สหกรณ์การเงินต้องล้มละลายหรือต้องปิดกิจการลงนั้น แม้ในทางปฏิบัติเมื่อเกิดปัญหาขาดสภาพคล่องขึ้น สหกรณ์การเงินจะไปกู้ยืมเงินจากสหกรณ์อื่นก็ตาม แต่ก็เป็นการยากลำบากที่จะได้รับการกู้ยืมเงิน หรือให้กู้ยืมเงินในเงื่อนไขที่ยากจะยอมรับได้ในสภาวะปกติ หากเปรียบเทียบกับ การให้ความช่วยเหลือแก่สถาบันการเงินที่เกิดปัญหาขาดสภาพคล่อง ธนาคารแห่งประเทศไทยจะเข้าไปมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือและให้กู้ยืมเงินแก่สถาบันการเงินที่ประสบปัญหาทันที โดยที่สถาบันการเงินไม่จำเป็นต้องไปขอความช่วยเหลือจากสถาบันการเงินอื่นแต่อย่างใด สหกรณ์การเงินของไทยจึงยังขาด

มาตรการดังกล่าวนี้ และแนวทางนี้ถือว่าเป็นหนึ่งในมาตรการที่ดีในการกำกับดูแล และส่งเสริมให้สถาบันการเงินอยู่ได้ต่อไป

ดังนั้น หากพิจารณาจากสภาพของสหกรณ์การเงินไทยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าสถาบัน คຸ້ມครองเงินฝากที่จะก่อตั้งขึ้นใหม่นี้ควรจะมียุทธศาสตร์ที่กว้างที่สุด คือยุทธศาสตร์แบบ The Supervisor Model ซึ่งจะมีอำนาจหน้าที่ทั้งการกำกับดูแลการดำเนินงาน ติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงาน ให้ความช่วยเหลือกรณีที่มีปัญหาการดำเนินงาน มีอำนาจในการเข้าไปแทรกแซงการดำเนินงานของสหกรณ์เพื่อแก้ไขปัญหาและทำหน้าที่เป็น องค์การผู้รับประกันเงินฝากของสมาชิกสหกรณ์อีกด้วย

ระบบคຸ້ມครองเงินฝากและเงินค้ำหนุนของสมาชิกสหกรณ์การเงินที่เหมาะสม

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศ และพิจารณาจากสภาพ ของระบบสหกรณ์การเงินในประเทศไทยแล้ว ผู้วิจัยเสนอให้มีการก่อตั้งสถาบัน คຸ້ມครองเงินฝากในสหกรณ์การเงินโดยเฉพาะแยกต่างหากจากสถาบันคຸ້ມครองเงินฝาก ของสหกรณ์การเงิน โดยสถาบันคຸ້ມครองเงินฝากของสหกรณ์ดังกล่าวควรมี รายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การก่อตั้งสถาบันคຸ້ມครองเงินฝากสำหรับสหกรณ์การเงินโดยเฉพาะ

สถาบันคຸ້ມครองเงินฝากของสหกรณ์การเงินที่ก่อตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะแยก ต่างหากจากสถาบันคຸ້ມครองเงินฝากของสถาบันการเงินนั้นจะต้องจัดตั้งโดยการ ตราพระราชบัญญัติจัดตั้ง และเรียกชื่อว่า “สถาบันคຸ້ມครองเงินฝากและเงินค้ำหนุนของ สหกรณ์การเงิน” มีฐานะเป็นนิติบุคคลอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของเกษตรและสหกรณ์ แต่สามารถบริหารงานได้อย่างเป็นอิสระ

การดำเนินงานของสถาบันคຸ້ມครองเงินฝากนี้จะบริหารจัดการโดยคณะกรรมการ ชุດหนึ่งโดยอาจเรียกว่า “คณะกรรมการสถาบันคຸ້ມครองเงินฝากและเงินค้ำหนุนของ สหกรณ์การเงิน” คณะกรรมการชุดนี้ควรจะถูกประกอบไปด้วยกรรมการ 2 ประเภท ประเภทแรกคือกรรมการที่เป็นตัวแทนจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการกำกับ

ดูแลสหกรณ์ และการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจการเงิน เช่น ผู้แทนจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทย ส่วนประเภทที่สองเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเงินการคลัง ด้านสหกรณ์ และด้านกฎหมายอย่างน้อยด้านละ 1 คน เพื่อให้คณะกรรมการมีความเชี่ยวชาญในด้านที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของสถาบัน

สถาบันคุ้มครองเงินฝากที่ก่อตั้งขึ้นใหม่นี้ควรจะมีบทบาทอย่างกว้างที่สุด หรือเป็นแบบ The Supervisor Model แบบเดียวกับคณะกรรมการเครดิต ยูเนียนของสหรัฐอเมริกาที่นอกจะมีอำนาจหน้าที่ในการรับประกันเงินฝากและเงินค่าหุ้นของสมาชิกสหกรณ์แล้ว ยังจะต้องมีบทบาทในการกำกับดูแลสหกรณ์การเงินด้วย แต่จำกัดเฉพาะในเรื่องการประกอบธุรกิจการเงิน เช่น มีอำนาจในการกำหนดระเบียบที่เกี่ยวข้องกับผู้ยืมเงิน ระเบียบเกี่ยวกับการรับฝากเงิน หรือระเบียบเกี่ยวกับการดำรงสินทรัพย์ สภาพคล่องของสหกรณ์การเงิน เป็นต้น อีกทั้งควรจะต้องมีบทบาทในตาข่ายความมั่นคงทางการเงินที่เหลืออีก ได้แก่ อำนาจหน้าที่ในการให้เงินกู้ยืมเพื่อให้ความช่วยเหลือสภาพคล่องแก่สหกรณ์ การให้ความช่วยเหลือกรณีที่สหกรณ์ประสบปัญหาการดำเนินงาน ตลอดจนอำนาจหน้าที่ในการเข้าแทรกแซงการดำเนินงานและแก้ไขปัญหาของสหกรณ์การเงินได้

อย่างไรก็ดี ในส่วนของอำนาจของคณะกรรมการคุ้มครองเงินฝากและเงินค่าหุ้นของสหกรณ์การเงินมีบทบาทสำคัญนอกจากจะประกันเงินฝากให้แก่สมาชิกของสหกรณ์แล้ว ยังรวมไปถึงการเข้าไปกำกับดูแลและตรวจสอบการดำเนินงานของสหกรณ์การเงินนั้น อำนาจในส่วนนี้อาจจะทับซ้อนกับอำนาจของกรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 ประเด็นดังกล่าวนี้สามารถป้องกันปัญหาได้ด้วยการตราไว้ในกฎหมาย อันได้แก่ “พระราชบัญญัติสถาบันคุ้มครองเงินฝากและเงินค่าหุ้นของสหกรณ์การเงิน พ.ศ. ...” ไว้โดยชัดแจ้ง และระบุว่าให้สถาบันคุ้มครองเงินฝากและเงินค่าหุ้นของสหกรณ์การเงินและกรมส่งเสริม

สหกรณ์ทำข้อตกลงร่วมกัน (MOU) แบ่งแยกอำนาจหน้าที่ระหว่างหน่วยงานทั้งสอง โดยชัดแจ้ง

2. สหกรณ์การเงินที่เป็นสมาชิกของระบบค้ำครองเงินฝาก

สมาชิกของระบบค้ำครองเงินฝากของสหกรณ์การเงินนี้ควรเป็นระบบแบบบังคับ (Compulsory System) ที่บังคับให้สหกรณ์การเงินทุกแห่งต้องเข้าเป็นสมาชิกของระบบเพื่อป้องกันปัญหาการคัดเลือกภัยที่ขัดต่อผลประโยชน์ (Adverse Selection) ที่สหกรณ์จะเข้าระบบจะมีแต่สหกรณ์ที่มีปัญหา ส่วนสหกรณ์ที่มีการดำเนินงานที่ดีจะไม่เข้าร่วม แต่อย่างไรก็ดีเพื่อเป็นการป้องกันปัญหาเสี่ยงภัยทางจริยธรรม (Moral Hazard) ควรจะต้องให้อำนาจแก่สถาบันในการบังคับให้สหกรณ์ที่มีการดำเนินงานที่ไม่มั่นคงปลอดภัยหรือมีความเสี่ยงสูงปรับปรุงการดำเนินงานของตนเองเสียก่อนที่จะเข้าระบบค้ำครองเงินฝากและหากสหกรณ์แห่งนั้นไม่ดำเนินการภายในระยะเวลาที่กำหนด คณะกรรมการย่อมมีอำนาจที่จะยกเลิกการค้ำครองเงินฝากได้

3. กองทุนค้ำครองเงินฝากในสหกรณ์การเงิน

ภารกิจของสถาบันค้ำครองเงินฝากจะสำเร็จลงได้จะต้องมีเงินทุนในการดำเนินงาน ดังนั้น ในระบบค้ำครองเงินฝากนี้จะต้องมีการก่อตั้งกองทุนขึ้นมาองหนึ่ง โดยอาจเรียกว่า “กองทุนค้ำครองเงินฝากสหกรณ์” โดยให้คณะกรรมการสถาบันเป็นผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการกองทุน โดยเงินในกองทุนจะมาจากเงินอุดหนุนของรัฐบาล ในระยะเริ่มแรกเพื่อให้สถาบันมีเงินทุนตั้งต้นที่สามารถดำเนินงานได้ทันที และจากนั้นสถาบันจะต้องมีอำนาจเรียกเก็บเงินสมทบจากสหกรณ์การเงินที่เป็นสมาชิกในอัตราที่เหมาะสม นอกจากนี้ควรจะต้องให้สถาบันมีอำนาจในการเรียกเก็บค่าเบี้ยประกันพิเศษจากสหกรณ์ที่เป็นสมาชิก ในกรณีที่สหกรณ์นั้นมีการดำเนินงานที่มีความเสี่ยงสูง หรือมีการดำเนินงานที่ไม่ค่อยมั่นคงหรือปลอดภัยเพื่อเป็นแรงจูงใจให้สหกรณ์ที่มีการดำเนินงานที่มีปัญหาได้ปรับปรุงการดำเนินงานของตนเองให้อยู่ในมาตรฐานที่เหมาะสม

4. ขอบเขตการรับประกันเงินฝากของสมาชิกสหกรณ์การเงิน

เงินฝากที่ได้รับความคุ้มครอง ได้แก่ เงินฝากทุกประเภทของสมาชิกในสหกรณ์การเงิน และรวมไปถึงเงินฝากของสหกรณ์การเงินด้วยกันด้วย เนื่องจากในระบบกฎหมายสหกรณ์ไทย ไม่ได้ห้ามสหกรณ์ที่จะนำเงินฝากของสมาชิกของตนไปฝากไว้ในสหกรณ์อีกแห่งหนึ่ง ดังนั้นเงินของสหกรณ์ที่นำไปฝากในสหกรณ์อีกแห่งหนึ่งดังกล่าวแท้ที่จริงแล้วก็คือเงินฝากและเงินค่าหุ้นของสมาชิกสหกรณ์นั่นเอง หากให้ความคุ้มครองเฉพาะเงินฝากของสมาชิกของสหกรณ์เท่านั้น ไม่รวมถึงเงินฝากของสหกรณ์การเงินด้วยกันเองก็จะทำให้สหกรณ์ที่ฝากเงินนั้นจะต้องสูญเสียเงินของตนและจะส่งผลกระทบต่อสมาชิกที่เป็นเจ้าของเงินฝากในสหกรณ์แห่งนั้นด้วย ดังนั้นการให้ความคุ้มครองเงินฝากสหกรณ์ด้วยจึงเป็นการคุ้มครองเงินฝากของสมาชิกสหกรณ์แห่งนั้นไปโดยอ้อมนั่นเอง

นอกจากนี้ ขอบเขตความคุ้มครองดังกล่าวควรจะครอบคลุมถึงเงินค่าหุ้นหรือเงินสะสมค่าหุ้นของสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ที่ถูกสหกรณ์บังคับเรียกเก็บไปเป็นประจำทุกๆ เดือนในอัตราที่เท่าๆ กัน เนื่องจากเงินค่าหุ้นดังกล่าวแท้ที่จริงก็คือเงินฝากประเภทหนึ่งนั่นเอง

5. การจ่ายเงินคืนแก่สมาชิกสหกรณ์ การรับช่วงสิทธิและการไล่เบี่ย

ช่วงเวลาที่สถาบันจะจ่ายเงินคืนให้แก่สมาชิกควรจะต้องกำหนดให้แตกต่างจากการคุ้มครองเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ที่กำหนดให้ผู้ฝากเงินมีสิทธิได้รับความคุ้มครองต่อเมื่อสถาบันการเงินนั้นถูกเพิกถอนใบอนุญาตตามพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ.2551 เท่านั้น แต่สำหรับสหกรณ์การเงินควรกำหนดให้เป็นอำนาจดุลพินิจแก่สถาบันคุ้มครองเงินฝากว่าหากมีเหตุการณ์ที่สหกรณ์การเงินประสบปัญหาการดำเนินงานอย่างรุนแรงและมีสมาชิกไม่ประสงค์จะฝากเงินทั้งการออมเงินในรูปของเงินฝากหรือเงินค่าหุ้นแล้วและยื่นคำร้องขอถอนตัวจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์ แต่สหกรณ์นั้นไม่สามารถคืนเงินดังกล่าวให้แก่สมาชิกได้ สถาบันควรจะพิจารณาว่ามีหนทางที่จะทำให้สหกรณ์แห่งนี้กลับมาดำเนินการได้หรือไม่ หากพบว่าไม่สามารถทำ

เช่นนั้นแล้ว คณะกรรมการจะต้องมีอำนาจประกาศให้สหกรณ์เลิกกิจการตามมาตรา 70 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 และจ่ายเงินคืนให้แก่สมาชิก

เมื่อสถาบันได้จ่ายเงินฝากคืนให้แก่สมาชิกแทนสหกรณ์แล้ว สถาบันย่อมรับช่วงสิทธิทั้งหมดของสมาชิกสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับเงินฝากดังกล่าวที่มีต่อสหกรณ์การเงินนั้น และมีสิทธิไต่เบี่ยเอาจากสหกรณ์การเงินแห่งนั้นเพื่อนำเงินกลับคืนกองทุน นอกจากนี้สถาบันควรจะต้องมีอำนาจในการสอบสวนความผิดของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ผู้จัดการสหกรณ์ หรือบุคคลอื่นใดที่มีส่วนเกี่ยวข้องทำให้สหกรณ์การเงินประสบปัญหาการดำเนินงาน โดยให้มีอำนาจในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้ที่ทำให้สหกรณ์นั้นเสียหายได้ด้วย

6. บทบาทอื่นๆ ของสถาบันคุ้มครองเงินฝากของสหกรณ์การเงิน

นอกจากการรับประกันเงินฝากของสมาชิกสหกรณ์แล้ว สถาบันคุ้มครองเงินฝากจะต้องมีอำนาจหน้าที่อื่นๆ ด้วยเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการกำกับดูแลสถาบันการเงินโดยบทบาทอื่นๆ ดังกล่าวอาจแยกได้เป็น 3 บทบาท ได้แก่

บทบาทแรก บทบาทในการเป็นผู้ติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของสหกรณ์ (Monitoring) โดยคณะกรรมการจะต้องมีอำนาจเรียกให้สหกรณ์การเงินที่เป็นสมาชิกของระบบคุ้มครองเงินฝากจะต้องส่งรายงานสถานะทางการเงินและรายงานการดำเนินงานต่อคณะกรรมการอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง เพื่อให้คณะกรรมการได้ติดตามตรวจสอบการดำเนินงานและสามารถคำนวณต้นทุนที่จะต้องชี้ หากสหกรณ์เกิดปัญหาจนต้องมีการจ่ายเงินคืน นอกจากนี้คณะกรรมการจะต้องมีอำนาจในการเข้าตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ได้ โดยอาจจะเป็นการสุ่มตรวจหรือเป็นการตรวจสอบเมื่อพบว่าสหกรณ์น่าจะมีปัญหาการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง และหากตรวจสอบแล้วพบว่าสหกรณ์นั้นมีปัญหาจริงก็ย่อมดำเนินการแก้ไขตามอำนาจหน้าที่ต่อไปได้

บทบาทที่สอง ได้แก่ บทบาทในการให้ความช่วยเหลือทางการเงิน เนื่องจากสหกรณ์การเงินยังขาดองค์กรที่ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์เมื่อยามที่สหกรณ์ประสบปัญหาสภาพคล่อง ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจนำไปสู่การปิดกิจการ

ของสหกรณ์ต่อไปได้ ดังนั้นสถาบันคุ้มครองจึงต้องมีบทบาทในด้านนี้ โดยคณะกรรมการอาจพิจารณาอนุมัติการให้ความช่วยเหลือพิเศษแก่สหกรณ์ที่มีปัญหา ด้านสภาพคล่องเพื่อช่วยพยุงสถานะของสหกรณ์ให้สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ การให้ความช่วยเหลือดังกล่าวอาจจะอยู่ในรูปของการให้กู้ยืมเงินช่วยเหลือ การฝากเงินเข้าไปในสหกรณ์ที่มีปัญหานั้นเพื่อให้สภาพคล่องดีขึ้น หรือการรับประกันหนี้ของสหกรณ์ เป็นต้น เพื่อให้สหกรณ์การเงินสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ แต่คณะกรรมการจะต้องพิจารณาว่าการให้ความช่วยเหลือนั้นเป็นวิธีการที่ใช้ต้นทุนน้อยที่สุด (Least-cost Resolution) หรือคุ้มค่าหรือไม่ หากพิจารณาแล้วไม่ได้เป็นเช่นนั้น คณะกรรมการอาจใช้อำนาจสั่งชำระบัญชีและจ่ายเงินคืนให้แก่สมาชิกสหกรณ์

บทบาทที่สาม บทบาทในการเข้าแทรกแซงกิจการเพื่อแก้ไขปัญหา ในกรณีที่คณะกรรมการคุ้มครองเงินฝากและเงินค้ำประกันของสหกรณ์การเงินตรวจสอบแล้วพบว่า การดำเนินงานของสหกรณ์การเงินนั้นอาจประสบปัญหา กฎหมายจัดตั้งสถาบันคุ้มครองเงินฝากควรจะตั้งให้อำนาจแก่คณะกรรมการในการเข้าแทรกแซงกิจการของสหกรณ์การเงินเพื่อแก้ไขสถานการณ์และป้องกันไม่ให้สหกรณ์การเงินนั้นต้องปิดกิจการลง ในกฎหมายก่อตั้งสถาบันคุ้มครองเงินฝากในสหกรณ์การเงินควรจะตั้งมีกลไกทางกฎหมายเป็นเครื่องมือให้แก่คณะกรรมการอย่างน้อย 4 มาตรการ ได้แก่ มาตรการแรก คือ มาตรการควบคุมบุคคลผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการภายในของสหกรณ์การเงิน เช่น คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์การเงิน ซึ่งการควบคุมอาจแบ่งได้เป็น 2 กรณี ได้แก่ อำนาจในการถอดถอนผู้ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ออกจากตำแหน่งหรืออำนาจในการอนุมัติแต่งตั้งผู้บริหารสหกรณ์การเงินที่กำลังประสบปัญหา

มาตรการที่สอง คือ อำนาจในการสั่งให้ยุติและให้แก้ไขการดำเนินงานบางอย่าง ในกรณีที่คณะกรรมการคุ้มครองเงินฝากและเงินค้ำประกันของสหกรณ์การเงินเห็นว่าสหกรณ์การเงินนั้นมีการดำเนินงานที่มีความเสี่ยงหรือฝ่าฝืนต่อกฎหมาย

คณะกรรมการจะมีอำนาจออกคำสั่งให้สหกรณ์การเงินนั้นยุติการดำเนินการและจัดการแก้ไขผลที่เกิดจากการดำเนินงานที่ไม่ถูกต้องนั้นได้

มาตรการที่สาม ได้แก่ มาตรการแก้ไขปัญหาเงินกองทุนต่ำกว่ามาตรฐาน อันเป็นการแก้ไขปัญหาเงินกองทุนต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานซึ่งกรณีนี้คณะกรรมการจะต้องกำหนดเกณฑ์ในการจัดเงินกองทุนขึ้นต่ำตามขนาดของสหกรณ์โดยคำนึงถึงความเสี่ยง และหากพบว่าสหกรณ์การเงินใดมีเงินทุนต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คณะกรรมการจะต้องมีอำนาจในการสั่งจำกัดการประกอบกิจกรรมบางอย่าง เช่น จำกัดการเพิ่มขึ้นของสินทรัพย์สุทธิโดยเฉลี่ย และจำกัดการให้บริการกู้ยืมเงินแก่สมาชิกสหกรณ์จนกว่าเงินทุนจะกลับมาอยู่ในระดับที่เพียงพอ เป็นต้น และหากสหกรณ์การเงินที่มีเงินทุนต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานขั้นรุนแรง คณะกรรมการคุ้มครองเงินฝากจะเข้าแทรกแซงการดำเนินกิจการทันที โดยมีอำนาจในการสั่งให้สหกรณ์ต้องจัดทำแผนฟื้นฟูรายได้สุทธิและเสนอให้คณะกรรมการคุ้มครองเงินฝากพิจารณาอนุมัติ ซึ่งคณะกรรมการจะต้องพิจารณาแผนดังกล่าวว่าสามารถปฏิบัติตามแผนนั้นได้จริงหรือไม่และจะทำให้รายได้สุทธิของสหกรณ์การเงินกลับมาอยู่ในระดับปกติได้ หากสหกรณ์การเงินใดไม่ดำเนินการตามแผนหรือแผนการฟื้นฟูไม่ได้รับการอนุมัติ คณะกรรมการคุ้มครองเงินฝากของสหกรณ์การเงินจะออกคำสั่งแต่งตั้งผู้ควบคุมกิจการเข้าควบคุมสหกรณ์การเงินนั้น

มาตรการสุดท้าย คือ การเข้าควบคุมกิจการ คณะกรรมการคุ้มครองเงินฝากของสหกรณ์การเงินมีอำนาจออกคำสั่งแต่งตั้งตนเองหรือบุคคลอื่นเป็นผู้ควบคุมกิจการและเข้าครอบครองทรัพย์สินและการดำเนินงานของสหกรณ์การเงินนั้น ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด เช่น คณะกรรมการวินิจฉัยแล้วพบว่าเป็นการกระทำที่จำเป็นเพื่อรักษาทรัพย์สินของสหกรณ์ หรือมีการปกปิดบัญชี หรือสหกรณ์มีเงินกองทุนต่ำกว่าที่กำหนด เป็นต้น

บทสรุป

งานวิจัยชิ้นนี้เสนอให้มีการก่อตั้งสถาบันประกันเงินฝากสำหรับสหกรณ์การเงิน โดยเฉพาะแยกต่างหากจากสถาบันประกันเงินฝาก โดยให้ตราเป็นพระราชบัญญัติ ก่อตั้งโดยเฉพาะ มีอิสระในการดำเนินงาน บทบาทของสถาบันควรจะเป็นแบบ Supervisory Model ที่ทำหน้าที่ทั้งกำกับดูแลการประกอบธุรกิจการเงินของสหกรณ์การเงิน ประกันเงินฝากและหันให้กับสมาชิก และให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ แก่สหกรณ์การเงินด้วย สำหรับเงินที่ใช้ในการดำเนินงานจะมาจากกองทุนที่กฎหมายได้ก่อตั้งขึ้น เงินในกองทุนในระยะเริ่มแรกจะมาจากเงินทุนตั้งต้นของรัฐบาล และจะมีการเรียกเก็บเงินจากสมาชิกโดยแบบการเรียกเก็บล่วงหน้าในอัตราที่สถาบันกำหนด ในส่วนของการประกันเงินฝากและหุ้นนั้น สถาบันจะจ่ายเงินคืนให้แก่สมาชิกเมื่อต้องมีการชำระบัญชีสหกรณ์ โดยเป็นการรับประกันแบบมีจำนวนจำกัด และเมื่อสถาบันได้จ่ายเงินคืนให้แก่สมาชิกแล้วย่อมรับช่วงสิทธิจากสมาชิกมาได้เบี่ยงกับสหกรณ์การเงินแห่งนั้นได้ด้วย

แต่อย่างไรก็ดี งานวิจัยชิ้นนี้เป็นเพียงการศึกษาวิจัยโดยใช้การเปรียบเทียบกฎหมายเพื่อชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของมาตรการคุ้มครองเงินฝากในสหกรณ์การเงินในระบบกฎหมายไทยและพิจารณานำเสนอมาตรการของต่างประเทศที่น่าจะนำมาใช้ในประเทศไทยได้อย่างเหมาะสมเท่านั้น งานวิจัยชิ้นนี้ยังสามารถศึกษาต่อไปโดยใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์วิเคราะห์คำนวณจำนวนเงินต่างๆ เช่น จำนวนเงินสมทบที่สหกรณ์ควรจ่ายสมทบกองทุน หรือจำนวนเงินเป้าหมายของกองทุนควรจะเป็นเท่าใด หรือจำนวนเงินประกันที่เหมาะสมที่สถาบันจะจ่ายเงินคืนให้แก่สมาชิก เป็นต้น

References

- Apinyawatr, R., et al. (2011) *Study on the appropriateness of deposit protection for certain depositors of the deposit protection agency for fairness* (การศึกษาคูหาความเหมาะสมในการให้ความคุ้มครองเงินฝากแก่ผู้ฝากเงินบางประเภทของสถาบันคุ้มครองเงินฝากเพื่อความเป็นธรรม), Available: http://www.fpo.go.th/e_research/ebook/pdf_file/1335517923.pdf [15 December 2016] (in Thai)
- Bernet, B. & Walter, S. (2009) *Design, structure and implementation of a modern deposit insurance scheme*, Available: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/163489/1/suerf-study-2009-5.pdf> [25 July 2016]
- Deposit Protection Agency. (2017) *List of protected financial institutions* (รายชื่อสถาบันการเงินที่ได้รับการคุ้มครองเงินฝาก), Available: http://www.dpa.or.th/ewt_news.php?nid=34 [20 July 2017] (in Thai)
- Financial Data Analysis Group Information and Communication Technology Center. (2017a) *Financial information of Thrift and Credit Cooperatives 2016* (สารสนเทศน่ารู้ทางการเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์ ประจำปี 2559), Available: <http://www.cad.go.th/ewtadmin/ewt/statistic/download/information59/save59.pdf> [25 February 2017] (in Thai)
- Financial Data Analysis Group Information and Communication Technology Center. (2017b) *Financial information of Credit Union 2016* (สารสนเทศน่ารู้ทางการเงิน สหกรณ์เครดิตยูเนียน ประจำปี 2559), Available: <http://www.cad.go.th/ewtadmin/ewt/statistic/download/information59/credit59.pdf> [25 February 2017] (in Thai)

Hanumas, T. (2015) Deposit Protection (มาตรการคุ้มครองผู้ฝากเงิน),

Rapee Journal, vol.1, no. 1, pp. 52-72. (in Thai)

Puankhamma, N. (2013) *Supervision of financial cooperatives in Thailand:*

*A study on saving and credit cooperative (การกำกับดูแลสหกรณ์
การเงินในประเทศไทย: ศึกษาเฉพาะการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์),*
Master's thesis, Thammasat University. (in Thai)

Singhon, K. (2003) *Deposit insurance corporation: A study on its supervision*

*authority over financial institutions and its authority concerning
management of asset and liability of troubled financial institutions*
(สถาบันประกันเงินฝาก: ศึกษาอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบระบบสถาบัน
การเงินและการจัดการสินทรัพย์และหนี้สินของสถาบันการเงินที่มีปัญหา),
Master's thesis, Chulalongkorn University. (in Thai)

Thaipublica. (2013) *Cooperative Credit Union crisis Klong Chan is a*

*cooperative 70 other branches of the Bank to stop lending and raise
interest rates. Members struggling to cash out of the system -
withdraw money - resign (วิกฤติสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่นลามเป็น
ลูกโซ่ สหกรณ์อีก 70 แห่งป่วย แบงก์งดปล่อยกู้ แคมป์ปรับขึ้นดอกเบี้ย สมาชิก
เดือดร้อนแห่กู้เงินนอกระบบ – ถอนเงิน – ลาออก),* Available:

<http://thaipublica.org/2013/11/credit-unions-klongchan-23/>

[18 February 2016] (in Thai)

The PRA. (2015) *Rulebook depositor protection instrument*, Available:

http://www.prarulebook.co.uk/rulebook/Media/Get/db8bc539-1fac-49e4-9601-2c78832323e4/PRA_2015_39/pdf [30 June 2016]

Vaewpatch, J. (2002) *The legal measures for resolution of financial institution and protection of depositors: A comparative study between Financial Institution Development Fund Act and Deposit Insurance Corporation Act* (มาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขปัญหาสถาบันการเงินและคุ้มครองเงินฝาก: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง กฎหมายว่าด้วยกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาสถาบันการเงินและกฎหมายว่าด้วยสถาบันประกันเงินฝาก), Master's thesis, Dhurakijpundit University. (in Thai)

MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences
Guidelines for Author

1. Procedure and Criteria for Article Consideration

1) A research article, an academic article in the field of Interdisciplinary Humanities and Social Sciences, Business Management/ Economic, Law that has not been published elsewhere and that has not been submitted for consideration to be published in any other journals.

2) Written in either Thai or English.

3) The editorial board gives primary consideration before reviewers review the content; examine the academic correctness and quality of the manuscript.

4) The editorial board does not return the manuscript to the author(s).

5) The copyrights of the article are retained by the author(s) but MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences reserves the right for the article's first publication.

6) The article will appear in an accessible journal, the article can, therefore, be used for educational purposes but not commercially.

2. Manuscript Preparation

1) Type with Microsoft Word.

2) Paper size A4, page layout top, bottom, left, right 2.5 cm. or 1 inch.

3) Using Cordia New, 14 pt. in Thai and English, except footnote using Cordia New 12 pt.

4) Line spacing single.

5) Manuscript no longer than 15 pages, size A4.

Manuscript Template: <http://connexion.mfu.ac.th> > Author Guidelines

MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences
Guidelines for Author

3. Title

Write the title in Thai and English, concise and relevant to the content.

4. Author(s)

1) Write the author's or authors' name and family name in Thai and English for Thai authors on the right-hand side under the article title.

2) On the footnote; write institution or program and email, respectively in Thai and English. Using Cordia New 12 pt., first line indents 0.5 inches.

5. Abstract

1) An article written in Thai or English must be accompanied by one abstract in Thai and English and should not exceed 250 words.

2) The Thai abstract should be immediately followed by a list of **คำสำคัญ** but not exceeding 5 words.

3) The English abstract should be immediately followed by a list of **Keywords** but not exceeding 5 words.

6. Content

In accordance with a research paradigm covering the following; Introduction, Purposes, Method, Results, Discussion, Conclusion.

7. Cited in text

Uses the 'author-date' style of referencing. That is, in-text references (generally) appear in the following format: (Author's Last Name, Year of Publication, Page Number(s) if any)

Example: (Austen, 1813, p. 64) or Austen (1813) observes that...

ตัวอย่างบทความภาษาไทย ต้องใช้นามสกุลภาษาอังกฤษของผู้เขียน เช่น

การทำนายทายทักเป็นคติความเชื่อของมนุษย์ในทุกวัฒนธรรม โดยแตกต่างกันไปตามวิธีการ ขั้นตอน ค่านิยมสังคม และบริบททางสังคม (Prapatpong, 2013, p. 3) . . .

หรือ

Prapatpong (2013, p. 3) กล่าวว่า การทำนายทายทักเป็นคติความเชื่อของมนุษย์ในทุกวัฒนธรรม โดยแตกต่างกันไปตามวิธีการ ขั้นตอน ค่านิยมสังคม และบริบททางสังคม . . .

8. Reference List: Use the “Harvard Styles”

- 1) The reference list should appear at the end of your work
- 2) Only include references you have cited in your work
- 3) References should be listed in alphabetical order
- 4) All references should have a hanging indent. That is, all lines of a reference subsequent to the first should be indented , and align text left

Harvard Style Format: <http://connexion.mfu.ac.th> > Author Guidelines

การแปลบรรณานุกรมภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

ด้วยวารสาร MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences ได้วางเป้าหมายนำวารสารฯ เข้าสู่ฐานข้อมูล ACI ซึ่งเป็นฐานข้อมูลระดับอาเซียน ดังนั้นกองบรรณาธิการ จึงกำหนดรูปแบบการเขียนบรรณานุกรมการอ้างอิงในเนื้อหาของบทความ ต้องใช้นามสกุลภาษาอังกฤษของผู้เขียน และตามด้วยปี ค.ศ. และเอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทยต้องแปลเป็นภาษาอังกฤษทุกรายการ โดยให้ใส่ชื่อหนังสือ หรือชื่อบทความภาษาไทยไว้ในวงเล็บ หลังชื่อภาษาอังกฤษ และให้พิมพ์ (in Thai) ไว้ท้ายแต่ละรายการ

MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences
Guidelines for Author

เช่น

Prapatpong, P. (2013) Chicken bone divination among various ethnic groups in Chaing Rai (การทำนายชีวิตด้วยกระดูกไก่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเชียงราย), *MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences*, vol. 2, no. 1, pp. 1-24. (in Thai)

เอกสารเดิม

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง. (2556) การทำนายชีวิตด้วยกระดูกไก่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเชียงราย, *MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences*, vol. 2, no. 1, pp. 1-24.

9. Submitting the Manuscript online: <http://connexion.mfu.ac.th>

MFU Connexion:
Journal of Humanities and Social Sciences